

TC.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI POLİTİKADA KÜLTÜREL
EMPERYALİZM VE PROPAGANDA ÇERÇEVESİNDE
ABD MERKEZLİ SİNEMA ENDÜSTRİSİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

KÜBRA YETER

İZMİR - 2017

TC.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI POLİTİKADA KÜLTÜREL
EMPERYALİZM VE PROPAGANDA ÇERÇEVESİNDE
ABD MERKEZLİ SİNEMA ENDÜSTRİSİNİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

KÜBRA YETER

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. NİHAL KIRKPINAR ÖZSOY

İZMİR - 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Uluslararası Politikada Kültürel Emperyalizm Ve Propaganda Çerçevesinde ABD Merkezli Sinema Endüstrisinin Rolü”adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

Ad SOYAD

İmza

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN : Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ Programı öğrencisi Kübra YETER
ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanı
Sayı : Prof. Dr. M. Bülent Uluoğlu
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenen Uluslararası Politika ve Kültürel
Emperyalizm ve Propaganda Gecereinde ABD Merkezli Sinema Endüstrisinin
2013 başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile
ilgili olarak jürimiz 12.06.2017 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi
tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar
verilmiştir.

☒ KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir ☐
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir ☐
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır ☒
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisansta geçerlidir) ☐

☐ RED

☐ DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	<u>İnd. Doç. Dr. Kemal KIRKPINAR</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Prof. Dr. M. Bülent Uluoğlu</u>	<u>[İmza]</u>
Üye	<u>Doç. Dr. Hande ERER</u>	<u>[İmza]</u>
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ULUSLARARASI POLİTİKADA PROPAGANDA VE KÜLTÜREL EMPERYALİZM ÇERÇEVESİNDE ABD MERKEZLİ SİNEMA ENDÜSTRİSİNİN ROLÜ

Kübra YETER

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Görselin had safhaya çıktığı bu çağda filmlerin etkisi inkâr edilemeyecek ölçüde fazladır. Bu çalışmayla amaçlanan, dünyanın en büyük film yapım şirketlerinin bulunduğu ve artık adından bir endüstri olarak bahsedilen Hollywood'un, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ulusal ve uluslararası politika üretim sürecine etkilerini incelemek ve 1950'den itibaren sürecin onar yıllık dönemlere ayrılarak bu dönemlerde öne çıkan filmlerin seçilip analizlerinin yapılmasıyla sinemanın küresel/global sisteme olan entegrasyonunu ortaya çıkarmak olmuştur.

Hollywood'un sinema alanında tekel haline gelen konumu ABD için ekonomik bir fayda olduğu kadar çok güçlü bir kültürel emperyalizm ve propaganda aracı işlevi de görmektedir. Bu yüzden, bu çalışmada kültürel emperyalizm ve propaganda konuları ile bunlara ek olarak küreselleşme konusu değerlendirilip uluslararası arenada konum alışları ve ABD tarafından nasıl uygulandıkları etrafında ele alınmıştır.

Kitap, makale ve internet kaynakları yanında bu çalışmaya en büyük katkıyı filmler sağlamıştır. Filmlerin hem tarihi hem de sosyolojik kaynaklar olmaları dönemsel değerlendirmelerin gerçekleştirilmesinde oldukça faydalı olmuş ve filmlerin uluslararası politik üsluba olan katkıları çok daha net görülmüştür.

Böylece, bu çalışmada uluslararası ilişkiler alanında önemi yeni yeni anlaşılan filmlerin aslında politika yapma süreçlerinde hem devletleri hem de toplumları nasıl etkiledikleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu etkinin akademik disiplin, toplumsal yapı ve devletler için daha fazla dikkate değer bir çalışma alanı olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: küreselleşme/globalizm, kültürel emperyalizm, propaganda, uluslararası politika, ABD, Hollywood, film incelemesi.

ABSTRACT

Master's Thesis

**THE ROLE OF THE US BASED CINEMA INDUSTRY
IN THE FRAMEWORK OF CULTURAL IMPERIALISM
AND PROPAGANDA IN INTERNATIONAL
POLITICS**

Kübra Yeter

İzmir Kâtip Çelebi University

Social Science Institute

Department Of International Relations

The impact of films is undeniably great in this age in which visual is at advanced stage. The aim of this study is to examine the effects of Hollywood, which has the world's biggest film production companies and newly referred to as an industry on national and international policy making process of the US and to reveal the integration of the cinema within the global system by electing and analyzing the outstanding films in the periods in which process has been separated from decennium since 1950.

Monopoly position of Hollywood in cinema is not only economic benefit but also very strong cultural imperialism and propaganda instrument for the US. Therefore, at this study, the issues of cultural imperialism and propaganda, and additionally globalization issue are

evaluated and their positions in international area and how these issues are applied by the US are discussed.

Besides books, the articles and Internet resources, the greatest contribution to this study is provided by the movies. Movies are useful to realize periodical evaluations as a result of their being of both historical and sociological sources and movies' contributions to international political wording is seen clearly.

Thus, in this study, how the movies, whose importance in the fields of international relations has been understood recently, affect both the states and societies in policy making processes. It is revealed that this impact is a more remarkable study area for academic discipline, social structure and the states.

Keywords: globalizaton, cultural imperialism, propaganda, international politics, the US, Hollywood, movie analysis.

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ	I
TEZ SINAV TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA GÖRSEL MEDYA YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN KÜLTÜREL EMPERYALİZM ve PROPAGANDA	6
I. Uluslararası Politika.....	9
A. Tanımı	9
B. Kapsamı.....	10
II. Küreselleşme Çağı.....	12
A. Küreselleşmenin Etkileri	15
III. Kültürel Emperyalizm	18
A. Kültürel Emperyalizm-Medya İlişkisi.....	25
IV. Görsel Medya Etkisiyle Oluşturulan Algı Operasyonları	31
V. Görsel Medya Yoluyla Oluşturulan Propaganda	40

İkinci Bölüm

1950'LER VE SONRASINDA ABD POLİTİKALARI VE ABD FİLM ENDÜSTRİSİ: HOLLYWOOD PROPAGANDASI	46
I. ABD'nin 1950 Sonrasındaki Ulusal ve Uluslararası Politikalarına Genel Bir Bakış.....	47
A. Soğuk Savaş Dönemi.....	54

B. Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	58
II. ABD'nin Küreselleşme ve Kültürel Emperyalizmdeki Yeri	64
III. Hollywood'la Endüstrileşen Sinema ve ABD Tekeli.....	71

Üçüncü Bölüm

1950'DEN GÜNÜMÜZE ÖNE ÇIKAN HOLLYWOOD FİLMELERİNİN ANALİZLERİ	82
I. 1950'ler: <i>Ben-Hur, The Ten Commandmentes, The Searchers, High Noon, The Day the Earth Still Filmleri</i>	83
II. 1960'lar: <i>Lawrence of Arabia, Dr. Zhivago, The Dirty Dozen, James Bond: Dr. No, James Bond: From Russia With Love Filmleri</i>	94
III. 1970'ler: <i>Patton, Star Wars, Superman, The China Syndrome, Apocalypse Now Filmleri</i>	105
IV. 1980'ler: <i>Indiana Jones, Terminator, Top-Gun, Rocky-4, Rambo Filmleri</i>	118
V. 1990'lar: <i>Star Gate, Matrix, The Seige, Twelve Monkeys, Saving Private Ryan Filmleri</i>	128
VI. 2000'ler: <i>Black Hawk Down, 300, Operation Swordfish, Children of Men, The Lord of The Rings Filmleri</i>	142
VII. 2010'lar: <i>The Expendables, Inferno, Taken 2, Edge of Tomorrow, Captain Amarica: The Winter Soldier</i>	155
VIII. Genel Bir Değerlendirme	169

SONUÇ.....	174
FİLMOGRAFİ	184
BİBLİYOGRAFYA	188
ÖZGEÇMİŞ.....	194

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AT:	Avrupa Topluluğu
BDEB:	Birleşik Devletler Enformasyon Dairesi
CD:	Compact Disk
CIA:	Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
DHS:	the Department of Homeland Security (Ulusal Güvenlik Birimi)
DVD:	Digital Versatile Disk (Çok Amaçlı Sayısal Disk)
FBI:	Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)
HAMAS:	Harakat el-Muqawama al-Islamiya (İslami Direniş Hareketi)
IMF:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
MOSSAD:	İstihbarat Ve Özel Operasyonlar Enstitüsü
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NASA:	National Aeronautics and Space Administration (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)
NSA:	National Security Agency (Ulusal Güvenlik Dairesi)
PNAC:	Project of the New American Century (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)
TV:	Television (Televizyon)
USIA:	United States Information Agency (Amerika Birleşik Devletleri Enformasyon Dairesi)
WB:	World Bank (Dünya Bankası)

ÖNSÖZ

Modern çağın en etkin enformasyon iletme aracı olan medyanın sinema etkisiyle faaliyet gösterdiği alanlar gün geçtikçe artmaktadır. Bugün dünyanın süper gücü olarak adlandırılan ABD merkezli küresel ağlar bu faaliyetlerin en etkin biçimde yürütülmesine zemin hazırlamaktadır.

Amerika merkezli küreselleşen dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük risk toplumların kültürlerinin maruz kaldığı yıkıcı etkilerdir. Bu etkiler daha çok bilinçaltı düzeyindeki propaganda ve algı yöntemleriyle ortaya çıkmakta ve bireyler farkında olmadan ya da istemsiz olarak bu etkilere maruz kalmaktadırlar. Bu etkileme yollarının en fazla kullanıldığı alan ise görsel medya özelinde sinemadır.

Günümüzde sahip olduğu ekonomik ve teknolojik üstünlük sayesinde bu etki alanlarını en üst seviyede kullanan Amerika bu faaliyetlerini artık neredeyse devletin bir kurumu haline gelen Hollywood eliyle gerçekleştirmektedir.

Birden fazla alanın senteziyle oluşan bu çalışmanın anlamı benim için çok büyüktür. Çünkü kültür demek bir toplum için hayati öneme sahiptir ve kültürel kökler olmadan bir ulusu ulus yapan değerler ortadan kalkmış demektir. Bu nedenle her şeyin temelinde toplumların bilinç ve farkındalık düzeylerini artırmayı hedefleyen bu çalışmada öncelikle bana çalışmanın en başında vermiş olduğu tavsiyelerle ve yapmış olduğu katkılarla ufku açan kıymetli Hocam Prof. Dr. Mehmet Bülent Uludağ'a, çalışmanın son şeklini almadan önceki süreçte yaptığı değerlendirmelerle ve verdiği tavsiyelerle çalışmaya katkı sağlayan kıymetli Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Nihal Kırkpınar Özsoy'a ve benden hiçbir zaman maddi manevi desteklerini esirgemeyen ve çabama daima inanan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Kübra YETER

GİRİŞ

Küreselleşme son bir asırlık süreci temel anlamda şekillendiren olgu olmuştur. Her ne kadar ekonomik kaynaklı yapılanmanın ve politik düzlemde uluslararası ilişkilerin geçtiği son iletişim safhasını ifade etmede kullanılsa da küresel sistem, ortaya çıkardığı çoklu/çok yönlü uluslararası yapılanmanın etkisiyle kültürleri tehdit eden bir kurumsal/iletişimsel ağlar bütününe ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Çok yönlü bu yapılanma gelişen teknolojinin desteği ile kolları çok uzaklara uzanan bir ticaret, iletişim ve siyaset/politik merkezli bir zemin hazırlarken değişen/dönüşen dünyada bu yenisidünyanın lideri konumunda olan ABD eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. ABD'nin hedef olma durumu devam da etmiştir.

Özellikle teknolojinin atılımından da öte ivme kazanması II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin uluslararası sistem içindeki etkinliğini artırıp muhafaza etmede oldukça etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda teknoloji, ABD'nin küresel tahayyülünü ve yapılanmasını destekleyen en önemli argümanlardan biri olmuştur. Bu destekle ABD, hem askeri gücünde artış sağlamış hem de özellikle medyanın hemen her alanında etkin bir faaliyet göstermeye başlamıştır. Kurulan sistem bu belirli sacayakları üzerine kuruludur.

Uluslararası ilişkiler sistemi tarihi gelişmelere göre şekil almış ve dönemler çeşitli kuramsal yaklaşımlarla desteklenen politikalarla zenginleşmiş ya da kayba uğramıştır. Ancak bu çalışma yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü özellikle 1950 ve sonrası dönemde ABD'nin yenisidünya düzenin kurucu ve en büyük destekleyici üyesi olmasından dolayı bu süreçteki uluslararası politik tutumu ele alınırken görsel medyanın ABD tarafından nasıl kullanıldığını ve iç içe geçmiş örüntü şeklindeki ilişkilerin uluslararası politikayı nasıl etkilediğini filmler üzerinden ele alıp incelemiştir. Çünkü Hollywood, ABD'nin en büyük

görsel medya kuruluşu halini almıştır ve bundan öte devlet destekli bir propaganda kuruluşu durumundadır. Hollywood bir film endüstrisi olarak anılmaktadır. Çünkü başta hizmet ettiği küresel-ekonomik sistemde bu konuda tekel konumuna gelmiştir; kendi içinde oluşturduğu film yapım-dağıtım sürecini ve bunun sonucunda ortaya çıkan kültür ve propaganda pazarlamacılığı kimliklerini film sektörünü hem ekonomik hem de politik/siyasi sisteme eklemleyerek kazanmıştır. Bu da Hollywood için bir pazarlamacı imajı çizmektedir.

Öte yandan medyanın dünya ve toplumlar ölçeğindeki etkisi artık tartışmasız derecede kabul edilirken ABD'nin filmler üzerinden yaptığı propaganda da göz ardı edilmemelidir.

Bu bağlamda, bu çalışmanın birinci bölümünde uluslararası politik sistemin kısa bir açıklamasından sonra küreselleşme ve kültürel emperyalizm konuları ele alınmıştır. Çünkü küreselleşme süreci ve ortaya çıkan küresel yapı ABD'nin dünya ekonomik sisteminde her yana yayılan kollarının uzanabildiği kadar uzaklara uzanmasına olanak sağlayan en önemli unsurlardır. Bu durumda küreselleşme ve kapsamı anlaşılmadan ABD'nin uluslararası politik tutumu tam anlamıyla anlaşılamayacaktır. Yine aynı eksende küreselleşmenin en etkili sonuçlarından biri olan kültürel emperyalizm konusu ise küreselleşmenin ekonomik getirisine tek dünya/yenidünya olgusunu eklemleyen bakışın bir neticesidir. Yenidünyanın oluşumunda izlenen metot sadece devletler üzerinden değil aynı zamanda ve daha da yoğun olarak toplumlar üzerinden yürütülmektedir. Kitlelerin hareketi, bazen devlet yönetimlerinin ikna edilmesinden çok daha kolay ve etkilidir. Medya ise burada devreye girmektedir.

Devamında, özellikle üzerinde durulacak konu medyanın görsel etkileyciliği konusudur. Görsel medyanın gücü direkt olarak insan zihnine kalıcı mesajlar gönderme /gönderebilme yetkinliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yetkinlik ise bir güç kaynağı olarak yürütülmek istenen politikaların algı operasyonları ve propaganda ile kabul ettirilip uygulanmasında başat rol almaktadır. Bu bağlamda Birinci Bölüm görsel medya ile oluşturulan algı operasyonları ve propaganda konusu ile tamamlanmaktadır.

İkinci Bölümde de 1950 sonrasında ABD politikaları incelenerek ABD'nin küreselleşme ve kültürel emperyalizme olan katkıları belirtilmiştir. Dünyanın süper gücü olarak anılan ABD bu süreci en iyi yöneten güç olma özelliğine de sahiptir. Ancak burada açılması gereken parantez ABD'nin tarihsel arka planıdır. Kuruluş ilkeleri ve sahip olduğu siyasi gelenek/devlet geleneğinin köklerinin salındığı toprağın yapısını anlamak ABD'nin tüm politikalarını anlamak demektir. Çünkü sahip olduğu gücün etkisiyle birlikte hesapsız bir faaliyet yetkisine sahip olan ABD'nin kendini toplumsal temelde nasıl meşrulaştırdığı meselesi uluslararası arenada yol alışındaki engelsiz ilerlemenin de nasıl ortaya çıktığını anlamaya yardımcı olmaktadır.

Hollywood bu noktada ABD için merkez konumunda bir yapılanmadır. Hem ülkesel hem de uluslararası politika, söylem ve meşruiyet alanı oluşturmada tekel konumunda olan Hollywood artık bir film sektörü/alanı olmaktan ziyade bir endüstri olarak anılmaktadır. Bu da Hollywood'un, ABD'nin ekonomik olduğu kadar kültürel açılımını nasıl bu kadar başarılı bir şekilde gerçekleştirdiğinin kanıtı olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Hollywood, ABD için, artık sadece ekonomik bir getiri kaynağı değil aynı zamanda dünyaya kendini kabul ettirme kaynağı olarak faaliyet göstermektedir. Bu faaliyet devlet ve ordu tarafından desteklendiği gibi bir kontrol mekanizmasıyla da kontrol edilir duruma gelmiştir. Böylece devletin propaganda organı olarak hareket eden Hollywood ABD'nin zihinsel savaş yöntem merkezlerinden biri olarak nitelenebilmektedir. Bu nedenle Hollywood'un ABD için ne demek olduğu asla göz ardı edilmemelidir. Bundan dolayı Hollywood için de ayrı bir başlık açılmış ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda ABD'nin tutum ve politikası özellikle toplumsal etkileme biçimi ve kültürel etkiler nezdinde tartışılacaktır. Çünkü artık savaşlar zihinsel, bilinçsel, görsel, ideolojik ve söylemsel-imgesel-simgesel araçlarla yapılmakta, gelişip değiştiği sanılan dünya en çok insanların özsel yapılarıyla oynamakta ve öz bağlarını çok farklı bileşenlerle deforme edip koparmaya çabalamaktadır. Bunun için özellikle görsel medya etkisiyle oluşturulan algı operasyonları ve propaganda ABD'nin en etkin silahlarından olma noktasına

ulaşmıştır. Tarih içinde de propaganda büyük devletler ve liderler için daima önemli bir politik yöntem olmuştur. Böylece incelenecek konunun önemi bir kat daha artarken filmlerin/sinemanın politik dildeki/etkileşimdeki yerinin de ziyadesiyle uluslararası politikada ve kültür çalışmalarında daha fazla inceleme konusu yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Böylece Üçüncü Bölümde, tüm bu konular dâhilinde, görsel medyanın günümüzde uluslararası alanda nasıl bir toplumsal/bilinçsel silah olarak kullanıldığı konusu, ABD merkezli sinema endüstrisinin 1950 ve sonrasında günümüze kadar yaptığı filmler arasından seçilen filmler ışığında ele alınmıştır. Her 10'ar yıllık dönem için 5'er film seçilmiştir.

Bu kapsamda incelenen filmler arasında Western Filmi gibi eski dönem klasik Amerikan filmleri de yer almaktadır, son dönem teknolojisinin neticesinde ortaya çıkan ve günümüz Amerikan klasikleri arasında yer alan bilim kurgu/fantastik filmler de yer almaktadır. Filmlere konu itibari ile bir sınırlama getirilmeyerek her tür film içine yerleştirilebilecek olan propaganda ve algı mesajlarının aynı zamanda nasıl politik düzeye taşınabileceği bu şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Örneğin bir fantastik film olan Superman Filmi de bir ajanın maceralarını anlatan James Bond filmleri kadar önem arz etmektedir. Yine aynı şekilde bir bilim kurgu filmi olan Matrix Filmi de tamamen gerçeklik üzerine kurulu bir anlatıya sahip olan Saving Private Ryan (Er Ryan'ı kurtarmak) Filmi gibi aynı derecede görselin ve açık ya da örtülü mesajların diline sahip olabilmektedir. Bu nedenle daha az sayıda film incelenebilecekken daha fazlası tercih edilmiş ve bu karşılaştırmalı anlatıma başvurulmuştur.

Sonuç kısmında ise bu çalışma neticesinde elde edilen argümanlar felsefi bir yaklaşım çabasıyla sunulmuş ve çalışmanın özetinden ziyade çalışmaya ek ve destek bir sonuç ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu yöntem, hem çalışmanın çok yönlülüğüne atıf yapma hem de çalışmayı bir adım öteye taşıyarak uluslararası sorunların daha derin analizler gerektirdiğine vurgu yapma çabasının yansımasıdır.

Yeni bir döneme girildiği ve yeni bir dünya yapılanması kavşağında olduğu söylemleri, gerçekleşen olaylar ışığında aslında bu yeni dönemin uzun zaman önce kurulmuş olan oyunun devamını ifade ettiğini

kanıtlamaktadır. Dünyada bir değişim ve dönüşüm elbette vardır. Ancak bu dönüşüm yenedünya düzeninden ayrı ve kopuk değildir; onu tamamlar ve bir adım öteye götürür niteliktedir. Bu nedenle küresel yapı amacına ulaşmıştır ve küreselleşmenin temelleri sistemi bir adım öteye taşımıştır. Böylece kültürün bu bağlamdaki önemi daha dikkate değer hale gelmiştir.

Kültür, bir toplumun milliyet bağlarını tarih içinde taşıyıp yaşatan en önemli unsurdur. Tarihin hem toplumsal hem dönemsel çeşitlilik arz eden yapısı esasen insanlığın tarihi bağlarının zenginliğini de ortaya koymaktadır. Bugün bölünme ve kaos/karmaşa görüntüsünde yok edilmeye çalışılan bu çeşitlilik aslında insanlık tarihi için en büyük darbeyi teşkil etmektedir. Büyük savaşın kültür alanına kaymış olması kültürün ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Dünyanın içinde bulunduğu ekonomik yapıdan siyasi yapıya, toplumsal dönüşümlerden ideolojik alana kadar her şeyin de aynı zamanda insan zihnini hedef alan tarafı göz ardı edilmemelidir. Çünkü bütün konuların kaynağındaki ve toplamındaki savaş toplumsal zihin/bilinç üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yazılacak olan yeni tarih ya da tarihler toplumların elindedir -elinde olmalıdır. Bu konu toplumlar için oldukça önemli bir konudur. Bu nedenle sistemi anlamak yapılan faaliyetleri anlamak demektir, yapılan faaliyetler ise hedeflenen noktanın iz düşümünü vermektedir. Artık hiçbir şeyin birbirinden ayrı olmadığı bu uluslararası düzende bireyler de en az devletler ve kurumlar, kitleler kadar önemli bir konumda ve etkidedir. Filmler ise zihinlere nüfuz etmede ve yönlendirmede en etkin araçlardır.

Birinci Bölüm

KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA GÖRSEL MEDYA YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN KÜLTÜREL EMPERYALİZM ve PROPAGANDA

Hobsbawm’a göre “Sanayi Devrim”nden beri dünya ekonomisinin tarihi, hızlanan teknolojik ilerlemenin, sürekli ama eşitsiz ekonomik büyümenin ve giderek artan “küreselleşmenin” tarihi olmuştur.” (aktaran Tanrıöver ve Kırılı; 2015: 137). Gerçekten de Sanayi Devrimi’nden itibaren süreç incelenmeye başlandığında ilk öne çıkan etken teknolojinin hızlı gelişimi ve buna paralel olarak ekonomik faaliyetlerin farklı bir ivme kazanarak giderek artmasıdır. Küreselleşmenin bu noktada ekonominin çağı olarak nitelenebileceği kabul edilmektedir. Her ekonomik faaliyet giderek küreselleşen dünyada ülkeleri daha fazla etkilemektedir. Bu etkinin birçok yönü vardır. Fakat toplumları niteliksel olarak etkileyen en önemli nokta kültür konusudur.

Küreselleşme de kültüre etkileri de konuyla ilgilenen birçok kişi tarafından farklı açılardan değerlendirilmektedir. Küreselleşme konusunda birden fazla farklı tanım olsa da ortak nokta olarak buluşulan konu ekonomidir. Kültürel emperyalizm konusunda ise genel anlamda ikiye ayrılma söz konusudur; bazı yaklaşımlara göre kültürel emperyalizm sadece ekonomik temellidir ve kültür denilen olgu zaten daima değişir ve toplumlar kültürel alışverişi var olduklarından beri yaşamaktadırlar. Diğer yaklaşımlar ise bu tezin de genelinde savunulacağı gibi küreselleşmenin kültürlere negatif yönlü etkisinin var olduğu ve güçlü ülkelerin bu etkiyi kullanarak (bu konuda en güçlü ülke ABD’dir) inşa ettikleri ekonomik sistemi aynı zamanda bir tahakküm alanı haline getirerek, toplumları bu şekilde istedikleri yöne sevk ederek bir mücadele alanı oluşturmuş oldukları yaklaşımıdır.

Franklin Roosevelt (aktaran İnce, 2016: 35) “Politikada hiçbir şey tesadüf değildir. Bir şey vuku buluyorsa, o şeyin önceden planlandığından emin olabilirsiniz” derken aslında uluslararası sistemde yaşanan tüm olayların arka planda daha farklı yüzleri olduğunu anlatmaktadır. Roosevelt çok net bir ifadeyle görülen olayların hiçbirinin tesadüf olmadığını ve bu olayların izini sürerken asıl bakılması gereken yerlere bakmayı unutmamak gerektiğini söylemektedir.

Churchill’in (aktaran Akıner, 2014: 15) “Savaş zamanında gerçek o kadar değerlidir ki, yalandan muhafızlarla çepçevre korunması gerekir...” sözü dünyanın bugün içinde bulunduğu duruma bakılarak tekrar okunursa izlenen yeni savaş yöntemlerini fark etmek ve değerlendirmek için fırsat sunabilmektedir. Günümüz savaşları saha savaşı ve ağır silahların kullanıldığı savaşlar olmasının yanında çok daha farklı yöntemlerin kullanıldığı bir yapıyı da beraberinde getirmektedir. Terörizm giderek tırmanırken bu halklara nasıl anlatılmakta ya da yansıtılmaktadır ve daha da önemlisi toplumlar bu süreçte hangi kanallardan bilgilendirilmekte ve yönlendirilmektedir sorusu tüm sorulardan daha fazla öne çıkmaktadır. İnsanda oluşturulan algı tüm savaş silah ve yöntemlerinden daha etkilidir ve neye inandırılmak istenirse insanlar medya eliyle ona inandırılmaktadırlar.

Toplumların sahip olduğu en değerli varlığı kültürdür ve kültürü elinden alınan bir toplumun daha fazla kaybedecek bir şeyi kalmamış demektir. Bu noktada kültür Güvenç’in ifadesiyle (aktaran Tekinalp, 2005: 77) “bir toplum ya da toplumların birikimli uygarlığı”dır. Özgür bir toplum öz değerlerini bünyesinde barındırdığı müddetçe farklılığını devam ettirip yaşatabilir. Özgürlük sadece kendine ait bir kara parçası üzerinde kendi yaşamına devam etmek değildir, kendin olabilmektir. Ne kadar çok farklılıklar yok edilip benzeşim sağlanırsa o kadar bütünlüklü bir yapı ortaya çıkabilir ki bu da küreselleşmenin temel argümanıdır. Postmodernizm yaklaşımı modernizmden sonraki yeni dönemi oluştursa ve çeşitlilikleri öne çıkardığını vurgulasa da temelde sonuç yine aynı benzer yapıyı yansıtmaktadır. Fakat mesele bu bütünlüklü yapının nasıl yönetilip yönlendirildiğidir. Roosevelt’in sözüne tekrar dikkat çekerek günümüz dünyasında oluşturulmaya çalışılan

kültür algısını; ABD kaynaklı popüler kültürü ele alınacak olursa: “Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyo ve dergiler bir sistem meydana getirir. Bu alanların her biri kendi içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir” (Adorno, 2014: 47) sonucuna varılmaktadır.

Esasen tüm bu olgular küreselleşme ana kaynağını işaret etmektedir. Küreselleşme birçok tanımla ifade edilmeye çalışılsa da bazen tanımlarda ortak noktaya varılabildiği gibi bazen bu ortaklığa varılamamaktadır. Burada temel nokta ise küreselleşme denen bu yapılanmaya götüren süreçte hangi yöntemlerin etkin bir şekilde uygulandığı ve temelinde bu sistemle neyin hedeflendiğidir. Dolayısıyla bu çalışmada ele alınacak süreç küreselleşme adı altında ifade edilen ve hala günümüzde etkileriyle devam eden süreçtir. Ve bu süreçte ABD’nin özellikle film endüstrisi yoluyla sistemi nasıl etkilediği, kendi toplumu özelinde ve genelde dünya toplumlarını nasıl yönlendirdiği ve dünyadaki kültürel yapılanmanın bunlardan nasıl etkilendiğidir. Bu durumda aynı zamanda kültürel emperyalizm tartışmasını gündeme getirmektedir.

Bu noktada ABD’nin incelenmesindeki temel etken süper güç olarak nitelenen devletin ABD olması ve medyanın alt dallarından biri olan sinema sektörünü en iyi şekilde on yıllardır kullanan ve sinemayı devlet ideolojisini yaymada en iyi şekilde kullanan devlet olmasıdır. Metin Cengiz ideoloji konusuna uzun bir açıklama getirdikten sonra şunu belirtmektedir (Cengiz, 2007: 231):

“Yani günümüzde sınıfsal ve siyasal mücadeleler ortadan kalkmış, bunların yerini etnik, milliyetçi, kültürel gerilimler almıştı. Bu karşıt teorilere yakından bakıldığında bir dünya görüşünün kutsanmasıyla ilgili bir ideolojinin geliştirilmeye çalışıldığı görülür.”

Dünya her geçen gün daha karmaşık bir sistemin içine çekilirken bu dönüşüm ve olaylardan en çok etkilenenler toplumların öz yapısıdır. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonraki süreçte görülmüştür ki ağır silahlar sadece can kayıplarının değil ekonomik kaybın da sebebidir. Dünya küreselleşme çağı ile birlikte artık masumane yollarla değil insanların kitleler halinde etkilenecek sürü psikolojisi ile hareket ettikleri bir yer olmuştur. Ve uluslararası politika dünyayı şekillendiren en önemli alandır.

I. Uluslararası Politika

1648 yılında Westphalia Anlaşması ile ortaya çıkan ulus devlet yapılanması (Ateş, 2009: 11) uluslararası ilişkiler sisteminin temel aktörleri olarak tarih sahnesine çıkmışlardır. Sonraki yüzyıllarda bu düzen üzerine şekillenecek olan devletlerarası diyalog I. Dünya Savaşı'ndan sonra tam manası ile şekillenmeye başlamış ancak tam olarak bugünkü yapısına II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte geçirdiği değişikliklerle ulaşmıştır (Ateş, 2009: 11).

Uluslararası ilişkiler sistemini tanımlamaya çalışan ve sisteme en iyi şeklini vermek için çabalayan birçok görüş yıllar içinde birbirini destekler ya da birbiriyle çatışır şekilde ortaya çıkmış ve var olmuştur. Bu fikir tartışmaları uluslararası ilişkiler teorileri genel başlığı altında tartışılmaktadır. Bu teoriler Tayyar Arı'nın belirttiği gibi (2013: 94-123) İdealizm, Realizm, Plüralizm, Globalizm, Davranışsalcılık, Normativizm, Postmodernizm/Post Pozitivizm, Konstrüktivizm, İngiliz Okulu, Feminizm başlıkları altında toplanmıştır. Uluslararası ilişkilerde devletlerarası iletişimde ve uluslararası yapıda en iyiye nasıl ulaşılır, sistem nasıl olmalıdır, düzen nasıl kurulmalıdır, aslında sistemi şekillendiren ana hususlar nelerdir ve nelere öncelik verilmelidir, ulusal çıkarlarla uluslararası çıkarlar/beklentiler çakıştığında ne yapılmalıdır, sistemin dengeleyicileri nelerdir ya da neler olmalıdır, sistem hangi esaslar etrafında şekillenmelidir, sistemin güvenliğini ve devamlılığını sağlamak için neler yapılmalıdır gibi birçok konuyu tartışan ve hepsine cevap arayan bu teoriler aslında uluslararası ilişkilerde devletlerin politik tavrını belirleyen unsurlar olmuşlardır.

Bu bağlamda devletlerin uluslararası politika ve dış politika olarak politik tercihlerini ikiye ayırdığı bir düzen ortaya çıkmıştır.

A. Tanımı

Dış politika Tayyar Arı'ya göre “uluslararası siyasal sorunlara bir devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakar, bir devletin

uluslararası sisteme veya diğer devletlere karşı tutumunu inceler” (Tayyar Arı, 2013: 57). Uluslararası politikayı ise:

“uluslararası siyasal etkileşim sürecine ulusal birimlere oranla daha geniş bir açıdan bakar ve uluslararası yapının tümü içinde ele alır. Diğer bir ifadeyle sorunlar daha geniş bir perspektiften ele alınır. Burada sorun birden fazla ülkeyi, hatta uluslararası örgütleri ilgilendirmektedir. İki kutuplu yapının bozulması ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi, 1991 ve 2003’teki Birinci ve İkinci Körfez Krizleri ve 1991’den başlayarak Yugoslavya’nın dağılma sürecinde ortaya çıkan Balkanlar’daki sorunlar sadece bir ya da birkaç devletin dış politikası olmaktan ziyade birer uluslararası politika sorunu olarak görülmektedir.” sözüyle tanımlamaktadır (Arı, 2013: 58).

Bu noktada devletlerin dış ilişkilerde izlediği tutumu tek taraflı ele alırken bir ülkenin dış politikasından bahsetmiş olurken, uluslararası politikadan bahsedildiğinde çok yapılı bir politik ağdan bahsedilmekte ve uluslararası sistemdeki tavra atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda tezin ele aldığı konular uluslararası politika etrafında incelenecektir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki uluslararası ilişkiler dendiğinde çok daha geniş bir yapı ifade edilmektedir: “geleneksel anlamda dahi devletlerarasındaki siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri, kültürel, toplumsal vb. tüm ilişkiler işin içine almasından dolayı daha geniş bir anlamı vardır ve bu şekliyle uluslararası siyasal ilişkileri inceleyen uluslararası politikadan daha kapsamlıdır.” (Arı, 2013: 58).

Bu bağlamda tanımlar aslında her kavramın kullanım yerini ve ifade sınırlarını belirtmektedir. Daha net bir çerçeve çizmek açısından ana hatlarıyla uluslararası ilişkilerin aktörlerine bakarak kapsamını görmekte fayda vardır.

B. Kapsamı

Uluslararası ilişkiler sistemi bugüne gelene kadar değişiklikler geçirmiş ve sonunda bugünkü halini almıştır. Sisteme, en geniş manası ile kendisini etkileyen tüm aktörler –özellikle son zamanlarda daha çok kabul gören plüralist/liberal yaklaşıma göre- katılmaktadır (Arı, 2013: 69).

Bu aktörler; ulusal devletler, bireyler, hükümet dışı ulusal aktörler, uluslararası örgütler, uluslararası gruplar ve örgütlenmeler (Arı, 2013: 65-81) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çoklu yapının sebebi ise temelde artık gittikçe daha fazla katılımcısının/sözcüsünün-etkileyeninin olduğu bir sistemin varlığıdır.

Küreselleşme ile yapısı değişen sistemin bu doğrultuda etkileyenleri de artmıştır. Çok katmanlı ve aktörlü yapı, her geçen gün daha fazla genişlemektedir. Bu noktada küreselleşmenin ekonomik ve politik girdileri yanında en büyük katkısı sisteme eklediği yeni aktörler olduğu kabul edilmektedir. Çünkü belirtildiği gibi artık sadece devletler ya da kurumlar değil bir medya kuruluşu ve bazen tek bir birey bile uluslararası sisteme etki edebilmektedir. Bu da sistemde oluşabilecek etki düzeylerini, çeşitlerini, yöntemlerini artırmaktadır. Bugünün dünyasında politika yapmanın zorluklarından biri de bu olmaktadır. Bu süreç ve sistem sadece devletler ve kurumlar bazında değil nihayetinde toplumlar da hesaba katılarak bir analiz yapıldığında değişimin, dönüşümün, etkinin hızının oranı daha iyi anlaşılmaktadır. Bu da devletlerin işini daha da zorlaştırmaktadır.

Bir kitap, bir film, bir bildiri bazen uluslararası arenada toplumların tepki düzeyini artırmakta ya da takdirini alarak toplumsal desteğe sahip olabilmektedir. Bu bağlamda toplumların ideolojik ve politik tercihlerinin şekillenmesine tüm bu etkenler etki etmektedir. Böylece uluslararası ilişkiler ya da politika dediğinde birçok aktörden ve konudan oluşan ve nihayetinde her toplumun bireyini farklı etkileyen bir ana yapı ortaya çıkmaktadır. Bir noktada bu durum iyi açıdan bakıldığında olumlu okunabileceği gibi diğer açıdan çok yönlü ilişkiler ağı ve etkiler kapsamında negatif yönlü ve okunması, yorumu kadar yönetimi de zor bir durum ortaya çıkarabilmektedir.

Nihayetinde bugün içinde bulunulan uluslararası politika tüm sistemin her açıdan karşılıklı etkileşim içinde olduğu yapıyı ifade etmektedir. Bu çoklu yapının ortaya çıkıp gelişmesindeki en büyük etken ise küreselleşme hareketleri ve bu hareketlerin/faaliyetlerin etkileridir.

II. Küreselleşme Çağı

Globalleşme olarak da anılan küreselleşme tarihinin başlangıcı konusu da kendisi kadar pek net değildir. “Globalleşmenin tarihi, günümüzde edindiği olumlu içerik bağlamında denizaşırı yolculukların başladığı, böylece ticaret hacminin alabildiğine yükseldiği dönemlere kadar götürülmektedir.” (Cengiz, 2007: 137).

Holton’a göre ise “2000 yılında bize görüldüğü şekliyle küreselleşme açıkça yaygın bir şekilde atıf yapılan 1913’teki küresel genişleme evresini de içeren önceki sınır ötesi aktiviteler ve uluslararasılaşmanın üzerine inşa edilmiştir.” (çeviren Karaman, 2013: 60). Bu bakış açısı zamanı yakın tarihe çeken ve bu konuyla ilgili araştırmalarda oldukça belirli bir dönem aralığı çizen bir yaklaşımdır. Ancak içerik nezdinde ele alınacak olursa biraz daha kesin sınırlar içine oturtulduğunda Messner ve Nuscheler’in tanımıyla ifade edilebilir: “Küreselleşme yaklaşık tüm toplumları, ülkeleri, organizasyonları ve bireyleri, farklı değer yargılarıyla, çift taraflı bağımlılıkların kompleks sisteminin içine çeken, sınırlar ötesi etkileşimlerdeki bir artış ve yoğunlaşmayı ifade etmektedir.” (aktaran Yıldız, 2006: 37).

Her ne kadar emperyalist sistemin bir devamı olsa da küreselleşme emperyalist sistemin yumuşatılmış ve ekonomik formatlı hali olup bir uluslararası yapılanma gibi toplumlara kabul ettirilmek istenmektedir. “Küreselleşme süreci ekonomik bağlamda, kapitalizmin emperyalistik biçiminin yeni dönemdeki biçimidir.” (Çoban, 2008: 25). Değişen ekonomik yapı ise bunun en temel kaynağıdır. “Basit manasıyla, yani sermayenin etki alanının artması anlamında, küreselleşme Endüstri Devrimi’nin başından itibaren var olan bir olgudur” demektedir Taner (aktaran Meral, 2008: 176).

“Küreselleşme bizim Üçüncü Dünyada asırlardır sömürgecilik olarak adlandırdığımız şeydir” derken Ronald Robertson (Aktaran Okur, 2003: 680) belki de üzerine artık daha fazla şey söylemeye gerek bırakmayacak bir gerçekliği dile getirmiştir.

Daha iyimser ve kapsamlı bir şemada ele alındığında küreselleşme Anthony Giddens tarafından “uzak mekânları birbirine bağlayan dünya çapındaki sosyal ilişkilerin millerce uzaklıkta meydana gelen yerel olaylar

tarafından karşılıklı olarak şekillendirilmesi suretiyle kuvvetlenmesi olarak tarif edilebilir” şeklinde ifade edilmektedir (aktaran Okur, 2003: 680). Yerel yönetim ve birimlerin karşılıklı etkileşimi ne kadar diğer etkiler gibi var olsa da esasında daha fazla gerçek ve var olan durum küresel merkezin talep ve politikaları etrafında şekillenen bir dünyanın varlığıdır. Robert Cox’un ifade ettiği gibi:

“Küreselleşme sürecinin karakteristikleri arasında; üretimin uluslararası bir hale gelmesi, yeni bir uluslararası işbölümü, güneyden kuzeye doğru yeni göç hareketleri, bu süreçleri hızlandıran yeni bir rekabetçi çevre ve devletlerin küreselleşmenin ajanları haline getirilmesi suretiyle devletin uluslararasılaşması yer almaktadır.” (aktaran Okur, 2003: 680).

Buradan da anlaşıldığı üzere aslında küresel yapı, ya da global sistem de denmektedir (global sistemden kasıt küreselleşmenin dünyayı sarmalaması halidir; daha kapsamlı düşünülmesini ifade eder), küçük grupların da var olduğunu vurgulamaya çalışırken rekabeti ve küresel ekonomiyi ayakta tutacak olan para akışını işaret etmektedir. Bu durum yerele de zarar vermektedir.

Bu durumda küreselleşme tanımları içinde en kapsamlı tanım Robert J. Samuelson’un tanımıdır:

“Küreselleşme iki yanı keskin bir kılıçtır. Bir yanda ekonomik büyümenin artışı, yeni teknolojilerin yayılmasını ve fakir ve zengin ülkelerdeki hayat standartlarının yükseltilmesini ifade ederken; öbür tarafta millî egemenliği zayıflatan, yerel kültür ve gelenekleri törpüleyen ve ekonomik ve sosyal istikrarı tehdit eden dinamikleri güçlendirmektedir.” (aktaran Okur, 2003: 667).

Bugün hayatın her yanına sirayet etmiş olan küresel sistem insanları her yerden kontrol ettiği gibi alışkanlıkları, eğilimleri, hayata bakışı da şekillendirmektedir. Stiglitz’e göre küreselleşme; “ülkelerin ve dünya halklarının bütünleşmesi ve aynı zamanda mallar, hizmetler, sermaye, bilgi ve insanların sınırları aşmasının önündeki yapay engellerin kaldırılmasıdır.” (Meral, 2008: 174). Bu açıdan bakıldığında masumane gibi görünen küreselleşme meselesinin özünde nüfuz etme alanının ne kadar

derinleşebileceği ve genişleyebileceği de görülmektedir. Devamında yazar şuna değinmiştir: “Stiglitz’e göre, küreselleşme geliştirmekte olan ülkelerin birçoğunda hissedilen yalnızlık duygusunun azalmasının ve bu ülkelerin vatandaşlarının bilgiye çok daha kolay ulaşabilmesini sağlamaktadır.” (Meral, 2008: 174). Fakat dikkat edilmesi gereken nokta geliştirmekte olan ya da az gelişmiş olan ülkelerin bu sistemden negatif etkilenmeleridir. Bu sistem gelişmiş olan ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yaklaşmasını sağlayan bir sistem değildir, onları yeni yollarla gelişmiş kültürlerin etkisi altına alan bir sistemdir. Sistemin negatif yönlü etkileri kadar pozitif yönlü etkileri de mevcuttur. Ancak bugünün dünyasında negatif yönlü etkiler daha fazla öne çıkmaktadır. Ve tek bir alanı değil toplumsal yapının her alanını etkileyen bir yapılanma vardır.

Daha yakın tarihe gelindiğinde ise daha keskin bir tanımla karşılaşılmalıdır: Amerika’nın Soğuk Savaş’tan sonra dünyada tek güç olma yolunda attığı adımları destekleyip tamamlayan süreç küreselleşmenin ta kendisidir (Yılmaz, 2008: 30).

Küreselleşmenin çeşitlerine kısaca göz atılacak olursa küreselleşmenin; ekonomik küreselleşme, siyasal küreselleşme, teknolojik küreselleşme, çevresel küreselleşme ve sosyo-kültürel küreselleşme (Meral, 2008: 175-176) olarak alt başlıklara ayrıldığı görülmektedir. Ekonomik küreselleşme ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonu ifade ederken, siyasal küreselleşme ülkelerin daha yakın ilişkiler içinde olmasını ifade etmektedir; teknolojik küreselleşme özellikle teknolojinin gelişmesine paralel olarak bilgi alışverişini de içine alan bir durumken, çevresel küreselleşme sanayileşmenin etkisi ile ortaya çıkan çevresel sorunların uluslararası arenadaki ifadesidir, sosyo-kültürel küreselleşme ise yerel kültürlerin giderek daha fazla yayılan küresel kültüre dönüşmesini ifade etmektedir (Meral, 2008: 175-176).

Bu noktada öne çıkan dört küreselleşme türüne bakıldığında boyut olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal boyut olmak üzere dört başlıkta toplanan bir şema ile karşılaşılmalıdır (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2015: 34-37): ekonomik boyutta aslında hedeflenen ABD merkezli bir ekonomik yapı ortaya çıkarmak ve ABD ekonomisi ile entegre halde çalışan bir iş dünyası oluşturma

çabası; sosyal boyutta küreselleşmeyi daha çok sosyal boyuta indirgeyerek küresel vatandaş oluşturma ve tüketim toplumu oluşturma; kültürel boyutta Amerikan kültürünün dünyaya yayılarak bir ortak kültür çatısı oluşturma; siyasi boyutta ise Avrupa siyasal bütünleşmesi hedefinde olduğu gibi tek çatılı bir yapıya ulaşma hedefi vardır.

Bu, ekonominin her alanda etkisini gösterdiği bir sistemin şemasıdır. Teknolojinin gelişmesi sadece teknik anlamda ya da üretim alanında bir etki yaratmayıp aynı zamanda dünyanın bugüne kadar hiç olmadığı bir yapaylık ve bunalımla karşı karşıya kalmasına da sebep olmaktadır. Böylece küreselleşme tek bir alanı değil toplumsal hayatın her alanını etkileyen bir süreç halini almıştır.

A. Küreselleşmenin Etkileri

Neticede hala süregiden bir süreç olan küreselleşme ana hatlarıyla ele alındığı gibi birinci aşama Sanayi Devrimi'nden başlayıp I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemi, ikinci aşama iki Dünya Savaşı arası dönemi, üçüncü aşama ise II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2015: 31). Böylece üç döneme ayrılan küresel yapılanma -ABD kaynaklı bir sistem olan bu sistem- ABD'nin dünyayı yönetme biçimine ya da sömürme biçimine yeni bir soluk getirmiştir. MacNaill şu cümleyle sistemin işleyişini özetlemektedir:

“Hayattan tecrit edilmiş ‘uçuk’ mucit, kendi öngördüğü icadını karşı gelişen sistematik direncin üstesinden gelmek için çalışmak yerine, şimdi, idari elit tarafından aktif olarak arzulanan değişim, artık sorgusuz sualsiz kabul ediliyor ve idari aksiyonun sunabileceği her türlü imkân bunun için seferber ediliyordu.” (MacNaill, 2008: 189).

Şirketler artık devletin yerine geçerken, devletlerde şirket mantığıyla çalışmaya başlamıştır. Metin Cengiz Lenin'den yaptığı alıntıda şunları söylemektedir:

“Lenin’in, Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması adlı ünlü çalışmasından, özetle, bu dönemin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz. 1-Ekonomik hayatı tekeller ele geçirecek biçimde sermayenin

konsantrasyonu, 2-Banka ve sanayi sermayelerinin kaynaşması ve finans oligarşisinin gerçekleşmesi, 3-Meta ihracından ayrı olarak sermaye ihracının önemli ve birincil sırayı alması, 4-Dünyanın oluşan tekeller tarafından paylaşılmasının tamamlanması, 5-Yeryüzü topraklarının en güçlüler tarafından paylaşılmasının tamamlanması.” (Cengiz: 2007: 183).

Açıkça ifade edildiği gibi bu süreç bir bütünleşme algısı altında aslında bir tekelleşme sürecidir. Fakat çaba toplumlara ve devletlere karşı gelmeyecekleri ve yararlarınaymış gibi gözükten bir oluşum adı altında bu faaliyetleri sürdürmektir. Dolayısıyla ABD’nin I. Dünya Savaşı’na neredeyse her açıdan en güçlü ülke olarak girmiş olması savaş sırasındaki ve sonrasındaki dengeleri değiştirmiştir. Ancak asıl konu ABD’nin fazlasıyla üretim yapıyor olması ve bunu pazarlayacak yeni alanlar bulması gerekliliği olmuştur. Paul Kennedy’in “*Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*” isimli kitabında yer verdiği dünyanın imalat sanayiine yönelik bir istatistiki bilgide de bu görülmektedir; Birleşik Devletler 1920’de de 1925’te de tüm Avrupa’dan ve dünyanın geri kalan bölümlerinden daha fazla bir üretim endeksine sahiptir (Kennedy, 2015: 340).

Bundan sonra ABD giderek güçlenirken tek el konumuna gelmesi onu dünyaya açılmaya itmiştir. Fakat bugüne kadar geline süreçte toplumların yaşadığı etkileşim ve dönüşümler büyük güçlerin elde ettikleri kazançlar oranında yıkıcı olma noktasına ulaşmıştır. Toplumlar arasındaki uçurum artarken yaşamdan beklenti ve hayatı algılayış şekilleri de sunulduğu gibi toplumlarca kabul edilmiş ve sistemin özü bu kabul edilmiş üzerine kurulmuştur. Büyük savaşlarla maliyete girmek yerine algılar üzerinden meşruiyet sağlamak toplumların karşı koyamayacağı bir meşruiyet zemini oluşturmaktadır; çünkü toplumlar farkında bile olmadan bu sürece entegre olmaktadır.

Küreselleşme sürecinin uluslararası yapıya kazandırdığı üç yeni aktör; “küresel sermaye pazarı, uluslararası organizasyonlar ve küresel sivil toplum” (Yılmaz, 2008: 30) temelde toplumların giderek çevrelendiği ve tercih haklarının ellerinden alındığı bir yapıyı ortaya koymaktadır. Buna paralel olarak “uluslararası ve ulusüstü yapıların gelişmesi, ulusal egemenliğin

aşınmasına yol açmakta, ulusal çıkarları sağlamaya yönelik güç politikalarının uygulanmasını güçleştirmektedir” (Yılmaz, 2008: 30).

Küresel dönemle birlikte ortaya çıkan ve modern söyleme yeni bir boyut kazandıran, onu destekleyen post-modern anlayış ise bir diğer etki ya da katkı olmuştur. Post-modernist yaklaşım temelde yeni dünya projesinin bir parçasıdır ve sisteme entegre olan herkesle arası iyi bir ilişki ağı kurmaktadır (Doyuran, 2013: 13).

“Postmodernizm, başta genel batılı sanat, mimari, kültürel gelişmelerdeki deneysel hareketleri tarif etmek için kullanılan karmaşık ve kafa karıştıran bir kavramdır. Sosyal ve siyasi analiz aracı olarak postmodernizm, sanayileşme ve sınıf dayanışması özelliği taşıyan topluluklardan gittikçe daha bölünmüş ve çoğulcu ‘bilgi’ topluluklarına doğru kaymayı öne çıkarır; bu toplumlarda bireyler, üreticiden tüketiciye dönüşür, bireycilik, sınıf, din ve ırk bağlılıklarının yerini alır. Postmodernistler, kesinlik diye bir şeyin olmadığını ileri sürerler, mutlak ve evrensel doğrular tepeden bakan birer yorum olduğundan bunlardan vazgeçilmelidir. Bunun yerine söylem, tartışma ve demokrasi uygulanmalıdır.” (Doyuran, 2013: 13).

Bu tanımdan da yola çıkarak aslında post-modernizm için küreselleşmenin teorisidir denilebilmektedir. Çünkü küresel etkinin her boyutuna değinirken, bu tanım, aynı zamanda kendi kapsamını da belirlemekte ve küreselleşme faaliyetinin zihni zeminini oluşturmaktadır. Bu da göstermektedir ki bu teori ya da süreç aslında ekonomik bir zemin üzerine inşa edilen ideolojik görünümlü bir süreçtir (Doyuran, 2013: 16). Post-modernist söylemin meşru temele oturtulmasında ise en büyük etken siyasi arenada kullanılmasıdır; böylece küresel dil için yeni bir yol açılmış olmaktadır (Doyuran, 2013: 20). Esasen tüm bu çabaların temelinde ise Doyuran’ın dikkat çektiği gibi (2013: 25) “19. yy küresel sermaye politikaları Doğu’nun yönetilmesi, kontrol altında tutulması hedeflerine dayanmaktadır”. Yenidünya düzeni adı altında daha çok ekonomik bağımlılık üzerinden bilinçaltı operasyonları ile ortaya atılan söylemler etrafında yürütülmektedir. Toplular daha çok tüketip, özlerinden biraz daha ama her geçen gün daha hızlı

koparken/koparılrken derinlerde karmaşanın ve bunalımın eşiğine sürüklenmektedirler.

Bugünün toplumları işte bu noktada bir bunalım yaşamaktadırlar. Farkında olmadan içine çekildikleri sistem onları bu potada eritirken, değerleriyle ve benlikleriyle oynamaktadır. Kendilerine sunulan kredi kartları, tüketim alışkanlıkları, sürekli verilen reklamlarla etki altına alınan beyinlerin daima alışveriş yapma isteği, zenginliğe özendirilen ama sistemin sürekli güçlü olanı öne çıkardığı bir çarkta sıkışıp kalan grupların sürekli aynı döngüde robot gibi çalışıp durması, sınıfsal ayrılıkları yok etme çabasındaymış gibi bir algı oluşturup aslında bu ayrımı sürekli körükleyen bir sistemde umutları hep yarına kalan ve bu yüzden hayatını sürekli yarına erteleyen yığınların çoğalıyor olması hep sistemin yansımalarıdır.

Nitelikli soru aslında şudur: Tüm bu siyasal ve ekonomik gelişmeler içinde devinen toplumları tam olarak bekleyen şey nedir? Bunun cevabı kültürlerin bu ekonomik temelli bombardıman ardında saklı olan nasıl bir tehditle karşı karşıya olduğunun iyi anlaşılmasında yatmaktadır.

III. Kültürel Emperyalizm

Kültürel emperyalizm küreselleşme konusundan oldukça daha karmaşık bir konudur. Kültürün algılanış biçimindeki yaklaşımlar aslında kültürel emperyalizm tartışmalarının temelini oluştururken diğer yandan küreselleşme ya da emperyalizm denilen sürecin kültürü nasıl etkilediğine ilişkin yaklaşımlar konuyu daha çok karışık bir hale getirmektedir. Bu noktada öncelikli olarak kültür ve emperyalizm kavramlarının genel anlamda insanlar için ne ifade ettiğine bakmakta fayda vardır.

Kültürel emperyalizm kitabında John Tomlinson'un kültür ile ilgili yaptığı tanım E.B. Tylor'dan alıntılanmış tanımdır: "Kültür... , insanın bir toplumsal birey olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, hukuk, gelenek, diğer yetenek ve âdetlerinin hepsinin oluşturduğu bütündür." (aktaran Tomlinson, 1999: 17). Bu tanım genel nitelikli bir kültür tanımıdır. Biraz daha farklı bir tanımda ise Metin Cengiz; "Kültür insanın doğaya, doğal duruma karşı verdiği

savaşının ürünüdür. Kültürden kültüre görülen üretim, bilim, sanat, ahlak, günlük yaşam vb. alanlara ait farklılıklar ise antropolojiktir, coğrafya, tarih vb. ile ilgilidir.” demektedir (Cengiz, 2007: 237). Bu tanımda farkı getiren antropolojik yaklaşımdır. Kültürel antropoloji denildiğinde sosyolojik olgulara dayalı kültür yaklaşımı ifade edilmektedir. Marx’a göre “Kültür, doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı hemen her ‘şey’ dir.” (aktaran Çoban, 2008: 191). Karaman’ın makalesinde alıntılanan kültür tanımında ise; “sembolik formlarda vücut bulmuş tarihsel olarak aktarılan anlam örüntüleridir” denmektedir (Karaman, 2013: 61).

Genel manasıyla kültür tanımlarında ortak nokta bir birikimin olması ve toplumlar da bir birliğe, ortaklık algısına sebep olmalarıdır. Bu bağlamda kültür toplumları toplum yapan etkenler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Kültür bir milletin mirasıdır. Ancak günümüz dünyasında kültürün tam olarak ne ifade ettiğinin sorgulanmasında da fayda vardır. Çünkü genel mana değinilen tanımlardaki gibi olsa da dünyanın her geçen gün değişen yapılanmasının da kültür üzerindeki algıyı etkilemesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu noktada Tomlinson şunları dile getirmektedir: “Anlamamız gereken, kültürün ne olduğu değil, insanların çağdaş söylemde bu terimi nasıl kullandığıdır.” (Tomlinson, 1999: 18). Sonra da “kültürün (modern) kullanımında (üç tane) geniş aktif kategori belirleyen Raymond Williams’ın yaklaşımı” cümlesinin devamında Tomlinson şunları aktarmaktadır (Tomlinson, 1999: 18): “(1) “entelektüel, ruhsal ve estetik bir gelişme süreci” tanımı; (2) bir halkın, dönemin, grubun veya genel olarak insanlığın özgün bir yaşam tarzına işaret eden bir olgu; (3) “entelektüel ve özellikle de sanatsal faaliyetin yarattığı eserler ve pratiklere” yapılan atıf.”

Burada da belirtildiği gibi temel konu çağdaş ya da modern söylemde kültürün karşılığının ne olduğudur ve nasıl dönüştüğüdür. Burada ele alınacak olan temel nokta bu dönüşümle ilgilidir.

Modernite olgusunun ortaya çıkışı, gelişimi ve yayılışı bugünkü dünyayı ve bugünün insanların söylemini şekillendiren etken olmuştur. Rönesans, Reform, Aydınlanma ile Avrupa’da yeni bir dönem/çağ başlarken dünya bundan en geniş şekliyle etkilenmiştir. Avrupa’nın gelişim ve değişim

döneminden sonra yaşanan hadiseler, özellikle gücün ABD'ye geçmesi ve 1800'lerin sonundan itibaren görülen ABD etkisi kendisini dünya savaşlarının ilkinde hissettirdiğinde zaten dünya genel anlamda bir çöküntü ve arayış halindedir. Bundan dolayı son yüz yıllık dilime bakıldığında ABD etkisi muazzam derece hissedilmektedir. Smelser'e göre modernleşme "kavramsal olarak ekonomik kalkınma ile ilişkilidir." (Yıldız, 2006: 35). Yani ekonomik gelişmelere bağlı olarak gelişen toplumlarda modern uyum söz konusu olmaktadır, yaklaşımı vardır.

Kültürel emperyalizm olgusu da en az diğerleri kadar tartışmalı bir konudur ve daha karmaşıktır. Çünkü kültür konusunda her ne kadar bir ortak yaklaşım bulunsa da küreselleşme ya da emperyalizm konuya dâhil olunca birçok farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu tartışma genel hatlarıyla ele alındığında iki kısma ayırmak mümkündür; bu konuyla ilgilenenlerin bir kısmı, küreselleşme ile yaşanan sürecin aslında kültürleri olumsuz etkilemediğini ve zaten kültürlerin doğal süreçlerde birbirlerinden etkilenecek ilerlemekte olduğunu, küreselleşmenin ekonomik açıdan yaşandığını ve yaşanan kültürel etkileşimlerin söylendiği gibi zararlı olmadığını dile getirmektedirler. Diğer kısımdakiler ise çalışmada savunulduğu gibi, küreselleşme ile yaşanan gelişmelerin kültürleri olumsuz etkilediğini, bu sürecin sadece ekonomik değil, ekonomik tabanlı olarak birçok farklı yöntemle, örneğin; medya yöntemleri gibi yöntemlerle –reklamlar gibi-, insanların hayatlarında büyük etkilerin oluştuğunu ve tüm dünyada negatif özellikler taşıyan benzeşimlerle kültürlerin olumsuz etkilendiğini düşünmektedirler.

Yukarıda Tomlinson kültür konusunda alıntılanan sözlerinin devamında şöyle söylemektedir: "Kültürel emperyalizm söyleminde daha çok kullanılan, ikinci ve üçüncü kullanımlardır." (Tomlinson, 1999: 18). Yani özgün bir yaşam tarzı ve entelektüel ve sanatsal faaliyetler bu noktada öne çıkmaktadır.

"... modernist (kapitalist) ve Marksist (komünist) kuram insanlık için tek doğruya işaret ederler. Tek bir evrensel doğrudan bahseden modernizm kuramları özünde gelişmekte olan ülkelerin kurtuluşunu gelenekselden kurtularak Batı'nın çağdaş tanımladığı

yaşam, liberal yönetim, ekonomik yapı, kültür ve inanç biçiminde yönelmekte görür.” (Tekinalp, 2005: 75).

Devamında biz ve öteki ayırımına değinerek Batı’nın modernizme olan inancı çerçevesinde 1960’lara gelinceye kadarki süreçte etkin olan bu yaklaşımın izleyen otuz yılda daha çok ‘küresel Batı hegemonyası’ haline gelerek bir “Doğu” “Batı” ayırımına sebep olduğunu ifade etmektedir (Tekinalp, 2005: 75). Batı’nın aslında emperyalist yaklaşımının daha sonra bu minvalde eksen değiştirmesi emperyalist olma noktasında pek bir şey değiştirmemiştir. Bugünkü sistemde yumuşatılan baskılar gizli sınır ötesi etkiler yapmaktadır. Değişen söylemler, insanların algılayış biçiminin farklılaştırılması bir dezenformasyon süreci doğurmuştur.

Pierre Jalée’den yaptığı alıntıda Çoban emperyalizmi; “uluslararası iş bölümünde, ticarette ve sermaye hareketinde belirli ilişkileri vurgulayan ekonomik bir fenomen” olarak tanımlamaktadır (Çoban, 2008:193). Buradan hareketle küreselleşmeye atıfta bulunulabilmektedir. Bugünün emperyalizmi bu doğrultuda küreselleşmedir. Bu nedenle emperyalizm tanımları üzerinde durmaktansa kültürel emperyalizm olgusuna geçilebilir.

Kültürel emperyalizm ise Batı’nın teknolojik gelişmesinin devamında enformasyon ağı üzerindeki dönüşüme paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Ve daha çok her şeyin iç içe geçtiği bir platform oluşturmaktadır. Kültür gelecek kuşaklarla aramızda bir iletişim aracı olarak görev görmektedir. Konuya bu noktadan bakıldığında her şeyin metalaştırma ile karşı karşıya kaldığı bu dönemde kültürün daha fazla muhafaza edilmesi konusu ön plana çıkmaktadır.

Adorno ve Horkheimer tarafından “kültür endüstrisi” olarak ifade edilen yaklaşım aslında Aydınlanma sonrasına tepkisel niteliktedir. Aydınlanma modernizmi getiren süreçtir. Modernizm bugünkü toplumsal gerçeklikleri ifade etmeye ve yönlendirmeye çalışan söylemdir. Bu noktada Adorno ve Horkheimer kültürün bugün “hiç olmadığı kadar benzerlik” içerdiğini, “film, radyo ve dergilerin bir sistem” oluşturduğunu, kültürün “bir meta üretimi alanı” haline geldiğini, bir tekel oluşturulduğunu ifade etmektedirler (Adorno, 2014: 18-19). Aslında burada küresel/kapital sermayenin çıkarları doğrultusunda bir işleyiş görülmektedir. Her şeyin kâr

amacı güderek, ekonomik taleplere bağlı ilerlemesi ve bunlara endeksli hale getirilmek istenmesi en mahrem olan alanlara bile sirayet etmiş ve bu alanlarda bir tahakküm oluşturulmaya başlanmıştır. Bunun kaynağında ise bilginin artık medyanın birçok farklı koluyla özellikle de görsel medya yoluyla hızlı ve etkili bir şekilde iletilmesi, böylelikle etki alanının sınırlarının olmayışıyla dünya genelinde de bir algı operasyonu oluşturulmaya çalışılmasıdır.

“Kültür endüstrisi sistemi boşuna liberal endüstri ülkelerinden çıkmamıştır. Onlara özgü olan bütün medya, özellikle sinema, radyo, caz müziği ve magazin basını zaferlerini bu ülkelerde ilan etmişlerdir. Medyanın ilerlemesi kuşkusuz sermayenin genel yasalarından kaynaklanmıştır. Gaumont ve Pathé, Ullstein ve Hugenberg gibi yayıncıların uluslararası eğilimi takip etmeleri onlara büyük avantaj getirmiştir. Bunun yanında savaş ve enflasyondan sonra kıtanın ABD’ye bağımlı hale gelmesi de payına düşen katkıyı sağlamıştır. Kültür endüstrisi barbarlığının ‘‘kültürel gecikme’’ nin (cultural lag), yani Amerikan bilincinin teknolojiden geri kalmışlığının sonucu olduğu inancı bütünüyle bir yanılsamadır. Kültür tekeline yönelik eğilimin gerisinde kalmış olan faşizm öncesi Avrupa’ydı. Ne ki Avrupa zihninin elinde kalan son özerklik kalıntılarını ve bu özerkliğin temsilcileri bastırılmış da olsa varoluşlarını tam da bu geri kalmışlığa borçludurlar.” (Adorno, 2014: 62-63).

Burada Adorno’nun kültürel emperyalizm özelinde küresel sistemi oldukça net ifadelerle eleştirirken Avrupa hakkında söyledikleri de dikkat çekmektedir. Avrupa’nın kültür tekeli oluşturma konusunda geride kaldığını ama iyi ki de geride kaldığını çünkü böylelikle kendi özgün yapısını ve fikir dünyasını bu sayede önlenmeye çalışılsa da koruduğunu dile getirmiştir. İlerleyen sayfalarda ise Adorno konuyu şu şekilde tartışmaya devam etmekte ve ticari eğilim konusuna dikkati çekmektedir (Adorno, 2014: 99):

“Dünyada ontolojisi olan bir şey varsa, o da kültür endüstrisidir; bu ontoloji olduğu gibi korunmuş temel kategorilerden oluşan bir iskelettir ve 17. yüzyılın sonuyla 18. yüzyılım başında İngiltere’deki ticarî romanlarda rahatlıkla görülebilir. Kültür endüstrisinde bir ilerleme olarak ortaya çıkan, sürekli yenilik olarak

sunduğu şey, hep aynı olanın kılığının değiştirilmesinden ibarettir; değişikliğin her yerde gizlediği, kültür üzerinde egemen olduğu günden beri değişmeden kalan kâr güdüsü gibi, hiç değişmeyen bir iskelettir.”

Özellikle Avrupa’daki ticari eğilimden bahsederken yazar aynılık konusuna da vurgu yapmıştır. Sürekli değişim gibi gözüken ama ‘sürekli aynılıkla’ bir döngüde süregiden olaylar insanları oyalamaktan başka bir şey yapmamaktadır. Bunun en iyi örneği; küreselleşme ve çok kültürlülük ile, sanki dünya sermayenin bu kadar serbest ve hızlı dolaşımı ile günden güne zenginleşiyormuş gibi bir söylem, bir algı ortaya çıkmıştır. Fakat durumun böyle olmadığı Hindistan örneğine bakılarak çok rahat anlaşılabilmektedir. Hindistan bir tarafında devasa gökdelenler yükselirken, diğer tarafında halkın çok büyük bir kesiminin çöplüklerden hurda toplayarak, tüm gün çalışmalarına rağmen günde sadece bir ekmek alabilecek kadar para kazandığı bir ülkedir. Her geçen gün bir taraf zenginleşirken diğer taraf fakirleşmektedir. Bu konuda Katherine Boo’nun yazdığı “*Sonsuz Güzelliklerin Ardında*” isimli kitap oldukça aydınlatıcıdır. Bu sadece Hindistan özelinde bir durum değildir. Afrika her şeyin bu kadar bol olduğu ve ulaşımın artık çok kolay olduğu bir çağda; küresel çağda halâ açlıkla boğuşmaktadır, halâ salgın hastalıklar vardır, halâ çocuk ve bebek ölümleri hat safhadadır. Oysa küreselleşmenin herkesin yararına olduğunu savunan kimseler işin bu tarafını görmemektedir. Bunlar söylendiğinde ise bu ülkelerin kültür ve medeniyet eksikliğine gönderme yapılmaktadır. Ancak modern dünyanın kültürü bu insanları daha da zor duruma itmeyi desteklemekteyse bu kültür de sorgulanmalıdır. Çünkü güçlü ülkelerin içinde oldukları tutum bu yönde ilerlemektedir.

Bugün dünyanın hangi bölgesine gidilirse gidilsin kot pantolon görmek mümkündür. Ya da hiç umulmayan bir markanın Asya’nın ya da Afrika’nın çok yoksul bir bölgesinde görülme ihtimali oldukça yüksektir. İzlenilen belgesellerde, haberlerde bunlara şahit olunmaktadır. Bunun ifadesi ise şudur; şirketler ürünlerini istedikleri her yerde pazarlayabilip, her yere ulaşabilmektedirler.

Tüketim olgusu Sarıbay’a göre; Batı’dan gelen “kültür” kodlarının ulaştığı toplumlarca tüketilir (Akbulut ve Erdoğan, 2008: 74) bir durumda

olunmasını ifade etmektedir. Kültür bile dayatılan tüketim çılgınlığına dayanamamıştır. Aslında ilerleme taklitten değil gerekli olanı alarak üretmekten geçmektedir (Uğur ve Şimşek, 2008: 107). Fakat Featherstone’un da belirttiği gibi dünya artık ulus devletlerin farklı kültürleriyle “ eŐitlilik olan” bir yer değil “tek bir dünya” halini almıştır (aktaran Yüksel, 2008: 156). Bu benzeŐimi hızlandıran süreç de 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelmiştir (Meral, 2008: 178). King’e göre ise (aktaran  oban, 2008: 197) :

“ oğu ulus devlet (ve elbette azınlık gruplarının çoğu) günümüzde kendilerine özgü kültürlerini nesneleŐtirmeye çalıŐıyor; kültürün ne olduğuna ilişkin (antropolojiye ait olanları da dâhil olmak üzere) Batılı tanımlar ithal ediyorlar, nesneleŐtirilmiŐ kültürlerini yönetmek için Batılı teknik rutinleri ithal ediyorlar; ekonomik açıdan önemli olan turizm ticaretini ele geçirmek için ‘kültürel öz-imleri’ni uluslararası düzeyde tanıtıyorlar; kısacası herkes (kendi) kültürünü (kendi) müzesine koymak istiyor. Bütün bunlar modernliğin sadece dünyayı istila etmekle kalmayıp, nesneleŐtirilmiŐ kültür, sözde olaylar ve gösterilerden oluşan ‘postmodern’ bir küresel toplumun öncülüğünü de yaptığını göstermektedir.”

Sistem para akışını ve Şirketleri değil artık kültürlerin bile ticaretinin yapılabileceğini pazarlama çabasındadır ve başarmaktadır. Artık yöresel kıyafetler ve  detler sadece ilçelerin küçük sokaklarında açılan stantlarda satılan hediyelik eŐyaların yerini almıştır. Turizme hizmet eder konuma gelmiştir.

Bu bölümü sonlandırırken konuyu genel hatlarıyla toparlayıcı iki yaklaşıma göz atmakta fayda vardır. İlki, aslında kültür konusunun muazzam derecede önemini vurgulayan bir açıklamadır. McNail şöyle söylemektedir (McNaill, 2015: 28):

“Dil, zamanla, yavaş yavaş değişir; ancak bireyler, k t r mleŐtirici yanlış anlamalara davetiye çıkarmaksızın, standart kullanımlardan yalnızca kısm  olarak sapabilirler.

Ama daha uzun ölçekli bir bakış benimsenir de, kısa zaman dilimlerinden ziyade yüzyıllar ve hatta binyılları kapsayan zaman dilimleriyle düŐünülürse, bu, dillerin, oldukça geliŐigüzel ama istatistik 

bakımdan hayli etkili ve insanların içinde yaşadıkları çevrelerine daha fazla ve daha başarılı şekillerde tepki göstermelerine izin veren taze ayırımlar ve tasnif edici terimler geliştirmelerini sağlayacak bir biçimde geliştikleri gerçeğini günışığına çıkarır.”

Söylem aktarımında ve kabul ettirmede en etkili yollardan biridir. Dil bu noktada kültür için en önemli öğedir. Kültürün aktarımında dil zamana meydan okuyan etkidir. Bu yüzden toplumlar her şeyden önce dillerini korumalıdır. Baskın kültürlerden gelen en masumane söylem bile zamanla bir dönüşüm ve değişim sağlayabilmektedir. Bu da insanların farkında olmadan kültürünü kendi elleriyle deforme ettiği anlamına gelmektedir.

Akner ise batı kültürü dayatmasından şu şekilde söz etmektedir (Akner, 2014: 236):

“Burada Batı, kültürel bir nasyonalizm oluşturma çabasıdadır. Eski Yunan’dan başlayan, Roma imparatorluğu dönemini de içine alan reform ve Rönesans ile aydınlanmanın temellerini bulduğu ve sanayileşmeyle de ekonomik yapısal örgünün kültürel ulusallığı geliştirdiği ve perçinlediği bir tarihi kültürel süreç dayatmasıdır.”

Emperyalizmin, küreselleşme eliyle rahatça tüm dünyaya yayıldığı bu sistemde ‘bu yayılımın başka sebebi de var mı?’ sorusuna en güzel cevap bu nokta olmaktadır. Batı kendine ait baskın bir kültür yaratma çabasıdadır. Özellikle ABD popüler kültürü bu yöndedir. Tamamen farklı ırklardan oluşan bir ulus olan ABD bu halkları bir arada tutabilmek için ortak bir ulus algısı oluşturmak zorunda kalmıştır. Bu ortak algı ABD nezdinde milliyetçilik olarak ortaya çıkarken, uyguladığı ekonomik tahakküm yollarının yanında pazarladığı kültürüyle de kendini üstün olarak tüm dünyaya ilan etme çabasıdadır.

Güçlü bir devlet, amacı yayılmacı bir politikaysa, her alanda var olduğunu kanıtlamak ve görmek istemektedir. Günümüzde bunun yansıması ise kültürel emperyalizm özelinde karşılığını bulmaktadır.

A. Kültürel Emperyalizm-Medya İlişkisi

İçinde bulunulan enformasyon çağında artık bilgi akışı çok farklı kanallardan ve hızlı bir şekilde sağlanabilmektedir. Teknolojinin gelişimiyle

birlikte hem yazılı hem de sözlü iletişimin hızlanmasının yanında özellikle görsel aktarım yolları bugün daha çok ön plana çıkmaktadır. Fakat teknolojik anlamda her iyi gelişmenin yanında bir dezavantaj da getirdiği kaçınılmaz bir gerçektir. Burada öne çıkan önemli iki noktadan ilki bilgi kirliliği meselesidir; bilgi her yerde fakat saf ve yararlı bilgi, damıtılmış bilgiye ulaşmak bazen zor olmaktadır. İkincisi ise görsel medya ile oluşturulan olumsuz etki alanlarının çok kolay şekilde oluşturuluyor olması ve çok daha hızlı bir şekilde olumsuz sonuca ulaştırmasıdır.

2000'den önceki otuz yıllık süreci kapsayan bir zamanda “enformasyon” toplumunun temelleri atılmış; “dijital teknolojiler” ise süreci hızlandırarak “enformasyon toplumuna geçişi” sağlamıştır (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 136). “19. yüzyılın ikinci yarısında denizaltı kablo şebekelerinin oluşturulmasıyla ilk küresel iletişim sistemi kurulmuştur.” (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 136). “19. yüzyılda ayrıca uluslararası haber ajansları da kurulmuştur. Bu ajanslar haber ve diğer bilgilerin sistematik bir şekilde toplanması ve geniş bir alana dağıtılmasına olanak vermiştir.” (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 136).

Özellikle haber ajanslarının kurulması önemli bir iletişim ve bilgi alma ağı oluşturmaktadır. Fakat bu ajanslar ulusal nitelikte algı yönlendirmesine de sebep olabilmektedirler. Sadece haber ajansları değil, her yerde serbest dolaşan her türlü bilgi olarak nitelendirilebilecek kaynakların da farklı etkileri olmaktadır. Özçağlayan’a göre (aktaran Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 138):

“Enformasyon toplumu teknolojik yenilikler konusunda sanayi toplumuna göre daha bilinçlidir ve daha geniş olanağa sahiptir. Bu durum da enformasyon toplumunun insanlığa getireceği değişim ve dönüşümün sanayi toplumundan çok daha derin ve köklü olacağının habercisidir.”

Buradan hareketle söylenebilir ki küreselleşmenin en önemli ayaklarından biri medyadır. Medya bilgi akışının hızlı olmasını ve neredeyse dünyanın her yerine ulaşmasını sağlamaktadır. Tomlinson “*Kültürel Emperyalizm*” adlı kitabına bir fotoğrafla başlamaktadır; fotoğrafta gelir durumunun oldukça düşük olduğu anlaşılan bir grup insan, belki de bir aile

toprak üzerinde televizyon izlemektedir. Fotoğraf hakkında yorum yaparken şu cümleyi kurmaktadır: “İşte bu, sıradanlığın ithal edilmesiyle ortaya çıkan sıra dışı bir durumdur.” (Tomlinson, 1999: 10). Bu yorumu televizyonun oradaki varlığı için söylemiştir. Çünkü ailenin durumu ile televizyonun orada olması arasındaki zıtlık oldukça belirgindir. Sonra sözlerine fotoğraf hakkında bilgilendirme yaparak devam etmektedir (Tomlinson, 2015: 12):

“Fotoğrafın yanında, bu ailenin, Avustralya’nın erişilmesi güç bir bölgesindeki Tanami Çölü’nin kenarında yaşayan bir yerli topluluğuna mensup olduğunu belirten bir metin bulunmaktadır. Metne göre, bu insanların kültürleri, bu yaptıkları dolayısıyla tehdit altındadır; ve topluluk, “kendi eşsiz kültürünü Batı kültürüne karşı korumak üzere” kendi yayın örgütünü kurmuştur – Walpiri Medya Kuruluşu.”

Burada çok açık bir şekilde görüldüğü üzere küreselleşme hâkim gücün (ABD ve Batı) bilgi adı altında bilinçaltı yıkamaktan elektronik aletler satmaya kadar pazarlamayı istediği her şeyi pazarlama imkânı sunmaktadır. Çölde yaşayan bir yerli halkın bir televizyonu kumlar üzerinde izlemesi durumun garipliğini kanıtlamaktadır. O bölgede su var mıdır yok mudur bilinmemektedir fakat elektrik olması enteresan bir durumdur.

Bu noktada McLuhan’ın “*Global Köy*” adlı çalışması dikkate değerdir. Daha 1962 tarihinde dile getirdiği bir kavramdır (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 139). McLuhan’a göre teknolojik gelişme ile gelen sesli ve görüntülü iletişim “matbaanın yerini alarak dünyayı bir global köy” haline getirecektir (aktaran Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 139).

“Yeni iletişim teknolojileri, McLuhan’ın vurgu yaptığı gibi global ölçekteki iletişimde şehir değil köy kurallarının hakim olmasına neden olmuştur. Sanayi toplumunun kaynağı, hazırlayanı, sunanı belli olan, medya kuruluşlarının bünyesinde oluşturulan enformasyon yerini tıpkı köylerdeki “kulaktan kulağa” yayılan, kaynağı, hedefi belirsiz bir enformasyona bırakmıştır.” (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 139).

“Dünyanın yeniden-biçimlendirilmesi süreci, ekonomik ve politik olanın iletişimsel alan üzerinden toplumsal pratiklere uygulanması ile maddileşir.” (Çoban, 2008: 31). Eskiden bölgesel nitelikli etkiler artık daha çok

dünya genelinde hissedilmektedir. Bu noktada “küreselleşme iletişimsel alan üzerinden kendisini tanımlamakta ve anlamlandırmaktadır.” (Çoban, 2008: 31).

Toplumlar bir tüketim ağı üzerinden hayatını yaşar hale gelmiştir. Ortaya çıkan sorun iletişim kanallarıyla toplumlara yapılan etkilerin mahiyetidir. Dünyada giderek artan bir kimlik bunalımı vardır. İnsanlar varlık içinde yokluk çekmektedirler. Her gün yeni bir teknolojik gelişme yaşanmakta, hiç olmadığı kadar çabuk iletişim kurmakta; giderek birbirine benzeyen ama aslında kendini tanımayan bireylerin oluşturduğu toplumlarda öznel aidiyetler kaybedilmektedir.

Özellikle görsel medyanın etkisi oldukça fazla nüfuz edicidir. İnsanlar görsel açıdan öğrendiklerini daha zor unutmaktadırlar ya da kolay kolay unutmamaktadırlar. Tüm bunlar biryana koyulduğunda sorun sadece bilinçaltı etkilenmesi değildir. Tüketim alışkanlıklarından hayata bakışı her açıdan etkileyen görsel, sesli ve yazılı medya araçları özel hayata da nüfuz etmektedir. Aile yaşantıları artık eskisi gibi değildir. Özellikle son on beş-yirmi yıllık süreç göz önüne alındığında insanlar, Türk toplumu nezdinde konuşulacak olursa, eski akşam sohbetlerinin, aile içi iletişimin kalmadığından şikâyetçi olmaktadır. Bu konu sadece bireyler bazında değil araştırmacıların da üzerinde durduğu ve çok tartıştığı bir konudur. Aytaş, Heidegger’den yaptığı alıntıda, “Heidegger, “yuva” kavramından söz ederken bir şeye dikkat çekiyordu; ona göre insanın evinde televizyon seyrederken, gerçekten “yuvasında” değil televizyon programının gösterdiği yerededir” (aktaran Aytaş, 2008: 148) demektedir. “Tüm bu özellikleriyle beraber inşa edilen sanal mekânsızlık çekiciliğini giderek artırmakta ve kendisini topluma alternatif bir alan olarak göstermektedir. Çünkü onda cisimleşmiş varlık karşılaşmalar yoktur.” (Aytaş, 2008: 149). Aytaş sözlerine şu şekilde devam etmektedir: “Bu ortam, modern dönemin alternatif bir toplum yerine topluma alternatif bir ortam kurma arzusunun ürünüdür.”

Sanal gerçeklik denen olgu insanın gerçeğe olan bağına kesmekle kalmayıp, insanı bir belirsizlik ve bilinmezlikte, havada asılı durur gibi bir yaşamın içine doğru çekmektedir. Böylece giderek aynılaşılan ve yakınlasmış gibi görünen dünyada aslında insanlar arasındaki sınırlar giderek artmaktadır.

Dizi, roman ya da filmlerle izleyici ya da okuyucuya sunulan yapay dünyaya entegrasyonbu dünyanın çekici olmasından dolayı zor değildir. Kişi burada sınırsız bir özgürlük içindedir. Sanal âlem kimseden hesap sormadığı gibi, kişinin fikrini olduğu gibi söyleyebildiği, sınırların olmadığı ve bazen kişinin kendini gizleyerek var olabildiği -istediği kişi olarak var olabildiği- bir ortam halindedir. Bu da giderek küçülen dünyada insanların ne kadar yabancılaştığını göstermektedir.

“Kuşkusuz her birey, kendi iradesi ve kendi arzusuyla mevcuttur, ancak kararlar ve düşünceler gizliden gizliye başka yerlerden ulaşırlar ona. Ve bütün bunların iç içe geçtiği tuhaf ortam onun özgünlüğünü, onun kaderini oluşturur –ve bizler, sürekli olarak bundan kaçmaya çalışıyoruz.” (Baudrillard, 2012: 86).

“Her şeyin, değer olarak takas edilmeye zaman bulamayacak kadar büyük bir hızla dolaştığı bir ortamda, neden anlam ifade etmekle ve belli bir anlam kazanmakla uğraşalım? Günümüz insanının istediği şeyi istemek için özgür olmaya ihtiyacı yok. Söyleyeceğini söylemek için temsil edilmeye ihtiyacı yok. Hatta, oldukları gibi olmak için, kendilerini oldukları gibi kabul etmeye de ihtiyaçları yok.” (Baudrillard, 2012: 108).

Mahiroğulları’nın da söylediği gibi küresel kültür denen etki zamanla ulusal kültürlerle zarar vererek bu kültürleri daha dar alanlarda yaşanmaya mecbur etmekte ve ortaya yerel kültürler çıkmaktadır (aktaran Meral, 2008: 178). Böyle olunca ortaya çıkan yapının şekli, bir taraftan giderek büyüyen bir bütünsellik arz ederken öte yandan parçalanma ve kopuşlar ortaya çıkarmakta, tepkisel nitelikte kalan kültür kısımları kendi dar alanına çekilmek zorunda kalmakta, bu durum her ne kadar bir parçalanma ortaya çıkarıyor gibi gözükse de esasen öyle olmamakta, bu bile küresel sisteme hizmet etmektedir. (Karakaya, 2004: 64). Çünkü bugünün emperyalist sistemi bu parçalanmışlıklardan da yararlanmaktadır. Küçük yapılar zararlı etkilere daha fazla açık hale gelmektedir.

Bugünün dünyasında bu bütünsel kültür popüler kültür olarak adlandırılmaktadır. Kimsenin etkisini yadırgayamayacağı derecede etkili olan

bu popülerliğin ne şekilde ortaya çıktığı ve yayıldığı en az kendi kadar önemlidir.

“Uluslararası bir kültür olarak da değerlendirilebilecek olan popüler kültür de, küresel etki altındaki bir alandır. Batı’dan gelen TV durum komedileri, dev Hollywood yapımlar, pop müzik, dünya kupası futbol maçları sıradan tüketiciler için en gözde kültürel tüketim unsurlarıdır. Günümüzde popüler kültürün ideolojik arka planını tüketici odaklı olmak oluştururken, popüler kültür de kitle tüketimini özendirir.” (Meral, 2008: 179).

Popüler kültürün getirdiği bu genel algılayış moda olarak tanımlanabilmektedir. Moda insanları kalıplara sıkıştırmayı amaçlayan yapının adıdır (Meral, 2008: 183). Aynı zamanda bu tüketim çılgınlığı ihtiyaçtan öte “toplumsal aidiyet, statü ve kimlik edinme gibi sembolik değerler için yapılan bir eylemdir” (Meral, 2008: 183). Bireyler ihtiyacın ötesinde çoğunluğa ayak uydurmak için bu sisteme dâhil olmaktadır. Görüntüde herkes özgür ve kendi hür iradesiyle hareket etmektedir. Böylelikle meşruiyetini geçerli kılan her zaman sistem olmaktadır ve kabul istenerek kabul gördüğü için karşı konulamamaktadır.

Medyanın bu kadar etkin olmasında elbette en büyük payı internet oluşturmaktadır. İnternet sayesinde hızlı erişim sağlanabilmekte ve birçok alanda bilgi akışı gerçekleştirilebilmektedir (Akıner, 2014: 52). Remonet’nin belirttiği gibi (aktaran Akıner, 2014: 52):

“...medya şirketleri klasik medyanın (basın, radyo, televizyon) yanı sıra, kitle kültürü, iletişim ve haber (enformasyon) alanlarının tüm etkinliklerini bünyelerinde toplamak üzere, ‘gruplar’ oluşturma eğilimine girdiler. Ve bu dev medya şirketleri, bu zincir halindeki sembol üreticileri, televizyonu, animasyonu, sinemayı, video oyunlarını, CD’leri, DVD’leri, yayımcılığı, Disneyland tipi tematik parklarını ve spor olaylarını da kapsayacak şekilde mesajlarını büyük çeşitlilik içinde dağıtıyorlar.”

Bu kadar çeşitli alanda oluşturulan tekeller dünyaya birçok farklı yöntemle dağıtım yaparken -bunlardan en önemlisi bilinçaltı etkilemeleri ve propaganda oluşumuna sebep olan kaynaklardır- ideolojilerin iletimi de

böylelikle sağlanmış olmaktadır. Yani ideolojiler artık eskisi gibi belirli sınırlarda ve gruplarca benimsenmiş hayat görüşleri değildir; artık insanlar her zaman her yerde bir ideoloji dayatmasına maruz kalabilmektedirler. Bir filmde anlatılan olayda, herhangi bir şarkıda duyulan melodide, okunan bir romanda ya da giyilen bir tişörtün baskısında... bu insanlar tarafından umursanmamaya başlanmıştır. Farkında olanlar ise aldırış etmeyerek bilinç düzeyinde kalmakta ve tepki gösteren çok az insan çıkmaktadır. Çünkü her yerde olan artık herkese aittir anlayışı vardır ve kişiler maruz kaldıkları bilinçaltı etkilerinin farkında bile değildirler. “Ramonet’nin tabiriyle medya grupları, küreselleşmenin ideolojik silahlarıdır artık.” (Akıner, 2014: 53). Bu ideolojik silahlar algı yönlendirme ve propaganda yapma yöntemlerinin başında gelmektedir.

IV. Görsel Medya Etkisiyle Oluşturulan Algı Operasyonları

Normal şartlarda, küreselleşmeyle yaşanan hızlı bilgi alışverişi ve enformasyon akışı, ulaşabilen filmler, diziler, müzikler gibi unsurlar toplumlar için oldukça kolaylık sağlayan ve fayda getiren unsurlardır. Bugün yaşanan akış o kadar hızlı ve birbiri içine geçmiş durumdadır ki sorgulama yetisi bireyler tarafından kaybedilme noktasına gelmek üzeredir. Bunun bir adım ötesinde ise sorgulanamayacak derinlikte ve gizlilikte bir görselliğin zihne hücum ettirilmesi durumu vardır.

Görsel medyanın en büyük avantajı zihne iletilmek istenen bilginin görsellikle üstü kapalı bile olsa çok net iletilebilmesidir. Çünkü beyin, her ne kadar gizli bilgi olsa da, kendi içindeki kodlamalarla bilgiyi çekip almakta ve depolamaktadır. Bu depolama bilinçaltı denilen bölgeye olmakta ve bir süre sonra bireyler farkında olmadan bir şekilde yönlendirilmeye, kararlarında, yaptıklarında etkili olmaya başlamaktadır. Bu noktada bilinç denilen gerçeklik:

“ana rahmindeki bebeğin bazı uyarımları almaya başlamasıyla işlerlik kazanan ve son nefeste biten farkında olma hareketidir ve insanın benliğinin yanında, dış dünyadaki tüm varlıkları ve kavramları algılamasını sağlayan beyinsel anlama faaliyetlerinin tümüdür.”
(Küçükbezirci, 2013: 1881).

Bilinçaltı ise bu bilinç halinin dışında kalan zihnin çalışan kısmını nitelemektedir: “Çevremizdeki görüntü, ses, mesaj gibi uyarıların farkında olmadan, bir başka deyişle bilinçli olmadan insan zihnine yerleşmesidir.” (Küçükbeizirci, 2013: 1881). Bu noktadan bakınca en büyük fayda zarara, bir noktada ise yeni bir savaş silahı haline dönüşmeye başlamaktadır. Çünkü bilinçaltı savunmasız bir bilinç seviyesidir ve insanın tüm hayatını etkileyecek düzeyde hassastır.

Sürekli görülen ama sıradan olmayan bir durum bile zaman içinde sıradanlaşmaya başlayabilmektedir. En basit örnek olarak filmlerde sürekli gösterilen savaş, ölüm, katliam vb. sahnelerinin haberlerde birebir aynısı ve daha kötülerini görürse bile insanlar çok rahat bunları izleyip etkilenmeden hayatlarına devam edebilmektedirler. Alıştırma, kabul ettirme yöntemi olarak görsellik diğer tüm yöntemlerden daha etkili olabilmektedir.

Kitlelerin ya da grupların, halkların yönlendirilme biçimlerinden biri de çeşitli söylemlerin daha açık şekilde dile getirilmesi ve sürekli bir şekilde topluma doğru yönlendirilmesidir. Bu da zaman içinde yine toplumların, grupların bilinçaltına yerleşerek onları yönlendirmede etkili olmaktadır.

Örneklerle ifade edilecek olduğunda; İslamofobi, ‘Batı’nın gözünde ‘Doğu’ imajı, terörle bağdaştırılan Müslüman-Araplar, moda uygun olup olmama, güzel-çirkin yaklaşımının standartlaştırılması, modernlik-geri kalmışlık algısı, yobazlık algısı, gelişmişlik ve bu doğrultuda iyilik-kötülük algısı, dünyayı bir merkeze indirgeme, ‘Batı’nın üstün olduğu vurgusu, güçlü devletlerin filmlerinde daima kendilerini üstün göstermeleri çabası, savaşları meşrulaştırmak, tüketimi körüklemek ve siz buna değersiniz vurgusu oluşturmak, haberlerin sunumu ve aktarımında gerçekliğin çarpıtılması, imgeler ve söylemler üzerinden bir standart söylemler dizisi oluşturmak, içi boş kurumlar oluşturarak dünyadaki adaletsizliğe sessiz kalınmadığı vurgusu yaparak aslında hiçbir şey yapmamak.. diye sıralandığında o kadar çok şey vardır ki, burada sadece bir kısmı sayılabilmektedir. Küresel ağlar propaganda ve algı operasyonları için oldukça elverişlidir. Reklamlar, çıkar gruplarının insanları kendi taraflarına çekmek için uyguladıkları ve her yerde olan algı operasyonu argümanlarıdır. Ayrıca, bu yöntemler hem daha az maliyetlidir

hem de etkisi daha uzun vadede hissedilen bir etki ortaya çıkarmaktadırlar. Şirketler uzak ülkelerde bu yöntemlerin etkili olmasının en önemli ayağı konumundadır. Birçok televizyon kanalı, film şirketleri yabancı ülkelerde faaliyet göstermektedir. Birçok ülkede neredeyse o ülkenin yerli şirket ve firmaları yabancı konumunda kalmaktadır.

“Enformasyon, global ekonominin yeni parasıdır” (Karakaya, 2004: 66) derken de medyanın etkisine dikkat çekilmek istenmektedir. Harvey ise konuyu şu şekilde ifade etmektedir (aktaran Holton, 2013: 60): “1913’ten önceki gelişmelerin aksine günümüzde küreselleşme entegrasyon ve karşılıklı bağımlılığı zamansal ve mekânsal boyutta artırmıştır (yoğunlaştırmıştır). Bu, genellikle zaman-mekân sıkışması olarak ifade edilir.” Sonra yazar eklediği kendi yorumunda teknolojinin ortadan kaldırdığı mesafe ve zaman farklarının bir küresel sanal gerçekliğe neden olduğunu belirtmektedir. Bu sanal gerçeklik algısı medyanın birçok farklı koluyla ortaya çıkmaktadır. Fakat şu bir gerçektir ki günümüz toplumları her geçen gün gerçeklikten biraz daha kopma noktasına doğru gitmektedirler.

“Zira insanların belirli bir biçimde düşünmesini sağlayabiliyorsanız, onları bombalayıp masraf etmeye gerek kalmaz. Ellerin birer kredi kartı, üçboyutlu geniş ekran televizyonlar ve biraz patates cipsiyle kola verirsiniz, sonra siz de bu cümbüşü seyretmeye koyulursunuz.” (Akıner, 2014: 44).

Ramonet ise “medya grupları, küreselleşmenin ideolojik silahlarıdır” (aktaran Akıner, 2014: 53) ifadesini kullanmaktadır.

Algı yönetimi en kısa ifadesiyle “hedeflenen veriyi hedef kitleye kazandırmak için yapılan iletişimsel yönetimdir.” (İnce, 2016: 95). Algı olayında olayı algılayan, ortam ve algılanan durum ya da “nesne” etkili faktörlerdir; kişilerin eğitim düzeyi, yaşadığı çevre, tecrübeler gibi birçok etken algı üzerinde etki oluşturan etkenlerdir (İnce, 2016: 95). Özellikle içinde bulunduğumuz dünyada kişilerin toplum ve dünya algısı, olaylara verdikleri tepkiler, olayların sunuluş biçimleri daha önemli hale gelmiştir. “Bu yönüyle algı yönetimi 21. yüzyılın en sessiz silahıdır.” (İnce, 2016: 95). Bu çağa

damgasını vuran bir silah olarak medya kanalları daha derin etkilere sebep olarak ilerlemektedir.

“Devletler bölgesel ve küresel bir güç olmak, iktidarlarının ve politikalarının meşruiyetini sağlamak için; kurumlar ve fertler ise itibarlarını yükseltmek, faydalarını artırmak için hedef kitleleri ikna etmenin ve onlara kendi gözlerinden dünyaya bakmalarını sağlamanın yollarını ararlar. Bu yolların en etkili olarak da algıları değiştirmek ve hangi algının yerleşmesi isteniyorsa, hedef kitleye o algının kazandırılma yöntemlerini uygulamaktır.” (İnce, 2016: 95-96).

Chomsky “totaliter bir devlet için sopa neyse, demokrasi için de propaganda odur” (aktaran İnce, 2016: 98) derken yönlendirmenin ne denli etkili olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu durum tam anlamıyla demokrasinin yaşanmasına ket vuran bir durumdur. Çünkü demokrasinin tam anlamıyla yaşanması için “halkın sağduyulu, bilgili, kültürlü, eleştirel” olmasıyla doğru orantılı bir durum vardır. Böylelikle algı yönetimi zaman zaman demokratik koşulları da ortadan kaldırma eğiliminde olan bir faaliyet olabilmektedir.

Hamelink, kapitalizmin doğurduğu emperyalist sistemde ürünlerin pazarlanıp satılması ve bu ürünlerin etkileriyle ilgili çok çarpıcı bir örnek vermektedir (aktaran Tomlinson, 1999: 167):

“Anne sütünün yerine suni mama verilmesi, pek çok Üçüncü Dünya ülkesinde felaketlere yol açmıştır. Etkin, yeterli ve ucuz bir yöntemin yerine pahalı, yetersiz ve tehlikeli bir ürün getirilmiştir... Okuma yazma bilmeyen pek çok anne, süttozunun doğru olarak nasıl hazırlanacağını bilmediğinden bunu yanlış kullanmakla kalmamışlar, bebek mamasını sağlıklı koşullar altında kullanmak suretiyle, istemeyerek de olsa, onun ölümcül bir ürüne dönüştürmüşlerdir.”

Böylece para ve kültürler arasındaki kanallarda baskın tarafın etkisi daima hissedilir seviyede kalmaktadır. Bu da kapitalist sistemin hangi enstrümanlardan ne şekilde yararlandığının başka bir göstergesidir.

“Yaşam dünyasının sömürgeleştirilmesi” ifadesinde Habermas yaşam dünyası ifadesiyle aslında hayatın çok fazla sorgulanmayan tarafına dikkat çekmektedir (Tomlinson, 1999: 244). Algı yönetme operasyonları sorgulanmayan bu anlamlar üzerinden olduğunda daha etkili olmaktadır.

“O halde, insan olmanın ne demek olduğu, kolektif hedeflerimizin ne olduğu, diğeryurttaşlarla etkileşimlerimizde neyin amil olması gerektiğı gibi ortak anlatılarımızı kör inançlarla değil, akla dayanarak inşa edebilmemiz gerekir. Bir başka ifadeyle, modernliğin, ‘aydınlanmış’ bir rasyonel ve kolektif irade oluşumu sürecini sağlaması gerekir.” (Tomlinson, 1999: 244).

Sorgulayan ve anlamaya çalışan bireyler küresel sistemin pek fazla görmek istediğı insan modeli değildir. Sistem, kendini kabul ettirdiğı ölçüde başarılı olmaktadır. Toplumlar sorgulamayı da doğru yapmalıdırlar. Çünkü sorgulama denen noktada bile propaganda ve algı yönetimi ortaya çıkabilmektedir. Son yıllarda ABD ve Avrupa’da tırmanan İslamofobik faaliyetlere bakıldığında bu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Propaganda algılara negatif yönlü sapmalar ortaya çıkaracak şekilde nüfuz etmektedir. Nathan Lean *“İslamofobi Endüstrisi”* isimli kitabında bu konuyu oldukça derinlemesine ele almış ve ABD üzerinden konuyu irdeleyip verdiği örneklerle konunun ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Kendi ifadesiyle kitap:

“Birleşik Devletler ve Avrupa’daki İslam karşıtı hislerin yakın geçmişte sivrilmesinin, şüpheciliğın, doğal olarak evrilen ikliminin sonucu olmayıp geçen on yıl boyunca dikkatli ve metodik bir şekilde beslenen bir ürün olduğunu ve şimdi, 2010’lu yıllarda arzulan zirvesine ulaştığını göstermektedir.” (Lean, 2015: 45).

Reklamın ise söylemden azımsanamayacak kadar etkisi mevcuttur. “Tüketiciler tekrarlamalar yoluyla koşullandırmada usta olan reklam, felsefenin, ahlakın, dinin ve estetiğın yerini almıştır.” (Meral, 2008: 183). Görsel medyanın sürekli tekrar eden söz ve görüntü sarmalı olan reklamlar bilinçaltına işledikleri görüntü ve oluşturdıkları öncelik ve önem/değer imgeleriyle insanların alışverişte pazarlanan ürünü öncelikli tercih etmesine neden olmaktadır. Ya reklam müziğı ya da onca söz içinden insanın aklında kalan bir iki etkili söz, bazen de en can alıcı görüntüler tercihlerde oldukça etkilidir. Bunu daha çok temizlik ürünlerinde görmek mümkündür. Mikropların tasviri ile oluşturulan kısa bir çizgi film formatındaki reklamlar insanları sanki o pazarlanan ürünlerden başka hiçbir şeyin mikropları öldürmeyeceğı inancına

sevk etmektedir. Bu da kişilerin istem dışı oluşan tercihlerinin en başta gelen sebeplerindendir.

“Kültür endüstrinin en önemli yasası, insanların arzuladıkları şeylere kavuşmalarının ve bu yoksunluk içinde gülerek doyuma ulaşmalarını sağlamaktadır.” (Adorno, 2014: 74). Bu şekilde mutluluk ancak ulaşılan o ürüne bağlanmaktadır. Değer yargıları böyle karşılanmakta ve kişilerin değeri ulaşabildikleri mallarla ve servis edilen yaşam şartlarıyla doğru orantılı olarak kategorilendirilmektedir.

“...insanların telefonda ve en samimi durumlardaki ses tonları, sohbet sırasındaki sözcük seçimleri, bayağılaştırılmış bir psikanalizin kavramlarına göre bölünmüş bir iç dünya...” (Adorno, 2014: 107). Bireyler bir şeyler yaparken ya da bir yöne giderken artık durum değerlendirmesi yapmaktan ziyade genele ne kadar uyum sağlayıp sağlamadıklarına, ne kadar benzeyip benzemediklerine ya da sürekli değişen şeylere ayak uydurup uyduramadıklarına odaklanmışlardır. Sürekli söylenen ve gösterilen şeyler artık sıradanlaşmakta, haklı-haksız değerlendirmesinden çok, bireyler, kim ne kadar fazla o söylem üzerinde duruyorsa onun doğru olduğuna kanaat getirmektedirler. Özkök’e göre:

“Kitle iletişim araçlarının en olumsuz etkisi belki de günlük yaşamın her anını ve olgusunu ‘seyirlik bir oyun’ haline indirgeyişidir. Bugün dünyanın her tarafında olup bitenleri en kısa zamanda hem de görüntüleriyle izleyebiliyoruz. Etiyopya’daki aç çocuklar, Güney Afrika’da kara derili insanlara yapılan işlemler, El Salvador’da, Şatilla kamplarında katledilen insanlar, günlük yaşamımızın ancak seyirlik bir olgusudur artık. Kısaca bu açılardan kitle iletişim araçları, kültürün ‘duyarlı hale getirme’ işlevini törpülemiştir. Oysa günlük dramın seyirlik bir olgu haline indirgenmesi kadar tehlikeli bir şey olamaz. Ne yazık ki, Çağdaş iletişim sistemi bu bakımdan eleştirel duygunun parçalanmasına yol açmıştır.” (Çoban, 2008: 192).

Tercihler kadar kişilikler de bir dönüşüme uğrayıp forma girmekte, kitle iletişimi ve medya en olumsuz ve insan dışı faaliyetleri bile insan zihni ve psikolojisi için sıradanlaştırmaktadır. Ne kadar çok görüntü o kadar çok alışma eğilimi demektir.

“İnsanların en mahrem tepkileri bile kendileri için öylesine şeyleşmiştir ki, kendine özgü olma fikri ancak uç noktadaki bir soyutluk biçiminde varlığını sürdürmektedir. “personality” (kişilik), parlak beyaz dişlere sahip olmanın, duygulardan ve ter kokusundan kurtulmanın ötesinde pek anlam taşımaz. Reklamın kültür endüstrisindeki zaferi budur işte: tüketicinin sahte olduklarını gördüğü halde, bastırılması zor bir istekle kültür metalarını almaya ve kullanmaya devam etmesi.” (Adorno, 2014: 107).

Reklama geri dönüldüğünde durum pek farklı değildir. Pratkanis ve Aronson şöyle söylemektedir: “Araştırmalar göstermektedir ki, diğer şartlar eşit olduğunda iletişim yoluyla daha fazla korkutulmuş insan, diğer kadın ya da erkeklere göre daha fazla korumacı tedbirler alır.” (aktaran Akıner, 2014: 179). Korkuyu da korkulması gerekeni de aslında üreten sistemdir. Küresel sistem bir taraftan savaşları körükleyip medya yoluyla meşrulaştırmaya çalışırken ve normalleştirirken diğer taraftan insanlara korkuyla yaşamayı ve buna alışmalarını empoze etmektedir. İslamofobi ve buna benzer birçok konuda aynı düzlemde. Tehlikeyi yaratan da onu körükleyip yayan da aynı kaynaktır. Fakat bireylerin olanla olmayanı ayırt edebilmeleri ne kadar dikkatli olduklarına ve sadece kendilerini değil itham edilen tarafı da tanıyıp tanımadıklarına bağlıdır.

“İnternetin nefret ve önyargıyı kışkırtmaktaki rolü ne kadar vurgulansa yeridir. Geleneksel iletişim araçlarına dayanan korku kampanyalarının aksine internet, kavga etmek isteyen sıradan insanların mesajlarını geniş bir şekilde yaymalarına izin verir. Gerekli olan tek şey, bir dizüstü bilgisayar ve internet bağlantısıdır.” (Lean, 2015: 100).

İletişim kanalları ve sosyal medya böylece birbirini tanımayan birçok insanın karşılıklı itham ve suçlamalarda ve hakaretlerde bulunduğu bir ortam haline gelmiştir: sanal bir ortam. Karşı tarafa olan nefret sınırsız bir şekilde dile getirilirken amaç sadece kendi fikrini söylemek ve kabul ettirmeye çalışmaktır. Karşı tarafa söz hakkı doğsa da durum pek değişmemektedir.

Tony Blair “Serbest ticaretin kendisi iktisadi gelişme, siyasal işleyiş ve kültürel değişim için bir motor gibi çalıştığını ispat etmiştir. Modern küresel medyanın gelişmesi bu süreci yoğunlaştırıp sağlamlaştıracaktır” (aktaran

Kurtoğlu, 2016: 163) diyerek medyanın küresel sistemdeki yerinin vurgusunu yapmaktadır. Blair'in İngiltere'nin eski Başbakanı olduğunu da göz önünde bulundurmak söylediği sözün önemini bir kat daha öne çıkarmaktadır. Böylece dünyada hâkim güç olmak isteyen devletler bu görünmeyen silahı sonuna kadar kullanmaktan yorulmayacaktır. Çünkü konunun toplumsal etkilerinin “sosyo-psikolojik” olarak daha başka etkileri de vardır.

Buradan hareketle, Edward Said'in “Şarkiyatçılık” adlı eseri ve Batı'nın oryantalizm anlayışı çerçevesinde Avrupa'nın Doğu toplumları algısı bu konunun bir diğer parçasını oluşturmaktadır. Batı'nın yaklaşımı olarak oryantalizm:

“Tüm doğuyu kapsayan oryantalizm, temelde İslam dünyası üzerine kurgulanmıştır. Oryantalizm her zaman öteki olarak gördükleri doğuyu kendi değerlerine yabancılaştırma çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı tüm bunları yaparken, medyayı da etkin bir biçimde kullanmaktadır.” (Akıner, 2014: 2010).

Esasen Said, “Batı kökenli bu araştırma geleneği olan “Şarkiyatçılığı” sahip olduğu olumlu anlamdan sıyırmış, onu 18. ve 19. Yüzyıllardaki Avrupa emperyalizminin şekillendirdiği bir bakış açısı şeklinde nitelemiştir.” (Erkan, 2009: 13). Böylece “Doğunun yönetilmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak gözetim altında tutulması için Batı tarafından kurgulanan, düşünce ve araştırma alanında temsil edilen bir stratejiler bütünü olmuştur.” Ve burada temel nokta bir “öteki” algısı oluşturma çabasıdır (Erkan, 2009: 13). Öteki kavramı üzerinden devam edildiğinde Doğu-Batı algısında Batı kendine atfettiği rolde olumlu karakterdir; “Güce ve akla vurgu yapan Batılı öznenin doldurduğu alan evrenselliğe işaret ederken bilim, demokrasi, adalet ve ilerleme fikri Batı'nın Doğu'dan farklılaşmasını sağlayan ayraçlardır.” (Erkan, 2009: 14). Aynı zamanda “... Şarkiyatçı düşünce sistemi Batı'nın Doğu üzerinde ekonomik ve siyasal hegemonya kurmasına meşruiyet kazandırmaktadır.” (Akıner, 2014: 216). Batı'dan çok geride kalmış olarak lanse edilen Doğu hep zihinlerde geride kalmış ve kalmaya mahkûmmuş gibi canlandırılıp böyle görülmesi istenmektedir. Oryantalizmin eril bir söylem olduğunu da belirten Hilal Erkan şöyle devam etmektedir:

“Oryantalizmin bu eril söylemi Doğu’yu kadınsılığa ilişkin terimlerle kurarken, kültürel farkı cinsiyetçi bir ayrımın, cinsel farklılıkların içine yerleştirir. Doğu bu eril söylem içinde duygusallık, zayıflık, irrasyonellik ve bağımlılık gibi kadının doğasına yönelik üretilen sıfatlar aracılığıyla temsil edilir.” (Erkan, 2009: 15).

Devamında ise Said’den alıntılanmış şu sözlerle yer vermektedir: “Kadınsılaştırılan Doğu, öznenin sahip olduğu özelliklerden yoksundur ama aynı zamanda da radikal farkından dolayı öznenin istikrarlı dünyasına bir tehdit oluşturmaktadır.” (Erkan, 2009: 15). Kellner ise “biz ve onlar” söyleminin çeşitli oluşum basamaklarını sıralarken “radyo, televizyon, sinema ve diğer medya kültürü ürünlerinin” bu belirlenimi sağlayan araçlar olduğuna vurgu yapmaktadır (aktaran Erkan, 2009: 20). Yine Kellner’a göre medya “kimin güçlü ve ya da güçsüz olduğunu, kimin güç ve vahşet uygulamaya muktedirken kimin aciz olduğunu ortaya koyup, hem güce sahip olanların durumunu meşrulaştırır hem de aciz olanlara oldukları yerde kalmaları mesajını verir.” (aktaran Erkan, 2009: 20).

Oryantalist söylemler Doğu-Batı algısı oluştururken zamanın yazılı medyası diye nitelendirilebilecek seyahat yazıları ve romanların ne denli etkili olduğunu Hilal Erkan *“Hollywood Sinemasında Oryantalizm”* kitabında birçok yazardan alıntılanmış örneklerle açıklamaktadır. Zamanın görsel medyası ise bugün bu görevi devralarak oryantalist bakış açısını sürdürmeye devam etmektedir. Birçok filmde özellikle Arap şehirlerinde geçen maceralar yer almakta ve gösterilen dünyada yabancı oraya hep üstün konumda olmaktadır. Öyle ki yakın bir zamanda 2012’de çekilen “AB destekli ve Hollywood yapımı Taken 2 filmi” İstanbul’u bile tamamen bir Ortadoğu şehri gibi yansıtmaktadır (Kurtoğlu, 2016: 247). Özellikle ABD ise kendine bir tarih oluşturma gayretiyle aslında olmayan ortak bir geçmiş söylemiyle, filmlerin de sağladığı duygusal etkiyle toplumunu birlik-beraberlik içinde tutmaya çalışmakta ve bu çabada en çok endüstri haline getirdiği filmlerden yararlanmaktadır. Esasen bugün dünyada hâkim gücün kaynağı ABD iken kültürel söylemin ve bakış açısının yayıldığı yer de orasıdır.

Bir Amerikan üst düzey askeri yetkilinin sözlerine yer vermek bu başlık altındaki söylenenlere özet niteliğinde olmaktadır: “Bu, şimdiye kadar görülenlerden çok farklı, düş sınırlarını zorlayacak kadar fazla enformasyon-yoğun bir savaş olacak...” (aktaran Aytaç, 2002: 64). Bu savaşla ne kadar çok söylem/propaganda üretilirse başarı o kadar fazla olacaktır.

V. Görsel Medya Yoluyla Oluşturulan Propaganda

Propagandanın kökleri esasen çok eski uygarlıklara kadar dayanan bir arka plana sahiptir. Ama dönemsel uygulamalarda farklılık arz eden propaganda uygulama ve faaliyetlerindeki çeşitlilikler o dönemin iletişim kaynaklarıyla ve o dönemdeki toplumsal yapıyla alakalı olarak bu çeşitliliği yansıtmaktadırlar.

Propaganda tanımları yorumsal düzeyde ele alındığında konuyla ilgilenenlerin farklı bakış açılarını yansıtan ya da konuya katkı yapan düzeyde birçok tanımı içermektedir. Jowett ve O'Donnell tarafından yapılan tanım “...algılamaları şekillendirme, kavrayışları yönlendirme ve propagandacının arzuladığı amaca ulaşmasına yardım edecek bir cevabın alınmasını sağlayacak davranışları tavsiye etme niyetiyle yapılan, önceden tasarlanmış ve sistemli girişimleridir.” şeklindedir (Aktaran Gültekin, 2003: 7). Laswell’e göre ise “anamlı semboller ya da... öyküler, söylentiler, haberler, resimler ve toplumsal iletişimin diğer biçimleriyle düşüncelerin denetimini ifade eder.” (Aktaran Erkış ve Summak, 2011: 294). Lumney’e göre propaganda:

“belli bir fikir ve davranışın kökenini, bununla ilgili çıkarı, kullandığı yöntemleri, yaymak istediği içeriği ve benimseyenlerin karşılayacağı sonuçları göz önünde tutarak, bu hususlardan birini, bir kaçını veya hepsini gözetmek suretiyle onu yayma ve kabul ettirme gayretidir” (Aktaran Erkış ve Summak, 2011: 294)

Albig ise bu tanıma yakın bir tanım yaparak tanımında iletişimde ve eğitimde fikir ve kanaatlerin aktarımı durumuna vurgu yapmaktadır (Aktaran Erkış ve Summak, 2011: 294). Frankel’e bakıldığında ise propagandayı “belirli bir grubun, aklını, duygularını ve eylemlerini genel nitelikli amaçlar doğrultusunda etkilemeye yönelik sistematik ve tasarlanmış çabalar” olarak

tanımlandığı görülmektedir (Erkiş ve Summak, 2011: 295). Tüm bu tanımlardan hareketle Beyzade Nadir Çetin'in (2014) de belirttiği gibi propaganda ile sırf ortaya çıkan bir tutum ya da değer, inanış, algı üzerinde bir etki tasavvurunu etkilemeye çalışan bir çabaya ek olarak yeni değerlerin ve fikirlerin de aktarılmasına ve bunları yerleştirmeye yönelik bir çaba söz konusudur.

Propaganda aslında psikolojik bir savaş olgusu olarak (Gültekin, 2033: 7) insanların karşısına çıkan önemli bir olgudur. Savaşlar sadece silahlarla ya da teknolojik mühimmatla yapılmamakta, psikolojik etkenlerin bir hayli yoğun olduğu savaşlar aynı zamanda bu psikolojik etkilerle de büyük oranda yönlendirilebilmektedirler. Aynı zamanda propaganda bir “dezenformasyon” (*yanlış bilgilendirme*) sürecidir olarak da açıklanmaktadır (Çetin, 2014: 240). Toplamlar, gruplar ya da bireyler üzerinde hedeflenen etkiye ulaşabilmek için propaganda sürecinde yanlış bilgilendirme de bilginin nasıl aktarıldığı ve etkileyciliğı kadar öne çıkmaktadır. Çünkü her ne kadar ahlakilik ilkesiyle zıt bir durum ortaya çıksa da bunun zihinsel bir savaş düzeyi olarak ele alındığı düşünöldüğünde “savaşta her şey mubahtır” fikriyatı öne çıkmaktadır. Bu bağlamda:

“Propaganda, doğru bilgi verme mecburiyetinde değildir. Hatta çoğı zaman bilerek ve isteyerek; propagandacı amaçları doğrultusunda yalan veya yanlış bir bilginin üretimini gerçekleştirir. Çünkü insanlar bilgiyi, o gerçekten doğru olduğu için değil, doğruluğına inandıkları için bilgi olarak kabul eder ve bilme fiilini gerçekleştirirler.” (Çetin, 2014: 240).

Tarihsel arka planına kısaca göz atıldığında ise dünyada güç mücadelesi var olduğundan beri bu faaliyet vardır, denmesi yanlış olmamaktadır. Nitekim Erkiş ve Summak da buna değinerek propagandanın çeşitli dönemlerde nasıl ortaya çıktığını ele almaktadırlar (Erkiş ve Summak, 2011: 2014: 296-299): Firavunlar zamanında propaganda ilk siyasi şeklini almışken, dilin propagandif faaliyette kullanımı Yunan filozoflarınca gerçekleştirilmiştir, Büyük İskender liderlik açısından ilk propagandayı yapan kişiyken, Hz. İsa'nın Havarileri Hristiyanlık inancının yayılmasında sembol ve

şekilleri ağaçlara ya da duvarlara resmederek bunların etkisinden yararlanmışlardır. Daha yakın geçmişte 18.yy'da ise milliyetçilik hareketleri üzerindeki etkisiyle kendini gösteren propaganda, 20. yüzyılda ise I. ve II. Dünya Savaşları'nda etkili bir yöntem olarak kullanılmıştır (Erkış ve Summak, 2011: 297).

Günümüzdeki propaganda uygulaması/yöntemi ise kapsam olarak ilk defa I. Dünya Savaşı esnasında kullanılmıştır; o dönemde kullanılan “gazete, afiş, sinema gibi kitle iletişim araçları” bu dönüşüme neden olmuştur ve bir “devlet propagandası” ortaya çıkmıştır (Çetin, 2014: 250). Bugünkü propagandadan bahsedildiğinde geride kalan altmış-yetmiş yıllık dilimde modern sürece evrilerek ayak uyduran propagandif yöntemler/faaliyetler klasik anlamda kullanılan sözsel ya da görsel propagandadan ayrılarak bu döneme kendini eklemlemiştir. Jowett ve O'Donnell'a göre:

“Modern propaganda, kullanılabilir tüm medyayı- basın, radyo, televizyon, film, internet, e-posta, iPodlar, telefon, fax makineleri, posta, posterler, toplantılar, evden eve oy avcılığı, el ilanları, bilbordlar, konuşmalar, bayraklar, sokak isimleri, anıtlar, madeni paralar, pullar, kitaplar, oyunlar, çizgi romanlar, şiir, müzik, ritüeller, müze gösterimleri, spor olayları, kültürel olaylar, şirket raporları, kütüphaneler ve ödülleri kullanılmaktadır.” (Aktaran Çetin, 2014: 251).

Ellul ise Çetin'in aktardığı üzere, “modern propagandayı” “geleneksel” olandan ayırarak artık propaganda “ideolojiyi takip eden değil; günümüzde ideoloji, propaganda için sadece bir örtü” şeklindeki ifadeyi kullanmaktadır (Çetin, 2014: 251). Örneğin; savaşı negatif yönüyle ele alırken aynı zamanda aynı oranda teşvik edici unsurlar barındıran, I. Dünya Savaşı esnasında gösterilen ve tür olarak da bu süreçten sonra belirginleşen savaş filmleri (Gökdemir ve Kurtoğlu; 2015: 38) ya da Ü. Gülsüm Polat'ın (2012) “*Savaş, Propaganda ve Kartpostallar*” adlı makalesinde incelediği gibi kartpostalların kullanılması bu durumu kanıtlamaktadır.

Böylelikle medya araçlarının artık giderek artan ve çeşitlenen türleri ve kullanım sahasının genişliği de geçmişteki sınırlı uygulamalara bakılarak anlaşılabilir. Görsellik üzerinden sadece kartpostalların yaptığı etki

düşünüldüğünde, 1942 yılında Amerika’da savaşla ilgili 3 bin adet film üretilip bu filmlerin 400 bin kopyasının dağıtılıp, her ay 8,5 milyon izleyici tarafından izlenmiş olmasının (Çetin, 2014: 255) etkisi daha net ortaya çıkmaktadır. Filmler üzerinden yapılan bu uygulama Amerika’da giderek bir propaganda ve algı operasyonu geleneğinin de başlangıcı olan sürece işaret etmektedir. Çünkü izleyen süreçte Hollywood yapımı savaş filmleri toplam Hollywood filmlerinin “üçte birini” oluşturmaktadır (Çetin, 2014: 255).

Propaganda, “kaynak, çeşit ve amaçlarına” yönelik bir başlıklandırma içinde incelendiğinde, “iç ve dış politika” propagandanın “sahası” açısından yerini belli ederken, “siyasi-ekonomik-kültürel-askeri” konular “konusu” bakımından propagandanın yerini belirlemektedirler (Erkiş ve Summak, 2014: 299-300). “Beyaz-siyah-gri” propaganda gruplaması propagandanın kaynağı açısından doğruluğuna atıf yapan bir çaba iken, “enformatik-psikolojik-kültürel” propaganda gruplaması ise propagandanın biçimine işaret etmektedir (Erkiş ve Summak, 2011: 301). Bu noktada açıklık kazandırmak adına tüm bahsedilen türler isimlerinden belli olan alanları kapsarken beyaz-siyah-gri propaganda bahsine açıklık getirmek açısından kısaca şu şekilde açıklanmaktadır: “Beyaz propaganda” kaynağı belli olan, devlet/hükümet denetimine tabi, daha çok devletin gücüne yönelik açıklamaları kapsamaktadır. “Siyah propaganda” kaynağı belli olmayan, yalan haberler içeren propagandadır. “Gri propaganda” ise kaynak kimi zaman açık kimi zaman ise kapalı olabilir ve amaç “dikkati farklı yöne çekme” olarak açıklanabilir (Gültekin, 2003: 7-8).

Teknolojinin gelişmesi ve görselliğin ön plana çıkması ile daha kolay etki alanı oluşturma imkânı yakalayan propagandif faaliyetler için bugün en önemli alan sinema, televizyon, internet ve oyunlar olmuştur. Öyle ki artık özellikle filmler denetlenemez bir hızla ilerlemektedirler. Diğer yandan bireyler savaş alanlarında çekilen fotoğraflarla olup biteni basının yansıttığı kadarıyla ve yansıttığı açıdan yorumlayabilmekte ve oluşan görsel izlenime göre toplumlar yaşanan olaylara tepki göstermektedirler. Örneğin genelde verilen ama gerçekten yakın zamana ait olması açısından hala hafızalarda canlılığını koruyan bir örnek olarak ABD’nin Afganistan’a ve Irak’a

müdahalesi sırasında uyguladığı propaganda, milli güvenlik tehdidi gibi konular, düşman ve tehdit algısının keskinleştirilip topluma korku yayılması noktalarında şekillenip ulusal ve uluslararası politikayı etkileyen en önemli unsurlar olmuştur. Televizyon ve internet sayesinde bu durum sadece ulusal etki yapmayıp aynı zamanda ABD'nin izleyeceği politika hakkında bilgi verirken yapacağı operasyonları da meşrulaştırmıştır. Kitle kültürü denen olgu burada aktive olmuş ve televizyonun yaygın kullanımı ve her yere ulaşan yapısı kendini göstermiştir. Aynı hadisenin daha öncesinden Vietnam Savaşı'nda vuku bulması aslında medyanın önemini daha çok ortaya çıkarmıştır. Çünkü ABD hem ulusal hem de uluslararası arenada haksız konuma düştüğü için bu konudaki propagandaları hala devam etmektedir. Özellikle filmlerde bunun birçok örneğine rastlamak mümkündür.

Dolayısıyla bu hadiseler ulusal yayın anlayışını küresel yayın anlayışına taşıyan ve özellikle savaş gibi konularda devletlerin kendilerini bu şekilde dünyaya duyurup açıklayacağı daha etkin bir alan oluşturma faaliyetlerine katkı sağlamışlardır (Çetin, 2014: 255). Yine Amerika örneği üzerinden gidildiğinde, Körfez Savaşı sırasında Başkan Bush 160 milyon ABD'li askerle birlikte ateş açılma anını canlı yayında izlemiş ve bu olayın ABD'de genel olarak izlenme oranları içindeki oranının “ABD televizyon tarihindeki en yüksek izlenme oranı” olduğu belirtilmiştir (Çetin, 2014: 255). Böyle bir olayın canlı yayında tüm ulusal kanallarda verilmesi ve ülke başkanının da bunu askerlerle birlikte oturup izlemesinin ortaya çıkardığı propaganda biçimi iç ve dış politik ekseninde etkili olan bir konu olmuştur.

Reklamlar da bu bağlamda apayrı bir propaganda unsuru haline gelmiştir. Küresel ağlarla birlikte daha etkili hale gelen reklamcılık sektörü görselin etkisini her açıdan kullanmaktadır. Reklamlar ulusal ürünlerin uluslararası alanda pazarlanma stratejilerinin temelini oluştururken diğer yandan da aslında milli/ülkesel propagandanın da bir ayağını oluşturmaktadırlar.

Ancak bu bağlamda günümüzde en önemli görsel propaganda aracı olarak sinema başlı başına incelenmesi gereken bir alan/sektörü temsil etmektedir. Özellikle bu çalışmanın da işaret ettiği Hollywood/film endüstrisi

on yıllardır Amerikan tekeline ve kültürel, politik, ideolojik ve dini propagandalarına ev sahipliği yapmaktadır. Propagandanın her türlüünü en iyi şekilde kullanan ABD, filmlerin sağladığı etkiyi çok erken dönemlerde keşfederek şu anda tüm dünyada bir tekel olmasını sağlayan faaliyetlere girişmiştir ve başarılı olmaktadır. Küreselleşmenin ABD için en önemli etkilerinden biri ve belki de en önemlisi her türlü ülkesel propagandasını rakipsiz olduğu bir alanda oldukça rahat yapabilmesidir. Çünkü sahip olduğu şirket ağı ve ekonomik üstünlük gittiği her yerde tekel konumuna gelen firmalarının faaliyet alanını oldukça fazla genişletmektedir. Neredeyse yerel kuruluşlara yaşama hakkı tanımayan bu durum ABD'nin propaganda faaliyetlerinde de dünyada birinci sırada yer almasına sebep olmaktadır. Tamamen bir propaganda ülkesi haline dönüşen ABD, kurduğu görsel etki krallığının başarısı sonucunda tutunacağı birçok dal yeşertebilmiştir.

İkinci Bölüm

1950’LER VE SONRASINDA ABD POLİTİKALARI VE ABD FİLM ENDÜSTRİSİ: HOLLYWOOD PROPAGANDASI

I. ve II. Dünya Savaşları bu çağa şeklini veren önemli iki olaydır. Devamında Soğuk Savaş da savaş sürecinin fiili değil ama üstü kapalı tehdit ve tehdit algıları oluşturularak sürmesinin bir adlandırmasıdır. Ancak bu olayları ele alırken akla ilk gelen unsurlardan biri ABD ve onun 1900’lerin başından başlayan tarihin belirli bir yerinden sonra neredeyse tek söz sahibi haline gelmiş olmasıdır.

Burada ele alınacak olan konu ABD’nin geride kalan elli-altmış yıl içindeki etkisi ve uluslararası politikaya daha çok küreselleşme kanalı üzerinden nasıl bir şekil verdiği ve bu yapıyı söylem ve propaganda boyutuyla nasıl şekillendirdiğidir. Çünkü ABD’nin bu zaman diliminde hâkim güç (hegemon güç) olduğu ve dünyayı ABD kaynaklı politikaların, ideolojilerin, kurumların, yapılanmaların, söylemlerin ve propagandaların yönlendirdiği varsayılmaktadır. Yaşanan zaman aralıklarında çok net fark edilmeseler de bunlar bugün oldukça net görülebilmektedir.

Bu bağlamda ABD’nin keşfettiği film endüstrisinin etkileri ve bu nedenle zamanla ulusal bir silah gibi kullanmaya başladığı Hollywood ise ABD için apayrı bir noktada durmaktadır. Ekonomik etkisi bir yana kültürel emperyalizmin sektörleştirilerek ABD kültürünü yayma çabası ve başarısı diğer yana koyulduğunda, bu iki baş arasına zaman içinde daha farklı unsurlar da eklenerek girift ama bir o kadar etkili bir endüstrinin ortaya çıktığı görülmektedir.

ABD küreselleşmesi için hem bir araç hem de kaynak olan Hollywood Amerikan propagandasının da merkezi haline geldiği kabul edilmektedir.

İleride incelenecek filmlerle bunların birçok farklı açıdan örneği verilecek olsa da burada da belirtmekte fayda vardır ki bugün ABD askeri gücü bile Hollywood'dan destek almakta ve bununla da yetinmeyip bazen askeriye'nin kendisi sektöre kaynak olmaktadır. Bu noktada ABD'nin ulusal ve uluslararası politik tutumu ve bu alanlardaki etkisi oldukça önemlidir.

I. ABD'nin 1950 Sonrasındaki Ulusal ve Uluslararası Politikalarına Genel Bir Bakış

ABD'nin dış politik tavrı incelenirken her şeyden önce ele alınması gereken nokta bu politik kültürün/geleneğin oluşmasında etkili olan temel unsurlardır. Bunları anlamadan ABD'nin özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde dünyayı sarıp sarmalamaya başlayan etkisi tam olarak anlaşılmayabilir. Çünkü geleneklerin kaynakları onları var eden nedenlerdir.

James N. Rosenau'nun da belirttiği gibi bir ülkenin/devletin dış politik tavrını/tutumunu analiz ederken o ülkenin iç politik/siyasal yapısına bakılmadan geçilmemelidir (Akratan Sümer, 2008: 121) çünkü devletlerin iç yapısal durumu genel anlamda dış politikaya da etki eden unsurdur. Bu noktada Rosenau dış politikayı etkileyen unsurları kişi, rol, devlet, toplumsal ve sistemik olarak beş başlık altında belirtmektedir (Aktaran Sümer, 2008: 121). Bu noktadan hareketle ABD'nin tarihi süreç içindeki gelişim ve ilerleyişinde, tutumunda etkili öğeler bu paralelde ele alınacak konular olacaktır.

Her şeyden önce ABD'nin siyasi rejiminde kendine özgü bir yapılanması vardır ve diğer devletler gibi bir süreçten geçerek değil de daha farklı süreçler sonucunda bugün olduğu noktaya gelmiştir (Sümer, 2008: 121). Gelişmesinde yaptığı yükselişler sıradan bir seyir izlememiş, daha uzun atlayışlar yapabildiği bir kazanımlar toplamı elde etmesine sebep olmuştur.

ABD dış politika geleneklerini oluşturan etkenler; Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, din, Püritenler ve Tanrı'dan gelen yetki olarak dört temel noktada toplanabilmektedir (Sümer, 2008: 122). Bağımsızlık Bildirgesi ABD'nin evrensel nitelikli bir çabasını ortaya koymaktadır ve bu bağlamda küreselleşmenin önünü açan unsurlardan biri haline gelmektedir; "din" ABD

için olmazsa olmaz bir konudur ve özellikle bu bağlamda “Püritenlerle” birlikte ele alındığında daha kendine özgü bir inanç sistemini hedefleyen bir din yapılanması hedefi ortaya çıkmaktadır; “Tanrı’dan gelen yetki” inancının oluşumunda ise “seçilmiş halk” olma inancı yatmaktadır (Sümer, 2008: 122). Bu bağlamda özellikle dikkat çeken “Tanrı’dan gelen yetki” ve “seçilmiş halk” olma inancı ABD’nin yaptığı tüm faaliyetlerde meşru bir temel oluşturabilme imkânının önünü açan bir yaklaşımken daha da ötesi kutsallaştırılan bir toplum ve onun da ötesinde bir devlet anlayışı ortaya çıkarmaktadır.

Aslında Amerikan gerçeğinin daha temelinde şirketleşmiş bir devlet yapısı yatmaktadır. Ama bu kapitalist ile global sistemin dünyaya hakim oluşunun arkasındaki inanç sistemi/dayanağı tam olarak dünyadan ne istendiğini anlayabilmek adına daha fazla önemli bir yerdedir.

“Amerikan başkanlarının kendileri ya da yakın dostlarının tümü Yahudi veya Masondur.” (İnce, 2016: 191). Bu noktaya vurgu yapılmasının sebebi Amerika’nın üzerine inşa edildiği değerler hatırlandığında ortaya çıkan olağanüstü bir devlet yapılanması, kendini Tanrısal bir görevle yetkilendirmiş bir anlayışın hâkim olmasıdır. Bu noktada bu anlayışın temeli daha da netleşmektedir. Yahudi/Siyonist ve Mason ideallerinin göz önüne alınması bir noktada Amerikan iç ve dış sisteminin anlaşılması çabalarının tıkanıp kaldığı - ki özellikle ABD’nin filmlerine konu edildiği o olağanüstü konu ve anlatıları göz önüne alarak- noktada durumun anlaşılır bir zemine yerleşmesiyle politikaların özü aşikâr hale gelmektedir. Bir noktada paranın gücüne her şeyden çok inandığı düşünüldüğünden ürkütücü olarak kabul edilen bu ülküsel kaynağın küresel/global sistemin önemini artırdığı öngörülmektedir. Emekli Orgeneral Kemal Yavuz’un Amerikalı bir generalle yaptığı konuşmayı aktaran İnce bir diğer önemli noktaya da değinmiş olmaktadır. ABD’li general hem Ortadoğu politikaları hakkındaki gerçeği hem de İsrail’e başından beri olan yakın tutumlarının sebebini şu sözlerle açıklar:

“İsrail’in Ortadoğu politikaları ile ilgili eleştirilerinizde tamamen haklısınız. Ama, ABD’nin bu konudaki bir gerçeğini de bilmelisiniz. Amerika’da devlette ve hatta özel sektörde hiç kimse, Başkan dâhil, İsrail’in politikalarını körü körüne desteklemedikçe sandalyesinde

kalamaz. Çünkü, Amerika’da insanları yöneten iki güç odağı mevcuttur; paranın ve medyanın (yazılı ve görsel basın ve sinema) patronları. Bu iki güç odağı da Yahudilerin elindedir.” (İnce, 2016: 191).

Amerika’nın Avrupa’yı karşısına aldığı İsrail konusunun temeli de böylece açıklığa kavuşmuş olmaktadır. İncelenen filmlerde de görüleceği üzere tamamen İsrail/Yahudi propagandası üzerine yapılmış filmler olduğu gibi başka filmlerde de araya sıkıştırılan bir Yahudi propagandası olduğu görülebilmektedir.

Amerikan seçilmişliği anlayışı ise ABD için kendi toplumunda, ulusal ve uluslararası politikalarının meşru zeminini oluşturmaktadır. Thomas Jefferson, James Madison, John Adams gibi kurucu baba ve başkanlar da Amerikan seçilmişliğine atıfta bulunan ve dünyayı Amerika’dan önce ve sonra olarak iki ayrı döneme ayıran (yani yeni bir dünya tarihi oluşturma çabasında olarak) bir bakışla ABD’nin inkâr edilemez varlığına vurgu yapan kişileridir (Sümer, 2008: 122). Aynı zamanda bu kişiler ABD’nin sahip olmak istediği yerlere de aslında hakkı olduğu için (yani ilahi yetkiyle görevlendirildiklerinden) sahip olabileceğini açıkça dile getiren tarihi kişilerdir (Sümer, 2008: 122).

Bu noktada George Washington ABD’nin Avrupa’dan ayrılan bir siyasi kimliği/geleneği olduğunu özellikle vurgulamaktadır (Sümer, 2008: 123). Çünkü Aydınlanma ile ortaya çıkan yeni fikirler esasen daha çok ABD’de tohumlarını yeşertmeyi başarmıştır (çünkü Avrupalı düşünürler ABD’de fikir özgürlüğü ortamını bulmuşlardır); Avrupa kökenli olan ABD kurucuları ve entelektüelleri Avrupa’nın seküler, demokratik, insan haklarını öne çıkaran anlayışıyla bir ülke inşa etmişlerdir (Üste ve Sönmez, 2012: 84). Ancak zaman içinde bu fikir ve değer benzeşiminin ABD’yi Avrupa’ya bağımlı hale getireceği inancı nedeniyle yani Avrupa’dan da bağımsız olabilmek için kendi değer ve inanç sistemlerini Amerikan özgünlüğünde oluşturmuşlar ve tarafsız bir yaklaşımla (Üste ve Sönmez, 2012: 84) izolasyonist bir politika izleyerek ABD yönetimi ve elitleri bir süre böyle/bu izolasyonist politika ile devam etmişlerdir.

Böylece Avrupa'dan tam manası ile (hayat görüşü açısından da) ayrılan ABD, "Monroe Doktrini" ile "Yeni ve Eski Dünya" ayrımını yaparak sınırsal üstünlük ve hâkimiyetini/varlığını ilan ederek), Avrupa'yı –özellikle Lâtin Amerika'daki-İspanya sömürgelerinden uzak tutmak amacıyla bu bildiriye ilan etmiştir (Sümer, 2008: 123). Aslında bu bildiri ilk etapta İngiltere'den gelen bir teklifle ortaya çıkmıştır fakat sırf bu şekilde İngilizlerle arada bağımlılık oluşması ihtimalinin varlığından dolayı ABD bu teklife sıcak bakmamıştır; ama zaman içinde yaşanan hadiseler ışığında Avrupa'yı bir şekilde Amerika Kıtalarından uzak tutmak için bu bildiriye kendince oluşturduğu bir bakış açısı/sistem ışığında yayımlamıştır (Sümer, 2008: 123). Bu noktada ABD var olduğundan beri arkasında yer alan İngiliz desteği de önemli bir unsurdur. Örneğin; Napolyon Savaşları sırasında Rusya Avrupa'nın "Kutsal İttifak" güçleriyle ABD'ye saldırıyı hedeflemişse de İngiltere buna karşı çıkmıştır (Üste ve Sönmez, 2012: 84). Bu açıdan aslında İngiltere'nin her zaman ABD için bölgesel bazda sadık ve güvenilir bir ittifak olduğu unutulmamalıdır. Bunun altında yatan en önemli nedenlerden biri aslen ABD'nin 'kurucu babaları' İngilizlerdir. Bu yüzden hep iyi anlaşılan ve uluslararası politik tutum ve kararlar noktasında da birbirini destekleyen iki ülke olmuşlardır. Bu noktada ABD'nin neden Avrupa'dan ve İngiltere'den ülkesel/ülküsül bağlamda belirgin sınırlarla kendini ayırdığı da daha net anlaşılmaktadır. Çünkü ortak bağlar zamanla karşılıklı bağımlılığının ve ortak aidiyet duygusunun, tarihsel uzamda ele alınmasını ve ABD için karşı tarafın hem müdahale hem de o topraklarda hak iddia etmesi gibi maruz kalacağı bir negatif durum oluşturabilecek durumlardır. Bu da tek güç hedefinde olan bir ülke için istenmeyecek bir durumdur. ABD İngiltere'den aldığı/sahip olduğu uzun vadeli plan oluşturma ve etkileri hesaba katma geleneği ile aslında var olabildiği başarılı bir siyaset sürdürebildiği görülmektedir.

Bir diğer nokta ise "Açık Yazgı" (Manifest Destiny) olarak John O. Sullivan tarafından dile getirilmiş olan ve ABD'nin yer aldığı coğrafyada "yayılma hakkına" sahip olması kadar dünyaya da özgürlük yayma yetki ve görevinde/sorumluluğunda olduğunu yansıtan görüştür (Sümer, 2008: 123). Diğer bir noktada Appleman Williams "Açık Yazgı" inancının "*lâik ve dini*

unsurlar” içerdğini açıkça dile getirmektedir (Sümer, 2008: 125). Bu noktada Avrupalı devlet liderlerinin Papa etrafında verdiği pozdur. Bu durum “kutsal ittifakı” vurgulayan nitelikte bir durum olarak yorumlanabilir niteliktedir.

Amerikan politik gelenek temellerinde ilerlemeye devam edildiğinde “ilerici emperyalizm” (progressive imperialism) adı altında bir yaklaşım ile karşılaşmaktadır ve bu anlayışın mimarı Herbert Croly’dır (Sümer, 2008: 124). Bu anlayışın ifade ettiği şey ise, tamamen bilindik bir faaliyet olan ABD’nin özgürlük ve uygarlık yayma misyonunu ifade etmektedir (Sümer, 2008: 124). Bu anlayışa bağlı olarak ise Alfred T. Mahan ise “Deniz Gücü Teorisi” olarak adlandırılan bir teori ile ABD’nin denizlerde var olarak ve “yeni pazarlar” bularak ekonomik gücüne katkı yapması gerektiğini vurgulamaktadır (Sümer, 2008: 124). Ama tarihi süreçte o zamana kadarki (emperyal faaliyetlerden ve bu emperyal) yaklaşımdan daha önemli olan husus ise İspanya Savaşı’nda elde edilen zaferdir. Çünkü bu zaferle ABD artık dünya gücü/büyük güç olacak statüyü elde etmiştir (Sümer, 2008: 24). Bu da o zamana kadarki emperyal faaliyet üretmede yetkin olan İspanya’yı liderlikten alıp etki alanını ve gücünü sınırlarken yeni lideri/ABD’yi sahneye çıkaran bir hadise olmuştur.

Temelde Roosevelt’le birlikte şekillenen bu ilerici emperyalist ideoloji “muhafazakâr ideolojinin” katkısıyla oluşurken, Wilson ile birlikte daha liberal bir ideoloji halini almıştır (Sümer, 2008: 129). Yani emperyalist anlayış özgürlük, refah ve iyilik/medeniyet götürme/taşıma/yayma söylemleri üzerine inşa edilmiş ve modern/gelecek olan dönemin sömürge yapısı/yöntemi de belirlenmiş olmuştur.

Güç yaklaşımında ise; “güçlü başkan imajına” babalık yapan William McKinley bunu başkanın yetkilerini savaş zamanlarında başkomutanlık yetkileri çerçevesinde genişletme yaparak sağlamıştır (Sümer, 2008: 126). Daha güçlü bir başkan savaşta gösterdiği generallik vasfıyla ülkesini en iyi şekilde temsil eden başkandır imajı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu da toplumsal temelde hem başkana hem de politikalarına itaati/kabulü ve inancı destekleyici bir unsur olmuştur. Diğer yandan Roosevelt ise ABD’nin “jandarma devlet” olması gerektiğine inanmıştır; daha saldırgan bir politika izlemiştir ve

bu bağlamda daha güçlü başkan imajını perçinleyerek ABD’de onun zamanında dış politika kimliği kazanılmıştır (Sümer, 2008: 126). Roosevelt’in yaptığı McKinley’in temellerini attığı anlayışı perçinlemek olmuştur. Böylece bir siyasal anlayış/politik duruş ya da gelenek ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu durum, sadece politik anlamda değil ekonomik açıdan da güçlenen bir ABD yapılanmasının gerçekleştiği anlamına da gelmektedir. ABD 1939’a kadar içine kapalı bir yaklaşımla ilerlese de aslında ekonomi ile siyasetin birbirinden ayrılamayacağını görmüştür. Bu nedenle 39’dan sonra artık daha aktif bir şekilde dünya siyasetine dâhil olmuştur. Öncesinde, her ne kadar 19. yy ortalarında Japonya ve Çin’in Avrupa tarafından tehdit edilmesine sessiz kalmamış ve de I. Dünya Savaşı’na kısa bir katılım gerçekleştirmiş olsa da sonra yeniden kendi içine kapalı bir politik serüvene geri dönmüştür (Üste ve Sönmez, 2012: 85). Fakat bu süreç oldukça kısa sürmüştür. Çünkü var olup güçlenmesinin kaynağının uluslararası alana dâhil olmakla mümkün olacağını anlamıştır ve artık hiç ayrılmamak üzere II. Dünya Savaşı’nda uluslararası sahneye çıkan ABD o gün bugündür ağırlığını ortaya koymuştur. Ama bu noktada belirtilmesi gereken en önemli hususlardan biri ABD bu çıkışı yaparken gücüne ekonomik güvence oluşturacak şekilde bir politikayla/yaklaşımla olaylara dâhil olmuştur, böylece ABD ekonomisi Avrupa’dan ayrı düşünülemez bir notaya gelmiştir çünkü Avrupa I. Dünya Savaşı sonrasında ABD’ye 3,5 milyar dolar borçlu hale gelmiştir (Sümer, 2008: 126). Bu durum kendini 1930 yılında yaşanan Büyük Buhran’da da göstermiştir, bu noktada ABD ile Avrupa ekonomik açıdan ayrı düşünülemez bir konumdadır (Üste ve Sönmez, 2012: 85). Bu bağlamda ABD ile Avrupa arasında hiç değişmeyen bir şey vardır ki bu da ne olursa olsun bu ekonomik bağımlılığın devamlılığıdır.

Fakat bir ayrıntı olarak değinmekte fayda vardır ki ABD’nin ekonomik açıdan güçlenmesindeki en büyük etkenlerden biri de coğrafi konumu ve etrafındaki ülkelerin yapısal niteliğidir (Sümer, 2008: 129). Çünkü ABD sahip olduğu bu gücü etrafındaki zayıf ülkelerin varlığından ve yayılabileceği/genişleyebileceği bir coğrafyanın varlığından almıştır (Sümer, 2008: 129). Aslında bir istila yöntemiyle Amerika Kıtası’na yerleşen ilk

Amerikalılar sonrasında izledikleri yayılmacı politika ile ilerleyebildikleri kadar ilerlemişler ve buradaki halkların güçsüzlüklerinden, silahsızlıklarından ya da iyi niyetinden istifade ederek güç kazanmışlardır. Bu bölgenin okyanuslarla çevrili olma durumu ise dışarıdan gelen tehditlerin en aza inmesine neden olmuştur. Böylece ABD bölgesinde sınırsız ve sorunsuz gelişip büyüebilmiştir.

Bu gelişmeler ışığında II. Dünya Savaşı'na kadar gelen ABD artık bu savaş sırasında dünyadan ayrı bir siyaset izlenemeyeceğini ve ekonomik güçle siyasi gücün birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini görmüştür. Avrupa da ABD'nin savaştan sonraki jandarmalık misyonunu desteklemiş ve istemiştir (Üste ve Sönmez, 2012: 85). Fakat ABD'nin II. Dünya Savaşı'na katılmasında daha da önemli olan konu Avrupa'da ortaya çıkan Nazi tehdidine karşı kaçınılmaz olan ABD-Rus ortaklığının oluşma ihtimalinin varlığı olmuştur çünkü Rusya Rossvelt'in de farkında olduğu gibi ABD'den sonra savaştan güçlü çıkacak ikinci ülke konumundadır ve Rusya ile ortaklık uzun vadede ABD için kazanım sağlayacak bir durumdur; buna "Büyük İttifak" denmektedir (Erkan, 2010: 185). Fakat planlar Ruslar konusunda istendiği gibi ilerlememiştir. ABD Avrupa'da hür iradeye dayanan bir politikanın varlığını istemiştir ve İngiltere'de ABD ile aynı düzlemde olmuş, Avrupa'ya karşı yayılmacı bir politika anlayışında olmamışlardır; ancak Sovyetler zaman içinde kendini koruma düşüncesi ağır bastığı için "etki bölgeleri" yaklaşımıyla kendini güvenceye almaya çalışmış ve yayılmacı bir politikaya yönelmiştir (Erkan, 2010: 185). Böylece ABD daha çok çıkar uzlaşmasından yana bir politika izlerken Sovyet yönetimi ideoloji temelli olaylara yaklaşmıştır (Erkan, 2010: 186). ABD esasen bu süreçten ekonomik işbirliği ile çıkmayı ve güç dengesini de Ruslarla uyguladığı ortak politikalarla belirlemeyi hedeflemiştir. Yani Avrupa'nın varlığını korumasını ve gelişmesini desteklemiştir. Ama yaşanan hadiseler ışığında Rusların ideolojik bakış açısı farkı ABD'nin bu süreçte kendini oturttuğu düzlemi daha fazla açığa çıkarmış ve duyulur ve görünür bir hale getirmiştir. Bu bağlamda Amerikan ahlakçılığı olarak niteleyebilecek bir yaklaşımı Spainer şöyle belirtmektedir:

“...Çıkar uzlaşması, değişiklikleri yatıştırmak ve çelişkileri izole etmek ve yumuşatmaktadır. ABD, devletlerarası yanlış anlamaları düzeltmeyi rasyonel bir süreç olarak kabul etmesine rağmen bundan oldukça şüpheliydi. Düşmanlar, bu durumu kötü yönde kullanıp milleti aşağılayabilirdi. Zira, ahlaki bozuk düşmanla uzlaşmak kötüye bulaşmak anlamına gelebilirdi.” (Aktaran Erkan, 2010: 186).

Henüz kendi coğrafyasındayken kapitalist/emperyalist bir sistem tasarısında olduğu anlaşılan ABD’nin söylemlerinde o kadar iyi ve o kadar sağlam adımlar atarak ilerlediği görülmüştür ilerlemiştir ki onu bu söylemlerle tanıyan ülkelerin giriştiği amaçların derinlemesine analizini yapmaktan ziyade gerçek amacının üzerini örten bu söylemlerin cazibesine kapılarak ona güvendikleri kabul edilmektedir. Bunun ötesinde Avrupa ile onu bağlayan bağların; ekonomik, tarihi, dinsel ortaklıkların ABD’ye olan güveni ayrıca perçinlediği düşünülmektedir. Böylece ABD, ifadenin ve sözlerin gücünü parayla birleştirerek aslında genel anlamda Ruslardan farklı olmayan politik ve askeri yaklaşımını kabul ettirebilmiştir. Düşmanı ise oldukça kötü göstermeyi başarmıştır. Yani iyi ile kötü ayrımını gayet iyi bir zeminde yapmış ve bu anlayışın kalıcılığını da muhafaza edebilmiştir.

A. Soğuk Savaş Dönemi

Böylece Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılan döneme, ABD ve Sovyetler arasındaki bu bakış farkının damgasını vurması ile II. Dünya Savaşı’nın ardından girilmiştir. Soğuk Savaş süreci boyunca bir dizi faaliyetine şahit olunan ABD bu dönemde sahip olduğu ‘‘emperyalist gücü’’ ‘‘hegemonik’’ statüye taşımayı başarmıştır (Çiftçi, 2009: 207). Bu süreçle birlikte Avrupa ile çokça düştüğü fikir ayrılıkları olsa da ABD yolunda önüne çıkan engellere rağmen politik ve ekonomik üstünlükler yakalamaya devam ederek ilerlemiştir. Bu noktada Avrupa/Avrupa Birliği ve ABD’nin düştüğü fikir ve politik ayrılıkları¹ bu çalışmanın konusu olmadığı için bu konuya girilmeyecektir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ‘‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD ve AB Dış Politikaları’nda Ortaya Çıkan Temel Farklılıklar (1991-2001)’’ (2012).

Ancak ABD'nin belirleyici politik yaklaşımında belirtilmesi gereken hususlar olursa dikkate alınacaktır.

Soğuk Savaş Dönemi'ne bakıldığında Truman Doktrini, Marshall yardımları, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Bretton Woods gibi ekonomik oluşumlar döneme belirleyiciliğini kazandırmışlardır. ABD sadece Avrupa'da değil buraya yakın olan bölgelerdeki varlık ve üstünlüğünü de artırıp devam ettirebilmek için varlığını Avrupa'da derinleştirmiştir.

Bu noktada dikkat çeken bir husus olarak Truman Doktrini (1947), Türkiye ve Yunanistan'a mali yardım yapma adı altında aslında ABD'nin komünizmle savaşma yöntemlerinden biridir (Erkan, 2010: 188). Aynı şekilde Marshall Planı da aynı düzlemde Avrupa'ya -Sovyetleri de içine alacak (ayrılıkçı bir politika güttüğü iddia edilmesin ve bu hamlenin Sovyetlere karşı bir hamle olduğu ileri sürülmesin diye)- bir mali kalkınma desteği sunmak amacıyla yapılmıştır ve başarılı olmuştur; Avrupa'da birçok ülke yeniden imar ettikleri şehirlerinin yanında ABD'ye karşı olan bir güven de inşa etmişlerdir (Erkan, 2010: 189). Bu para yardımları ile Avrupa'ya ve genelde dünyaya iyi niyetini gösteren ABD diğer yandan Sovyet/Komünist tehdidinin önünü almaya çalışmıştır. Avrupa'nın bu durumda bir pilot bölge olarak seçilmiş olması şaşırtıcı değildir. Çünkü ABD'nin kendisiyle aynı köklere bağlı olan bir toplumlar birliğini/coğrafyasını bölme ve parçalama/sömürme eğiliminde olmaması doğal olan yaklaşımdır. Bu açıdan denebilir ki çıkar yaklaşımı yanında Avrupalı toplumlara karşı samimi tutumu da vardır. Ama bu sadece Avrupa için geçerlidir. Avrupa'yı liberal politikalarının başarısında örnek göstermek için kullanan ABD, esasen diğer halklara gelince aynı samimiyette olmadığını, sadece çıkar ve tahakküm için hareket ettiğini defalarca kanıtlamıştır. Avrupa örneği sadece onun kendini inandırıcılık noktasında oturttuğu bir zemin olmuştur ve rol model olarak hep bir kenarda tuttuğu propaganda argümanlarından biri halini almıştır.

Askeri güç açısından bakıldığında Amerikan Hava Kuvvetleri bu dönemde ayrıca önemlidir çünkü Hava Gücü ile Sovyetlere karşı caydırıcı bir etki yapmak amacı güdülmüştür (Erkan, 2010: 189). Burada bir anti parantez

olarak belirtilebilir ki ABD için filmlerinde hava kuvvetlerine yapılan atfın öneminin nedeni burada ortaya çıkmaktadır. Nazi Almanya'sı da aynı şekilde hava araçlarına önem vermiştir. Filmlerde bu husus da öne çıkarılmaya çalışılmaktadır. Temelde genel olarak hava kuvvetlerinin ülkeler için varlık nedeni ve önemi caydırma ve olası saldırıları engellemede oldukça önemlidir (Erkan, 2010: 189).

IMF ve WB gibi oluşumlarla ise ABD karşılıklı bağımlılık durumunu artırmayı hedefleyerek, yine bu doğrultuda maddi bağımlılık oluşturarak sahip olduğu ekonomik gücü kullanmak istemiştir. Bu şekilde bu coğrafyaya nüfuz etmesi de bir hayli kolay hale gelmiştir. Ve "ittifak ilişkileri de çok yönlü bir zeminde sürdürülmüş" (Üste ve Sönmez, 2012: 85) olmasını sağlayacak etken olmuştur.

Sovyetlere karşı aynı dönemde uygulanan diğer karşı politik ve askeri tepkiler ise liberasyon ve misilleme şeklinde olmuş; misilleme ile Ruslara havadan (askeri uçaklarla) bir gözdağı verme durumu söz konusuysen liberal yaklaşım Amerikan halkının savaşa olan isteksiz yaklaşımına bir karşılık vermek amacıyla olmuştur (Erkan, 2010: 190).

NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) kuruluşu (1949) ABD'ye Avrupa ve daha da genelde dünyada askeri bir yapılanmada önemli bir güç olma misyonunu vermiştir. Bu yine aynı şekilde karşılıklı ilişkilerde hareketlerin kontrolü, müdahalelerde ortak karar alma ve faaliyet gösterme, bağımsız hareket edememe gibi durumların da ortaya çıkacağı bir yapının garantörü niteliğindedir. ABD'nin bu noktada elinin güçlü olması ve Avrupa'ya yaptığı yardımlar, Avrupa halkının güvenini kazanması ve giderek garantör devlet statüsünü elde etmesi ABD'nin baskın gücüne de güç katmıştır.

Askeri ya da ekonomik bu ilişkiler/bağlar aynı zamanda politikaya yön veren zeminin de yapı taşıdır. ABD için bu ilişkiler sadece dış politikada değil iç politikada da etkili olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş sırasında geliştirilen söylemler hem kendisine meşruiyet temelini kazandırırken hem de siyaseten güçlü bir dönem yaşanmasına ve oluşturulan düşman algısının avantajlarından yıllarca yararlanılmasına sebep olmuştur. Dış politikaya olan

katkısı yanında Başkana verdiği güçlü imajı, Savunma Bakanlığı'nın ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (Central Intelligence Agency-CIA) bu süreçte öne çıkması ve gelişmesinin iç politikaya katkıları olmuştur (Sümer, 2008: 130).

Ülkesel değer ve inanç yapılarının savaşlardaki ya da rekabetteki etkisi de kaçınılmaz derecede politikaları etkileme gücüne sahiptir. Sovyetlerin ateist olması ABD için ayrıca pozitif yönlü bir etki yapmış ve savaşı dini bir zemine oturtmayı başarmıştır (Sümer, 2008: 130). İnançsız bir toplumun inançlı bir toplumdaki daha az moral değere sahip olmasını bilmek ya da en azından durumu bu yaklaşım üzerine kurarak toplumsal itkiyi böyle oluşturmak, elbette psikolojik üstünlük kurma noktasındaki başarıda etkili bir yoldur. “Soğuk Savaş Amerikan değerler sisteminde bulunan unsurları olabildiğince ideolojikleştirmiştir.” (Sümer, 2008: 131). Bu bağlamda inanç sistemlerinin ideolojik yapıya doğru evrilmesi ve entegrasyonu zaman içinde onların politik çıkarlara göre propaganda ve söylem üretilerek toplumları kolayca yönlendirme aracı olmasını ortaya çıkarmıştır. ABD zaten uluslararası bir teori ya da yaklaşım üretmede etkili bir konumdadır. İşte bu ideolojilerin üretilen söylemlerde kullanılması onların kabul görmesinde ve yayılmasında etkili olmaktadır.

Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanan başkaca hadiseler de sürecin gidişatında etkili olan unsurlardır. Süveyş Krizi (1956), Petrol Krizleri (1973-74), ABD ve Avrupa Topluluğu (AT) arasında yaşanan Filistin meselesi, Venedik Deklerasyonu, Yumuşama (detente- 1960'li yıllarda ortaya çıkan ve bu iki kuutplu bir yapı ortaya çıkaran sürecin silahlanma yarışıyla bir felakete dönüşmesinin önüne geçmek amacıyla politik yumuşamayı ifade etmektedir (Okur, 2003: 674). Vietnam Savaşı gibi hadiseler her ne kadar Avrupa ile ABD arasında politik bakış farkına dayanan sebeplerden dolayı olumsuz etkiler ortaya çıkarmış olsa da ekonomik ilişkiler hep var olmuştur (Üste ve Sönmez, 2012: 86) ve ortaklığın yok olmasının önüne geçmiştir.

ABD bu zaman diliminden itibaren kritik gördüğü yerlerde asker konuşlandırmaya başlamıştır. Özellikle Almanya ve Japonya'da halâ askeri varlığı bulunan ABD'nin dış politik yaklaşımı bu durumdadır: “Bu askerler

Avrupa'nın ve tabii ki Japonya'nın bağımsız bir güç olarak doğmasını ve belki de günün birinde rakip olmasını engelleyecek unsurlardır" (Aydın, 2003: 1). Aynı şekilde diğer başkaca bölgelerde de izlediği bu tutumun temelinde bu hâkimiyet olgusu vardır.

B. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaş'ın uzunca bir zaman bahsedilen çerçevede ilerlemesinin ardından 1990'ların başında bitmesi ile yeni bir dönem açılmıştır. İşte bu dönem aslında ABD'nin küreselleşme faaliyetlerine hız verdiği ve Yeni Dünya hedefini şekillendirdiği dönemdir. Soğuk Savaş'tan sonra daha da güçlenen ABD (Aydın, 2003: 2) "Yeni Dünya Düzeni" söylemini 1990 yılında ortaya atmıştır (Çiftçi, 2009: 208). Yeni Dünya küresel çağın habercisi bir söylemken ve çok yönlü ilişki ağlarını işaret ediyorken elbette neyi ifade ettiği zaman içinde yaşanan gelişmelerle anlaşılmış olacaktır. 90'larda daha çok Orta Doğu'ya yönelen bir ABD ortaya çıkmaktadır. Hem başından beri İsrail'i destekler tavrı hem de zaman içinde daha çok savaş yanlısı/sert söylem ve tutumu bölgede yaşanan gerginliklere negatif yönlü etkide bulunmuştur. Irak ve Kuveyt arasındaki Körfez Savaşı'na müdahil olması da bu döneme etki eden unsurlar arasındadır. ABD'nin özgürlük götürme misyonunu perçinler niteliktedir. Bu tutumu uluslararası arenada pek hoş karşılanmamış ve destek de görmemiştir. Ancak bir süper güç olan ABD bu karşı tutumdan etkilenmemiştir.

1989'un sonlarına doğru artık Sovyet tehdidi ortadan kalkmaya başladığında ABD yeni döneme ilişkin askeri strateji geliştirme çabasına girmiştir (Üste ve Sönmez, 2012: 98). Dönemin Genel Kurmay Başkanı Colin Powel aslında hem Avrupa hem de küresel çapta savaş ihtimali/riski gözükmediği bir dönemde "bölgesel tehdit" unsurları konusuna dikkat çekmiştir ve akabinde Irak-Kuweyt savaşı yaşanmıştır (Üste ve Sönmez, 2012: 99). Bu olayın ABD dış politik söylem üretme ve olay oluşturma yetkinliğinde ne denli derin bir yaklaşıma sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Tesadüf aşan bu durumların benzerleri ABD politikasında destekleyici unsurlar olmaktadır. Önce tehlike algısı oluşturup sonra tehlikeyi var edip en sonunda da savaş

konusu haline getirmek ABD'nin yıllardır izlediği stratejilerden biridir. Bu süreçte aynı zamanda 1980'li yıllarda Libya ve İran'ı işaret eden “haydut devlet” söylemi daha net bir zemine oturtulmuştur (Üste ve Sönmez, 2012: 99). Böylece ortadan kalkan Sovyet tehdidi yerini “sosyalist tehlikeye” bırakırken riskli bölgeler artık Uzak Doğu ve Lâtin Amerika topraklarına kaymıştır ve Sovyet düşmanının yok olmasının akabinde ortaya çıkan tehdit/düşman potansiyeli taşıyan yeni algı “köktendinci” İslâm olmuştur (Üste ve Sönmez, 2012: 99).

1990'dan 2000'e kadar olan dönem ise ABD'nin bir taraftan dünya jandarmalığı yaptığı bir sırada öte yandan küreselleşme faaliyetine soyunup hız kattığı dönemi işaret etmektedir (Çiftçi, 2009: 209). Özellikle bu dönemde insan hakları söylemlerini daha derinleştirebileceği olaylar Avrupa'da baş gösterince, Bosna ve Kosova olayları gibi, ABD tam manasıyla güç kullanarak dahi olsa özgürlük ve insan hakları savunuculuğu misyonunu perçinlemiştir (Çiftçi, 2009: 209).

2001'de yaşanan 11 Eylül saldırıları ile çok daha farklı bir politika izlemeye başlayan ABD, artık sınır tanımaz bir gücün temsilcisi konumuna gelmiştir. Bu saldırıların ardından Bush yönetimi döneminde “yeni güvenlik, ebeveyn gözetimi/hayırhah-yumuşak hegemonya (benevolent hegemon ve benign hegemony), küreselleşme olgusu” gibi konular öne çıkan konular olmuştur (Aydın, 2003: 2). Bu bağlamda ABD'nin üstlendiği misyon “sorunsuz bir yapıdaki lider olma rolüdür” (Aydın, 2003: 2). Aslında rızaya dayalı bir hegemonya kuran ya da kurmak isteyen ABD bu hegemonik üstünlüğü Clinton dönemine ait olan “Pax Americana” ve “İnsani Müdahale” gibi unsurlarla destekleyip, küreselleşmenin ve Amerikan değerleriyle örülü bir dünyanın da temellerini atmaya çalışmıştır (Aydın, 2003: 209). Ancak 11 Eylül saldırılarının ardından söylemler de tutumlar da tam tersi bir sertlikte bir hayli değişmeye başlamıştır.

11 Eylül'le birlikte Bush Başkanlığında ABD yeniden “Soğuk Savaş retoriğine” dönüş yapmıştır ve Çin, Rusya, Kuzey Kore gibi ülkeleri yeniden rakip statüsüne yükseltmiştir (Üste ve Sönmez, 2012: 91). 11 Eylül'ü “Amerikan yaşam tarzına bir müdahale” gibi algılayan ve yansıtan ABD aynı

zamanda bu tehdidi “uygar topluma” olan bir saldırı olarak da nitelemiştir (Çiftçi, 2009: 210) ve bu saldırıların ardından ABD’de ülke içi bütünleşme ortaya çıkmış, fikir ayrılıkları azalmış ve halk bu saldırıların aslında ABD’nin özel konumundan dolayı yapıldığına inanmaya başlamıştır (Sümer, 2008: 136). Bu noktada ABD’nin varlığını kutsallaştırdığı temel bakış açısı yeniden gün yüzüne çıkmıştır. İdeolojiler daha da keskinleşmiştir.

Yine Bush’la birlikte ortaya çıkan “biz-onlar” söylemi ve “ulusal güvenlik yasası” bu döneme damgasını vuran politik yaklaşımlar olmuştur. Ulusal güvenlik yasası (Patriot Act) ile ABD Amerikan vatandaşı olan olmayan herkesin hayatına istediği gibi güvenlik gerekçesi ile müdahale etme hakkını elde etmiştir (Sümer, 2008: 137). Böylece II. Dünya Savaşı ile başlayan dönemde dünyaya yayılan Amerikan barışseverliği ve insan haklarına verilen özel önem yerini sarsıcı bir sertlikteki politik ve ideolojik ayrılıkçı dile bırakarak Amerikan çıkarlarının keskinleştiği bir yaklaşımda kendini göstermeye başlamıştır.

11 Eylül hadisesi ABD’nin Afganistan ve Irak’a olan müdahalelerini meşrulaştırmasına olanak vermiş ve tepkilere rağmen operasyonları gerçekleştirmiştir. Esasen bu dönemden sonra ABD farklı bir zeminde ilerlemeye ve haklıymış gibi gözüксе de keyfi bir yaklaşımla dış politik kararlarını almaya başlamıştır (Çiftçi, 2009: 213).

Bu bağlamda ABD’nin politik tavrı ve ideolojik tutumu ana hatlarıyla bu olaylar ışığında değerlendirecek olursa ortaya çıkan tabloda ABD’nin aslında Amerikan kültürüne dayalı, ekonomik üstünlüğü elinde bulundurduğu, tehdit algıladığı an istediği şekilde müdahale ettiği (ki bu sadece müdahaleyi meşrulaştırmak içindir), dış politik kararlarda etkin bir role sahip olduğu, kurduğu ekonomik ve değerler üzerinden yürüttüğü bağlarla karşılıklı bağımlılık ortaya çıkararak diğer devletlerin hareket kapasitesini kısıtladığı, daha çok tehdit-daha çok korku-daha çok karışıklık algısıyla güvenlik yaklaşımını değiştirerek yeni savaş yöntemlerinin altını çizdiği bir imparatorluk hedefinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu döneme kadar kaçınılmaz olarak büyük güç olan ABD’nin “imparatorluk mu kuruyor?” denilen sürecinde belirleyici unsur ise aslında

askeri güç ve daha da genelinde tek güç olmasıdır (Çiftçi, 2009: 214). Aslında 1940’lardan sonra jeopolitik dominasyon politikasıyla ABD bölgesel rakiplerini de müttefiklerini de denetim altında tutarak kendi önüne geçmelerine engel olmayı hedeflemiştir (Aydın, 2003: 1). Ancak 11 Eylül’den sonra bu ortadan kalkmıştır. Aslında erken dönemde ABD Avrupa’da ve sonrasında kurduğu, bölgesel olduğu kadar alt bölgesel güvenliklerle küreselleşmenin de zeminini hazırlamıştır (Aydın, 2003: 3). ABD bu noktada (2001 öncesi dönemde) tek yanlı ve geçici ittifaklar kurma yoluna gitmeye başlamıştır (Aydın, 2003: 3). Ancak 11 Eylül ile bu politikalar artık terörizmle savaşılan bir ABD’de “ön-alma stratejisine (preemption)” ve “yeni-muhafazakâr (neo-conservative) politikalara” dayanacaktır ki bu da “mutlak kontrol” anlamına gelmektedir (Aydın, 2003: 3). Bu da eski liberal ve çok yanlı politikaların, ilişki ağlarının artık ABD için yeterli olmadığını bu nedenle sadece kendine ait sınırsız bir yapılanma tahayyülünde olduğunu işaret etmektedir (Aydın, 2003: 3).

Bu arada ABD için think-tankler (düşünce kuruluşları) de politika ve ideoloji/söylem üretmede oldukça etkili kurumlardır ve zaman içinde akademik zeminlerdeki ortak çalışmalara imza atmışlardır (Aydın, 2003: 4). Bu noktada düşünce kuruluşları ve üniversitelerin ortak işbirliği içinde olması aynı zamanda devlet politikalarını etkileyen ve yön veren argümanların üretilmesinde daha güçlü bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Ancak 2000’den sonraki ABD politikalarını belirleyen ve yön veren yaklaşım “muhafazakâr şahinler” olarak adlandırılan kesimden gelmektedir; onlara göre ABD emperyal bir güç olmalıdır (Çiftçi, 2009: 209). Bush yönetimi ile istediği fırsatı yakalayan bu grup (Çiftçi, 2009: 209) “Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi” (Project of the New American Century- PNAC) adı altında bir düşünce kuruluşu oluşturarak ABD’nin ilerleyen süreçteki stratejilerine etki etmeye başlamıştır (Aydın, 2003: 5). Bu gruba göre ABD “ahlaki açıklık” ilkesine göre hareket etmeli, bunu da askeri güce dayandırmalıdır (Aydın, 2003: 5). Diğer düşünce kuruluşları gibi her yerde gözükmeyen belirli yerlerde yazıp-çizen bu kişilerin ABD’nin “yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi”nde etkili olduğu anlaşılmaktadır:

“askeri, diplomatik, ekonomik ve kültürel alanlarda Amerikan hegemonyasından Amerikan mutlak kontrolüne (ya da bazılarının ifadesiyle Amerikan imparatorluğuna) geçişi vurguluyor. Bunu yaparken de doğal olarak çok taraflılığa karşı pozisyon alıyor. ABD’nin Uluslararası Ceza Mahkemesine karşı çıkması, Kyoto Protokolünden çekilmesi ve Hükümetler-dışı; iklim Değişimi Panelinin çalışmalarını sabote etmesi bu çerçevede değerlendirilmelidir.” (Aydın, 2003: 5).

ABD sistem ya da politikasına katkı sağlayan bir diğer unsur da gittikçe daha etkin ve etkili bir alan haline gelen medyadır Sadece gazete ve televizyon yönünden değil, bir haber alma-verme – yönlendirme- ideolojik propaganda yapma aracı olarak 1900’lerin başından itibaren kullanılan sinema da ABD için önemli bir politik-ideolojik enstrüman haline gelmiştir. Chomsky’den aktaran Sümer medya konusunu şöyle açıklamaktadır: “Amerikan medyasının diğer birçok endüstriyel demokrasilerdeki medyadan farklı olduğunu ve sistemin iktidarın ihtiyaçlarına uyum göstermeyi teşvik etmesinden dolayı, bu çerçevenin dışına çıkabilen eleştirmenleri karşı konulması zor bir karalama kampanyasının beklediğini belirtmektedir” (Aktaran Sümer, 2008: 135). Ayrıca medya Amerikan Başkanlarının popüleritesini artırır yönde hareket etmektedir (Sümer, 2008: 134). Çok uluslu şirketler ise küresel-hegemonik sürecin en etkin dış faktörleri olarak ortaya çıkmaktadır (Sümer, 2008: 135). Küresel sistemin merkezinin ABD olduğu düşünüldüğünde zaten bu etki kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda genel hatlarıyla tarihsel bir rotayla ABD dış ve iç politikasını etkileyen olaylara bakıldığında ortaya çıkan tablo Amerika’nın var olma ve güçlenme hikâyesinin de kısa özetini sunmaktadır. Tanrısal güçten kaynağını aldığına inanılan Amerikan varlığı; “Evangelist ama daha genel bir düzlemde Judeo-Christian” (Aydın, 2003: 6) inançla Amerika kıtasının coğrafik konumuyla perçinlenerek bu kutsanmışlık inancını güçlendirmektedir. Bu doğrultuda dünyadan ayrı bir politika ve varlık izleyemeyeceği için dünya siyasetine dâhil olan ABD ekonomik-siyasi-sosyal açıdan da var olmasına ve tutunup güçlenmesine sebep olacak tohumları zaten dönemine göre güçlü bir ekonomiye sahip olduğu için ekebilmiştir. Bu filizlenme Avrupa kıtasında ve Amerika kıtasının geri kalan kesimlerinde baş göstererek sonrasında giderek

Orta Asya ve Orta Doğu'ya kaçınılmaz olarak kaymıştır. Bu dinsel mit ideolojik olarak toplumsal bakışı da şekillendirmede oldukça etkili olmuştur çünkü manevi bir gücü kaynak almak yapılan her türlü faaliyeti meşruiyet zeminine oturtarak halkın desteğini almayı sağlamaktadır.

Bu doğrultuda liberal, özgürlükçü, insan haklarından yana olan bir söylemle yola çıkan ABD, küresel varlığını da bu değerler üzerinde inşa etmiştir. Yaptığı mali yardımlar yoksul ülkelerde memnuniyet uyandırırken ABD'ye olan güven ve inancı perçinlemiş, ABD kültür öğelerine olan hayranlığa sebebiyet vermiştir. Bu şartlar altında özellikle şirketler kanalıyla popüler kültürü (Amerikan Kültürünü) dünyanın çeşitli yerlerine taşıyan yapılar zaman içinde sinemanın karşı konulmaz etkileyciliğini ve nüfuz etme özelliğini de aralarına almışlardır. Böylece zaten etki alanına giren toplumlara bu değerler çok daha kolay aktarılmaya başlanmıştır.

Zaman içinde ABD'nin giderek saldırgan bir dış politika izlemesi ve askeri gücünü sınırsızca kullanması inşa ettiği özgürlük ve insan hakları söylemlerini yıkarken aslında toplumlar nezdinde kazandığı güveni de alaşağı etmektedir. Fakat zaten on yıllardır deforme olan kültürler/toplumsal yapılar artık var olan sistemi kolayca değiştiremeyeceğine göre ABD için aslında bu tepkiler pek de önem arz etmemektedir. Fakat başkan imajının giderek zede alması daha fazla endişe verici olabilir. Çünkü güçlü bir lider güven ilkesinin temsilidir.

Ekonomik güçle siyasi gücün karşılıklı bağı en erken döneminde keşfedip ona göre bir politik ağlar zinciri kuran ve dünyada kendisinin merkezde olduğu bir sistemle kendini en güçlü konuma taşıyan ABD her türlü imkân ve potansiyelini kullanmayı ihmal etmemiştir. Oluşturulmak istenen yeni düzende isyana, farklılığa, farkındalığa yer bırakılmaktadır; görünürde var ama temelde yoktur. Elbette ABD insan hakları, özgürlükler ve refah konusunda karşı çıkan bir yapıda değildir ama kendini merkezden alacak her türlü oluşum ve fikre/yapıya karşıdır. Bu noktada 11 Eylül ABD için tıpkı İspanya Savaşı'nda kazandığı gibi bir dönüm noktası sağlamış ve hem yeni düşman algısını kimlikleştirmesine hem de askeri gücünü kanıtlama ve operasyon yapma yetkisinde çok daha geniş bir imkâna ulaşmasına sebep

olmuştur. Temelleri aslında 1945’lerde atılan bu yaklaşım tohumlarını 2000’li yılların başında vermeye başlamıştır.

Ama bu süreçte artık neredeyse askeri güç kadar önemli olan unsur toplumların maruz kaldığı kültürel ve algısal işgallerdir. Amerika ise filmleriyle bir askeri ya da mali operasyondan çok daha iyisini yapabilmekte, propagandasını dünyaya hiç karşı konulmaz bir yolla yayarken bunu sanat ya da eğlence adı altında çok rahat pazarlayarak ideolojik yayılımını gerçekleştirebilmektedir. Küresel ağları sayesinde kültürleri kolay olduğu kadar derinden de etkileyebilmektedir.

II. ABD’nin Küreselleşme ve Kültürel Emperyalizmdeki Yeri

Amerika’nın gelişimi, 1800’lü yılların ortasından sonra hızlanmaya başlamıştır. “1870-1917 döneminde ABD nüfusu, özellikle göçlerle, hızla arttı.” (Uslubaş ve Dağ, 2007: 326). Yıllar içinde artan nüfusla birlikte kıtada genişleme yaşanmış, demokratik ve güçlü şehirler kurulmuş ve sanayide faaliyet gösteren küçük şirketler hızla büyümeye başlamıştır; bu büyüme ise 1914’lere gelindiğinde ABD’nin Avrupa ile ithalat ve ihracat yapma seviyesine gelmesini sağlamıştır (Uslubaş ve Dağ, 2007: 326).

“I. Dünya Savaşı’na kadar görülen savaşlar sınırlı savaşlardı.” (Arı, 2013: 504). Fakat I. Dünya Savaşı o güne kadar görülen savaşlardan, teknolojinin etkisiyle, oldukça farklı olmuştur. Öyle ki ABD hızla ekonomik bir atılım yaşamaktayken bu süreçte Avrupa’ya yardımlar -oldukça hatırı sayılır yardımlar- yapmıştır: “Aslında Avrupa’daki savaş Amerikan iş dünyasına iyi geldi. Ülke 1914’te ciddi bir ekonomik krizle boğuşurken Amerikalılar Müttefiklere, özellikle de Britanya’ya satmak için silah ve savaş malzemesi üretmeye başladıklarında ekonominin de seyri değişmeye başlamıştı.” (Zinn, 2009: 128).

“1943-1944’te, Birleşik Devletler tek başına günde bir gemi ve her beş dakikada bir uçak ürettiyordu!” (Kennedy, 2015: 424). Ancak aynı Komünizm tehdidi ile ilerlemekte olan ve ekonomik açıdan da gelişim gösteren bir Rusya vardır. II. Dünya Savaşı oldukça şiddetli bir şekilde sürerken

ABD'nin askeri planlamacılarının belirttiği gerçek şu şekildedir (Kennedy, 2015: 426):

“Bugünkü düşmanlarımızla karşı yapılan savaşın başarıyla sonuçlanmasının ardından, nispi ulusal askeri güçler bakımından derinden değişmiş bir dünya gelecektir; bu, gerçekten de son bin beş yüz yıl içinde meydana gelen değişikliklerden daha çok, Roma'nın çöküşüyle gelen değişiklikle kıyaslanabilir... Japonya'nın yenilgisinden sonra, yalnızca Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği, birinci derecede askeri güç olacaklardır. Bu, her ikisi için de coğrafi konum ve genişlik ile çok büyük bir harp malzemeleri potansiyelinin bir arada bulunmasından doğmaktadır.”

Böylelikle 1945 sonrası dönemde uluslararası arenada diğer güçler yok olurken ABD “bir numara” haline gelmiştir ve sadece kendi coğrafyasıyla sınırlı kalan bir hâkimiyet istememektedir (Kennedy, 2015: 428). “Kuşkusuz, Amerikan gücünün ve nüfuzunun böyle dışarıya doğru uzanmasının başlıca sebebi, savaşın kendisi olmuştu...” (Kennedy, 2015: 428). Kendi coğrafyasında gelişip, yayılıp ilerleyen ABD Avrupa’da da gittikçe hâkim güç olma yolunda ilerlemektedir. Bunun en önemli kaynağı ise savaşlar üzerinden kazanan teknolojik gelişmenin getirdiği ekonomik güçtür. Çünkü ABD Avrupa ve dünyaya yayılma planlarından önce zaten kendi kıtasında bu faaliyetlere başlamıştı. “Birleşik Devletlerin yayılma siyasetinin uygulama alanı, Orta ve Latin Amerika ve Pasifik kıyıları oldu. Rusya’dan 1867’de Alaska satın alındı...” (Uslubaş ve Dağ, 2007: 326). Ve bu şekilde tüm kıtaya hâkimiyet sağlanmıştır. Zinn “Amerika Birleşik Devletleri Halkları Tarihi” kitabında ABD’nin kuruluş aşamasının gerçeklerini oldukça çarpıcı örneklerle açıklamaktadır.

I. ve II. Dünya Savaş’larından sonraki dönem soğuk savaşla birlikte birey-devlet ilişkisinde bireyin devletin hâkimiyetinden uzaklaştırıldığı bir dönem olmuştur (Kurtoğlu, 2016: 109). Devamındaki 50 yıllık süre zarfında “neoliberal kapitalizmin küresel boyutta genişlemesi kolaylaştı” ve uluslararası alanda çok uluslu şirketler boy göstermiştir; soğuk savaşın bitmesi ise bu süreci hızlandırmıştır (Kurtoğlu, 2016: 109). Rivero’ya göre ise:

“Bu ulus ötesi/ulus üstü devasa şirketlerin faaliyetleriyle küreselleşen modern dünyada, ulus devletler ekonomik ve kültürel meselelerle ilgili karar alma egemenliklerini yitirirken, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomilere sahip bu ülkelerin bireyleri ‘finansal yatırım kararlarında’ manipülasyonlar, psikolojik yönlendirmelerle karşı karşıyalar.” (Kurtoğlu, 2016: 109).

Soğuk Savaş bitip de ABD tek güç haline geldiğinde ortaya yeni bir söylem çıkmıştır: Yeni Dünya Düzeni (İnce, 2016: 25). Bu söylem 1990’lardan sonra dünya politikasına/uluslararası politikaya yön veren bir dizi olayın da habercisi olmuştur. “ABD egemenliğine dayalı saldırgan politikalara, neo-liberal ekonomik sistemle tüm dünyanın sömürülmesine daha sonraları küreselleşme denecektir.” (İnce, 2016: 132). Yenidünya düzeni böylelikle kendini göstermiş olmaktadır. Küreselleşme yeni düzenin adıdır ve ABD kaynaklıdır. Kurulmuş olan iktisadi karşılıklı bağımlılık esasına dayanan bu düzen/sistem, gücünü kendine bağımlı kıldığı devletler ve devlet içi unsurların varlığından almaktadır.

ABD her zaman slogan, propaganda ve söylemler üzerinden algı yönetme operasyonu yapmış ve başarılı olmuş bir ülkedir. Bu sadece diğer ülkeler için bilhassa kendi halkını yönlendirmede istenilen sonuca götüren bir yöntem olmuştur. İçerde bu şekilde etki gösteren bu faaliyetlerin yerini küreselleşmenin kültürel ayağı almıştır.

“Yaşam biçimi bakımından, toplumların gittikçe birbirine benzemesi ya da bir başka deyişle, ‘Amerikanlaşması’ şeklinde bir değişim meydana gelmiştir. ‘Dünya ticaret, kültür ve sanayisi görünüş, doku ve ses bakımından Amerikan etkisi taşımaktadır.’ (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2015 : 36).

“Hall’a göre; ulus devletin, ulusal ekonomilerin ve ulusal kültürlerin erozyona uğraması çok karmaşık ve tehlikeli bir sürece işaret eder. Yeni tür küreselleşme bütünüyle Amerika’lıdır... Dilsel sınırları hızla ve kolayca geçebilen, tüm dillerde anında konuşan görüntünün egemenliğidir.” (aktaran Karakaya, 2004: 65). Bu açıdan baktığımızda Homojenleşme Tezi akla gelmektedir; çünkü kültürler küreselleşme bağlamında gittikçe birbirlerine

yakınlaşmaktadırlar, bu da homojenleşme tezinin temelini oluşturan konudur (Holton, 2013: 62). Esasen derinlikli düşünmeden sadece bugün dünyada görünen şekliyle homojenleşme ele alındığında bu konuya elbette sıcak bakanlar olabilmektedir. Fakat toplumsal ve kültürel bazda bakıldığında bu olay özgürlükleri sınırlamaya kadar gitmektedir. Bireyler özgür seçim yapamadıkları gibi genel olanın dışında kalmak, hâkim ideolojiden kopmak insanlara yaftalar şeklinde geri dönmektedir. Fakat sisteme dâhil olmak her zaman için insanlara daha cazip gelmektedir çünkü her şeyin giderek tükendiği ve tüm alanların daraldığı bir ortamda bireyler yine sisteme eklemleme yönünde bir tercih yapmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Şu örnek iş kolları ve çalışan ile işçi arasındaki adaletsiz farkı gözler önüne sermektedir: “Japonya’da sıradan bir işçiyle yönetici maaşı arasında sadece 11 kat fark vardır. ABD’de ise bir CEO, aynı şirketin bir çalışanından ortalama olarak 475 kat fazla para kazanmaktadır.” (Kurtoğlu, 2016: 134). Hayret verici bir hadise olsa da bugün ABD gerçeğini ortaya koyan bir örnektir. ABD hakkında diğer bir nokta da ekonomi konusunu aşan güven ve inanç noktasındadır. Oliver Stone’un bir Türk gazetesi olan Milliyet gazetesine verdiği şöyle bir röportaj vardır:

“Yaptığımız şey, Amerikan tarihine dışarıdan bir göz olarak bakmak ki bu, Amerika’da zor yapılan bir şey: Mesela soğuk sava döneminde Rusların üzerimize geldiği hipotezinin etkisi altındaydık. Onları kolayca düşmanınız haline getirdik. Kuşaklar boyunca DÜŞMAN YARATMAK iç ve dış politikamızın parçası oldu. Ve bu saçmalıklara tonlarca para harcandı... Bir şekilde öldürüleceğimi biliyorum. Ama yaptığım işle gurur duyuyorum ve bu dosyanın bir yerlerde hayat bulacağını düşünüyorum.” (Aktaran Kurtoğlu, 2016: 203).

Oliver Stone, ünlü bir yönetmendir ve bu açıklamasını “Untold History of the United States” isimli belgeselinden sonra yapmıştır (Kurtoğlu, 2016: 203). ABD ile ilgili çarpıcı şeyler söylemiştir. Sovyet tehdidi, komünizm gibi dış düşmanlar da hep bu düşman algısının uzantılarıdır. İçeride halk bu şekilde inandırılarak dışarıda savaşa meşru bir ortam hazırlanmıştır. Aynı zamanda diğer ülkeler de bu operasyonlarla yıllarca oyalanmıştır. Örneğin; Türkiye’de komünizm tehdidi adı altında yıllarca gençler sosyalist ve faşist

olarak adlandırılarak birbirleriyle çatışmışlardır. Sonunda kazanan olmadığı gibi iki tarafta çok şey kaybetmiştir. Bu bağlamda ABD halkı için de aynı şey söylenebilmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra İslam ve Araplar en canî düşmanlar olarak görülmeye başlanmıştır terörizm ise günümüz savaş yöntemlerinin en revaçta olanı ve korku salanıdır.

Korku bahsinde Pratkanis ve Aranson'un tespitlerine bakmakta fayda vardır: "1) tehdit, 2) dinleyicinin nasıl davranması gerektiğine dair tavsiye, 3) tavsiyenin var olan tehlikeyi hedef almakta başarılı olacağına dair dinleyicinin idraki, 4) dinleyicinin tavsiye edilen davranışı yapma potansiyeline sahip olduğunu idrak etmesi" (Aktaran Akıner, 2014: 180) korkuyu ortaya çıkaran etkenlerdir. Yine Akıner'in belirttiği gibi 11 Eylül'den sonra hiçbir söze fırsat vermeden, ABD İslam'ı ve nezdinde İslam kültürünü düşman olarak göstermiş, bunu bir "medeniyetler arası mücadeleymiş" gibi lanse etmiştir (Akıner, 2014: 34). Kellner'a göre de bunun da ancak savaş ile halledilebilecek bir problem olduğunu kendi medyasıyla zihinlere işlemiştir (Aktaran Akıner, 2014: 34). Burada ortaya çıkan gerçek topyekûn dünyanın Amerikan kültürü, baskısı ve bakış açısıyla yüz yüze kaldığı gerçeğinden ibarettir.

Amerika Birleşik Devletler Enformasyon Dairesi (United States Information Agency; USIA) kurarak yapmış olduğu "propaganda faaliyetlerini" daha etkin ve kontrollü halde yürümesini gerçekleştirmiştir (Erkiş ve Summak, 2011: 297). Bu noktada böylesi propaganda faaliyetleri ve kültürel-zihni etkilemelerin sonucunda hedeflenen şeyin "var olan uluslararası sistemi yıkarak, yerine kendi anlayışlarına göre yeni bir düzen getirme yönündeki istekleri" (Erkiş ve Summak, 2011: 298) olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü tekelleşme hedefi ve hegemonik üstünlüğün artık evrildiği nokta bu hâkim olma çabasıdır. Bu çabanın en önemli bileşeni ise propagandif etkilerle kültürleri deforme etme çabasıdır. "Amerikan hükümetinin sistemleştirdiği şirketler-devlet birlikteliği; propaganda faaliyetlerini, politik ve diplomatik uygulamalardan kültürel ve toplumsal alana kaydırmıştır." (Çetin, 2014: 252).

"Fakat bugün Amerika en büyük, en güçlü silahları ürettiği ya da en büyük medya şirketlerinin tek sahibi olduğu için değil, Amerikan kültürü bütün

gezegene nüfuz ettiği için bir süper güçtür.” (Akıner, 2014: 44). Bugüne dair en önemli tespitlerden biridir bu. Her ne kadar sıcak savaşlar bugün hala şiddetini teknolojinin bir hezimetine çevirerek göstermekteyse de Amerika’nın kültürel alandaki faaliyetleri top ya da tankın yıkıcılığından daha etkili olmaktadır. Çünkü II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da yıkılan bir şehir yeniden inşa edilebilmiştir ki bunun en çarpıcı örneği olmaktadır. Çok büyük hızla şehirler onarılmış ve savaş izleri silinebilmiştir ki onca yıkıcılığına rağmen. Ancak ABD’nin bu dönemde Sovyet etkisinden korkmasının temelinde bugün kendi yaptığı şeyin etkisi yatmaktadır: komünizm etkisiyle toplumların dönüşümü ve Sovyetlere yaklaşımlarıdır. On yıllar önce aslında kendi oluşturduğu düşman algısını bugün ABD kendi nezdinde yaşatmaktadır. ‘‘Gelinen noktada ABD ve işbirlikçileri –kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizm- kendi mutlak egemenliğini ilan etmiş ve dünya üzerinde kendi çıkarlarına hizmet etmeyen ülkelere açıkça diğer tüm ülkelere ise kültürel anlamda saldırmaktadır.’’ (Çoban, 2008: 201). Schiller ve Barnouw’dan alıntılanacağı üzere Çetin şöyle ifade etmektedir:

“Dünyanın neresinde bir toplumsal değişim yaşıyorsa, ya da böyle bir ihtimal belirdiyse, Amerika verici istasyonları, yeni toplumsal yapı hakkında derin kuşkular uyandırmak, kâr ve tüketime dayalı kapitalist sistemi ululumak için yoğun bir yayın bombardımanı yaparlar. Erik Barnouw’un hesabına göre, Birleşik Devletler Hükümetinin, bu amaçla yürüttüğü gizli iletişim faaliyetlerinin yıllık maliyeti 100 milyon doları bulmaktadır.” (Aktaran Çetin, 2014: 253).

Yine aynı konuya devam edildiğinde biraz daha kapsamlı bir açıklama ile karşılaşılmaktadır; Schiller şunları söylemektedir:

“Amerika dışında faaliyet gösteren kitle iletişim araçları ve yabancı ülke halklarının kullanımına sunulmak üzere, BDEB² tarafından, her türlü kitap, görsel yayın, magazin ve periyodik yayın elde hazır tutulmakta ve istenildiği anda ihtiyaç sahibine tedarik edilmektedir. Her ne kadar bu teşkilat, gizli bir örgütlenme olarak değerlendirilmese bile, yaptığı işlerin her zaman denetlenebilmesi mümkün değildir. Yerel medyaya dağıtılan materyallerde genellikle hiçbir yük ve borç

² Birleşik Devletler Enformasyon Bürosu/Dairesi.

getirmediği için, bu ürünler aracılığıyla verilen mesajın tanımlanması da zor olmakta ve sonuçta mesajın görünüşte daha bağımsız ve art niyetsiz olduğuna hükmedilmektedir.” (Aktaran Çetin, 2014: 253).

Mehmet. S. Aydın’dan alıntılacağı üzere Akdemir’in belirttiği gibi “dünya kültürleri küreselleşmiyor, uluslararası sermayenin güçlü markaları küreselleşiyor. Bunun sonunda da kültürel çoğulculuk değil, kültürel hegemonya yahut bir tür kültür emperyalizmi ortaya çıkarıyor” (Akdemir, 2004: 48-49). Çünkü tüm hegemonik çabaların ulaştığı nokta “emperyalizmdir” ki bu da günümüzdeki yorumuyla “kültürel emperyalizme” işaret etmektedir (Taylan ve Arklan, 2008: 91). ABD faaliyetlerinin temelindeki toplumsal bilince etki çabası direkt olarak kültürel tahakkümü beraberinde getirmektedir.

Küresel yayın organları ve haber ağlarının sağladığı bilgi akışı dahi çoğu zaman manipüle edici ve aldatıcı şekilde kullanılabilir. Snow ve Tylor’dan alıntılacağı üzere Çetin, ABD’de Stratejik Etki Ofisi adı altında bir gizli birimin varlığını bir olay sonucunda açıklamak zorunda kalan ABD Hükümetinin, Donald Rumsfeld’in de kabul ettiği ve açıkladığı üzere bu kurumun “uluslararası medyayla düşman liderlerini aldatmanın, görevlerinden biri olduğunu” belirtmiştir (Aktaran Çetin, 2014: 255). Yine Snow ve Tylor’ın belirttiğine göre bu da Amerikan basın organlarınca protestolara sebep olmuştur (Aktaran Çetin, 2014: 255). Bu örneğin sonucunda ulaşılan netice her ülkenin kendi içinden ve güvenilir kaynaklar aracılığı ile haber üretmesinin önemi olmaktadır. Küresel medyanın avantajlarından biri olan hızlı haber/bilgi aktarımı bu şekilde propagandif/ülkesel çıkarlar uğruna kullanılabilir. Ve bunun günümüzdeki en iyi uygulayıcısı olarak bu örnekle ABD’yi göstermek mümkündür.

Giderek daha şiddetli hale gelen terör dünyanın yeni tehdit unsuruyken ve savaş yöntemlerinden biriyken hem ABD ekonomisine hem de politik çıkarlarına hizmet eden savaşın kabul ettirilmesinin çabası da yine medya ayağıyla olmaktadır. Artık “küresel yayıncılıkla” birlikte bir taraftan propaganda da küreselleşirken diğer yandan savaşların gerekliliğine dair argümanlar sergilenmektedir (Çetin, 2014: 255). Böylece Amerikan savaş

politikası ve saldırgan tutumunun da dünyada giderek daha fazla kabul göreceği umulmaktadır. Çünkü alt yapısı oluşturulan her durum, söylemlerle önce haber verilmekte sonra da gerçekleştirilerek dünyayı/toplumlari istenmeyen politikalara maruz bırakma eğilimi sergilemektedir. Bu Amerikan politik tutumunun klasik bir yansımasıdır.

Sürekli olarak belirtildiği üzere teknoloji ve enformasyon çağı şimdiye değin görülmemiş yöntemlerle adını yaşatmaktadır.

“Sovyetler Birliği’nin ani çöküşü, ABD’li siyasi liderleri hazırlıksız yakaladı. ABD’yi ‘Sovyet tehdidine’ karşı korumak amacıyla tüm dünya çapınca inşa edilen devasa askeri yapı için Amerikalı vergi mükelleflerinden trilyonlarca dolar alınmıştı. Şimdi ise bu tehdit ortadan kalkmıştı. Bu aslında ABD için yeni bir dış politika inşa etme şansı demektir. Askeri bütçeden yüz milyarlarca dolar çekilerek yapıcı, sağlıklı projelere aktarılabilirdi.” (Zinn, 2009: 193).

Ama aktarılmamıştır. Dünya daha karmaşık, acı dolu bir hale getirilmeye başlanmıştır. Filmler insanları o kadar alıştırmıştır ki haberlerde görülen savaş sahneleri kayıtsızlıkla izlenir duruma gelinmiştir. Bu tepkisizlik de kültürlerin bir parçası haline gelmektedir.

Bir tarafta kronolojik olarak ABD bombardımanlarını göz önüne alındığında ABD 1945’ten itibaren 27 savaşın aktif tarafı olmuştur. Bunlardan filmlerine de konu yaptığı daha çok öne çıkan savaşlar; Çin, Kore, özellikle Vietnam, İran, Irak, Afganistan’dır. Diğer taraftan ise coca cola, filmler, diziler, müzikler, çizgi film ve çizgi romanlarla toplumları bilinçaltı bombardımanına tutmuştur.

Bu kadar çok yönlü derin bir konu olan ABD küreselleşmesi ve kültürel emperyalizm gelecek olan başlık altında Hollywood özelinde ele alınarak Amerikan film endüstrisinin etkileri tartışılacaktır.

III. Hollywood’la Endüstrileşen Sinema ve ABD Tekeli

1826 yılında fotoğrafın bulunması ile sinema serüvenine başlamış bulunmaktadır (Bordwell ve Thompson, 2011: 455). 1890 yılına gelene kadar yaşanan gelişmeler neticesinde film yapmayı daha olanaklı hale getiren

makineler üretilmiştir ve 1893 yılında ise Amerikalı Thomas A. Edison Edison Manufacturing Company'yi, Fransalı Louis ve Auguste Lumière kardeşler de Lumière Frères'i kurmuşlardır (Bordwell ve Thompson, 2011: 455). Böylelikle film serüveni başlamış ve geçen on yıllar içinde Amerika ve Avrupa merkezli gelişmelerin ışığında hızla gelişen film sektörü, zaman içindeki rekabetler neticesinde Amerika merkezli bir sinema endüstrisi haline gelmiştir (Bordwell ve Thompson, 2011: 458).

Hollywood olarak adlandırılan film endüstrisi bugün dünyanın en zengin ve en çok kazanan film yapımcılarının bulunduğu yerdir. Hollywood küçük ama film çekimleri için hem doğası hem de iklimiyle oldukça elverişli bir yer olduğu için kısa sürede Amerikan film şirketleri burada toplanmışlardır ve henüz 1914 yılındayken bile sinemanın merkezi haline gelmiştir (Gönen, 2007: 15-16).

Amerika henüz filmler tam anlamıyla birer film bile değilken görsel sunumun insanları nasıl etkilediğini ve onların ilgilerini nasıl çektiğini fark etmiş ve ekonomik bir faaliyet olarak film yapımına başlamış olsa da bu sektör /alan kısa sürede bir propaganda mecrası haline gelmiştir. Elbette geçen on yıllarda teknolojik ilerleme ile sinemanın gelişimiyle birlikte filmlerde anlatı, efektler, görsellik, film konularındaki çeşitlilik artmıştır. Batı'nın geneline bakıldığında sinema bir yandan bir sanat dalı olarak üretim yaparken öte yandan çok kazandıran bir sektör durumundadır. Yani sanatsallığı ve gerçekleri anlatma isteğinde ve çabasında olan kişi ve yapımları unutmamak gereklidir.

“İnsanlar duyduklarından çok gördüklerine inanmaktadır” (Uğur ve Şimşek, 2008: 95). İlk başlarda henüz yeni bir buluş olduğu için günlük herhangi bir olayın sunumu bile insanların ilgisini çekmektedir; örneğin koşan bir atın fotoğraflarının ardı ardına gösterilmesi gibi (Bordwell ve Thompson, 2011: 455). Ancak bugünün sinema sektörü artık akıl almaz işler başarmaktadır. Bunun en temel nedeni teknolojinin gelişimidir. Fakat artık sinemanın ne kadarının sanat için ya da eleştirel düzlemde yapıldığı tartışma konusudur. Çünkü bir alanda yaşanan tekelleşme o alanda ister istemez hâkim bir güç ve etki oluşturduğundan o alanda tutunmaya çalışanlar için de düzene ayak uydurmak mecburiyeti oluşmaktadır. Bordwell ve Thompson'ın da

eserlerinde bahsettikleri gibi Hollywood hızlı bir tekelleşme ile Avrupa'daki yönetmenleri özellikle sektörde patent alma ve stüdyo konularında oldukça zorlamıştır. Öyle ki bir zaman sonra bağımsız yönetmenler iş yapamaz ya da çok zor yapar hale gelmişlerdir çünkü kendi yapım şirketlerinde iyi yönetmenleri toplamak isteyen şirket sahipleri piyasada tutunmaya çalışanları oldukça zorlamıştır, ancak buna rağmen elbette bağımsız olarak iyi işler başaranlar ve kendi stüdyosunu kuranlar olmuştur.

Dünyada küreselleşmenin etkileriyle birlikte sinema da uzun bir yolculuğa çıkmış ve filmlerin gitmediği yer neredeyse kalmamıştır. Sinema olmayan yerlerde televizyon vasıtası ile izleyicilerle buluşan filmler sonrasında DVD'lerle (Digital Versatile Disk-Çok Amaçlı Sayısal Disk) ve internetin gelişmesi ile de internetten izleyicilerle buluşur duruma gelmiştir. Küreselleşme bağlamında düşünüldüğünde sinemanın sadece ekonomik açıdan değil kültürel bir etkileme aracı olarak da faaliyet gösterdiği kabul edilen bir gerçektir. "Tematik yapı ve konu ne olursa olsun her sinema filmi içinden çıktığı ülkenin ulusal değerlerinin ve kültürünün bir parçası olarak ortaya çıkar." (Karakaya, 2004: 66). Son yıllarda yapılan çalışmaların dikkat çektiği gibi uluslararası politika da artık özellikle sinema ile ele alınması gereken bir alan haline gelmiştir. "Film ve televizyon gibi popüler medya ve Youtube ve Twitter gibi sosyal medya platformları, uluslararası politikanın oluşmasına yardım ederler (...) , görselliğin devletlerin ve uluslararası arenanın kurulmasında başat bir eleman olduğunu öne sürebiliriz." (Carter ve Dodds, 2014: 10).

"Filmler, herhangi bir durumu yansıtmaktan çok, o durumun tasarlanan belli bir biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri sürmekte, bunu yaparken, seyirciye belli bir konumu ya da bakış açısını telkin etmektedirler." (Kurtoğlu, 2016: 129). Görüldüğü gibi filmler tek yönlü etki sağlamamaktadırlar. Birçok açıdan yönlendirilmede bulunabilmektedirler.

Betül Pazarbaşı bu minvalde şöyle söylemektedir:

"Amerika Birleşik Devletleri dünyanın en büyük eğlence ve medya pazarını oluşturmaktadır. ABD'deki medya endüstrisi medya

ürünlerinin en büyük ihracatçısı konumunu sürdürmektedir. Hollywood kökenli film stüdyoları, televizyon ağlarıyla küresel eğlence endüstrisi bu şirketlerin kontrolü altındadır. Söz konusu yoğunlaşmanın özünü küreselleşmeyle birlikte ivme kazanan yeni iletişim teknolojilerine yapılan yatırımlarla açığa çıkan 'hız' oluşturmaktadır.” (Pazarbaşı, 2016: 177).

Adorno eserinde, film endüstrisinin I. Dünya Savaşı'ndan önce “büyük çaplı yeniden örgütlenişe” gidişinin izleyici talepleri/beklentileri doğrultusunda şekillenen bir ekonomik gereklilik olduğuna değinip ve devamında şöyle söylemektedir: “ ... kültür endüstrisinin gücü, tüketicide yaratmış olduğu gereksinimle bir olmasına dayanır.” (Adorno, 2014: 68). Bu bağlamda kültürü bir endüstri malzemesi haline getiren faaliyetlerden biri de sinemadır. Hatta en etkili görsel medya koludur denebilmektedir. Sinema ile ideolojiler, sanat, eleştiriler, propaganda söylemleri çok kolay taşınırken aynı zamanda ortak bir algı yaratma da bir o kadar kolaylaşmaktadır. Farkında olmadan izleyici salonlarda kendini filmin büyüğü, romantik, sarsıcı, kaotik, fantastik, teknolojik dünyasına bırakırken film bitiminde neredeyse o dünyaya ait hale gelmektedir. Sürekli tekrarlanan bu faaliyetler kişinin zihni olarak etkilenmesinin en temel nedenini oluşturmaktadır.

“Ekonomik olarak konuyu ele almaya devam ettiğimizde karşımıza çıkan verilerden bir diğeri ise ABD'nin sahip olduğu Pazar payı oranıdır. ‘Hollywood filmleri dünyada 150'den fazla ülkede gösterilmekte ve pek çok ülkede Pazar payına hâkim olmaktadır. 1970'lerde Hollywood, kazancının 1/3'i yabancı ülkelere elde etmekteydi. 2005'te ise kazancın yarısından fazlası yabancı pazarlardan gelmeye başlamıştır. 2004 yılında dünya çapında sinema sektörünün genel kazancı 25.24 milyar dolardır ve ilk on sırayı alan filmlerin hepsi Hollywood yapımıdır” (Akıncı Yüksel, 2008: 157).

ABD sahip olduğu Pazar paylarıyla dünyaya sadece şirketler eliyle değil, sanayi eliyle değil sinema eliyle de hâkim olmaktadır. Her alan artık çok yönlü etki ile işlerken, her şey içe içe geçmiş durumdadır. Birbirinden tamamen ayrı gibi görünen sosyal alanlar ya da iş alanları/ekonomik alanlar birbirleriyle görünmez bağlarla bağlı hale gelmişlerdir. Avrupa'da 1996-2004

yıllarında gösterilen filmlerden en çok izlenen on film Hollywood filmiyken devam eden süreçte ilk beşe yerleşebilen Avrupa yapımı filmlerin ise dilleri İngilizcedir ve dördü Hollywood destekli yapımlardır (Akıncı ve Yüksel, 2008: 158). Bu negatif yönlü etki kimi yerlerde neredeyse Hollywood'un yan sanayi ürünü şeklinde denilebilecek yapılanmalar ortaya çıkarmaktadır. Bunlara örnek olarak Hindistan sineması olan Bollywood ve Pakistan sineması olan Nollywood verilebilmektedir. Sektörel hâkimiyeti elinde bulunduran ABD etkisiyle dünyadaki eğilim genel manada bu yöndedir. İsimler benzemese bile salonlar, yapım şirketleri, senaryoların benzeşimleri... aynılaşmaktadır.

“Hollywood'un yıllık cirosu neredeyse Türkiye'nin bütçesinden daha fazladır” (Aytaç, 2002: 38). Söz konusu olan sahip olunan maddi kaynaktan daha ziyade oluşturulan negatif etkidir. Bu etki, hem ülkelerin kendi içlerindeki pazarı olumsuz yönde etkileyip kendi sınırları içindeki hareket alanlarını kısıtlamaktadır hem de dünya genelinde bir bağımlılık yaratmaktadır. Fakat “Unutmayalım ki, 50-60 yıl önceki ürünlerini, markası, modeli ne olursa olsun pazarlamayı sürdürebilen tek endüstridir sinema endüstrisi” (Alatlı, 2013: 32).

Kültürel emperyalizm dâhilinde sinema ele alındığında ise çok daha karmaşık bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Filmler de kendi içlerinde öyle girift bir yapılanma arz ederler ki filmlere film olarak değil de verdiği mesaj ve barındırdığı öğeler bağlamında bakılmaya başlandığında ideolojik mesajlar, hat safhada propaganda unsurları, ulusal reklamlar, öteki/yabancı algısı, dünya sınırları meselesi, savaşlar, psikolojik etkiler, subliminal mesajlar gibi birçok öğe ortaya çıkmaktadır. Karakaya'nın da belirttiği gibi Hall'a göre:

“ulus devletin, ulusal ekonomilerin ve ulusal kültürlerin erozyona uğraması çok karmaşık ve tehlikeli bir süreçte işaret eder. Yeni tür küreselleşme bütünüyle Amerika'lıdır. Küresel kitle kültürü, kültürel üretimin modern araçlarının elindedir. Dilsel sınırları hızla ve kolayca geçebilen, tüm dillerde anında konuşan görüntünün egemenliğindedir.”
(Karakaya, 2004: 65).

Küreselleşme her şeyi kolayca iletirken ve taşıırken bir o kadar hızla da yok etme etkisine sahiptir. Çünkü sinema “kültürler arası etkileşimlere en açık alanlardan biridir. Kitleseldir ve kültürün en hızlı, kalıcı taşıyıcısıdır.”

(Karakaya, 2004: 69). I. Dünya Savaşı'ndan II. Dünya Savaşı bitene kadar sinema, bir haber kanalı işlevi görmüştür (Tanrıöver ve Kırılı, 2015: 137). Günümüzde de bu özelliğini sürdürdüğü söylenebilmektedir. Kolker'in Alfredo Guavera'dan aktardığı gibi “bütün insanlar için sinemanın gizemini çözmek; bir bakıma kendi gücümüze karşı çalışmak; bu dilin bütün kaynaklarını, hilelerini açıklamak; sinemasal hipnozun bütün mekanizmalarını parçalara ayırmak...” (Kolker, 2010: 248) çabasıdır aslında. Gerçekten de sihirli bir dünya gibi izleyicileri etkisi altına alan filmlerin kişilerin hayata bakışlarını, olayları algılayışlarını değiştirip, nefret ve negatif yönlü duygularını aktive etmelerine rağmen, yani bu kadar çok negatif bileşenli ürünler üreten bir alan haline gelmiş olmasına rağmen, yine de toplumların sinemaya ne kadar eleştirel yaklaştığı tartışma konusudur.

ABD son on yılı aşkın süredir terör propagandasını Hollywood ile yaparken İslamofobi söylemleri çok daha önceki tarihlere dayanmaktadır. Avrupa'da yüzyıllardır hâkim olan Oryantalist etkinin Hollywood filmlerinde yansıtılması da ayrı bir konudur.

Sinema endüstrisinin ABD için önemini anlatan bir örnek Önder Aytaç'ın Ertuğrul Özkök'ten yaptığı alıntıda kendini göstermektedir: 1986'da Reagan ve Gorbaçov, Reykjavik zirvesinden dönüşte konuşurlarken Gorbaçov Amerikan filmlerinin yayılmacılığından şikâyet etmiş ve Sovyet filmlerinin de Amerika'da gösterimini talep etmiş fakat Reagan bunu kabul etmemiş (Aytaç, 2002: 14). Amerikan başkanının sinema sektörüne bu şekilde müdahalede bulunup yönlendirmesi sektörün ABD yönetimi için önemini göstermektedir. Daha da önemlisi Rus filmlerinin ABD'de gösterimine müsaade edilmemiş olmasıdır.

Stalin'in “Eğer Amerikan sinema dünyasını kontrol edebilseydim, bütün dünyaya komünizmi yaymak için başkaca bir şeye ihtiyacım olmazdı” (Kurtoğlu, 2016: 120) sözü de oldukça etkileyicidir. Böyle bir liderin yaptığı bu tespitin ABD için ifade ettiği anlam da kendini bu yolla göstermiş olmaktadır. Stalin burada kısaca şunu demektedir ki Hollywood ABD için değeri başka bir şeyle ölçülemeyecek önemde bir alandır.

“Bir kere özellikle son 30 yıldır siyasetin yerini eğlence almıştır. CIA, NSA (National Security Agency-Ulusal Güvenlik Dairesi), MOSSAD (İstihbarat Ve Özel Operasyonlar Enstitüsü) ve aklınıza gelen, gelmeyen istihbarat teşkilatlarının giremediği... yerlere Hollywood yapımı müzik klipleriyle MTV ve DVD filmleri çoktan nüfuz etmiş...” (Kurtoğlu, 2016: 124). Bazı noktalarda ise ABD de hem devlet hem de askeriye Hollywood’la eklemelenmiş durumdadır. Kurtoğlu’nun David L. Robb’dan yaptığı alıntı şu şekildedir:

“Elli yıldan fazladır, yüzlerce film, Pentagon’un sansür odasının zemini silinmiş diyaloglar, çıkarılmış karakterler ve kesilmiş sahnelerden oluşan bir mezarlığa çeviren askeri onay sürecinden geçti. Bazı filmler ıskartaya bile çıkarıldı. Çünkü ordudan birileri bunların çekilmesini istememişti. Pentagon, film ve TV şovlarını geleceğin acemi askerleri olarak gördüğü çocukları etkilemek için bile kullanıyor; bütün zamanların en popüler çocuk programlarından Lassie ve Micky Mouse kulübü şovlarında yaptığı gibi. Her iki dizinin de bazı bölümleri, Pentagon’un silahlı kuvvetlerinin çocuklara daha çekici gösterilmesindeki ısrarı sebebiyle yeniden yazıldı.” (Kurtoğlu, 2016: 274).

Tüm bunlara ek olarak 1947 tarihinde Amerikan başkanı Roosevelt yönetmen ve oyuncularını Beyaz Saray’da bir araya toplayarak ABD propagandası yapan filmler istediğini belirtmiş ve aynı zamanda da Hollywood’da Pentagon ve Beyaz Saray’ın irtibat bürolarını açtırmıştır; bu yapı aynı yıl kurulan Milli Güvenlik Bakanlığı’na bağlanmıştır (Kurtoğlu, 2016: 275). Buradan, ABD için Hollywood sadece uluslararası pazarın bir ürünü değil aynı zamanda devletin bir kurumu niteliğindedir sonucuna da ulaşılabilmektedir.

Filmler ve uluslararası politikanın bağlantı noktalarına geçildiğinde ise bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Carter ve Dodds, 2014: 16-19):

-moral ve kimlik oluşumu ile ulusal/uluslararası geçişin kriz zamanlarındaki önemi,

-devlet ideolojileri ve ötekiler algısı/ötekileri kötüleme,

-ortak değerler üretme, ülkeleri tanımlama, toplumsal aidiyet oluşturma,

-uluslararası politikada karşı tarafa tepkinin oluşması, filmlerin uluslararası politikaya etkileridir.

Filmler devlet ideolojisininileticileri oldukları gibi geldikleri kültürün tanınip değerlendirilmesinde de oldukça etkilidirler. Kapitalist sistemde bu yüzden film sektörü ABD tekelindedir. ABD hem ideolojisini yaymakta, hem kendi oluşturduğu kültürü ‘popüler kültür’ adı altında pazarlamaktadır. Amerikan halkı 11 Eylül olayının akabinde yapılan medyatik birçok yönlendirmeye artık daha fazla İslam karşıtı bir tutum sergilemektedir. “Pek çok Amerikalı için İslam ve şiddet arasında mevcudiyeti şüpheli bağlantının artık belirlilik kazandığı o kader sabahından dokuz sene sonra İslam’la ilgili olumsuz görüşler istikrarlı bir şekilde artıyor.” (Lean, 2015: 82). Filmler bu süreçte yeterince İslamofobik gösterimler sergilemiş ve zaten Oryantalist bakış açısıyla gösterilen Müslüman Araplar artık daha fazla düşman, terörist ve zavallı gösterilmeye başlanmıştır.

“Hollywood ve ABD’nin stratejik tarihi elli küsur yıldan beri, millî kimliğinin temel aktörlerinden biri olan stratejik kimliğini meydana getiren bir hayal ve görüntü evreni meydana getirerek gerçek tarihini derinleştiren sinema sektörünün tarihidir. Seçkin halk olma, haklı savaş sürdürme duyguları sinemanın simgeleştirme gücü sayesinde bu tarih içinde birleşir.” (Kurtoğlu, 2016: 216).

Haklı savaş sürdürme ABD’nin on yıllardır yaptığı bir şeydir. I. Dünya Savaşı’na katılmada sinema etkisi, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarında Rus tehdidi, bu bağlamda Vietnam ve Kore savaşları, sonrasında Afganistan savaşı, Irak’a özgürlük götürme çabaları ve 11 Eylül’den sonra kendini savunma gibi haklı savaş ile sürekli savaşmaktadır. Hollywood bunları desteklemektedir. Yönetmen Oliver Stone “... Belirli tipte filmler yapmamızı istiyorlar. Savaşın karanlık yüzüyle ilgilenmemizi istemiyorlar... Savaş hakkındaki çoğu film askere alım ilanlarından farksız” demektedir (aktaran Kurtoğlu, 2016: 259). Savaş demek kapitalist sistemde sürekli silah üretmek, teknolojinin nimetlerinden yararlanarak daha etkili silahlar satmak ve daha

fazla para kazanmak demektir. Filmler ise bu savaşları haklı gösteren yegâne unsurlardan biridir.

Toplum inşa etme kısmında ise Hollywood Amerika için tarih kitaplarından daha etkin bir dizin oluşturmaktadır. Alev Alatlı *“Hollywood’u Kapattığım Gün Amerikalılara çok büyük iyilik yaptım”* adlı eserinde bu konuya yer vermiş ve Hollywood’un nasıl bir toplum mühendisliği çalışması başardığını gözler önüne sermiştir: Kovboyların kötü kişi simgesiyle zamanla nasıl Amerikan erkeği simgesi haline aldıklarını, erkek oyuncuların standardizasyon ile nasıl birbirlerine benzediğini hatta Amerikan askerinin bile tek tipler şeklinde aynı yüz hatlarına sahip olduklarını, aynı şekilde kadınların nasıl seks objesi haline gelerek fetiş haline getirildiklerini, Yahudilerin Hollywood’daki etkisini, bazı Amerikan başkanlarının zamanında film oyuncusu olduklarını hatta çoğu oyuncunun lise mezunu ya olup ya olmadığını, üniversite mezunu olanlarının sayısının çok ama çok az olduğunu... ayrıntısıyla anlatmıştır. Alatlı Hollywood ile ilgili az bilinen gerçekleri gözler önüne sermektedir.

“Bunu nasıl becerdiğinizizi bilmiyorum ama burada, stüdyoda üretilen sinema değil artık, çok yüksek düzeyde mistik bir şey. Gökyüzündeyiz, senin ve benim hayranlıkla seyrettiğimiz bu kadınlar yeryüzüne ait bir tablonun parçası değiller, bir kehanet, bir göz atma, panoramik bir bakış bu, gökyüzüne kaydını yaptırmak gibi adeta.”
(Cendrars, 2009: 103).

Amerikan toplumu ve devamında Hollywood’un ulaşabildiği tüm toplumlar bu şekilde Cendrars gibi efsunlanabilmektedirler.

Bu doğrultuda mitler de günümüz sinemasının yapı taşlarındandır. “... Sinema mitoloji ile benzerlikler taşır... gerçekliği yeniden biçimlendirir, kitleler için düşlerin gerçekle iç içe geçtiği dünyalar kurgular...” (Ulutürk, 2012: 873). Birçok Amerikan filmde bu mitler fantastik ya da bilim kurgu formatı adı altında filmlere yerleştirilmektedir.

“Filmler, gündelik algı dünyasının aynısını yaratmayı amaçladığı için, dışarıdaki sokakları az önce izlediği filmin devamı olarak algılayan sinema izleyicisinin bu bildik deneyimi, yapımcıların esas aldıkları kural haline

gelmiştir.” (Adorno, 2014: 55). Mitler de “unutma, kaçış, haz” sağlayacağı gibi “anımsama, farkındalık” gibi bilinç süreçlerinde çeşitli etkiler ortaya çıkarmaktadırlar (Ulutürk, 2012: 874). Bu bağlamda “... insanlar, böylelikle, film ile gerçekliği doğrudan özdeşleştirmek için eğitilirler.” (Adorno, 2014: 55) Böylelikle gerçekte hayal iç içe geçmişken insanların olaylara verdikleri tepkiler, kendi hayatlarında olaylara yükledikleri anlamlar... Tümünde bir anlam kayması ya da sapması yaşanmaktadır.

“Ortaçağın hiçbir mimari patronu, kilise pencereleri ve heykellerindeki konuları incelerken, Balzac ya da Victor Hugo’ya ait bir konunun uyarlanmasına onay verecek film stüdyosu yönetiminden daha kuşkucu ve dikkatli davranamazdı. Hiçbir kilise konseyi, lanetlenmişlerin acılarının ve çekecekleri işkencelerin ilahi aşk düzenindeki yerini saptarken, büyük yapımların sıkıcı konuşmaları arasında kahraman için öngörülen işkencelerin ne zaman başlayacağını ya da kadın oyuncunun eteğinin ne zaman yukarı kalkacağını saptayan film yapımcıları kadar titiz davranamazdı. Yasaklanan ve hoş görülen unsurların açık ve örtük, egzoterik ve ezoterik kataloğu o denli ayrıntılıdır ki, özgürlük alanını sınırlamakla kalmaz, bütünüyle yönetir.” (Adorno, 2014: 57).

Böylelikle “Mitoloji günümüzde en etkin biçimde sinemada kendi varoluş koşullarını yeniden üretmiştir... Sinema büyük katkı sunduğu fetişistik kültür içerisinde yaşanan üretim ilişkilerinin bir yansımasıdır. Sinema... sanatsal bir gönderime sahip değildir... “kültür endüstrisi”nin bir parçasıdır.” (Ulutürk, 2012: 874).

Çetin’in Valentin’den alıntıladığı gibi “ABD, bir birlik kültürü, yaratmak için sinemayı kullandığı gibi bunu yaparken düzmece efsaneler ve hikâyeler uydurmaktadır.” (Aktaran Çetin, 2014: 260). Ve Çetin Valenti’nin sözleriyle şöyle devam etmektedir:

“Bu uydurma mitolojiler, Amerikan siyasi kültürünün ayrılmaz parçalarıdır ve bunun için siyasi iktidar, kendi içinde bir tehdittir. Ancak bu siyasi güç sadece rakip kurumlar arasında paylaşımın var olmalıdır

ve vatandaşların özgürlüğünün garanti eden güçler dengesi de bu yolla sağlanmaktadır. Tehdit üretimi, siyasi fikrin kesişmesi ve sahnelenmesiyle mümkün olmuştur... Tehdidin etkili ve kalıcı olması için, duygusal bir boyutunun olması gerekir... Milletin hayatını altüst etmesi, o millet için değerli olan varlıkları kaldırması ve hatta yıkıcı güçlerin kötü kötü niyeti veya siyasi ideolojisiyle kendisinin ortadan kaldırılması korkusunu taşıması gerekir” (Aktaran Çetin, 2014: 260)

Böylece tehdit Amerika’nın kendi içinde ürettiği ve halkı daima korku düzeyinde diri tutmak adına yaptığı bir eylem olabilmektedir. Bunun neticesinde ise filmlerinde kimi zaman dünyaya ait olaylarla kimi zaman dünya dışı varlıkların oluşturduğu tehditle hep yüz yüze kalan Amerika, her daim insanlığı kurtaran taraf olmaktadır.

Bugün Amerika için önemli küreselleşme alanlarından biri olan Hollywood ve sektörel kolları; şirketleri, stüdyoları, dağıtım şirketleri, senaryoları, film türleri vs. hepsi diğer ulusların ekonomik ve daha da özelde film kültürü ve kültür üzerine negatif etkilerde bulunabilmektedir. Bir insanı hipnoz etmek o kişiyi ikna etmekten daha kolaydır.

Üçüncü Bölüm

1950'DEN GÜNÜMÜZE ÖNE ÇIKAN HOLLYWOOD FİMLERİNİN ANALİZLERİ

Kadir İnanır “Sinema atom bombasından daha tehlikelidir.” demektedir (aktaran Kurtoğlu, 2016: 248).

Gönen'in Godard'dan aktardığı söz ise şu şekildedir: “Büyük İskender'in, Sezar'ın ve Napolyon'un yapamadığını, Hollywood sineması Hitchcock filmleriyle yapmış ve evreni ele geçirmiştir.” (Gönen, 2007: 43).

Kolker'in aktardığına göre “Wim Wenders'in Zamanın Akışında filmindeki bir taşra sinema salonu sahibi” şöyle söylemektedir:

“Babam “filmin görme sanatı olduğunu” söylerdi. Bu filmleri gösteremem, çünkü bunlar insan aklının ve gözünün sömürülmesinden başka bir şey değillerdi... İnsanları katı bir takım aptallıklarla sersemleten filmleri göstermeye zorlanamam... Bu filmler hayatın içindeki neşeyi, dünyada ve insanların kendi içlerindeki her türlü duyguyu yok ediyorlar... Şimdiki haliyle kendi tarzı olan bir sinemadan başka bir sinemanın olmaması daha iyi.” (aktaran Kolker, 2010: 5).

Bu bölümde 1950'den itibaren bugüne kadar on yıllık süreçlerde Hollywood yapımı filmlerden -dönemi itibari ile dikkat çeken filmlerden- bazıları seçilerek analizi yapılacaktır. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde, filmlerin hem bugüne şekil veren olayların yaşandığı yakın süreç olarak hem de diğer dönemlere göre daha fazla inanç sistemlerini etkileyen filmler olması nedeniyle, bu süreç dönüşen ve değişen dünya için verdiği mesajlar bakımından biraz daha fazla önem arz etmektedir.

Eleştirel bakış daha çok karşıtlıklar ve biz ve öteki söylemi üzerine oturtulan bakış açısını irdelemeye çalışacaktır, oryantalist bakış açısının filmlere yansımaları değerlendirecek ve Edward Said'in getirdiği eleştirel gözle konulara yaklaşacaktır. Dini ve seküler anlayışlar, mitsel olgular ve

anlatılar, tarihsel anlatıda farklılaştırmalar, üstünlük kurma çabaları, ideolojik söylemler etrafında şekillenen tehdit ve korku unsurlarının filmlere yansımaları değerlendirilerek açık ve üstü örtük ifade yolları değerlendirilecektir. Modernizm düzleminde gelişen medeniyet kavramı, toplumsal ilerleme olarak addedilen hegemon kültürün kendini meşrulaştırma çabaları ve Batı'nın üstünlük anlayışını da doğuran etkenlerden biri olan teknolojik gelişmelerin geleceğe nasıl yön vereceğinin tasarlandığı gösterilmeye çalışılacaktır.

I. 1950'ler: *Ben-Hur, The Ten Commandments, The Searchers, High Noon ve Rio Bravo, The Day the Earth Stood Still* Filmleri

II. Dünya Savaşı'nın hemen arkasından gelen bu süreç aynı zamanda Soğuk Savaş yıllarının da başlarına tekabül eden zaman dilimidir.

50'ler daha çok ABD-Rus geriliminin ve iki kutuplu sistemin hâkim olduğu dönemdir. Bu dönemde ABD'nin başlattığı Rus/komünist algısı sadece bu yönde sınırlı kalmamıştır. Ruslar o dönem uzay bilimlerinde ve teknolojiye oldukça ileride oldukları için tıpkı komünizmin “canavarlık ve canavarlarla” özdeşleştirildiği gibi (Lean, 2015: 74) ABD uzaylı konusu üzerinden de Rusya'yı tehdit olarak göstermiştir (Lean, 2015: 75). Aynı zamanda 1950-1970 arası dönem Rusya'nın sanayii alanında da büyümesine şahit olunan dönem olmuştur (Kennedy, 2015: 584).

Bu dönem, ABD sinemasında iki yaklaşım olan “vahşi batı” ve “milli güvenlik sinemasının” (Kurtoğlu, 2016: 184) her ikisinde de filmler yapıldığı bir dönemdir. Vahşi Batı teması Hollywood sineması için başlangıç niteliğindedir. İlk yıllarda yani 1900lerin başında özellikle oldukça fazla vahşi batı/kovboy filmi yapılmıştır. Bu gelenek uzun zaman devam etmiştir ve zaman içinde kovboy figürü birçok filmde kullanılan bir sembol haline gelmiştir.

Bu dönemde uluslararası arenaya damga vuran başlıca olaylar ise; Kore Savaşı (1950-53), Cezayir Bağımsızlık Savaşı (1954-62), 1955'te Vietnam Savaşı'nın başlaması (1975'te son bulacaktır), Süveyş Krizi (1956)

olaylarıdır. Ayrıca filmlerin sadece politik, askeri ya da ekonomik değil aynı zamanda dini çerçevesini de o dönemlerde yaşanan olayların ve daha öncesindeki etkili olayların etrafında düşünülmesi faydalı görülmektedir. Çünkü kimi zaman çok bağımsız gibi duran olaylar derinlemesine bakıldığında çok fazla ilişkili halde bulunabilmektedirler. Filmler de, bu çerçevede, oldukça hassas ve derinlemesine ele alınması gereken tarihi kaynaklardır.

1950’li yılların inceleme kapsamına alınan ilk film 1959 yapımı *Ben-Hur Filmi*’dir. Filmin yönetmenliğini William Wyler yapmıştır. Başrolde Ben Hur’u oynayan kişi ise Charlton Heston’dır. Ben Hur 1960 yılı Oscar Ödüllerine aday gösterilmiş ve en iyi film ve yönetmen Oscar’ı da dâhil (toplamda 11 Oscar ödülü) diğer ödüllerle birlikte toplamda 16 ödülün sahibi olmuştur. 2016 yılında yeniden beyaz perdeye aktarılmıştır.

Ben-Hur filminde, Roma’da Hz. İsa’nın doğumu ile başlayıp çarmıha gerilmesi ile biten dönemde Kudüs’te Judea kasabasında yaşayan Ben Hur ailesinin (aristokrat bir aile) oğlu olan Judah’nın ve ailesinin başından geçenler anlatılmaktadır. Yahudilerin Kudüs’e zorunlu göçü anlatılarak başlayan film Hz. İsa’nın doğumunu anlatan sekanslarla devam etmektedir. Filmin finali ise İsa’nın çarmıha gerilmesi ile yapılmaktadır.

Kendi halinde huzurlu bir Kudüs yerleşim yeri olan Judaea (Filistin) halkı Roma lejyonlarının bölgeye gelmesinden ve buraları hâkimiyet altına almasından memnun değildir. Fakat zorluk çıkarmazlar. Lejyonun başına ise Judah’nın çocukluk arkadaşı Mesella atanmıştır. İlk başta Judah buna çok sevinse de Mesella Krala son derece bağlıdır ve Roma onu çok değiştirmiştir. Judah’ya bölgedeki yönetimi istemeyen halkı bildirmesi için muhbirlik teklif eder fakat Judah bunu kabul etmez. Yeni atanan valinin geçiş törenini izlerlerken çatıdan yanlışlıkla valinin başına düşen kiremit parçasının Judah tarafından kasıtlı atılmış gibi gösterilmesi ile Judah, annesi ve kız kardeşi tutuklanır. Üç yıl kürek mahkûmluğu yapan Judah, Hz. İsa’nın tebliğ yapmaya başladığı dönemde memleketine geri döner.

Genel olarak konusu ve olay örgüsü anlatıldığı gibi olan filmde önemli olan filmde ayrıntılarda yer alan mesajlar ve gösterimdeki propaganda öğeleridir. Filmin başlangıcında, film arasında ve sonda Michelangelo’nun

“Âdem’in Yaratılışı” isimli tablosunun parmakların birbirine değdiği kısmı gösterilmektedir. Buraya atıf olarak, Judah esir alındığında İsa’nın yaşadığı kasabadan geçtikleri esnada Judah’ya su içmesi için izin verilmez. Fakat İsa ona su getirir ve ellerinin bu tablodaki gibi bir hal aldığı an yakın çekim gösterilir.

Yahudi propagandası üzerine kurulmuş filmde aynı zamanda Arapların da Yahudiler gibi aşağılandığı gösterilmekte ancak Oryantalist bakış açısına bağlı anlatı ile Araplar kaba, çok eşli ve rahatına düşkün ve çok zengin olarak yansıtılmaktadır.

Diğer bir nokta Pentagram olarak da bilinen siyon yıldızının gösterimidir. Bu yıldız Yahudilerin Siyonist inançta yani yayılcı ve dünyaya hâkim olma çabasında olanların simgelerinden biri olarak bilinmektedir. Ve filmde oldukça sık gösterilmektedir.

Bir diğer konu ise zencilerin köle olduğu sekanstır. Roma’da yapılan bir eğlencede zenci bir grup sanki yerli bir kabile gibi dans ederler, onlar üzerinden eğlence yapılır. Burada sanki zenciler tarihin her devrinde kölelermiş gibi bir üstü örtülü anlatı ortaya çıkmaktadır.

Dikkat çeken görsel imgelerden diğerleri ise Özgürlük Anıtı’na benzeyen ve ileriye işaret eden bir kadın heykeliyle birlikte hemen bu heykelin alt tarafında bulunan bir erkek figürünün atlara bir yön gösteriyormuş gibi durmasıdır. Çok dikkat edilmezse farkına varılmayan bu ayrıntılar bütünsellik içinde algılanmasa da göz onu görüp ve beyne iletmektedir.

Sonuç olarak Ben-Hur filmi tamamen Yahudi inancının bir propagandasıdır ve inançlarından vazgeçmeyen, kurtarıcı Mesih bekleyen bir halktan bahsedilmektedir. Aynı zamanda filmde Yahudilere üstünlük atfedilmektedir. Ve ne olursa olsun tüm zorluklara rağmen Yahudilerin zafere ulaşacağı inancı filme hâkimdir.

Filmin çekildiği tarih Yahudilerin Filistin topraklarının parçalara ayrıldığı ve Filistinli Müslümanların zorunlu göçlere mecbur bırakılmasından sadece on yıl sonrayı işaret etmektedir. Bu durum da uluslararası bir politik

mesajın yansımaları ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu şekilde dini anlatılara sahip filmlerin o toplumun bakışını yansıtması elbette doğal olan durumdur.

İkinci film ise 1956 yılında 13 milyon dolarlık bir bütçeyle çekilen *The Ten Commandments (10 Emir) Filmi*'dir. Yönetmenliğini Cecil B. DeMille yapmıştır. Başrolde yine Charlton Heston oynamıştır. 2006 yılında ise yeniden çekilen filmler arasına girmiştir. Her ne kadar 1956 yılında çekilmiş de olsa çekim kalitesi oldukça iyi bir filmidir.

Film Hz. Musa'nın doğumu ile başlamakta ve Hz. Musa'nın İbranileri Firavundan kurtarıp, 10 Emir'i Tanrı'dan alıp, çölde kırk yıl yürüdükten sonra Lübnan nehirlerine ulaşmalarına kadarki dönemi ele alıp, buraya ulaştıklarında son bulmaktadır. Başlarda sıradan bir insan gibi olan Musa, oldukça başarılı ve çalışkandır. Kral'ın da gözdesidir. Ama yaşanan olaylar neticesinde çöle sürülen Musa'ya Araplar tarafından yardım edilir ve Musa bu çölde vahiy alıp yaymaya başlar. Bu tebliğ Lübnan'da sonlanır. Yine tamamen Yahudilik öğretisi üzerine kurulu olan bir filmidir.

Musa'da Medyen topraklarında bir şeyhin yanında yaşamaya başladığında Şeyhin kızlarından biriyle evlenir ve çobanlık yapar. Çobanlığı sırasında Sina Dağı'na çıkar ve Rab'le görüşür. Rabbin emri ile Mısır'a dönüp İbranileri oradan çıkarmak ister ve sonunda İbranileri yaşanan mucizeler sonucu Mısır'dan çıkarır. 10 Emri onlara Sina Dağı'nın eteklerinde okur fakat orada halkın Musa'yı beklerken ahlaksız ve kendini kaybetmiş bir şekilde yaşamaya başlaması, buzağıdan yeni bir put yapmaları Tanrı'yı öfkeliendirir ve Tanrı bir kısmını orada cezalandırır, geride kalan ve inanlar ise 40 yıl sürecek olan yolculukla cezalarını çekerler. Sonunda ise Lübnan topraklarının yeşillik ve sulak arazilerine ulaştıklarında film biter.

Eleştirel boyutta Oryantalist anlayışın yansıtıldığı noktalar görmek mümkündür. Musa'nın Medyen topraklarında tanıştığı şeyhin bir bedevi olması, kızlarının erkek düşkünü olması, kızlarından birini Musa ile evlendirmeyi düşündüğü için misafir gelen şeyhlerin de olduğu bir ortamda kızlarına dansöz gibi dans ettirmesi ve Musa'nın birini seçmesini istemesi gibi anlatımlar Oryantalist bakış açısının birer yansımasıdır.

Bir diğerk husus ise müziklerdir. Müzikler klasik bir kovboy filminde ya da dönemin aksiyon filmlerinde çalınan çok sesli orkestra müzikleri gibidir. Dini bir film izliyormuş hissi ortaya çıkmamaktadır. Hz. Musa'yı filmin başında izlerken de bu his oluşmaz. Ekrandaki kişi sıradan biri gibidir. Ancak Sina Dağı'na çıkıp “kutsal topraklarda” Yaratıcı ile konuştuktan sonra daha olgun ve “derviş” görünümü izleyicide beklenen hissiyatı oluşturmaktadır.

Dikkat çeken diğerk bir husus ise Firavunun sonudur. Hz. Musa'nın asası ile ikiye ayrılan ve İbranilerin karşı kıyıya geçmesine müsaade eden Kızıldeniz Firavun geçtiğı sırada askerleriyle birlikte boğulur. Bu hadisenin doğruluğı Kızıldeniz dibinde secde ederken bulunan cesetle de kanıtlanmıştır. Ancak bu olay filmde görülmemektedir.

Devamında, günümüzde hala devam eden, “vaat edilen topraklar” diye isimlendirilen ve Yahudilerin onlara Tanrı tarafından kutsal toprak olarak verdiğine inandıkları topraklara (Filistin toprakları olarak bilinen topraklar) ulaşma vurgusu filmde de öne çıkmıştır. Bu vurgu Musa'nın ikinci kez Sina Dağı'na çıkıp da Tanrıyla konuştuğı sırada Musa tarafından neden hala oraya ulaşamadıklarına dair Tanrıya bir sitem gibi dile getirilmektedir. Bu da onların tarihi yolculuk ve çabalarına yapılan atıftır.

Sonuçta film 1956 yılında çekilmiştir yani Yahudilerin zorla Filistin topraklarına yerleşerek kurdukları İsrail'in kuruluşundan sadece on yıl sonrayı işaret etmektedir. Vaat edilen topraklar vurgusu burada boşuna değildir. Yahudiler tarafından haksız olarak yapılan bir işgal -özellikle uluslararası arena için önemli bir konudur bu- sinemada bu şekilde propaganda ve yapılanın meşruiyet tabanına oturtulma çabasına dönüşmektedir. Ben Hur filmi de bu filminden sadece üç yıl sonra çekilmiştir.

Üçüncü film ise yönetmenliğini John Ford'un yaptığı, başrolünde ise John Wayne'in oynadığı 1956 yapımı *The Searchers* (Çöl Aslanı) Filmidir. Film klasik bir Western filmidir.

John Wayne, Ethan adında bir Amerikalıdır ve savaşa gittikten sonra evine döner. Amerikan İç Savaşı'nın hemen sonrasındır.

Film, Ethan'ın eve dönüşü ile başlamaktadır. Kardeşi Aaron'un evine gelir. Bu aile dört çocuklu, altı kişilik bir ailedir. Martin adındaki delikanlı ailesi kızılderililer tarafından katledildiğinden Martha (Aaron'un eşi) tarafından büyütülür. Fakat daha Ethan'ın geldiğinin ertesi günü Cherif (şerif) –aynı zamanda pederdir- Aaron'un evine gelip Martin ve Aaron'u en iyi sığırları kaçırılan Hanry için Kızılderililer'in (Komançi kabilesinin) peşine düşmeye davet eder. Fakat kardeşinin yerine Ethan gider. Döndüklerinde ise Kızılderili'ler Ethan'ın ailesini katletmiş ve kız yeğenlerini kaçırmışlardır. Bundan sonra film tamamen Martin ile birlikte Ethan'ın beş yıl boyunca yeğenlerini arayışını konu alır. Beş yılın sonunda ise kızlardan sadece Debbie kurtarılabilir, Ethan tüm bu olaylardan sonra ne yapacağı bilinmeyen bir sürece girer ve film biter.

Film tam anlamıyla Kızılderili karşıtı, ırkçı denebilecek düzlemde bir filmidir. Kızılderililer vahşi, cani, kafa derisi yüzen, kabileler halinde ve göçebe bir şekilde çadırlarda yaşayan yani medeniyetten uzak, kaba, kadınlara değer vermeyen ve kadınlarını mal gibi alıp satan, yağma yapan, nefret dolu insanlardır. Bunun tam tersi Amerikalılar ise medeni, çölde de olsa çok güzel evleri olan, yerleşik yaşayan, konfederasyonlar şeklinde yönetilen, askeri birliklerinin olduğu, cesur adamlara ev sahipliği yapan bir halktır.

İlginç diyaloglar filmde dikkat çeken noktalardandır. Bu diyaloglardan biri sığırları aramaya gidecekleri zaman Şerif'in Ethan'ndan herkes gibi yemin etmesini istediği sahnedir. Ethan bunu gerekli görmeyince Şerif: *“Nedenmiş o, yoksa bir suç mu işledin Ethan?”* diye sorduğunda Ethan şöyle sorar: *“Bunu bir yüzbaşı olarak mı yoksa bir rahip olarak mı soruyorsun?”* Şerif de: *“Texas Güney Bölgesi Şerifi olarak soruyorum.”* der. Bunun üzerine Ethan şu can alıcı cümleyi kurar: *“Dikkatli olmalıyız. Bir sürü unvanın var. Erkek olana bir tek unvan yeterlidir. Ben unvanımı Amerika Birleşik Federasyonu'ndan aldım!”*. Bu sözlerle verilmek istenen mesaj; her ABD vatandaşı erkeği devletinden aldığı yetkiyle vatanını korumalıdır. Bir adamın tek unvanı olmalıdır o da erkek olmaktır.

John Wayne sadece Hollywood için ideal erkeğin temsili (Alatlı, 2013: 79) olmakla kalmayıp aynı zamanda ABD başkanları için de bir temsil

niteliğindedir; hatta baba Bush'un ismindeki "W" harfini John Wayne'in soyadına yani "Wayne"i işaret eder olarak nitelemişlerdir (Alatlı, 2013: 80). 1979 yılında hayatını kaybeden Wayne'in ardından Japon gazetelerinin haberi veriş şekli şöyle olmuştur: "*Mr. America is dead*" (Alatlı, 2013: 80). Dönemin Başkanı Jimmy Carter ise şöyle söylemektedir: "*John Wayne bize bizim kim olduğumuzu ve kim olabileceğimizi söylediği içindir ki, onun Amerika'ya duyduğu büyük ve derin aşk, tümüyle kendisine yöneltilebilir...*" (Aktaran Alatlı, 2013: 80). Aynı zamanda Wayne ABD'de "Birleşik Devletler'in güvenliği, refahı ve ulusal çıkarlarına hizmet eden önemli bir iş yapmış olan bireylere" verilen "*Congressional Gold Medal*" ödülünü alan bir oyuncudur. (Alatlı, 2013: 81). Wayne'in, adı kovboylukla bütünleşmiştir, klasik bir Amerikan erkeği temsilidir. ABD'de medyatik isimlerin siyasete atılıp Başkan olması (örneğin Reagon gibi isimler) Hollywood etkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada belirtmekte fayda vardır ki Amerikan yapımı filmlerin standartlaştırılma çabasının başı olarak 1915 tarihli "*The Birth of a Nation*" filmi gelmektedir (Alatlı, 2013: 137).

Amerikan tarihi tam anlamıyla filmlerde yansıtıldığı gibi değildir. Howard Zinn "*Amerika Birleşik Devletleri Halkları Tarihi*" adlı eserinde oldukça çarpıcı örneklerle gerçekleri anlatmaktadır. Örneğin; Cherokee'lerin toprakları terk etmek için bir anlaşma yapılmış olmasına rağmen 1838 yılında Cherokee kabilesi mensuplarının 17.000'i toplanarak cezaevine gönderilmiştir; 4.000 Cherokee ise çıkmak zorunda kaldıkları yolculuk sırasında ya da cezaevinde hayatını kaybetmiştir (Zinn, 2009: 74).

Özetle 50'li yıllar kovboy filmlerinin öne çıktığı yıllardır. Kovboyların atası da John Wayne'dir. Bu filmler genel anlamda Kızılderililerle savaşıyor ya da kanun sağlamaya çalışan kovboy hikâyelerini anlatmaktadır. Bu filmler karizmatik ve haklı bir Amerikan tarih bilinci oluşturmaya çalışan filmlerdir.

Bu bağlamda, Western filmlerinden devam edildiğinde 1952 yapımı *High Noon* (Kahraman Şerif) Film ve 1959 yapımı ve *Rio Bravo* (Kahramanlar Şehri) Film dikkat çekmektedir. High Noon filminin başrolünü Gary Cooper oynarken Rio Bravo yine bir Wayne filmidir. Wayne tamamen

High Noon filmine cevap olarak Rio Bravo'yu çekmiştir. Bu iki film ele alındığında temelde Western filmidirler. Fakat ilkinin farklı kılan nokta filmin Western ütopyasından biraz ayrılarak gerçekçi bir dil kullanmış olmasıdır. İkincisinde ise bu ütopyanın yıkılışına tepki vardır.

High Noon-Kahraman Şerif filmi bir kasaba şerifinin evlendiği gün, şerifliğinin de son gününde, başına gelen olaylar anlatılmaktadır. Birkaç yıl önce tutukladığı bir katil mahkeme tarafından affedilir ve idam cezası almaktan kurtulur. Bunun üzerine kendini tutuklayan Şeriften intikam almak için geri döner. Bunu haber alan kasabalılar bir an önce Şerifi ve karısını kasabadan göndermeye çalışırlar çünkü kasabanın huzuru kaçsın istemezler. Fakat Şerif kasabada kalmaya ve yüzleşmeye karar verir. Ama şerif kimseden destek göremez ve tek başına bu belayla baş etmeye çalışır. Sonunda kötülerini haklayan Şerif karısını da alıp kasabayı terk eder.

Rio Bravo-Kahramanlar Şehri filminde ise olay katilin yakalanma sahnesinden başlar ve şerif onu hapse atar. Katili almaya gelen kardeşi ve çıkardığı sorunlar çerçevesinde bir olay örgüsüne sahip olan filmde ilk filmin aksine şerifin o istememesine rağmen halkı tarafından yalnız bırakılmadığı gösterilmektedir. Şerif ve yardımcıları ise canları pahasına kanunları uygulayıp güvenliği sağlamaya kararlıdırlar. Sonunda kazanırlar.

Karşılaştırmalı olarak iki film incelendiğinde Kahraman Şerif'te Will Kane adındaki şerif kasabası için elinden geleni yapmış iyi bir şeriftir fakat kasaba halkı kıymet bilmez ve huzurları kaçmasın diye Kane'den yana olmazlar. Ama Kahramanlar Şehri filminde Şerif Chance sevilen biridir. İki filmde de iki şerif vardır ama biri yardım ister ve ölmekten korkar, çaresizdir. Halkı onu yalnız bırakır; karısı bile. Diğer tarafta ise cesur, soğukkanlı, kararlı, herkesin yardım etmek için can attığı ama onların hayatını tehlikeye sokmamak için yardım tekliflerini kabul etmeyen, filmin başından beri onu tanımadığı halde onu seven ve arkasında duran bir kadın olan 'şerif gibi bir şerif' vardır. Kısacası iki filmde de şerifler kazanır ancak ilki eleştirel niteliktedir ve gerçekçidir. Fakat ikinci film tam bir Western filmidir. Hem ilk filmi eleştirir hem de Amerikan tarihine, şeriflere asla leke sürmeyerek onları yüceltmektedir.

Filmlerin propaganda noktasında neleri içerdiğine bakıldığında ilk nokta cesur şeriflerdir. Kahraman Şerif filminde Amerikan bayrağının gösterimi dikkat çekmektedir. Diğer bir nokta ise her iki film açısından da karakterlerin bir kalıptan çıkmış gibi olmasıdır. Hollywood filmlerinde klişe olduğu üzere belirli bir kadın ve erkek profili vardır. Filmlerde başroller ve yan rollere dikkat edildiğinde bu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Hollywood bu standartlaştırmalarla bilinçlerde oluşturduğu algıyla Amerikan toplumu, şerif ya da karizmatik erkek, güzel kadın dendiğinde akla gelmesini istediği tipler yaratmaktadır. Böylelikle hem kendi toplumunda hem diğer toplumlarda Western dendiğinde akla gelecek olan belli başlı figürler bunlar olmaktadır. Bunlar Amerika'ya özgü kültürel temsillerdir.

Bir diğer husus ise Kızılderililer göndermesine benzeyen Meksikalılar göndermesidir. Meksika ile günümüzde de sorun yaşayan Amerika ırkçılığa varan tutumlar sergilemektedir.

Sonuç olarak bu iki Western filmi kendi içlerinde bir eleştiri taşımaktadırlar. Ancak arada işlenen propaganda unsurları görülmektedir. Bunun yanında bu tarz filmler ABD'nin geçmiş kültürünün temsilcileridir.

Bu dönemin son filmi olan *The Day the Earth Stood Still (Dünyanın Durduğu Gün) Filmi*'nin yönetmenliğini Robert Wise yapmıştır. 1951 yapımı film, 2008 yılında tekrar çekilmiştir ve başrolünde Keanu Reeves yer almıştır.

Film dünyadan olmayan uçan bir cismin Amerikalı havacılar tarafından fark edilmesi ile başlamaktadır. Bu yabancı cisme dair haberler dünyanın neredeyse her yerinde verilir. Amerikan halkı için ise başkentte sıradan bir gündür. Tanımlanamayan cisim (UFO) bir baseball sahasına iniş yapar. İçinden insan formunda bir canlı ve bir robot çıkar. Askeri birlikler cismin tespitinden itibaren hazırdırlar ve hemen bu yabancının etrafını sararlar. Vurulan uzaylı hastaneye kaldırılır ve tamamen insan olduğu anlaşılır. Vücut yapısından dolayı doktorlar geldiği gezegenin dünyaya benzediği kanaatine varırlar. Uzaylı 35-38 yaşlarında tahmin edilse de aslında 75 yaşındadır ve ortalama 130 yıl yaşamaktadır. Uzaylının istediği ise insanlığın ve gezegenin iyiliğidir. Amacı yıkımlara karşı uyarı yapmaktır. Dostane tavrını gösterdikten ve ziyaretini açıkladıktan sonra ise dünyayı terk eder.

Dünyanın tüm liderleri ile aynı anda görüşmek isteyen ve adı Klaatu olan uzaylıya Başkanın sekreteri bunun dünyanın içinde bulunduğu uluslararası durumdan dolayı gerçekleşmesinin zor olduğunu belirtir. Klaatu ısrar edince tüm devlet yöneticilerine haber verilir fakat olumsuz yanıtlar gelir. Ama sadece Moskova'dan gelen olumsuz mesajı okunarak öne çıkarılır. Mesajda toplantının Moskova'da yapılması halinde bu toplantıya katılmalarının mümkün olacağı belirtilir. Rusların uyumsuz tavrını göstermeye çalışan bu anlatı Amerika'nın ve Rusların tutumunu göstermek için bir mesajdır. Bu politik anlatı Soğuk Savaş'ın sinemaya bir yansımasıdır.

Halkın olaylara yaklaşımı ise radyodaki haberler eşliğinde kahvaltı eden insanlar temsiline gösterilmektedir. Masada oturan bir kadın uzaylı tehdidinin dünyadan geldiğini ve nereden olduğunu kastettiğini anladıklarını söyler (Sovyetleri kastetmektedir). Bir adam hükümetin neden bir şey yapmadığını sorar bir diğer adam ise onların da insan olduklarını söyler. Diğer adam hükümetin demokrat olmasına gönderme yapar, öteki ise ona adil davrandıklarını söyler ve sohbet tekrar uzaylı konusuna döner. Burada halkın kendi yönetimini sorgulaması da söz konusudur.

Daha sonra Klaatu anıtları, mezarlıkları ve parkları gezer. Arlington National Cemetery ile Abraham Lincoln'ün anıtını ziyaret eder. Lincoln anıtında Lincoln'ün sözleri yazmaktadır ve Klaatu bu sözlerden çok etkilenir. Dünyada böyle biri olup olmadığını merak eder.

Filmin başında uçan daire havada görüntülenirken meclis binasının, anıtların üzerinden geçer. Amerikan bayrağı çok sık gösterilmekte ve askeri birliklere vurgu yapılmaktadır. Dünyadaki uluslararası sistemin sorunlu olduğu ve politikanın kolay olmadığı vurgusu yapılmaktadır. O günün şartlarında açıkça dillendirilmeyen uzay çalışmaları bugün, özellikle basına sızdırılan belgeler ışığında daha geniş çaplı bilinmektedir. UFO'lar ve uzay çalışmaları konusunda yapılan filmler özellikle II. Dünya Savaşı'nın akabinde Rus tehdidini ifade etmektedir (Lean, 2015: 75) ve 1947-1980 yılları arasında Hollywood düşman algısını Ruslar üzerine inşa etmiştir (Kurtoğlu, 2016: 275). Çünkü bu yıllar Soğuk Savaş dönemi olup, Amerika için sosyalizm tehdidinin oldukça aktif olduğu yıllardır.

Dikkat çeken diğer bir nokta ise Klaatu'nun söyledikleridir:

“Evren her gün biraz daha küçülmekte. Herhangi bir grubun, herhangi bir yerdeki saldırgan davranışlarına artık müsamaha gösterilemez! Güvenlik konusuna herkes uymalıdır aksi taktirde kimse güvende olamaz (...) Atalarımız bunu bildikleri için kendilerini yönetecek kurumlar yaratıp onları uygulayacak polisleri çalıştırdılar. Biz diğer gezegenler bu prensibi uzun zamandır kabul etmiş duurmdayız. Bütün gezegenlerin karşılıklı olarak korunması ve saldırganlığının tamamen yok edilmesi için bir organizasyonumuz var. Böylesi yüksek yetkilerin denetimi elbette ki onu destekleyecek olan polis teşkilatının elindedir. Polislerimiz için bir robot ırkı yarattık. Görevleri buna benzer uzay gemileriyle gezegenler arasında devriye gezmek ve barışı korumaktır. Onlara saldırganlık durumlarında kullanmak üzere tam yetki verdik. Bu yetki geri alınamaz! (...) Harekete geçmelerine yol açmanın cezası riske alınamayacak kadar korkunçtur! (...) Mükemmele ulaştığımızı söyleyemem ama yine de işleyen bir sistemimiz var (...) Gezegeninizi nasıl yönettiğiniz bizi ilgilendirmez. Ancak zorbalığınızı sürdürerek tehdit ederseniz sizin bu dünyanız sönmüş bir küle çevrilecektir! Çareniz basit. Bize katılın ve barış içinde yaşayın ya da gidişatınızı devam ettirin ve yok oluşla karşılaşın! Yanıtınızı bekliyor olacağız. Karar sizin.”

O tarihlerde ancak bir filme konu olabilecek nitelikte bir konu olan robot polisler bugün için yaşama geçirilmeyi bekleyen projelerdir. Altyapısının hazır olduğu ve artık savaşların bu robotlarla yapılacağı ifade edilmektedir. Bu ve buna benzer birçok film - özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren- daha sık yapılmaya başlanan filmler artık son on-on beş yıldır Hollywood'un en çok yaptığı filmler arasında yer almaktadır. Nükleer enerji tehdidinden dış dünya tehdidinde ve insanın gezegenler arası sistemde tehdidinde kadar oluşturduğu tehdit yelpazesine dikkat çekilmektedir. Dünyanın giderek küçüldüğünün vurgusu daha ilk cümlede yapılmıştır.

II. 1960'lar: *Lawrence of Arabia*, *Dr. Zhivago*, *The Dirty Dozen*, *James Bond: Dr. No*, *James Bond: From Russia With Love* Filmleri

1960'lı yıllar film karelerinde Amerika için bir taraftan halâ Rus tehdidinin devam ettiği yıllarken öte taraftan bir aksiyon filmi serisi olan “Bond” ların da başlangıç yıllarıdır. Politik olarak Rus-ABD gerginliğinin devam ettiği dönemdir o yüzden casusluk filmlerinin öne çıkarılmaya çalışılması şaşırtıcı değildir. Rus tehdidi algısı günümüzde dahi var olmaktadır bu göstermektedir ki ABD dış düşman algısız bir politika –içte ve dışta- sürdürememektedir. Yani Ruslar Amerika için her zaman kullanmaya elverişli bir algı söylemi oluşturma noktasında hep bir yerlerde hazır tutulmuşlardır. Bunun en göze çarpan örneği ise ABD’de yeni Başkan Trump’ın seçilmesini bile Rus hackerların müdahalesi ile gerçekleştiğinin ileri sürenlerin var olmasıdır.

Bu yıllardaki diğer önemli hadiselerle hızla bakıldığında Vietnam Savaşı devam eden önemli bir durumdur. Rusların ekonomik ve teknolojik faaliyetleri devam etmektedir. 60'lar işçi hareketinin/sosyalizmin tırmanma gösterdiği yıllardır. Örneğin; Almanya’da Berlin Duvarı örülmüş, Türkiye’de üniversitelerde sosyalist tabanlı olaylar yaşanmıştır ki bu sosyalist olaylar sadece Türkiye’de değil Asya’da da yaşanan önemli gelişmelerdir. Çünkü ABD’nin Asya’daki verdiği savaşlar esasında komünizm tehdidinin tırmanmasına dayanmaktadır. Örneğin; Vietnam komünist güçlerin hâkim olduğu bir ülkedir. ABD açısından ise daha çok Amerika merkezli uzay teknolojileri alanında ilerlemeler kaydedilen bir dönemdir.

Bu dönemin incelenecek ilk filmi 1962 yapımı *Lawrence of Arabia* (*Arabistanlı Lawrence*) Filmidir. Yönetmenliğini David Lean’in yaptığı film birçok dalda hem Oscar ödüllerine hem de farklı ödüllere sahiptir. Amerika’da “kültürel, tarihi ve estetik olarak önemli” filmler arasındadır. T.E. Lawrence’ın I.Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin Arabistan cephesinde yer alarak İngilizlere savaşta oldukça katkılar sağlayan biri olduğu bilinmektedir. Entelektüel bilgisinin yanında politika da bilen biridir ve bu savaş sayesinde albaylık rütbesine kadar yükselen bir asker ünvanını almıştır.

Filmin Lawrence'ın anılarından uyarlanarak yapıldığı söylenmektedir. Ancak film izlendikçe birçok tarihi gerçeklikten uzaklaştırıldığı ve Batılı gözü ile olayların ele alındığı görülmektedir.

Film üç saatten uzun sürmekte ve olaylar sürekli akmaktadır. Konusu ise özetle şu şekildedir: Lawrence'ın Kahire'de İngiliz askeri üstünde pasif bir görevi varken bilgisinden ve farklı tutumundan dolayı saha görevine çıkarılır ve çöle gönderilir. Yaptığı zor yolculuklardan ve elbette Araplarla olan ilişkisinden dolayı çok farklı bir karakter olduğu anlaşılan Lawrence, Osmanlıya-Türklere karşı oldukça önemli başarılar elde eden düzensiz bir Arap atlı-develi birliklerini yönetmektedir. Arap topraklarını çok sevmekte ve Arapların bağımsızlığına ulaşmasını oldukça çok istemektedir. Bunun için gerek çöllerde gerekse İngiliz askerlerle ikili ilişkilerinde fazlasıyla mücadele eder ve Akabe, Şam gibi yerlerin alınmasında bu Arap birliklerle iyi bir mücadele sergiler. Bu mücadeleler sırasında çok gel-git yaşar çünkü savaşa ve ölüme alışkın olmayan ve bunların karşısında olan biridir. Her ne kadar filmin ilerleyen sekanslarında görüldüğü gibi inancını yitirse yine de Şam alınana kadar ve Arap konseyi kurulana kadar Arap topraklarında kalır. Sonunda daha fazla devam etmek istemez ve evine döner. Film Lawrence'ın motoruyla hız yaparken kaza yaptığı anlatıyla başlar. Filmin bitişi ise Lawrence henüz Arap topraklarındayken içinde bulunduğu arabanın yanından hızla geçen bir motorun arkasından bakması ile gerçekleşir.

Özetle ana hatları böyle olan bu film esasında tamamen oryantalist bakış açısı ile inşaa edilmiş ve tamamen Türk düşmanlığı üzerine kurulu bir filmidir ve İngilizleri Araplar için başından sonuna kadar bir dost olarak göstermektedir. Filmin sonunda İngiliz General ve Prens Faysal Araplarla ilgili bazı anlaşmalar yapmaktadır. Fakat burada İngilizler sömürge gibi değil çıkarları doğrultusunda davranan büyük bir devlet imajı vermiş, bunun da ötesinde zaten Prens Faysal'ın kendi toprakları üzerindeki bu anlaşmaya dünden razı olduğu vurgulanmıştır. Yani Arapların bağımsızlığı tam olarak istemedikleri gösterilmeye çalışılmaktadır.

Arap-İngiliz-Türk üçlü sacayağında Araplar klasik oryantalist denklemde hep oldukları yeredirler; geri kalmış, kabileler halinde yaşayan,

sürekli birbirleriyle kavgalı, vahşi ve pis, kendi özgürlüklerini bile düşünmeyen ve bir Arap birliğine inanmayan, çıkarları doğrultusunda hareket eden, medeniyetten uzak (ya da kendi medeniyet bakış açılarına sahip) çöl insanlarıdır.

General Allenby ile planı hakkında konuşan Lawrence sadece bin adamla çok iş başarabileceğini söyler ve Türkleri oyalayarak başarı elde edebileceğini belirtir. General Türklerin bunu farkedeceğini ve bölgeden çekilebileceğini söyler. Lawrence ise “*Yapamaz. Arabistan onun bir parçası. Şimdi giderse bir daha gelemez*” der. General “*Acaba kim gelir?*” diye sorduğunda Lawrence “*Hiçkimse. Arabistan Araplarındır*” der. Filmin başından sonuna kadar barbar bir düşman olarak gösterilen Türkler bilinçaltında her zaman bir düşman olarak kalabilecek bir şekilde anlatılmaktadır.

Bir diğer nokta ise Araplara bir Arap birliği fikri aşılama çabasının varlığıdır. Bu daha çok gösterildiği kadarıyla Lawrence’ın çabasıdır. Ancak Lawrence’ın bugün bilinen kaynaklarla bir ajan olduğu unutulmadan film ve tarih yeniden okunursa bu birlik oldukça zeki bir girişimdir çünkü I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı devleti milliyetçilik söylemleri üzerinden yapılan başarılı faaliyetler neticesinde yıkılmıştır.

Lawrence Arapların arasında oldukça uzun zaman geçirdiği için ona verilen Arap kıyafetlerini giyer ve neredeyse filmin sonuna kadar da hep bu kıyafetlerle ekranda gözükmektedir.

Araplar’ın Medine’ye saldırdığını anlatan sekansta şöyle söylenmekte: “*Medine’ye saldırdılar*”, “*Türkler de onları doğradı!*” Bir diğer diyalogda Lawrence çölde ölen rehberinden bahsederken konuştuğu kişi sorar: “*Türkler mi?*”, Lawrence “*Bir Arap*” der, diğeri ise “*Pis vahşiler*” diye yanıtlar. Filmde Türkler ağır silahlar kullanmakta ve savunmasız Arap halkına orantısız güç uygulamaktadır.

Bir diğer Türk negatif algısı örneği ise Türklerin Arapları para karşılığı satın almasıdır. Arap kabile liderleri bu sayede Osmanlıya itaat ettikleri vurgusu yapılmaktadır.

Türklerle ilgili en çarpıcı anlatım ise Lawrence ve Şerif Ali'nin Dera'ya gittiklerinde Lawrence'ın Türk askerler tarafından gözaltına alınması ve Türk Albayın Lawrence'a sarkıntılık etmesi ve ona karşı çıkınca Lawrence'ı kırbaçlatması olayıdır. Bu anlatı Türkleri oldukça aşağılayıcı bir anlatı olmasının yanında tamamen Türkleri güvenilmez, sapık bir millet olarak göstermektedir.

Filmin başından sonuna kadar sürekli Türklerle ilgili olumsuz söylemler ve Türk bayrakları dikkat çekmektedir. Lawrence Araplardan daha çok Arapların özgür olmaları gerektiği fikrine inanmış ve onlara bunu kendi kişiliğinden ödün vermesi pahasına sağlamıştır, algısı filmde hâkimdir. Fakat Araplar yine Araptır ve Şam'da Arap Konseyi'nde bir fikir birliğine varamadıkları gibi çoğu da sonrasında Şam'ı terk ederler.

Sonuç olarak Arabistanlı Lawrence filmi Türk-Arap karşıtlığı oluşturmaya çalışan bir film olmasının ötesinde iki toplumu da aşağılar niteliktedir. İngilizleri olayın özünde Arap dostu olarak gösterirken topraklarının parçalanmasını ya da bölgede sürecektir olan İngiliz varlığını yine Araplara sorumluluk yükleyerek aktarmakta ve kendi topraklarını kendilerinin sattığına vurgu yaparak İngilizleri tarihi olarak haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Daha değinilemeyen birçok ayrıntı barındıran film Batı propagandasına oldukça iyi bir örnektir.

Diğer bir film olan, *Dr. Zhivago* (*Dr. Jivago*) 1965'te yönetmenliğini David Lean'in yaptığı, Boris Pasternak'ın romanından uyarlanan bir filmidir. Film Oscar'da birçok dalda ödül almıştır. Boris Paternak ise Nobel'i kazanmış fakat Sovyetler tarafından baskı gördüğü için reddetmek zorunda kalmıştır. Çekildiği dönem itibari ile tamamen ABD'nin Rus karşıtlığını destekler nitelikte olan filmin senaryosunun Nobel ödülü alan bir Rus şair tarafından yazılan bir romandan alıntılanması da ayrıca dikkat çeken bir noktadır.

Film ana hatlarıyla bir doktor olan ama aynı zamanda şiirleri ses getirir nitelikte olan Yuri Jivago'nun hayatını konu alır. Yuri annesi ve babasını çocukken kaybeder ve annesinin bir dostu tarafından Moskova'da büyütülür. İyi eğitim almış başarılı bir doktor olur. O sırada Bolşevik İhtilali yeni olmuştur ve etraf oldukça karışıktır. Yuri gelişen olaylar örgüsü içinde

Lara'ya âşık olur ancak kendisini büyüten ailenin kızı olan Tonya ile evlenir. Ama Lara ile yolları cephede doktorluk yaptığı sırada kesişir. Uzun zaman birlikte görev yaptıktan sonra yolları yine ayrılır. Daha sonra da İç Savaş sonucunda yaşanan kargaşada şehri terk etmek zorunda kalan Yuri ve ailesi kırsalda bir yere yerleşir. Bu esnada başlarına birçok olay gelir ve Yuri her şeyini kaybeder. Aslında film Yuri özelinde birçok hayatın ihtilalden nasıl etkilendiğini konu almaktadır.

Görselin oldukça sanatsal bir anlatıyla buluştuğu filmin duygusal yanı ağır basmaktadır. Bir aşk hikâyesiyle birlikte baştan sona Rusya'daki koşulları eleştiren bir anlatıya sahip olan film, etkileyici sahneler bakımından da oldukça iyidir. Ayrıca filmde anlatıcının kullanıldığı yöntem de dönem için farklılık getiren bir ayrıntıdır.

Genel anlamda anlatılan Rusya oldukça zor zamanlar yaşayan, askerlerin giderek şiddeti artırdıkları, halkın memnuniyetsiz ve huzursuz olduğu bir ülke haline gelmiştir. Cephedeki askerler akli dengesini yitirme noktasındadır. Filmde öne çıkan karakterler ya öksüz ya da yetimdir. Ayrıca özel mülk kavramı kalmamıştır, Kızıl Ordu her şeyi kamulaştırmıştır. Ülke oldukça ilginç bir yapıya bürünmüştür. Kırsalda bile huzur yoktur. İkiye bölünen halk kızılar ve beyazlar olarak birbiriyle çatışırken olan arada kalan masum halka olmaktadır. Öyle ki bir vatansever bile yaşadığı ağır savaş koşulları yüzünden bağımsızlığını ilan eden bir ayrılıkçıya bir gestapoya dönüşebilmektedir (yani bu koşullarda iyi kalmak-kalabilmek gerçekten üstün bir olaydır). İnsanlar ancak rejimle araları iyiye ve varlıklılırsa ülkeyi terk edebilmektedirler. Trenlerle ülke içinde seyahat eden insanlar o kadar kötü koşullarla karşılaşır ki bir vagona 50 kişi biner ve teren 10 günde bir durarak ilerler.

Kısaca ABD'nin Soğuk Savaş döneminde böyle bir projeyi desteklemesi sinema üzerinden de süren rekabeti göstermektedir. Özellikle bir Rus şair tarafından öykünün kaleme alınması bu filme ayrı bir anlam yüklemektedir. Çünkü kendi ülkesinden şikâyet eden bir sanatçının o ülkeye karşı elindeki tüm kozları kullanmak isteyen karşı taraf için oldukça iyi bir algı unsuru oluşturması söz konusudur.

Üçüncü film olan ve yönetmenliğini Robert Aldrich'in yaptığı, üç dalda Oscar almış olan ve askeri bir film olan *The Dirty Dozen (12 Kahraman Haydut) Filmi* 1967 Birleşik Krallık ile ABD ortak yapımıdır.

80'li yıllarda bu filmin devamı sayılabilecek dört film çekilmiş ve televizyon dizisi şeklinde de yayınlanmıştır. Hasılatı 45,3 milyon dolar olan film oldukça ilgi gören bir yapım olmuştur. Daha sonra askeri formatta çekilecek olan Amerikan filmlerinin ilk temsilcilerindendir.

Kısaca filmin konusu şöyledir: Binbaşı Reisman biraz farklı ve üsleriyle sorunları olan bir asker olsa da işini iyi yapan biridir. Özel bir görev için görevlendirilir. Bu görev için cinayet ve tecavüzden hüküm giymiş olan mahkûmlardan on iki kişilik bir ekip oluşturması istenir. Çünkü normal şartlarda herkesin kabul edeceği bir görev değildir. Bir Alman (Nazi) şatosuna, bir nevi suikast timi olarak saldıracaklardır. Bu görevden başarıyla dönenlerse, mahkûmlar özgürlüklerini kazanacaklardır.

Bu on iki mahkûm yirmi ile otuz yıl hapis cezası almış olanlarla idamlık suçlulardan oluşmaktadır. Ama biri dışında geriye kalanlar ya istemedi ya da yanlışlıkla adam öldürdüğünü ifade ederler. Yalnızca adı Marggot olan mahkûm sapıktır ve sapkın bir dini inancı vardır. Başlarda zorlanan Reisman oldukça iyi bir eğitimle adamlara altı aylık eğitimi altı haftada verir. Görev şatonun havaya uçurulmasıyla başarılı bir şekilde sona erer ancak üç kişi geri dönebilmişlerdir; Reisman bir mahkûm ve bir asker. Ölenler ise şehit olarak anılırlar.

Düşman algısını Almanlar/Naziler'in oluşturduğu filmde ilginç olan bir grup suçlunun burada Amerikan askerlerinin yerine geçmiş olmasıdır. Bu açıdan ABD tamamen bir güç gösterisinde bulunmuş ve Almanları nasıl alt edebileceğini göstermek istemiştir.

Bir diğer nokta ise mahkûmlar ağır suçlular olsa da birer vatansever ve kahraman olarak gösterilmişlerdir. Bu ister istemez algıda karışıklık yaratan bir durumdur. Ancak şöyle de okunabilir bu: Amerikan suçluları bile (ağır suçlardan yargılsalar bile) vatanları için ölümü göze alırlar.

Bir diğerk dikkat çeken nokta ise zenci olan mahkûm Jefferson ile yaptığı konuşmanın bir kısmında Reisman ona şöyle söylemektedir: *“Almanlar, asıl ırkçılar onlar.”* Bu diyalog oldukça manidardır; çünkü bir zenciyle yapılmaktadır. Amerika’nın zencilere uyguladığı ırkçı tavırların aslında ırkçılık olmadığını, esas ırkçılığın Almanlar tarafından yapıldığı ifade edilmek istenmektedir. Burada Alaman-Yahudi olayları akla gelmektedir.

Amerikan-Alman karşılaştırması noktasında bir başka diyalog Doktorla Reisman arasında olur. Doktor, adamların oldukça sorunlu olduğunu söyleyerek onların her türlü otoriteye karşı olduklarını ifade eder hattâ Reisman’a bile. Reisman *“Sen duymuyor musun?”* diye sorduğunda Doktor: *“Ama bu farklı. Amerikan ordusuna düşmanlar, Almanlara değil”* der. Reisman ise şöyle cevap verir: *“Bizim ordu tanıdık. Almanlar daha bir şey yapmadı.”* Bu yanıt oldukça çarpıcıdır. Almanlar fazlasıyla küçümsenmektedir.

Filmin en dikkat çeken kısmı operasyon kısmıdır. Burada üst düzey askeri görevlilerle birlikte kadınlar da ABD askerleri tarafından sığınağa kilitlenir ve havalandırmadan içeri atılan el bombaları ile hepsi öldürölür. Bununla da kalmayıp rehin alınan hizmetçilerden Fransız olanlar serbest bırakılırken Alman olanlar öldürölür. Bu infazda vicdanı ile görevi arasında kalan askere üstü şöyle emreder: *“Yapman gerekeni yap.”* Sivil ve kadınlar da savaşa dâhil edilmiş ve savaşta her şey mübahtır anlayışını anlayışı ortaya konmuştur. Çünkü Alman olanlar bile ve isteye asker olmasalar bile öldürölümüştür.

Operasyonu üç kişiyle tamamlayabilen ekipte Reisman’la birlikte bir mahkûm ve bir de asker kurtulmuştur. Ölenler ise şehit olarak anılırlar; birer suçlu olmalarına bakılmaksızın kahramanlaştırılırlar. Filmin sonunda göreve gitmeden önceki gece hep birlikte yedikleri son yemek sahnesi ekrana gelir. Bu son akşam yemeğı sekansının Da Vinci’nin “Son Akşam Yemeğı” tablosunu andırıyor olması dikkat çekicidir. Masada tam on üç kişi vardır ve birarada oldukları son akşamlarıdır.

Sonuç olarak Amerikan askeriyle birlikte mahkûmlarını da yücelten bu film Alman/Nazi karşıtlığının ekranlara bir yansımasıyken, anlatıda

kullanılan dikkat çekici imgeler filmin algı operasyonu ve propaganda konusunda seyirciyi ne yönde etkilemeye çalıştığını göstermektedir.

James Bond: Dr. No Filmi incelenecek olan bir diğer filmidir. James Bond filmleri İngiliz casusu Bond'un maceralarını anlatan filmlerdir. Her ne kadar bir İngiliz casusun macerası da olsa bu filmin dağıtıcısı Amerikan şirkettir. Yönetmenliğini Terence Young'un yaptığı film Bond serisinin ilk filmidir ve 1962 yapımıdır. Film oldukça başarılı çatışma sahneleri ve doğal ortam çekimleriyle dikkat çekmektedir. Bond'un her filminde düşmanlar ve dolayısıyla olay örgüsü farklılık göstermektedir. Ancak sürekli düşmanlar da vardır. Bond filmleri hem askeri hem politik mesajlar için oldukça elverişli filmlerdir ve zaten bu amaçla yapılmışlardır. Bu filmde de incelendiği gibi her filmde mesaj gönderilmek istenen ve üzerinde özellikle durulan politik düşmanlar/tehditler vardır. Bond filmleri dönemsel olarak diri tutulmak istenen tehdit algılarının/unsurlarının macerayla karışık, seyirciyi sıkmadan servis edildiği materyallerdir.

Bond İngiliz gizli servisi olan MI6 için çalışmaktadır. Özel görevlere gönderilen Bond hiç eli boş dönmemektedir. Filmin genel konusu ise Amerika'nın uzaya göndereceği füzelerin Jamaika'dan gelen/yönlendirilen parazitlerle etkilenmiş olması ve hedefinden şaşırılmak istenmesidir. İngiliz gizli servisi de Amerikalı müttefiklerine yardım için bu konunun peşine düşer. Bunun için Bond görevlendirilir. Bond patronuyla konuyu konuşurken Patron, bu füze eğer dünyada bir yere düşerse yatırılan paralara yazık olacağını belirtir. Daha sonra Bond Jamaika'ya gider ve araştırma sırasında edindiği dostlarının yardımıyla düşmana ulaşır ve sonunda Amerikan füzesi uzaya başarıyla fırlatılır.

İlk dikkat çeken noktalardan biri Bond'un patronunun, Bond'dan CIA'in de kullandığı silah markasını kullanmasını istemesidir. Bu Amerika'ya olan güvenin temsidir.

Bir diğer husus Bond'un çantasıdır. Bond çantaları oldukça donanımlı ve özel materyaller barındıran çantalar. Çantalar gizli servisin gizli araçlarını ve beklenmedik yöntemlerle oluşturulan koruma tedbirlerini ifade eder ve seyircide etkileyici bir zekâ izlenimi oluşturmaktadırlar.

Bond Jamaika'ya “*Pan American*” uçak şirketiyle gelir.

Araştırmalar tehdidin Crab Key adasından geldiğini kanıtlar ve anlaşılır ki bu adada Çinliler vardır. Böylelikle filmin tehdit unsurunun Çinliler olduğu anlaşılmaktadır.

Bond üsse getirildiğinde yoğun bir radyoaktif taramasından geçirilir ve özel temizlik ürünleriyle titiz bir çalışmadan sonra temizlenir. Burada görülür ki düşman oldukça fazla teknolojik güce sahiptir. Bu üs denizin oldukça altına, kayalıkların içine inşaa edilmiştir. Yukarda olan kısmı ise aslında nükleer enerji üretimi için kullanılmaktadır. Bir diğer nokta ise Bond'a sigara içip içmediği sorulurken sigara markası olarak “*Amerikan, İngiliz ya da Türk?*” markası mı istediğinin sorulmasıdır.

Dr. No ile Bond konuşurlarken kendini anlatan Dr. “*Alman bir misyonerin ve iyi bir aileden gelen Çinli bir kızın istenmeyen çocuğu*” olduğunu belirtir. Yani Alman ve Çin ortaklığı sonucunda olan şeyler pek de istenen sonuçlar doğurmaz, vurgusu vardır. İlerleyen konuşma esnasında Bond Dr.'a: “*İnsan hayatına boş vermeniz Doğu'ya çalışmanız olur*” demektedir. Burada Doğu küçümsenmektedir; Doğu'da insan hayatına önem verilmediği vurgusu yapılmaktadır.

Füze henüz fırlatılmamıştır ve Dr., Bond'la alay eder gibi henüz vakit olduğunu, endişelenmemesi gerektiğini söylediğinde Bond “*Bunu yapmaktan kaçınmayacaklardır Dr. No. Amerikalılar her tür soruna hazırlıklıdır.*” cevabını verir.

Özetle Dr.No filmi Çin tehdidinin görünmeyen yüzünü ele alırken, İngiliz ve Amerikan ortaklığına dikkati çekmektedir. Amerikalılar güçlü ve her türlü duruma hazırlıklıdır. Elbette İngilizler de oldukça güvenilir dostlardır. Diğer tarafta ise yine “Doğu” algısı dikkat çekmektedir. İnsana değer vermeyen ve kötülüklerin kaynağı olan “Doğu İmgesidir” vurgusu dikkat çekmektedir.

Dönemin incelenecek olan son filmi ise 1963 yapımı, Bond serisinin ikinci filmi olan *James Bond: From Russia With Love (Rusya'dan Sevgilerle: James Bond) Filmi*'dir. Yapımcısının bir Amerikan şirketi olduğu filmin

yönetmenliğini yine Terence Young yapmıştır. Bond karakterini ise yine ilk filmde oynayan Sean Connery canlandırmıştır. Ama filmin ilginç olacağının sinyalleri daha başlangıçtaki jenerik akışında verilmektedir. Jenerik dansözlerin üzerine yansıtılan yazılarla akmaktadır. Yani film henüz başlarken hedef ülke olan Rusya dahi Batı için Doğulu imajına sahiptir mesajı verilmektedir. Ya da diğer bir açıdan özellikle filmin neredeyse tamamının İstanbul'da geçtiği göz önüne alındığında bu imanın Rusya'dan çok Türkiye'ye yapıldığı da söylenebilmektedir.

Filmde ana hedef Ruslar'da bulunan şifre çözücünün güvenli bir şekilde ele geçirilmesidir. Ancak yine SPECTRE denen bağımsız örgüt devreye girer ve İngilizler ile Ruslar arasında bir çatışma çıkararak şifre çözücüyü ele geçirip tekrar satmak ister. Bu görev için İngilizler Bond'u görevlendirirken, SPECTRE'ye mensup askeri rütbesi olan bir kadın ise Ruslara ihanet ederek olayın Rus kanadını oluşturur. Hem Bond hem de SPECTRE ajanı, İstanbul Rus Büyükelçiliği'nde muhafaza edilen makineyi almak için İstanbul'a gelirler. Bir dizi olaydan sonra Bond makineyi alarak Avrupa'ya doğru yola çıkar. Tabii yanında bir de kadın vardır. Bu kadın ise Ruslar'ın elçilikte çalışan vatansever ajanlarından biridir ama sonra Bond'a şık olur. Görev Bond'a yardım eder. Bir dizi olaydan sonra düşmanın Venedik'te sıkıştırdığı Bond, düşmanını alt eder.

Oldukça ilginç imgeler içeren filmin gayet başarılı bir diyalog sistemi vardır. Replikler özenle düzenlenmiştir ve zekice mesajlar içermektedir. Özellikle olayın büyük bir kısmının İstanbul'da geçiyor olması dikkat çekicidir ve bir o kadar ilginç olan bir diğer husus ise oluşturulan İstanbul algısıdır. İstanbul sanki Arap kentlerinden bir yermiş gibi yansıtılmaktadır. Binaların içi hep sütunludur ve duvarlardaki resimler Arap kültürünü anımsatmaktadır.

Bir diğer nokta camilerdir. İstanbul'da geçen bölüm boyunca sık sık camiler gösterilmektedir. Ezan sesi verilmektedir ve İstanbul bakımsız ve fakir bir şehirmiş izlenimi oluşturmaya çabalayan görseller bu bölüme hâkimdir.

Bond'un İstanbul'da Adı Kerimdir adında bir dostu vardır. Bir halıcı dükkânı olan bu adam gizli işlerle uğraşmaktadır. Bond gibi özel kişilere yardım etmektedir. Kerim sayesinde Rus Büyükelçiliği'nin altına bir bomba

yerleştirir ve bu bombanın patlatılması sonucunda Bond makinayı alabilir. Kerim'in yeraltı tünellerine ve gizli geçitlerine hâkim olması dikkat çekicidir. Özellikle Yerabatan Sarnıcı henüz metruk bir alanken çekilen filmde buraya da oldukça fazla yer verilmekte ve buranın Constantin tarafından yapıldığı Kerim tarafından anlatılmaktadır. Bir diğ r dikkat çeken diyalog ise Kerim Bey'in Türklerle Rusların günlük rutinlerle birbirlerini gözaltında tutmayı başardıklarını söylediğı kısımdır. Yani Rus ajanlarla Türk ajanlar birbirlerinin farkındadır ama karşılıklı bilinme ve faaliyetler birbirlerini kontrol etmelerini sağlamaktadır. Burada Türk'lere de Rus'lara da verilmek istenen mesaj Türkler İngilizlerin dostudur ve bu doğrultuda Amerika'nın da dostu olmaktadır. Bu durum da Soğuk Savaş'ın filmlere yansıyan yanlarından biridir. Ayrıca Rus-Bulgar ortaklığı da değinilen diğ r bir noktadır.

İlginç olan hususlardan bir diğ ri ise Kerim Beyin Bond'u, ingene dostlarının yanına götürdüğü bölümdür. İstanbul'daki ingene algısı oldukça ilginçtir. Çünkü neredeyse şehir hiç gösterilmez ve kırsalda olan ingeneler çadırlarda yaşamaktadırlar. Bu durum İstanbul'un normaliymiş gibi bir izlenim oluşmaktadır ve bu ingene yerleşiminde de oryantalist izler kendini göstermektedir. Uzunca süre Arap ezgilerinin yer aldığı bir müzikle bir dansöz oynatılır. Batılı gözünde Türk imajı bu şekilde inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Türklerle ilgili negatif bir algı oluşturan bir diğ r nokta ise Kerim Bey'in Bond'a söyledikleridir: *“ingene dostlarımı seveceksin. Rusların Bulgarları Kullandığı gibi kullanıyorum!”* Burada Türklerin ingenelere karşı samimi olmadıkları vurgusu vardır. Bu durum ise hem toplumsal hem de uluslararası alanda güvensizliği ortaya çıkarabilmektedir.

Ayasofya sekansı da dikkat çeken kısımlar arasındadır. Bond birini takip ederken Ayasofya'nın içine girerler. Rehber Ayasofya hakkında bilgi verirken iki dikkat çekici konuya değinir. Biri; sütunlardan ikisinin Mısır'dan alıntı olduğudur, diğ ri ise; Bergama'dan getirilen oldukça büyük bir su vazosunun Sultan III. Murat tarafından abdest almak için kullanıldığıdır. Müzenin resmi sayfasında (<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/tarih%C3%A7e>) belirtildiği gibi vazo özel günlerde halka şerbet dağıtmak için kullanılmıştır. alıntı sütunlar ise

aslında çalıntı değildir, o dönemde imparatorluğun topraklarına ait olan çeşitli yerlerden tapınağın inşaası daha hızlı olsun diye getirtildiği yine Müze'nin internet sayfasında belirtilmektedir.

Bu tarz filmler, film sektörünün uluslararası politikada mesaj iletme ve karşı toplum hakkında bir ön izlenim oluşturma çabasını yansıtmaktadırlar.

III. 1970'ler: *Patton, Star Wars, Superman, The China Syndrome, Apocalypse Now* Filmleri

70'li yıllar, Hollywood açısından, beyaz perdeye daha fazla casus ve tehdit imgesinin yansıtıldığı dönemi kapsamaktadır. 50'ler ve 60'larda filmler daha çok dini-politik göndermeler üzerineyken 70'lerle birlikte beyaz perdeye yansıyan imgeler arasında uzaylılar ve üstün yetenekli insanlar devri de açılmış olmaktadır. Uzay çalışmalarının yansımaları diğer bölümlerde görülmüştü ancak bu yıllarda hayal gücünün sınırları artık zorlanmaya başlamıştır. Ayrıca filmler hem anlatı hem görüntü hem de teçhizat bakımından daha iyi bir noktaya ulaşmıştır. En azından bu şekilde başarılı film sayısı artmıştır. Elbette bu başarının sırrı filmlere ayrılan bütçelerin ve harcanan emek gücünün fazlalığı ile doğru orantılıdır.

Gözden kaçırılmaması gereken önemli hususlardan biri II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan uzay çalışmaları faaliyetlerinin rekabete dönüşmesi ve özellikle ABD-Rusya arasında çekişmeli siyasetin konusunu teşkil etmesidir. Çünkü Sovyet tehdidi ABD'yi sadece politik olarak zorlamamış aynı zamanda ve belki de daha fazla teknoloji ve uzay çalışmaları alanındaki öne geçişleriyle ve yaptığı çalışmalarla zorlamıştır. ABD ise neredeyse kendisi için tehdit oluşturmayan “komünizm tehlikesi” söylemi ile kendi ideolojik görüşünü sadece ülkesel bazda değil dünya devletlerine de kabul ettirebilmek adına bir faaliyete girişmiş ve başarılı da olmuştur (Cengiz, 2007: 140).

Ekonomik açıdan bakıldığında neoliberal düzenin temellerini atan Washington Mutabakatı'nın (1978) bu dönemde olduğu görülmektedir. Artık ABD kendini merkeze alan kapitalist ve bir adım ötesinde globalist politikaları

bu sistemle daha yaygın hale getirmeyi başarmıştır (Kurtoğlu, 2016: 160). Buradan hareketle denebilir ki küreselleşmenin temelleri böylelikle atılmıştır.

Bu dönemin ilk filmi olan ve 1970 ABD yapımı bir film olan *Patton* ya da *General Patton Filmi II*. Dünya Savaşı'nda generallik yapan Patton'un savaş sırasında harcadığı çaba, askeri dehası ve işine olan aşkla bağlılığı ve farklı kişiliği yaşanan olaylar ışığında anlatılmaktadır. Hangi cephelerde neler başardığı ele alınmaktadır. Tarihi bilgisinin yanında, savaş tarihi özellikle, oldukça disiplinli birisidir. Cepheden cepheye koşarken bir savaş tutkunu olan Patton İngiliz General Montgomery ile rekabete girer. Bir taraftan taktik üstünlükle elde edilmeye çalışılan stratejik başarı diğer taraftan her cephenin ayrı bir hikâye barındırması filme yoğun bir anlatı katmaktadır. Nereye giderse gitsin Batılı güçler daima sevgiyle karşılanırlar; ister Müslüman ister Hristiyan olsun farketmez, tüm toplumlar onlara kucak açarlar. Patton savaştaki başarısından dolayı terfi alır. Ama aşırı disiplinli oluşundan ve bazı takıntılarından dolayı bir askere kötü muamelesi savaştan uzaklaştırılmasına sebep olur. Filmin sonunda Montgomery hakettiği başarı ödülünü alırken Patton beklediği sonla karşılaşmaz. Bu doğrultuda İngiliz-Amerikan karşılaştırması da yapılmakta ve Amerika asi olduğu kadar çılgın ve farklı bir sığata Patton karakterinde bürünmektedir.

Filmde sözlerle olduğu kadar gösterimle de çeşitli konulara oldukça fazla gönderme yapılmaktadır. Yedi Oscar'lı ve bir çok alanda farklı ödöl almış olan film Patton'un Amerikan bayrağı önünde askerlere hitaben yaptığı konuşmayla başlamaktadır: “*Şunu unutmayın ki hiç kimse ülkesi uğruna öterek savaşı kazanmamıştır. Savaşı ancak başka aptalların ölmesini sağlayarak kazanabilirsiniz!*”. Devamında ise şu sözleri söylemektedir: “*Beyler! Amerika'nın savaşmak istememesi ve savaştan uzak duracağı şeklindeki sözler tamamıyla yalandır. Amerikalılar geleneksel olarak savaşı sever. Bütün gerçek Amerikalılar çarpışmaya katılmayı sever.*” ABD'nin hiçbir durumda savaştan kaçınmayacağı gerçeği seyirciye iletilmektedir. Her Amerikan askeri kadar toplum da bunu ister, algısı ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Politik olarak ise tüm rakiplere Amerika, Patton'ın şahsındaki hitapla seslenmektedir. Konuşmanın geri kalanındaki önemli kesitler ise şu şekildedir ve aslında

Amerikan askeri politikasını oldukça açık bir biçimde gözler önüne sermektedir:

“Amerika kazananı sever. Kaybetmeye tahammül edemeyiz. Amerika hep kazanmaya oynar. Kaybettikten sonra gülen bir adamı ben ne yapayım? Bu yüzden Amerikalılar hiç kaybetmedi. Ve hiç savaş kaybetmeyeceğiz. Çünkü kaybetme düşüncesi Amerikalılar için bir utançtır (...) Tanrı şahidimdir pislikleri vurmakla kalmayacağız, canlı canlı ciğerlerini sökeceğiz. Ve onları tanklarda gres yağı olarak kullanacağız. Bu zavallı zevk düşkünlerini utanç içinde öldüreceğiz (...) Naziler bizim düşmanımız. Onlara saldırın! Kanlarını ortaya saçın!”

Amerikan askerinin temsili olan bu film verdiği böylesi çarpıcı mesajlarla doludur. Ruslarla her ne kadar müttefik de olsalar, Patton, Almanların teslim olmasından sonra üslerine Ruslara saldırma teklifini yapar. Yani aslında ABD için ne olursa olsun Naziler kadar Ruslar da hep karşı tarafta olacaktırlar.

Bir diğer nokta ise çelişik bir görüntü sunan bu konuşmanın ardından verilen savaş görüntüleridir. Bir tarafta savaştan asla kaçmayan ve savaş yanlısı ABD diğer yanda savaşın ne kadar acımasız olduğunun gösterimi vardır.

Aç ve yoksul olan Araplar hırsızlık yaparlar ve ölen askerlerin kıyafetlerini çalarlar. Oryantalist bakıştan vazgeçmeyen anlatı, bu filmde de oldukça öndedir. Savaşın bir kısmında Arap topraklarında bir kısmında ise Avrupa’da savaşan Patton sayesinde Arap ve Avrupa insanı ve kentleri arasındaki farkı da Amerikan/Batı bakış açısından görülmüş olunmaktadır. Doğu alabildiğine fakir ve geri kalmış, yerleşim yerleri kötü ve halkın bir kısmı göçebedir; Batı medeni, yerleşim yerleri oldukça iyi ve yaşanabilirdir. Sadece halk değil siyasi ve dini liderler de Amerika’nın varlığından oldukça memnundurlar ve teşekkürlerini halkla birlikte yapılan törenlerle gösterirler. İlgi çeken bir diğer nokta ise konuşmada Fas Kralı Patton’a Fas’ı nasıl bulduğunu sorduğunda Patton şu cevabı vermesidir: *“Sanki İncil’in ve Hollywood’un birleşimi gibi!”*.

Askeri açıdan Amerikan askeri dehası ve taktiğinin başarı odaklı olduğu vurgusu vardır ve İngilizler bu noktada eleştirilmektedirler. Başka bir yerde de İngilizlerin hava desteği sözünde durmadıklarına değinir.

Patton'un yolu Londra'ya düştüğünde bir kadın derneği tarafından davet alır ve davette kısa bir konuşma yapması istenir. Yaptığı konuşmada Patton halka şu mesajı verir: *“Amerikalılar ve İngilizlerin kaderinde dünyayı yönetmek olduğuna göre birbirimizi daha iyi tanırsak daha kolay yaparız.”* Halklar düzeyinde de iki toplumun birbirini tanınması gerektiği vurgusu dikkat çekmektedir. Ancak daha da öne çıkan iki ülkenin dünya lideri olmasının kaderlerinde olduğu ifadesidir.

Türkler II. Dünya Savaşı'na katılmamışlardır. I. Dünya Savaşı'nın üzerinden ise elli yıldan fazla süre geçmiştir ve 70'lere gelene kadar Türkiye ile Batı arasında yani İngiltere, Amerika ve Avrupa arasında yakınlaşmalar yaşanmıştır ve Türkiye hızla Batıya yönelme eğilimine girmiştir. Örneğin; İngilizler Türklerin II. Dünya Savaşına dâhil olmasını çok istemişlerdir (Toy ve Elmacı, 2007: 94). Bu da İngilizlerin Türkleri müttefik olarak gördüğünün kanıtıdır. Ayrıca Türkiye tarafından Amerika'dan alınan yardımlar, NATO'ya dâhil olma, Ankara Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılması da Türkiye-Batı arasında yaşanan olumlu gelişmeler arasındadır. Ancak Türkler daha önce incelenen filmlerde olduğu gibi bu filmde de negatif yönlü bir algıya maruz kalmışlardır.

Dini propaganda yansımasında ise Patton'un rahipten hava duası istemesi vardır. Hava şartları oldukça kötüdür ve ertesi günkü saldırı için havanın düzelmesi gerekmektedir. Patton rahipten bir dua ister ve rahipte bir dua yazarak Patton'a verir. Duada havanın düzelmesi, savaşı yenmek istemeleri gibi dilekler yer alırken sonunda şu ifadeler dikkat çekmektedir: *“İnsanlar ve ülkeler arasında adaleti kurmamızı sağla!”*. Sabaha hava oldukça güzel olur. Savaş istedikleri gibi yol alır. Böylelikle duanın son kısmı da gerçekleşmiş olur: İnsanlığa barış ve adalet getirme gücü Tanrı tarafından Amerikalılara verilmiştir.

Amerikalıların Almanlar karşısındaki üstünlüğü sadece savaş kazanmakla değil aynı zamanda fiziki olarak da kendini göstermektedir.

Almanların üst düzey askerlerinin, Patton'un bir videosunu izlerken yaptıkları yorum ne kadar iri olduğudur. Bir diğer görsel de Patton'un Rusların düzenlediği kutlamaya katıldığında Ruslardan oldukça uzun durmasıdır.

Böylelikle Amerika'nın genel olarak izlediği politika meşru temele oturtulmaya çalışılmakta, İngiliz diplomasisi reel politikte tercih edilen yöntemken, Amerika aslında daha büyük çabayı harcayan taraftır imajı verilmektedir. Ayrıca her şeyin diplomasi ile yürüyemeyeceği mesajı da hem İngilizlere hem de dünyaya böylelikle duyurulmaktadır. Patton son sekansta yalnız ama dimdik ayakta durarak gezintiye çıktığında içinden şunları geçirmektedir: *“Köleler komutanın arkasında dururlardı ve altından bir taht taşırlardı. Bu alaya bir uyarı yapardı: bütün zafer bir kişiye ait!”* Bu alıntı, Romalı komutanların zaferden dönerken nasıl kutlama yapıldığının bir anlatısıdır. Kısaca; Patton hayalperest bir General olsa da, tarihin içindeki kahramanlarla yaşasa da, çılgın olsa da o gerçek bir komutandır ve yaptığı şeyi herkes yapamaz; asırlar sonra anılan büyük komutanlar gibi o bugün üzerine düşeni yapmaktadır: Amerika gibi.

Bir diğer film ise, 1977 yapımı ve George Lucas filmi olan *Star Wars (Yıldız Savaşları)*, dört ayrı filmden oluşan bir serinin ilk filmidir. Bu film sıralamada dördüncü filmidir fakat yönetmen ilk film olarak bu filmi çekmiştir. Star Wars filmi/filmleri çekildikleri dönemden sonra da oldukça ilgi gören bilim kurgu filmlerini yükselişe geçiren filmlerdendir. Hem çekim kalitesi hem de efektler olarak döneminin öncü yapımlarındandır. Star Wars, dünyayla uzay arasındaki gidiş geliş trafiğini ele alan ve klasik uzaylı temasına sahip bir film olmaktan ziyade çok farklı yapıdaki, galaksiler arasında kurulan bir yönetim sistemi ile yönetilen ve farklı türlerdeki birçok canlının bir arada yaşadığı bir dönemi anlatmaktadır. Böylelikle çok kültürlü/küresel yapının galaksiler arasına ulaşmış şeklini görülmektedir denebilir. Bu açıdan öncü bir bakış açısını yansıtan bir filmidir. Amerikan Ulusal Film Arşivi'nde yer alan filmler arasındadır.

Filmin konusu genel olarak; galaksiler arası kurulan cumhuriyet sisteminin ayrılıkçı bir grup tarafından yıkılarak imparatorluk sistemine geçildiği bir evreyi ve bu ayrılıkçı/ihanet içinde olan kişilere karşı cumhuriyeti

savunanların mücadelesini anlatmaktadır. Ayrılıkçı grup/imparatorluk taraftarı olanlar yönetim içinden çıkmıştır ve elleri çok güçlüdür ancak bir süredir gizli bir örgütlenmeyle bu yapılanmaya karşı olan grupların da elleri güçlüdür ve en büyük güçleri de inançlarıdır. Bu konu etrafında şekillenen film ayrı ayrı karakterlerin hikâye ve maceralarını da ele alarak seyirciye gelecekle ilgili sıradan olan filmlerden farklı bir perspektifle ilgi çekici bir macera filmi sunmaktadır.

İlk göze çarpan konu robotların varlığıdır. Bunlar, yapay zekâyâ sahip formlardır ve farklı türleri ve türlerine göre de yüklendikleri misyonlar vardır. Tamamen insanlara itaat içinde olan bu formlar bu çağın özellikli unsurlarındandır.

İmparatorluk-cumhuriyetçiler mücadelesinde “Jedi” olarak adlandırılan savaşçılar aynı zamanda bir yapılanmayı temsil ederler ve Cumhuriyet döneminde barış ve adaletin tesis edicileri onlardır. Eski Cumhuriyet döneminden kalma bir senato vardır ama o da İmparatorluk tarafından feshedilir. Burada dikkat edilirse Cumhuriyetçi yapının federal yapılanma/başkanlık sisteminde olduğu yönetim şekline atıf yapan bir durum vardır çünkü senatodan bahsedilmektedir. Bu yönetim şekli ABD’nin şu anki yönetimini işaret etmektedir. Ayrıca bir diğer vurgu da imparatorlukların kötü olduğu vurgusudur. Diyaloglardan birinde, İmparatorluk savunucuları arasında geçen konuşma esnasında “*korkuyla bölgesel düzen sağlanacağı*”na vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle imparatorluk düzeni korkuyla bağdaştırılmaktadır.

Güç etkeninden devam edildiğinde filmde güce önemli bir misyon yüklenmiştir. “Güç” olarak tanımlanan bir oluşumun ya da inancın galaksiyi bir arada tutan enerji olduğu söylenmektedir. Bu “Güç” hem bir dini inancı temsil eder hem de evreni denetleyen gücü. Güce inanmak ve onu hissetmek aynı zamanda “*ikna etme gücünü*” de beraberinde getirmektedir. Budist felsefenin de temelinde yatan güç ve kontrol inancı/algısı vardır. Güç bu birlikten, bu içten gelen inançtan doğmaktadır; esas anlatılmak istenen budur.

Diğer dikkat çeken bir nokta ise Amerikan kovboy temsilinin uzak çağında bile var olmasıdır. Han Solo adındaki genç, klasik bir Amerikan

kovboyu gibi giyinir. Zaten tavırları, olaylara tepkisi ve kendine has tavırlarıyla tıpkı bir kovboydur.

Günümüzde artık normalleşen fakat tam olarak yaygın olmayan hatta çok sınırlı yerlerde kullanılan hologram uygulamasının da bu filmde yer aldığı görülmektedir. Filmlerin çıktığı dönemler ve sonraki beş, on yıl dikkate alındığında aslında filmlerde teknolojik gelişmelerin haberlerinin verildiği görülmektedir. Bu da ortaya çıkarır ki yazar ve yönetmenler aslında askeri ve teknolojik birimlerden haberdar olabilmektedirler. Filmler görsellerle insan zihnini yaşanacak olan gelişmelere hazırlamaktadır.

1978 yapımı *Superman Filmi*, İngiliz yapımı olmasına rağmen dağıtıcısı en çok bilinen Amerikalı dağıtım şirketlerinden biri olan Warner Bros'tur. Çizgi roman karakteri olan Superman bu filmle birlikte beyazperdede beden bulmuştur.

Kısaca konusu: Kal-El, Kripton gezegeninde yaşayan ve önde gelen kişiler arasında olan Jor-El'in oğludur. Daha Kal-el bebekken gezegenleri yok olma tehdidi ile karşılaştığı için babası Kal-El'i bir küre içinde dünyaya gönderir. Küre Amerika'ya düşer ve çocukları olmayan bir aile tarafından bulunur. Artık küçük bir çocuk haline gelmiş olan Kal-El yıllarca uzayda yolculuk yapmıştır. Bu yolculuk esnasında babası bu araca, hem evren hem de dünya ile ilgili tüm bilgiyi onun zihnine yerleştirecek bir veri sistemi yüklemiştir. Böylelikle bu aile daha onu buldukları ilk andan itibaren aslında üstün güçlerle donatıldığını anlarlar. Lise çağındayken evden ayrılan Clark Kent (Kal-El) kuzeye doğru yola koyulur ve karla kaplı bir yerde uzaydan onunla birlikte gelen ve yıllarca aile tarafından saklanan taşın bilgisini burada keşfeder. Bu taş bir veri depolama aygıtıdır ve ona bilmediği, geride kalan gerçekleri anlatır. Burada gücünün tam anlamıyla farkına varan Clark, gelişimini/güçlerine ulaşımını tam sağlayınca Metropolis kentine gelir. Clark, sadece şehir için değil aynı zamanda dünya için de en önemli haberleri yapan haber ajansı Daily Planet gazetesinde kendini sıradan bir vatandaşmış gibi göstererek çalışmaya başlar. Ancak kim olduğunu halka açıklamadan kentte yaşanan yolsuzluk, haksızlık, yasa dışı olaylar, olağandışı olaylara müdahale ederek insanların hayatlarını kurtarır ve kentin güvenliğini ve huzurunu sağlar.

Yaşanan büyük çaplı olaylar da Clark’ın üstün yetenekleriyle müdahale ederek Amerikan halkını nasıl kurtardığını gösteren maceralar şeklinde izleyiciye sunulur.

“Mit” ve “mitoloji” konularına kısaca değinilecek olursa; Muammer Ulutürk’ün tanımı ile mit: “Rivayet yoluyla sonraki nesillere ulaştırılan, zaman içinde değişiklik gösteren söylenceler anlamında kullanılır ve geçmiş dönemlerde yaşamış toplumların dinler, tanrılar, kahramanlar ve görünmeyen varlıklarla ilgili ürettiği birikime verilen ad”dır (Ulutürk, 2012: 865). Mitoloji ise: “dünyayı algılama sistemi olup bu algılamayı sistemleştiren dünya görüşüdür” (Ulutürk, 2012: 865). Bu bağlamda, mitoloji, mitin ve mitle algılanan dünyanın genel anlamda ifadesini belirten sistemdir. Ulutürk’ün de belirttiği gibi sembolleştirme, yaşam tarzı, anlam yüklemedir ve bakış açısını ifade etmektedir. Bunlarla birlikte mitoloji bugün daha çok inanç sistemlerinin ifadesinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle Yunan mitolojisi/inanç şekli Batı’da dini oluşturan/etkileyen öğelerdendir ve Batı’nın filmlerinde, özellikle son dönem filmlerinde görülebileceği gibi, artık sıkça kullanılan bir argüman halini almıştır. Kurtoğlu’nun mitler/mitoslar hakkındaki ifadesiyle “kurgusal ve tabiatüstü varlıkları ve olayları içeren geleneksel hikâyelerdir; “bir mecazî ya da temsili mana” çağrıştıran konularıyla alegorik ve simgesel anlatılardır” (Kurtoğlu, 2016: 141). Kurtoğlu sinemayı “modern mitoloji” olarak da tanımlamaktadır (Kurtoğlu, 2016: 142).

“Sinema günümüzde mitsel üretimi gerçekleştiren en önemli araçtır” (Ulutürk, 2012: 873). Sinema, filmlerle sunulan inanç, tüketim alışkanlıkları, hayata bakış açısı, korkular/umutlar üzerine kurulu bir dünya ortaya çıkarmakta ve insanları bu hipnotik gösterimlerle etkisi altına almaktadır. Böylelikle küresel dünya, küreselleşmenin insanları ittiği tarafa yönlendiren en etkili argümanla kültürel ve zihinsel yozlaşmayı en kolay şekilde sağlamaktadır. Ancak tabii ki her film için bu durum geçerli değildir.

“Oğul babası olacak, baba da oğlu” ifadesi dikkat çeken söylemler arasındadır. Burada Hristiyanlık inancına gönderme vardır. Baba ve Kutsal Ruh temsili olarak böyle anlatılmıştır. Devamında Superman’in babasının, taş aracılığı ona seslendiği sekansta insanlara ithafen “Harika insanlar olabilirler

Kal-El, bunu istiyorlar. Sadece onlara yol gösterecek bir ışığa ihtiyaçları var. İşte içlerindeki bu iyilikten dolayı seni, tek oğlumu onlara gönderiyorum” der. İzleyicide bir kahraman algısı hem de bu kahramanı bekleme algısı ortaya çıkmaktadır. Superman bu uhrevi kişilik, insana benzeyen ama insan olmayan, ölümsüz kahraman olan bir dini liderin temsilidir. Alev Alatlđ da bu konuya bu şekilde dikkat çekerek Superman’ın ne kadar eskimez bir film karakteri olarak yıllar içinde sürekli beyaz perdeye yansıyan hikâyesinden bahsetmektedir (Alatlđ, 2013: 200).

Bu uhrevi temsil Superman’a yüklenen İsa-Masih profilini pekiştirmektedir. Superman, insanlığın tarihine müdahale edemez ancak onlara yardım edebilir. Ve ölümsüzlüğü konusu da sık sık vurgulanan bir durumdur. Bir gazeteci filmde, Superman ile konuşan kişinin, Hz. Musa’nın Tanrıyla konuşmasından sonraki en önemli konuşmayı yapmış olacağını söyler. Superman’ın gelişini Hz. Musa’nın mucizesi ile bağdaştırarak ona İsa-Masih misyonu yüklenmektedir.

Superman tiplemesinde/karakterinde dikkat çeken bir diğerk nokta ise dünya dışından gelmiş olması ve geldiğı yerde yalnız bir kişiyi canlandırıyor olmasıdır; onlarla yaşamak ama onlar gibi olmamak. Alev Alatlđ Engle’den yaptığı alıntıda bu noktaya göçmenlik bahsi üzerinden yaklaşmakta ve Superman’ın özellikle Amerikalı göçmenleri temsil ettiğine dikkat çekmektedir (Alatlđ, 2013: 193).

Özgürlük anıtı ve ABD bayrağı öne çıkan semboller arasındadır.

Uluslararası/politik bir okumada ise Amerika’nın özgür, çok kültürlü, güçlü ve sıra dışı bir ülke olduğı mesajı verilmektedir. Gökten gelen bu mükemmel insanın Amerika’ya düşmesi tesadüf değildir. Amerika kader tarafından ya da Tanrı tarafından seçilmiş olan ve dünyadaki en güçlü ülkedir. Medya güvenilirliğini ise Daily Planet gibi bir temsille göstermekte ve ABD’den alınan haberlere itimat edilmesi mesajı verilmektedir. Halkına onurunu/milli duygularını okşayarak dünyadaki en doğru haberlerin orada yapıldığına dair söylemle gerçekte var olan sistemin kabulünü, sisteme olan güvenin sağlamlığını artırmaya çalışmaktadırlar.

Tamamen milli ve dini duyguları ön plana alarak yapılmış olan Superman filmi başarılıdır. Çünkü izleyici filmlerde tutunacak bir şeyler aramaktadır; umut, hayal, kendiyle aynı değerleri taşıyan bireyler gibi. Seyirci sadece film izlemeyip aynı zamanda ya kendine bir kaçış/sığınak oluşturacak bir dünya aramakta ya da gerçekliğe dönüştürebileceği ve inanmak isteyeceği imgeler/değerler/temsiller bulmak istemektedir.

Bu dönemin dördüncü filmi olan *The China Syndrome*, Türkçeye Dünyanın Kaderi adında çevrilen film, 1979 yılında gösterime giren ve nükleer bir felaketin eşiğinden dönüldüğünü anlatan bir Amerikan filmidir. Filmin geneline bakıldığında olay örgüsünde çok derin anlatımlar ya da etkileyici replikler yoktur.

Bir televizyon kanalının çekim ekibi Vantana Nükleer Santrali'nde olağan bir günde olağan bir çekime gider. Fakat röportaj esnasında santralde çok büyük bir faciadan son anda dönülür. O anları yasak olmasına rağmen çeken kameraman daha sonra kanalda yayınlatmak istese de yayınlatamaz. Çünkü nükleer santralden gelen yetkililer buna kibarca engel olmuşlardır ve aslında bir sorun olmadığını söylemişlerdir. Durumun ciddiyetini başta sunucu Kimberly'de farketmemiştir ve işinden olmak istemez. Ancak durumun ciddiyeti ortaya çıkar. Kimberly ise ciddi manada kendi haberini yapmak istemektedir. Vardiya müdürünün ölümü, santralin olası ikinci ve daha büyük bir facianın eşiğinden dönmesi ve tüm bu olayların naklen yayınlanması ve Kimberly'nin böylece kendi haberini yapmış olmasıyla film sona erer.

Bu açıdan bakıldığında filmin dikkat çekici bir yanı yoktur. Yıl 1979'dur ve nükleer santraller yeni yeni tanınan bir enerji kaynağıdır ve bugün olduğu gibi o zamanlarda da bu kaynağa tepkiyle yaklaşanlar olmuştur. Bu bağlamda bir eleştiri filmi denebilmektedir. Fakat ilginç olan filmin gösterime girmesinden sadece on iki gün sonra Amerika'da Three Miles Island nükleer kazasının yaşanmış olmasıdır ve çok garip bir şekilde olayların seyri neredeyse filmle tıpatıp aynıdır (<http://www.onlemdergisi.com.tr/three-mile-island-nukleer-kazasi/>).

Tıpkı son çeyrek asırda ve özellikle bu sürecin daha yakın döneminde terörün ve tehdit algısının filmlerde oldukça sık başvurulmuş bir kaynak olması

ve toplumların bu sürece tehdit ve korku dolu görsellerle hazırlanması gibi ele alınan örnekte de bazı argümanların mevcut olması bu örneği ilginç kılan husustur.

Filmler, bir taraftan eğlence aracı olmanın yanında devletlerin politika aracı haline de gelmiştir. Kültürden başlayarak birçok toplumsal gerçeklik/toplumsal temsiller devletlerin ulusal ve uluslararası politika yapma süreçlerini etkilemektedirler. Filmler ise toplumsal gerçeklikleri, kültürleri ve algıları etkilemektedirler. Böylelikle politika oluşturma aracı haline gelmektedirler (Carter ve Dodds, 2014: 14). Filmler sadece içinde bulunduğu/gösterdiği zamanı ve olayları kapsamayıp geleceğe ve geçmişe işaret ederek, ihtimalleri hatırlatarak, uzak-yakın algısını kurarak ve dengeleyerek bireylerin dünya görüşünün şekillenmesi sağlanmaktadır.

Doğulu temsili bu filmde de vardır. Haberlerin arasına magazin olarak yerleştirilen bir röportajda dansöz oynatılır. Bir diğer kısımda ise Ortadoğu’da gerçekleşen bombalı saldırıdan bahsedilir. Amerikan bayrağı yine ekranda gözüken bir simgedir.

Diğer dikkat çekici unsur ise santraldeki kontrol mekanizmasının sadece NASA’da (National Aeronautics and Space Administration- Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi) olmasıdır. Bu söylem, ABD’nin nükleer santral konusunda en iyi noktada olduğuna işaret etmektedir. Uzay teknolojisinin ve uzay biliminin günden güne önem kazanması ve bir güç temsili halini almış olması, NASA’nın yüklendiği önemli misyonun sebebiyken buradaki bu vurgu ise ABD’nin bu konudaki gücünü simgelemektedir.

Bitirirken belirtmekte fayda var ki film izlenmese dahi göze çarpan en belirgin husus adıdır: The China Syndrome. Çin hem nüfusu hem de bölgesel bazda etkinliği ile ABD için odak noktasında kalması gereken bir ülke olmuştur.

1979 yapımı *Apocalypse Now (Kıyamet) Filmi*, Yönetmenliğini Francis Ford Coppola’nın yaptığı, Vietnam Savaşı sırasında ABD Askeri’nin durumunu ele alan bir filmidir. Film, Amerika’nın Vietnam gerçeğini eleştirel dille ele alırken sonucu yine Amerika’nın lehine olacak söylemler vermeyi ihmal etmemiştir.

PTSD (savaş sonrası sendromu) yaşayan Yüzbaşı Willard, Vietnam’da görev almış bir askerdir. Görevi bitip bekleme bölgesine döndüğü dönemde oldukça zor zamanlar geçirir; ormana geri dönmek ve savaşmak ister. Bu zor günlerden birinde üsleri tarafından çağrılır. Walter Kurtz adında bir Amerikan askerini bulup yok etme emri verilir. Çünkü Kurtz ölüm makinasına dönüşmüş biridir. Dahası Amerikan Ordusu onu, Vietnamlı dört ajanı öldürmek suçundan yargılamak amacıyla da aramaktadır. Kurtz’ün yaptığı bir konuşmanın ses kaydı Willard’a dinletilir. Ama üslerin bilmediği Willard’da Kurtz’e benzeyen bir taraf vardır ve bu konuşma Willard’ı etkilemiştir. Bu gizli görevi kabul eden Willard, Vietnam’da nehirlerde görev yapan bir askeri tekne ile Kurtz’ün hâkimiyet kurduğu alana gider; fakat burası yolun sonu olarak adlandırılan oldukça tehlikeli bir bölgedir ve Kamboçya sınırındadır. Bu zorlu nehir yolculuğu sırasında oldukça ilginç olaylara şahit olan Willard Amerikan Ordusu hakkındaki bazı gerçekleri açıkça görme fırsatı elde eder. Sonunda teknedeki yardımcılarından biri ve kendisi hayatta kalmış olarak bu görevi zor da olsa tamamlar ve eve geri dönerler.

Film aslında Amerika’nın Vietnam Savaşı’nda yaşadığı kaybın temelinde yatan sorunu aktarmak ve savaşın tek sorumlusunun Amerika olmadığını kanıtlamak çabasıdır. Amerikan askerinin savaşı kaybetmesi ortama ve yetersiz bilgiye dayandırılmaktadır.

Filmde dikkat çeken repliklere sıkça rastlanmaktadır. Özellikle eleştirel düzlemde olan bu replikler Amerika için ciddi manada öz eleştiri niteliğinde repliklerdir. Ancak ilk andan itibaren Vietnam/bölge halkı cahil, zavallı, yetersiz ve cani olarak ele alınmaktadır. “*Katiller katilleri suçladığında buna ne denir?*” diyerek, Willard, yaşananları sorgularken Amerikan perspektifinden değil yaşananların acı tarafından olaya bakan biri gibi durur. Ama derinlemesine ele alındığında bu replik katile karşı katil olmaktan bahseden bir yaklaşım sunmaktadır.

Nehirdeki yolculuk boyunca, nehir boyuna kurulan askeri üslere uğrayan Willard buralardaki ciddiyetsizliği, yetersiz ve psikolojisi bozulmuş askerleri, savaşmaktan çok eğlenceye gitmişler gibi eğlenen askerleri görür. Savaşadırlar ama askerler oldukça yetersizdir. Willard çekim yapan bir

kameraman ve ekibini görür, bu ekip için gerçekçi çekimler yapabilsinler diye bir savaş alanı oluşturulmuştur. Tüm bu gördükleri karşısında hayrete düşen Willard orduyu eleştirmeden ve sorgulamadan edemez.

Şahit olduğu bu acayip olaylar karşısında Willard *“Kurtz’ün komutanlarını neden rahatsız ettiğine şaşırmamalı. Savaşa bir avuç dört yıldızlı palyaço hâkimdi. Onlar da bütün gösteriyi batırmak üzereydiler.”* der Çünkü Kurtz, aslında öldürdüğü dört rütbeli Vietnamlı sayesinde bölgedeki olayları bastırmıştır ve bu kişiler çift taraflı hareket eden ajanlardır. Kurtz haksız olarak değil savaşın gereklerini yapmıştır.

Ancak Willard’ın da imaları gibi üslerin bu savaşın bitmesini istemediğine dair bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Yolculuk boyunca Kurtz hakkındaki raporları okuyan Willard, onun fikirlerini de öğrenme imkânı bulur. Kurtz’ün iyi bir asker olduğunu ve ordudaki açıkları görerek davranmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Kurtz’ün ailesine yazdığı bir mektupta fikirleri ve çabası daha da netlik kazanır: *“Savaşta merhamet ve şefkat gösterdiğin anlar vardır, zalimce karşılık vermen gereken anlar da vardır. Gaddarlık çoğu koşulda tek seçeneğindir... Ben onların korkak ahlakçılığının ötesindeyim. Umursamanın da ötesindeyim.”*

Nehirdeki yolculuk sırasında Willard bir Fransız aileyle karşılaşır. Ailenin lideri Vietnam’ı geliştirenlerin Fransızlar olduğunu söyler. Ailenin burada on yıllara dayanan bir geçmişi ve kurdukları fabrikalar vardır. Bölgenin zorluğundan yakınılır. Fransızlar Vietnam’ın artık onların toprağı olduğuna dikkat çeker. Zamanında Fransızlar bölgedeyken Fransız kadınların Fransa’dan askerlere gönderilen el bombalarını sabote edip içine kâğıtlar koyduklarını ve böylelikle el bombalarının işe yaramadığından yakınılır. Fransa’nın tarihte yaşadığı yenilgilere bir Fransız tarafından yapılan göndermeler ve kabullerle birlikte Fransa’nın müttefikliği ve Vietnam’da hep olacağı mesajı da gözden kaçmamaktadır.

“Ahlaki şiddet ve dehşet senin dostundur. Eğer değilse korkulması gereken düşmanlardır.” Amerikan askeri acımasız olmak zorunda kalmıştır. Kimse o savaşı yaşamadan, oradaki koşullara şahit olmadan bunun ne demek olduğunu anlayamamaktadır.

Kısaca söylemsel ve görsel bazda film, uzak öteki (cahil, oldukça iyi savaşan Vietnamlılar), anavatan vurgusu (hep eve olan özlemin dile getirilmesi), askeri yetersizlik (askerlerin aşçılardan, oldukça genç yaştakilerden, sörfçüler gibi askerlik için donanımlı olmayan ve savaş için yetersiz kişilerden meydana geliyor olması) gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Her durumda ülke çıkarlarını savunan Amerikalı söylem, izleyiciye aslında Amerikan askerinin yaşadığı zor koşulları, bölgesel sorunları ve bilinmeyen bölgesel vahşeti anlatma çabasıdır. Politik düzlemde Amerika, savaşta bile adil davranmaya çalışmıştır ancak Kurtz'ün dilinden seslendirildiği gibi gerçek bir askerin tarzı korkak ahlakçılığın ötesinde bir durumdur. Kurtz tüm iyi Amerikan askerlerinin temsilidir.

Böylesi Amerikan askeri tarzındaki filmler genelde, politik olarak ülkesel faaliyetin haklılığını temellendirmeyi, Amerikan askeri faaliyetine meşru bir zemin hazırlamayı, Amerikan üstünlüğünü vurgulamayı amaç edinmektedirler. Burada özellikle dikkat çeken bir diğer husus Amerika'nın atlatamadığı "*Vietnam Sendromuna*" karşı bir tarih oluşturmaya çalışılmasıdır. Geride kalan daha derin mesajlarsa; Amerika'nın ne kadar yaşanabilir bir yer olduğu, huzurun ve eğlencenin ülkesi olduğu, savaştan uzak yaşamının mekânı olduğu ve Amerikan rüyasının vadettikleridir. Amerika "*gerçek bir ev*" dir. Amerika'yı Amerika yapan bu yaklaşım filmlerde kullanılan en etkili yöntemdir.

IV. 1980'ler: *Indiana Jones, Terminator, Top-Gun, Rocky-4, Rambo Filmleri*

80'li yıllar dünya siyasetinin gerginliklere olduğu kadar değişimlere de şahit olduğu yıllardır. Özellikle Sovyetlerin bir dönüşüm içine girdiği zaman dilimi 1985 Gorbaçov'un yönetime geldiği döneme tekabül etmektedir. Çünkü Gorbaçov yenilikçi bir liderdir ve değişim taraftarıdır. Bu doğrultuda Batıyla olan yakınlaşmasının temellerini Reagan ile kurduğu iletişimle atan Gorbaçov Soğuk Savaşı'n bitmesine zemin hazırlayan kişilerden biridir.

Aynı anda ABD'de 1981-88 yılları arasında aşırı sağcı bir lideri yönetime getirmiştir. Bu kişi Reagan'dır. Reagan aktörlük yapmış ve bunun

yanında çevresi oldukça geniş biridir; önceleri televizyon karşıtı bir tutum sergilerken zaman içinde bu tutumu değişmiştir (Alatlı, 2013: 72). Askeri harcamaları artırmasıyla bilinen bir liderdir. Yıldız Savaşları Projesi adı verilen bir savunma sistemi planlamıştır. Oldukça fanatik bir komünizm karşıtlığı içindedir.

Yaşanan siyasi deneyimler ve politik çalkantıların yanında ekonomik beklenti ve faaliyetlerin sonucunda liderlerin/devlet otoritelerinin öne çıktığı, ferdiyetçiliğin arka plana atıldığı bir dönem görülmektedir (Kurtoglu, 2016: 265).

Amerika ve Rusya için durum bu yöndeyken Arap coğrafyasında pek iç açıcı değildir. 1980-88 yılları arasında İran-İrak Savaşı yaşanmış ve dünya sonuçsuz bir olaya şahit olmuştur. Milyonlarca insanın ölmesi ve yaralanması ile neticelenen savaş bölge için önemli bir sorun oluşturmuştur. ABD bu savaşa petrol bölgesi yüzünden dâhil olmuştur ve özellikle Irak’a silah yardımları yapmıştır. ABD bölgedeki ekonomik çıkarlarını korurken Orta Doğu bu şekilde bir dönemi kapatmıştır.

Bu eksenle filmler ele alındığında değişmeyen Rus ve Arap temsiller yanında teknolojinin insan hayatına katabileceği yenilik ve gelecek için yazılan oldukça etkili senaryolar görülmekte ve haberci niteliğinde konular işlemektedirler. Görsel efektlerin artık çok daha iyi bir noktaya geldiği hatta atılım yaptığı bu yıllar oldukça etkili bilimkurgu filmlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Her ne kadar savaşlar yaşanıyor olsa da hızla değişen ve dönüşen dünya için 80’li yıllar artık daha da hızlı dönüşümün sinyallerinin filmlerde çarpıcı bir şekilde verilmeye başlandığı yıllar olmuştur.

Bu dönemin ilk filmi olan, 1981 yapımı, Steven Spielberg’in yönetmenliğini yaptığı, macera filmi kategorisinde bulunan *Indiana Jones Filmi*, 20 milyon dolarlık bütçesiyle dönemi için ucuz olmayan bir filmidir. Görsel efektlerin ve anlatının artık çok iyi düzeye geldiği bu dönemde, izleyiciyi sıkmayan ve eğlendiren filmlerdendir.

Film 1936 yılında Güney Afrika’da başlar. Naziler gizli eserlere takıntılıdır ve bu nedenle Almanlar Kahire’de “*Kutsal Ahit/Sandık*” ı bulmak için kazılar yapmaktadır. Akit Sandığı ise hem Hristiyanlar hem de Yahudiler

için dini ve tarihi değere sahip, kutsal nesneler arasında bahsettikleri ve içinde 10 Emir'in bulunduğu sandık olarak bilinmektedir. Bu sandık, filmde anlatıldığına göre, 980 yılındaki Firavun ordusunun saldırısı sırasında Kudüs'ten Mısır'a getirilir. Kahire'deki kazı çalışmalarının sebebi de budur. Indiana Jones ise, bir tarih profesörü olmasının yanında bir araştırmacıdır da. Çok farklı ve uzak yerlere giderek tarihi değeri oldukça yüksek parçaları Amerika'ya Ulusal Kütüphaneye vermektedir. Bundan dolayı önemli bir kişilik olan Jones'a CIA Naziler'in yaptığı çalışmaları anlatır ve ondan olaya müdahale etmesini ve sandığı önce onun bulmasını ister. Jones kabul eder ve Kahire'ye gider. Sandık başarılı bir şekilde Almanlardan alınarak Amerika'ya sağ salım getirilir.

Yine Amerika'nın zaferi ile sonlanan ve Amerikan ve Yahudi propagandasının kutsallık temelinde ele alındığı bir filmidir.

Araplar yine oryantalist perspektiften, Almanlar ise katı, zalim ve kötü olarak yansıtılmaktadır. Filmde, söylem bazında oldukça dikkat çekici diyaloglar bulunmaktadır. Özellikle sandığa atfedilen önemin sebebini vurgulamak için *"Önüde bu sandığı taşıyan ordu yenilmezdir!"* denmektedir. Buradan Almanların neden bu sandığa ilgi duyduğunu ve Amerikan/Hristiyan-Yahudi geleneğin gücünün nereden geldiği de anlaşılmaktadır. *"O şey arkeolojiye ilgi duymamızı sağlayan her şeyin sembolü!"* Buradan anlaşılan Amerika'nın ya da genel manada Batı uygarlığının arkeoloji çalışmalarını dini/kutsal bir temele dayanarak yaptığıdır.

Amerikan kadınının, eli silahlı bir Arap'tan güçlü ve cesur olduğu vurgusu gözlerden kaçmamaktadır. Kadın küfede kaçırılırken şöyle söylemektedir: *"Bana bunu yapamazsınız, ben Amerikalıyım."* Diğer taraftan da Jones aynı sıralarda kendisine halkın ortasında kılıç çekip gösteri yapan iri yarı Arap'ı alaylı bir ifadeyle izledikten sonra belindeki silahı çekerek vurur. Yani Arapların hala ilkel yöntemler kullandığı vurgulanmaktadır.

Uzak öteki, Asya'da oldukça geri kalmış ve fakir, kendi halinde yaşayan, gelişmeye muhtaç bir toplumu temsil etmektedir. Jones onların arasında bir kovboyu temsilidir. Aynı karelerde yanan bir Amerikan bayrağı da

dikkat çekmektedir. Bu anlatı, politik düzlemde oradan gelebilecek tehlike/tehdit algısını ifade etmektedir.

Medeniyetin Arap topraklarında yok denecek kadar az olduğu vurgusu Marion'a kaçırıldıktan sonra elbise ve ayakkabı veren adamın ifadesinde anlaşılmaktadır: “*Dünyanın bu kısmında bile tamamen medeniyetsiz değiliz!*”

Dini söylemler içinde bir tarafta İslam/Siyonizm karşılaştırması, diğer tarafta ise mistik anlatılar ortaya çıkmaktadır. Süleyman Mabedinin maket halini bulan Jones, sandığın yerini de bu yolla keşfetmektedir. Süleyman Mabedi, Yahudiler/Siyonistler için oldukça önemlidir. Kudüs'te, Mescidi Aksa olarak bilinen yerin eskiden Süleyman Mabedi olduğuna inanıldığından, Siyonistler (Filistin'de Yahudiler için yeniden bir vatan kurulmasını destekleyen uluslararası bir siyasi Yahudi hareketinde olanlar) buradaki yapıları (Kubbet-üs-Sahra) yıkarak bu kutsal yapıyı yeniden inşa etme çabasındadırlar. Bu açıdan bakıldığında, Süleyman Mabedinin buradaki temsili hem Filistin'e hem de dünyaya yeniden, bir gün inşa edileceğine dair olan inancın simgesini sunmaktadır.

Nazi bayrağı, güneşin önünde duran Jones (Batılı temsili) ve bir zenciye Alman tarafından “*vahşi*” diye hitap edilmesi ayrı ayrı ideolojik algının söylem temelinde yansımalarıdır. Bu söylemler zaman içinde kültürel çerçeveyi/algılayışı şekillendirmekte ve böylelikle insanlar ayrıştırılmakta, küçümsenmekte, dışlanmakta, ötekileştirilip belirli coğrafyalara hapsedilerek uzaklaştırılmaktadır. Siyasi/politik tavır ise bunların kurumlar bazında gerçekleştirildiği faaliyetlerdir.

Ordunun el koyduğu sandık oldukça gizli bir yerde saklanmaktadır. Bu gizli yer, askeriyeyle ait, çok gizli argümanların saklandığı yerdir ve içinde o kadar fazla böyle gizli şeyleri barındırmaktadır ki, izleyici ABD'nin acaba daha nelere sahip olduğunu ve hangi gizli bilgileri sakladığını merak eder. Fakat en önemlisi sandığın kimde olduğudur: “*Önünde bu sandığı taşıyan ordu, yenilmezdir!*”

1984 yapımı *Terminator Filmi*, James Cameron'un yönetmenliğini yaptığı, başrolünde Arnold Schwarzeneger'in yer aldığı bir bilimkurgu filmidir.

\$6.500.000'a sahip bütçeli film Terminatör serisinin ilk filmidir. Hasılatı ise \$78.371.200'dır.

Film iyi bir bilimkurgu filmidir. Hem efektleri hem anlatısı ve heyecan dolu sahneleriyle izleyiciyi etkilemektedir. Yer yer duygusal sahnelerin de yer aldığı film her açıdan seyirciyi etkileyecek bir filmidir. Ancak filmde verilmek istenen mesaj filmin anlatısının içinde gizli olup gelecekle ilgili dini bir beklentiyi yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra oluşturduğu düşman algısı ve sunduğu yenedünya düzeni ile oldukça farklı bir savaş yöntemini de izleyiciye aktarmaktadır.

Kısaca filmin konusu şu şekildedir: 1984 yılına 2029 yılından bir robot adam, yani sibernetik organizma (syborg) olarak adlandırılan, dışı insani özelliklerle kaplı ama içi metal bir makine gelir. Bu makinanın görevi Sarah Connor'ı bulup yok etmektir. Sarah Connor ise, gelecekte akıllı makinelerin dünyayı ele geçirerek insanlığı yok etmek için çabaladığı bir dönemde kurtuluşu simgeleyen direnişçi asker John Connor'ın annesidir. John'un doğmaması için düşman Sarah'yı öldürmelidir. Fakat 2029'dan gelen başka biri daha vardır: Rise. O bir insandır ve John'un yetiştirdiği askerlerdendir, Sarah'yı kurtarmak için gelmiştir ve aslında John'un babası olacaktır. İşte film bu kaçmaca ve kovalamaca etrafında şekillenmektedir ve sonunda zor da olsa Terminatör Sarah tarafından öldürülür. Film devam edecek maceranın sinyalleri ile biter.

Düşman algısı artık yeni bir boyuta geçmiş ve dışarıdan gelen düşman artık içeride de olabilir mesajı vardır (Kurtoğlu, 2016: 60). Aynı zamanda toplumsal inanç yani toplumların gelecekle ilgili bakış açılarının başarıyı nasıl etkilediği ve insanın yapabileceğine inandığı kadarını gerçekleştirebileceği fikri sunulmaktadır (Kurtoğlu, 2016: 59). Derinlemesine bakıldığında belirli bir kurtarıcı figürü öne çıkmaktadır: John Connor. Bu Mesahi bekleyişi simgeleyen bir anlatı olarak yorumlanabilmektedir.

Bir başka husus, filme göre, robotlarla insanlar arasındaki savaştır. Bu savaş oldukça yakın bir gelecekte yaşanacaktır ve bu savaşa neden olan aslında insanlardır çünkü her türlü bilgiyi robotlara yükleyip onların aşırı donanımlı olmasını sağlamışlardır. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelere

bakıldığında artık neredeyse robot insan denebilecek robotlar üretilmeye başlanmıştır. İnsani vasıflarla donatılmaya çalışılan bu üretimlerin yakında insan gücünün yerini alacağına dair söylemler oldukça yaygınlaşmıştır. Hatta savaş sanayinde bile savaş robotlarının hazır bekletildiği de söylemler arasındadır. Şüphesiz ki dünya hızla değişmektedir. Özellikle bilim ve teknoloji bu değişime hız katmaktadır. Ancak sorun, gerçekten insanın kendi eliyle ürettiği ve fazla bilgiyle donattığı bu makinaların yarınlar için bir tehdit olup olmadığıdır. Filmlerde haber verilen ve on yıllar sonra kullanılan tekniğin varlığı göz önüne alındığında bu konu dikkate değer hale gelmektedir.

Film içinde diğer dikkat çeken temsiller ise; zenci bir polis temsilinin olması, silahlanmanın oldukça ön planda olması (Reagan'ın en dikkat çeken politikası bu dönem için silahlanmadır) ve Amerikan yaşam tarzının her alanda yansıtılmaya çalışılmasıdır.

Bu dönemde üçüncü incelenen film olan, Başrolünde Tom Cruise'un oynadığı, 1986 yapımı *Top-Gun Filmi*'nin yönetmenliğini Tony Scotti yapmıştır. \$15.000.000 bütçeli film oldukça iyi görsellere sahip tam bir askeri propaganda filmidir.

Carter ve Dodds, William Gibson'ın, Top Gun filminin Vietnam'daki Amerikan askeri başarısızlığının ortaya çıkardığı sendroma cevaben yapıldığını söylediğini belirtmektedirler (aktaran Carter ve Dodds, 2014: 11). Gerçekten de Vietnam'a göndermeler içeren filmde oldukça öz güvenli ve başarılı pilotlar vardır ve imkânsız başarılabilecek niteliktedirler. Bu asker pilotların hepsi oldukça yakışıklı ve karizmatik, kendinden emin, başarılıdırlar. Seçilmiş kişilerdir.

Film, askeri teçhizat ve yeterlilik konusunda da oldukça iyi bir filmidir. Çekimler gayet etkileyicidir. İzleyici Amerikalı olmasa bile olağan bir şekilde askerliğe ve pilotluğa ilgi duyabilir, milli duyguları kabarması. Konunun işleniş ve duygusal anlatı da o denli iyidir.

Film, Hint Okyanusunda görevli Amerikan askeri uçak gemisinde görev yapan Maverick lakaplı başarılı ve çılgın pilot Pete (Tom Cruise) ve arkadaşı Cooper'ın (Dodds) devriye uçuşu yaptıkları esnada bir Rus askeri uçağı tarafından tacize uğramaları ve başarılı bir şekilde bu tacizi bertaraf etmeleriyle

başlamaktadır. Bu başarıdan dolayı Top Gun denilen ve iyilerin de iyileri olarak adlandırılan pilotluk okuluna gönderilmeleri ve sonrasında yaşananlar filmde aktarılanlardır. Bu okul dünyanın en iyilerini yetiştiren okuldur ve Amerika'dadır.

Taciz uçuşu yapan Rus uçağı oldukça donanımlı bir uçaktır ve onunla başa çıkmak zordur. Hint Okyanusunda görev yapan uçak gemisine gönderilen Maverick kurtarma operasyonundayken yine Rus taciz uçakları ortaya çıkar ama bu sefer tam bir savaş hali yaşanır.

Böylece politik üsluplara/söylemlere dikkat çekme çabası ortaya çıkmaktadır. Ancak bu film için belki de hepsinden önemlisi 2003 yılında George Bush'un tam da bu filmin temsil ettiği duruşu sergilemiş olmasıdır. Cooper ve Dodds'un dikkat çektiği bu seremoni yazarların da dikkat çektiği bir durumdur. Filmin bir yerinde Tom Cruise'un uçağın önünde yürüdüğü bir sahne vardır. Bu sahenin aynısı Bush, bir uçak gemisine askeri uçak indirdikten sonra filmdeki temsili taklit eder şekilde askerlerin arasından geçerken yaşanmaktadır (Carter ve Dodds, 2014: 10-11). Buradan açıkça görüldüğü gibi, uluslararası politik temsil ve karşı tarafa iletilmek istenen mesajlar sadece politik dille, notalarla ya da resmi makam düzeyindeki açıklamalarla değil aynı zamanda bu tür temsillerle de iletilebilmektedir. Carter ve Dodds, Bush'un bu hareketinin ona muhalif olanlar tarafından alay konusu edilmiş olduğunu ama bunun yanında bu tarz hareketlerin ülke liderinin temsilinde zaferi, gücü, yeterliliği vurguladığının da altını çizmektedirler (Carter ve Dodds, 2014: 10). Bu nedenle filmler sadece sanatsal temelde değil politik ve uluslararası temelde de ele alınmalıdır.

Bir diğer incelenecek film olan *Rocky 4 Filmi*'ni Yazan ve yöneten başrol oyuncusu olan Sylvester Stallone'dir. 1985 yapımı, 28 milyon dolarlık bütçeye sahip olan film, 300 milyon dolarlık hasılat elde etmiştir. Film baştan sona Ruslarla olan kavgayı ele almaktadır. Rocky, Rus rakibi Drago'yu yenebilmek için zorlu bir maratona girer. Bu maraton Rusya'nın sakin kırsalında geçen günlerde onu çok zorlar ama aynı zamanda bir o kadar da güçlendirir. Rocky, Drago ile mücadeleyi kabul edene kadar Apollo'nun Rusların aslında iyi niyetli olmadığını kanıtlamaya çalışır. Gerçek anlaşıldıktan

sonra intikam maçı için hazırlanılmaya başlanır. Rocky tamamen doğal şartlarda çalışırken Drago teknolojinin ve tıbbın en etkili yöntemlerinden yararlanır. Ama zafer Rocky'nin olur ve finalde yaptığı efsane konuşması filme damgasını vurur.

Sovyetler profesyonel olarak Box liginde gelişmiş teknikle donanmış olan bir spor merkezinin olması, sporcularının burada antrenman yapması, sporcunun çok güçlü, iri yarı ve oldukça ciddi olması Rusları temsil eden anlatıyı ortaya çıkarmaktadır.

Düzenlenen basın toplantısında oldukça açık söylemlerin ve düşmanlığın tırmandığı anlara şahit olunur. Tarafların birbirlerine sarf ettikleri cümleler şu şekildedir:

Drago'nun karısı: *"Sizler iyi olduğunuza inanıyorsunuz, değil mi? Bu ülkenin çok güzel bizimse kötü olduğumuzu düşünüyorsunuz. Kendinizi çok adil biziye zalim görüyorsunuz."*

Rus menajerlerden biri devreye girer: *"Bunların hepsi bu çatışmalı ve vahşi devletinizi desteklemek için kullanılan yalanlar ve yanlış propagandalar."*

Amerikalı: *"Vahşi mi dedi? Biz halkımızı makinalı tüfeklerle duvarın arkasında tutmuyoruz!"*

"Siz kimsiniz?"

"Kim miyim? Ben sessiz suskun çoğunluğum!"

"Evet güzel. Bizi aşağılayın. Ülkenizdeki yabancılara karşı tipik kaba davranışınızı gösterin. Ama belki şampiyon dediğiniz bu küçük adamın (Rocky) kolayca yenilmesi toplumunuzun ne kadar zayıf bir hale geldiğini gösteren harika bir örnek olur bayanlar baylar."

Yukarıdaki sözlerin sarf edildiği basın toplantısındaki kavga hali, toplumsal ve politik gerilimin yansımasıdır.

Rocky'nin arkadaşı Paulie Rusya'ya gittiklerinde şöyle söyler: *"Burası normal standartların altında. Televizyon anteni bile yok. Burada çıldıracağız!"* Bu söylem Rusların Amerika'dan ne kadar geride olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.

Aslında, ABD’de 44 milyon kişi sağlık güvencesine sahip değildir, 40 milyonu üç öğün aş evinden yemek yemektedir (Kurtoğlu, 2016: 125). Nüfusla toplumdaki suçlu sayısı oranlandığında bu oran en fazla ABD’de çıkmaktadır yani nüfusuna göre en fazla suçlu ABD’dedir, 2001-2006 dönemindeki cinayetlerin sayısı Irak Savaşı’nda hayatını kaybeden askerlerin 10 katıdır (Alatlı, 2013: 171). Amerika’nın farklı toplumların gerçeklerini yadsırkenki durumu ise bu şekildedir.

“Ruslar Amerikalılara yukarıdan bakıyor” der spikerlerden biri. Rocky için *“Sadece yenilmez bir rakibe karşı değil aynı zamanda düşman bir kalabalığa karşı da dövüşüyor!”* ifadesi kullanılır. Devletler arasındaki politik gerginlik toplumlara da yansımaktadır. Ancak Rocky Rusların bile sevgisini ve ilgisini kazanmaya başlar. *“Rocky’nin kararlılığı bu düşman kalabalığı kazanmaya başladı!”* Rocky maçı kazanan kişi olur. Ruslar ringde Rocky’nin etrafını sararlar. ABD bayrağına sarılı olarak Rocky bir konuşma yapar:

“Buraya geldiğimde neyle karşılaşacağımı bilmiyordum. Benden nefret eden bir kalabalık gördüm ve bu durumda ne hissedeceğimi bilmiyordum ve sanırım ben de sizi pek sevmedim. Ama bu dövüş sırasında çok şeyin değiştiğini gördüm. Benim için hissettikleriniz ve benim sizin için hissettiklerim. Burada birbirini öldüren iki adam vardı ama bence 20 milyonun öldürmesinden iyidir. Söylemeye çalıştığım şey, ben değişebiliyorsam ve siz değişebiliyorsanız herkes değişebilir.”

ABD ve Rus savaşı Rocky ve Drago cisminde temsil edilmiş ve ABD bu savaşı kazanmıştır. Rusya hep saldırgan ve düşman, ABD ise dostane ve sakin gösterilmektedir. Psikolojik ve sosyolojik birçok çalışmaya konu olabilecek bu tarz filmler, söylemler ve temsiller bazında devletlerin olanı değil olmasını istediklerini gösterme biçiminin başka versiyonudur da.

Bu dönemin son filmi olan 1988 yapımı *Rambo Filmi*’nin Başrolünde Sylvester Stallone’nin oynamıştır ve filmin yönetmeni Peter MacDonald’dır. 1979’da Rusya’nın Afganistan işgali bölgesel olarak, ABD için, komünizm tehdidi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Rusların şiddetini ve işgalini göstermeyi hedefleyen bu film aynı zamanda Afganlılara dost eli uzatmaktadır.

Filmin hikâyesi; artık Amerika'dan çok uzakta yaşayan Rambo'dan, Amerikan askerinin, Rusya'nın Afganistan'daki katliamlarının önüne geçmek için yardım istemesiyle başlayan serüvenden oluşmaktadır. Önce bu savaşı kabul etmeyen Rambo dostu olan üst rütbeli bir askerın Ruslar tarafından esir alındığını duyunca görevi kabul eder. Ama kendi kurallarıyla savaşır. Bu sebeple Afganistan topraklarını ve halkını tanıyan Rambo, orada yaşanan insanlık dramını görünce Ruslar için sadece dostu adına değil Afganlar adına da savaşır. Bir taraftan da Rambo özelinde ABD eleştirisi de göze çarpmaktadır. Zorlu mücadele sonunda dostunu kurtaran Rambo, Afgan halkıyla da duygusal bir bağ kurar.

Film Rambo'nun Bangkok'taki yaşamıyla başlamaktadır. Uzak ötekinin temsili Bangkok halkıyla görsel ifadesini bulmaktadır. Albay Trautman Rambo'dan yardım istediğinde *“Acımasız Rus orduları 2 milyondan fazla sivil ve aileyi acımasız bir şekilde sistematik olarak katlediyorlar!”* der. Kimyasal silah kullanımından, bölgeye olan yardımların kesilmesinden bahseder. Bu durum Rusların bölgedeki faaliyetlerini anlatmaktadır.

Albay Trautman ve Rus komutan arasında geçen konuşmada Trautman:

“Zafere ulaşamayacağınızı biliyorsunuz. Her gün savaş makineleriniz az silahı bulunan bir avuç özgürlük savaşçısına topraklarınızı kaptırıyorsunuz. Gerçek şu ki insanları fazlasıyla hafife aldınız. Tarihinize iyi çalışmış olsaydınız onların vazgeçemediğini görürdünüz. Bir istila ordusuna esir olacaklarına ölmeyi tercih ederler. Böyle insanları yenemezsiniz. Biz denedik. Biz Vietnam'ı yaşadık. Şimdi siz yaşayacaksınız.” Diyerek eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir.

Rambo Afganlılarla duygusal bağ kurarak, çocuklarla yakınlaşır ve Afganlılar için de savaşır. Ancak bu filmle ortaya çıkan politik gerçek ise o zaman ortak düşmana karşı yanında yer alınan bir toplumun bugün düşman olarak algılanabileceği gerçeğidir.

Rambo, Albayı kurtardıktan sonra Ruslarla çatışırken atlı Afganlar yardıma gelir. Rambo tek bir okla helikopteri patlatırken, atlılar da ölümüne bu

makinalı orduya meydan okurlar. Bu zafer hem Amerikalıların hem de Afganlarındır.

Kendisine kalması için ısrar eden çocuğa kalamayacağını söyleyen Rambo, Musa'nın *"Kalmak istemediğinden emin misin? Bir turist için iyi dövüşüyorsun"* demesi üzerine, *"Belki bir dahaki sefere"* yanıtını verir.

Bugün hala uzaklardaki tehditlerden biri olan Afganlar, tıpkı aynı filmde bahsedilen Rusların konumuna düşürülmüş ve biten komünizm tehdidi yerini alan İslami terörün temsili haline getirilmişlerdir.

"Ülke adeta dizlerinin üzerine çökmüş... çocukların yüzde 25'i 5 yaşına gelmeden ölüyor." Üzüntülü bir şekilde şu sonuca varıyordu: "Elbette 21'inci yüzyılın başında, bir ülkeyi uyduruk sebeplerle harabeye çevirdiğimiz bu noktanın çok daha ilerisinde kendimizi geliştirmiş olmalıydık." (Zinn, 2009: 222).

V. 1990'lar: *Star Gate, Matrix, The Seige, Twelve Monkeys, Saving Private Ryan* Filmleri

90'lı yıllar, yeni yüzyıla on kala, oldukça hızlı gelişmelerle geçen bir dönem olmuştur. Özellikle Sovyetlerin yıkılması ABD için yeni tehdit arayışlarının gereğini ortaya çıkarmıştır. 1991'de yaşanan Körfez Savaş'ı Orta Doğu'nun 90'lara hareketli başlamasına neden olmuştur. Ancak dünyanın hareketine hız katan bu dönemde yaşanan teknik gelişmenin toplumlara yayılması hızlanmıştır. İnternet ve cep telefonları yaygınlaşmıştır. 80'lerle birlikte film ve dizilerde yaygın bir argüman olarak kullanılan Amerikan kültürü öğeleri artık dünyanın her yerine daha hızlı ulaşır olmuştur.

Milenyumu heyecanla bekleyen toplumlar ya da 2000'lerin birçok yeniliği beraberinde getireceği ve sanki yeni bir çağ açılacakmış algısı oluşturan söylemler tarafından buna şartlanan toplumlar, gerçekten de 90'larda bu haberci öncülleri filmlerde oldukça fazla görmeye başlamışlardır.

50'lili yıllarda başlayan uzay teknolojileri yarışı Soğuk Savaş'ın yansıdığı alanlardan biridir ve Ruslar bu konuda başlarda ABD'den ileri konumda oldukları bilinmektedir. Zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle

birlikte insanlığın her çağda ilgisini çektiği anlaşılan gökyüzü/uzay bir savaş unsuru olmaktan çıkıp daha fazla keşif merakının egemen olduğu bir alan haline gelmiştir.

Star Gate (Yıldız Geçidi) Filmi de Roland Emmerich'in 1994 yapımı ilgi çeken, tabiri caizse askeri uzay filmi denilebilecek bir filmidir. Film özetle; 1928 yılında Kahire'de bulunan ve gelişmiş bir teknolojiye sahip bir nesnenin (star gate-yıldız kapısı) son şifresinin 1994 yılında genç bir dilbilimciden alınan yardımıyla çözülmesi üzerine, kapının diğer tarafına bir grup askerin ve şifreyi çözen dilbilimcinin geçmesiyle yaşananları anlatmaktadır. M.Ö. 8000 yılında uzaylı bir yaratık ölümsüzlüğünü en iyi şekilde bir insan bedeninde sağlayacağına karar vermesi üzerine Kuzey Afrika'da bir köyden kaçırdığı gencin bedenine yerleşerek kendini tanrı ilan eder ve yıldız kapısı/geçidi sayesinde insanları farklı gezegenlere göndererek çok değerli bir maden elde eder. Fakat dünyada çıkan bir isyan sonucu kapatılıp gömülen bu geçit 1928 yılında Amerikalılar tarafından bulunur ve askeri bir üste yıllarca incelenir. Sonunda çalıştırılır ve yıldız sisteminin çok uzak bir köşesindeki dünyayı andıran çöl bir gezegene açılır. O tarafa geçtiklerinde geri dönmek için şifrelere ihtiyaçları olan grup orada yaşayan insanlarla karşılaşır. Dilleri oldukça eskidir ve bedeviye benzemektedirler. Sonra Ra çıkar sahneye ve yaşanan maceralardan sonra Ra öldürülür, kapının nasıl çalıştırılacağı bulunur ve askerlerden sağ kalanlar geri dönerler ama genç dilbilimci orada âşık olduğu kadının yanında kalmaya karar verir.

Filmin konusundan da hareketle denebilir ki, insanoğlunun bilinmeze olan ilgisi keşfetme isteğini artırmaktadır. Uzay da bugün insanlar için en gizemli bilinmezler arasında yer almaktadır. Bu nedenle teknolojik gelişmeler ışığında uzay çalışmaları hız kazanmış ve birçok yeni bilgiye ulaşılmıştır. Yıldızların Batı halkları için felsefi düzeydeki bir diğer önemi ise Yunan Medeniyetine dayanan din inancının bilime olan yansımada yatmaktadır. Esasen bilim özünde Batı insanı için³ dini bir faaliyettir. Dahası, uzaylılarla temasa geçildiği, insanların birçok farklı ırktan uzaylı ile yaşadığı ama farkında

³ Bilim ve uzay çalışmalarının Batı tarihi içindeki yeri ve önemi hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. Richard Tarnas, *Batı Düşüncesi Tarihi*, (çev. Yusuf Kaplan), İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2015, s. 127-198.

olmadığına dikkat çeken açıklamalar dahi yapılmaktadır. Bu açıklamalar NASA tarafından da yapılmakta ve özellikle son yıllarda artan belge ve bilgi/görüntü paylaşımları yapılmaktadır. Bu bilgiler internet aracılığı ile oldukça kolay ve hızlı yayılmaktadır. Ancak devlet adamlarının ve askeri yetkililerin bu konularla ilgili yaptığı açıklamalar daha az dikkat çekici değildir. Özellikle emekli olduktan sonra bu tür açıklamaları daha rahat yapabilmektedirler.

Nazilerin, Sovyetlerin de bu konularla oldukça ilgili olduğu bilinen gerçekler arasındadır. Ve bu ilgileri birçok filme de konu olmuştur. Ve yapılan bu çalışmalar hakkındaki yayınlanan belge ve videolara günümüzde yine internet aracılığı ile rahatça ulaşılabilir. Örneğin Rusya Başbakanı Medvedev'in 2012 yılında bir muhabire yaptığı açıklama oldukça dikkat çekmektedir. Açıklamada uzaylıların devlet adamlarına rapor edildiği, sayılarının oldukça fazla olduğundan bahsetmektedir (<https://www.youtube.com/watch?v=KLM5YQJz2Zg>). Bir diğer açıklama ise Kanada'nın eski Savunma Bakanı Paul Hellyer'in yaptığı açıklamadır. O da benzer yönde ama biraz daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Ancak bunlar sadece iki örnektir. Bu konuda Rusya'nın da ABD'nin de yaptığı belgeseller vardır. Pilotların yaşadıkları ilginç deneyimler de bu açıklamalara dâhildir. Odaklanılması gereken nokta halk, devlet düzeyinde bilinen bu bilgilerin çok azını bilmektedir.

Sirius Uzay Araştırmaları Merkezi Başkanı Haktan Akdoğan ise belirtmektedir ki bu bilgilerin açıklanması insanların düzeni sorgulamalarına ve sistemden rant elde eden kâr odaklarının bundan oldukça fazla zarar göreceğine ve rahatsız olacağına; bu nedenle de güç odaklarının bu konunun gizliliğini tercih ettiklerine değinmektedir (<https://www.youtube.com/watch?v=xxO6t5FEsL8>). Bu tarz konular herkesin ilgisini çeken konular değildir. Kimilerine göre kurmacadan ibaret hikâyelerdir. Bakış açısıyla ilgili bir durumdur ve doğaldır. Ancak ne olursa olsun böyle bir gerçeklik olması için herhangi bir engelin varlığı da söz konusu değildir; evrenin büyüklüğü hesaba katılırsa bu daha da mümkün

görülmektedir. Bu noktada izlenen filmlerin bir de bu açıdan ele alınması hem politik hem de toplumsal açıdan oldukça önemlidir.

Filmde dikkat çeken öğelerden birinin uzak gezegendeki halkın Arap müziği ile eğleniyor olmasıdır. Sonradan anlaşılıyor ki bu insanlar Mısır'dan gelen insanlardır.

Film, çocukların yine ön planda olduğu bir filmidir. İncelenen diğer bazı filmlerde olduğu gibi burada da çocukların savaşa etkin ve gönüllü katılımı görülmektedir. Hem Ra'yı hem de Amerikan askerlerini korumaya çalışan çocuklardır. Amerikan askeri gibi çarpışan çocuklar bundan gurur duyarlar. Böylece yine açıkça Amerikan askeri vurgusu, bir grup Amerikan askerinin başarısı ve birilerini kurtarmaları ayrıca da çok sevimleri göze çarpmaktadır.

Bu dönemin ikinci filmi ise yönetmenliğini Lana ve Lilly Wachowski'nin yaptığı *Matrix Filmi*'dir. Senaryosu yine aynı iki isme aittir. 1999 yılında çekilen filmin bütçesi 63 milyon dolar, hasılatı ise 460 milyon dolardır.

Film çok ses getirmiş ve film tarihi içinde önemli yere sahip olan filmler arasına girmiştir. Temelde dini bir öğreti üzerine kurulu olan film insanları uyanışa çağırmakta ve var olan dünyayı ve düzeni sorgulamaya yöneltmektedir.

Özetle; filmin kahramanı Neo gündüzleri normal bir hayat yaşasa da geceleri hackerlik yapmaktadır. Ama bilgisayar korsanlığında (hacker) ileri gittiği için farklı olduğu anlaşılır ve internet üzerinden bilmediği kişiler tarafından mesajlar almaya başlar. Sonra bu kişilerle tanışan Neo aslında hayatın sanal bir gerçeklikten ibaret olduğunu, dünyayı uzun zaman önce makinelerin ele geçirdiğini ve bu düzene dur diyecek kişinin kendisi olabileceğini öğrenir. “Gerçek” hayata ayak uydurmaya çalışan Neo sistemin ürettiği savaşçılara karşı eğitilir. Onun gerçekten beklenen kişi olup olmadığı konusunda kararsız kalan birçok insana nazaran Trinity ve Morpheus Neo'ya tam anlamıyla umut bağlayan iki insandır. İlerleyişi ve gelişmesi, gerçekleştirdiği aykırı durumlar onun farklı olduğunu kanıtlar. Ve gerçekliğe entegre olur. Makineler Morpheus'un anlatısıyla, 20. yy'ın erken döneminde insanların yapay zekâyı canlandırmayı başarması ve “kendi ulaşmazlığını

aşmış” olduğu bir dönemde makinalar sahip oldukları zekâ sayesinde insanlara karşı bir savaş açar. Ancak bir türlü onlarla baş edemeyen insanlar makinelerin enerji kaynağı olan güneş ışınlarını yok etmek için dünyayı karartır. Bu sefer de insanların enerjilerini kullanarak yaşamaya devam eden makineler dünyayı ele geçirir ve dünyada çok az insan hayatta kalır. Onlar da yer altında yaşamaktadır. Zion adı verilen yer altı şehrinde yaşayan insanlar aslında, gnosis (kabala tarzı inanış biçimi) inancına göre dünyanın bir gerçeklikten değil hayalden ibaret olduğunu fark eden %1’lik kesimin temsilidir; geriye kalan %99 ise gerçeğin farkında olmayan kesimi ifade etmektedir (Kurtoğlu, 2016: 56). Buradan hareketle dünyada çok az insanın gerçeklerin farkında olduğunu ve geriye kalanın dünyanın içinde olduğu döngüye ayak uydurduğu ve sorgulamadan yaşadığının göndermesi olduğunu söylenebilmektedir.

Kurtoğlu’nun adı geçen eserde oldukça derinlemesine ele aldığı bu film değindiği gibi sadece Hristiyanlık inancının değil Musevilik, Gnostisizm ve Budizm inançlarının toplamının bir karmasıdır. Çünkü Budist öğretiyeye de fazlaca atıf yapılmakta ve dövüşlerde uzak doğu dövüş teknikleri de kullanılmaktadır. Kurtoğlu ayrıca aktardığı bir röportajdan Neo isminin One/Tek Tanrı’yı işaret ettiğini de belirtmektedir (Kurtoğlu, 2016: 46). Ayrıca yöneticisi ve kuralları olmayan ve her şeyin mümkün olduğu dünya tasavvuru Matrix’te var olmaktadır.

Matrix, dünyadaki karmaşanın, kaosun, kötülüğün ancak savaşarak ve kurtarıcı geldiğindeki büyük savaşla kazanılabileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Devletsiz bir düzen geleceğe yapılan bir atıf olduğu gibi küresel dünyayı da nitelemektedir. Tüm ırklardan olan insanlar Zion şehrinde toplanmışlardır ve bir arada yaşarlar. Bir karma konsey tarafından yönetilen bu halk huzura/güneşe yapılan bu büyük savaşla kavuşur. Tıpkı Yahudilerin Mehdi inancında olduğu gibi.

Bir diğer husus başlangıç sahnesinde Neo’nun bilgisayarına akan verilerin gösteriminde ekrana Arapça yazılı bir haber düşmesidir. İslam’a ve Araplara da bu yolla yapılan gönderme bu filmin aslında onları da ilgilendirdiği mesajını bünyesinde barındırmaktadır.

Ana hatlarıyla ele alındığında Matrix filmi, günümüz dünyası için vermiş olduğu çok yönlü mesajlarla halâ güncelliğini korumaktadır. Hem küresel bir düzen ifadesi yönetimlere ve uluslararası arenaya bütünlükçü bir yapı için göz kırpmakta hem de toplumsal bir yanılma halini, aslında güçlü ülkelerin sorgulamadan yaşayan toplumlar hayalini, yansıtmaktadır. Bu noktadan bakıldığında toplumlar medya ile sürekli bir algı ve yönlendirme dünyasında yaşamaktadırlar. Baudrillard'ın da dikkat çektiği bu “*sanal*” dünya insanlara algı yoluyla sunulmaktadır. Böylece kolayca yönlendirilebilen toplumlar ortaya çıkmaktadır.

Öte taraftan film verdiği teknolojik ipuçlarıyla yapılmaya çalışılan ya da yapılacak çalışmaların sinyali de vermektedir. Tıpkı Neo'ya yapılan bilgi aktarımının gerçek olması, ya da bir insan gibi düşünebilen ama eğitilmesi gereken robotların yapılmış olması gibi (Kurtoğlu, 2016: 58)

Bir diğer önemli film ise Edward Zwick tarafından yönetilen 1998 yapımı *The Siege (Kuşatma) Filmi*'dir. Henüz 2000'lere girmeden önce milenyumun neler getireceğini ya da getirmesinin tasarlandığını fazlasıyla açık bir şekilde öngören bir filmidir. Başrollerde Danzel Washington (Hubbard), Bruce Willis (General Devereaux) ve Annette Bening (Elise Kraft) yer almaktadır. Politik ve askeri olarak verdiği mesajlarla başından sonuna kadar yoğun bir filmidir. Bu nedenle biraz daha uzun bir incelemeye yer vermek hem filmi daha iyi anlamak hem de derinlemesine içeriğini daha iyi görebilmek için faydalı olacaktır.

FBI (Federal Bureau of Investigation-Federal Soruşturma Bürosu) ve CIA arasındaki yetki mücadelesine bir de Ordunun dahil olduğu bir süreç yaşanır. Bu süreçte terör uzak topraklarda olduğu gibi ABD topraklarında da varlığını göstermeye başlamıştır. Ardı ardına yaşanan rehine olayları ve bombalı saldırılar bir an önce içerdeki düşman yapılanmasının bulunup yok edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu süreçte Hubbard FBI'ı temsil eden ve ABD değerlerine bağlılığıyla öne çıkar nitelikte biridir. Ancak Elise CIA'dendir ve gizli kapaklı denilebilecek yöntemlerle ve ülke dışı operasyonlarla ilgilenen birisidir. General Devereaux ise ordunun duruma el koyarak ülkede etkin bir güç olması taraftarıdır. Bu üç kişi arasındaki ortaklık ve gelgitlerle sürdürülen

operasyonda Devlet olağanüstü hali abartarak ülke vatandaşı olmalarına rağmen tüm göçmenleri/Arapları tehdit olarak görmeye başlar. Bu durum halk içinde negatif etkiler ortaya çıkarsa da yaşanan terör ve korku hali insanları kararsız durumda bırakır. Film sonunda hücre tipi düşman yapılanmalarının bulunup yok edilmesiyle ve ordunun şehirdeki faaliyetlerinin son bulmasıyla biter. Bu arada Hubbard FBI’ın sorgulanan gücünün geri kazanılmasında etkili bir rol oynar.

Film, uzak coğrafyalar olan Arap topraklarında meydana gelen patlama haberleriyle, terör saldırılarıyla başlamaktadır. Ve bu bombaların Amerikan askerini ne kadar çaresiz bıraktığı belirtilen haberler arasına girmektedir. “*Kökten dinci*” olan terörist lider *Ahmet Bin Talal*’dır. ABD’nin yıllarca uzaktan savaştığı *Usame Bin Ladin*’e oldukça fazla benzeyen bir siması vardır. Bu kişi İsrail gizli servisi MOSSAD tarafından da takibe alınmış biridir. MOSSAD’la işbirliği ABD’nin İsrail devletini tanıdığını ve ona güvendiğinin de bir belirtisidir. Politik olduğu kadar istihbarat çalışmalarında da dostane ilişkiler yaşandığının da kanıtını oluşturmaktadır.

Ahmet Bin Talal yakalandıktan sonra bir hücreye koyulur ve burada “*Fatiha Suresi*”ni okuduğu ve tespih çektiği sahneler gösterilir. Bu anlatı ile terör ve İslâm hiç olmayacak bir yönde bağdaştırılmakta ve Müslüman/Arap görüntüsü ile terör algısı aynı görselde birleştirilmektedir. Henüz 11 Eylül yaşanmamıştır ama Müslümanlar odağa alınmaya başlanmıştır. İzleyen sahnelerde ezan okunan kısımlar, camide namaz kılan insanlar ve camilerin kuş bakışı şehir manzarası içinde gösterimi göze çarpmaktadır.

Geçen konuşmalar arasında İslâm kaynaklı sürekli bir terör algısı oluşturulmaya çalışılmakta ve izleyicide bu yönde bir perspektif çizmeye çalışılmaktadır. “*İslâmî Cihadın espri anlayışı yok!*” ya da “*HAMAS (Harakat el-Muqawama al-Islamiya-İslami Direniş Hareketi) orada (ABD’de) tonla para topluyor*” gibi ifadeler yer almaktadır.

“*İslâm’ın rengi yeşildir!*” ifadesiyle İslâm sembolleri öne çıkarılmaya çalışılmaktadır.

ABD’de CIA-FBI çatışması gündemdedir.

“*Beyrut Brooklyne geldi!*” ifadesi kullanılan bir diğer söylemdir. Uzak diyarlar belirsiz, tekinsiz, güvensiz yerler olarak yansıtılmaktadır.

Araplara karşı artan negatif yönlü söylem ve tutumlardan dolayı ABD’de yaşayan Arap halk oldukça tedirgin ve rahatsız olur. Arap liderler de üzüntülerini belirterek her zaman ABD’nin yanında olduklarını ifade ederler ve ABD’yi ABD’liler kadar sevdiklerini ifade ederler.

Yaşanan kanlı olay Hubburd’ı fazlasıyla etkiler ve tüm sırların ortaya çıkmasını ister: “*Ülkeyle ilgili kötü söz söyleyen herkesi öğrenci toplulukları da dâhil*” herkesi tanımak ister Hubburd. Buradan hareketle 11 Eylül’den sonra ABD’de ilan edilen güvenlik yasası kapsamında polisin istediği kişiyi gözaltına alabildiği yasa (Patriot Act) hatırlanmaktadır. Ayrıca, kurulan United States Department of Homeland Security (DHS) akla gelmektedir (Alatlı, 2013: 50). ABD ulusal güvenliği ön plana çıkarmıştır. Terör artık ABD’de de kendini göstermiştir. Vatan güvenliği her şeyin üstünde gelmektedir. Bu noktada devlet istediğini yapma hakkına sahiptir, yaklaşımı öne çıkmaktadır.

İlginç diğer bir durum ise neredeyse tüm Arap ülkelerinin adlarının söylenmesidir. Her Orta Doğu ülkesinde bir olay olur ya da o ülkeyle ilgili bir bilgi ya da habere ulaşılır. Örneğin bir sekansta Umman’la Amerika arasındaki saat farkı belirtilir. Tüm bunlar hem öteki imgesinin temsilidir hem de uzaklarda yaşayan ötekilerle aradaki saat farkı gibi de olsa aradaki farklar dile getirilmektedir.

İsrail-Amerika ortaklığının ve güven anlayışının yansıtıldığı bir diğer sekans ise bombacılardan birine ait olan öğrenci vizesinin sorgulandığı bir anda vizenin aslının nerede olduğunun tartışıldığı sekanstır. Biri şöyle söyler: “*Güvenli bir yerde. Tel Aviv’deki Amerikan Konsoloslusunda olabilir mi?*”

Teröristlerin kefenlerini giyerek olay yerine geldiğinden bahsedilir ve “*60 Dakika*” filmine gönderme yapılır. Hubburd ve Elise aralarında konuşurken Hubburd bu filme atıfta bulunarak filmde zaten kefenlenme olayını gördüğünü belirtir. HAMAS, İsrail, Suudlar, İntifada gibi konular sık sık konuşmalarda geçmektedir. Samir ve Elise arasında geçen önemli aktarımlarda bulunan şu diyalog da dikkat çekmektedir:

Samir: *“Bilirsin bazıları kamplarda yaşayamaz. Kardeşim için her zaman ölümden farksızdı. Sadece filmler için yaşardı. Sonra bir şeyh (!) geldi ve ona Allah için ölmesinin güzel olacağını söyledi (!). Bu işi yaparsa ailelerimizle ilgileneceğini söyledi. Yetmiş bakireyle birlikte cennette yaşayacaktı (!). Yani yetmiş. Kardeşimin inanmaya çok ihtiyacı vardı. Böylece göğsüne on dinamit lokumu bağladı ve o sinemaya gitti. Ve sonra ben VIP oldum. Bu çok karmaşık konu.”*

Elise: *“Peki kime ihanet etmekten korkuyorsun? Bu insanları tanıyoruz. Tek amaçları bombalamak. Yeniden inşa etmek istediğiniz Filistin için mi savaşıyorlar? Sizi kullanıyorlar.”*

Samir: *“Siz de bizi kullanıyorsunuz. Herkes Filistinlileri kullanıyor.”*

Burada cehalet, dinin çok yanlış bir düzlemde yansıtılması ve Filistinlilerin özgürlük mücadelelerinin küçümsenişi/basitleştirilmesi söz konusudur. Böylelikle İslâmiyet insanlara olmadığı gibi yansıtılmakta ve *“Cihat”, “şeriat”* gibi söylemlerin yanlış algılanışı sağlanmaktadır (Lean, 2015: 113),

Dönemin ABD başkanı hakkında yapılan konuşma ise fazlasıyla cesurdur. General Deveraux Başkan’a yakın bir yetkiliyle konuşurken *“Tanrı, görev, onur, ülke... Başkentte, Wallstreet ya da Hollywood’da son on yıldır buna benzer sözcükleri hiç duydun mu?”* diye sorar. Sonra Başkanla ilgili olarak şöyle söyler: *“Görevine bağlı bir adam olmasına rağmen Başkan Orta Doğu ya da terörizm hakkında hiçbir şey bilmiyor.”* Henüz görevden ayrılmasına üç yıl olan Başkanla (Bill Clinton) ilgili bu yorum aslında Bush politikalarının ne yönde şekilleneceğinin de resmini çizmektedir.

Tırmanan gerilimle beraber devlet yetkililerinin yaptığı toplantının konusu ise olaylara nasıl karşılık verileceği hakkındadır. Yetkililerden biri *“Ya bu tehditlere yanıt vereceğiz hem de bir an önce ya da gelecek hafta bütün dünyada yüz olay daha olacak!”* der. Toplantı sırasında olayların arkasındaki olası ülkeler sıralandığında Libya, İran, Irak, Suriye diye sıralanır. Şu anda Amerika’nın fiili operasyon düzenlemediği bir tek İran vardır.

Tıpkı 11 Eylül'ün küçük bir temsilini canlandıran can alıcı sekans ise FBI binasının bombalanması ve altıyüz kişinin öldüğü sekanstır. Çünkü o güne kadar ABD'de hiç bu kadar büyük bir saldırı yaşanmadığı vurgusu yapılmaktadır.

Ordu sıkıyönetim ilan ettiğinde General bir konuşma yapar ve bu konuşmada Amerikan Ordusundan “*dünyanın en güçlü ordusu, insanlık tarihinin en büyük gücü*” olarak bahseder. Sıkıyönetimle birlikte uygulanan güvenlik politikası kapsamında Arap asıllı olanlar ya da müslümanlar stadlarda toplanmaya başlanır, tıpkı açık hava hapishanesi gibi. Ama filmin çoğu yerinde tüm negatif yönlü söylem ve görsellere rağmen Müslüman halkın ABD vatandaşı içinde yer aldığı vurgusu yapılmaktadır. Bu operasyonların sadece teröristlere yönelik yapıldığı belirtilmektedir. Öte yandan “*çöl zencisi*” söylemi ile de zencilerin uğradıkları haksız muameleler dile getirilmeye çalışılmıştır. Araplarla Zencilerin maruz kaldığı durumun aynılığı belirtilmiştir.

Film genel hatlarıyla değerlendirildiğinde; filmde sıkıyönetim sonrasında ortaya çıkan görüntü bir “istisna mekân” halidir ayrıca “kötü karakter” olarak tasvir edilen kişilere yaptıklarını anlatma şansını ABD farklı bölgelerde tanımıştır (Carter ve Dodds, 2014: 65). Fakat gelinen noktada ABD'nin yıkıcılığı ve izlediği güvenlik politikalarında sınır tanımazlığı hem filmde hem de 2000'lerle birlikte görülmüştür. “Olağanüstü gözaltı-rendition” yöntemi filmde uygulanmıştır ama bu uygulamanın adından bahsedilmemiştir, günümüzde ise ADB'nin terörle mücadelede kullandığı sıradan bir söylem ve uygulama halini almıştır (Carter ve Dodds, 2014: 61). Aslında Amerika'nın ajanlık faaliyetleriyle ve yaşanan terörün kaynağına ilişkin sorgulamalar filmi tek taraflı bir perspektiften uzaklaştırmaktadır.

Filme yapılan yorumlar hakkında en genel olanı 11 Eylül'ü haber verme özelliğine sahip olmasıdır. Sonrasında yaşanacak hadiseler dahi birebir işlenmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası güvenlik politikaları, tehdit unsurları ve nasıl tepki verileceğine kadar ince bir şekilde işlenmiş bir filmidir.

İncelenecek dördüncü film olan ve Terry Gilliam'ın yönetmenliğini yaptığı 1995 yılına ait *Twelve Monkeys (On İki Maymun) Filmi* aslında bir

bilimkurgu filmidir. Ancak Kuşatma filmi gibi haberci olduğu bazı konularda da öne çıkmaktadır.

5 milyon insan, 1997 yılında yaşanan bir virüs salgını yüzünden hayatını kaybeder ve geriye kalan azınlık ise dünya üzerindeki hâkimiyetini kaybeder. Bu insanlar paranoyak bir biçimde yeraltında kurdukları bir dünyada yaşarlar ve yüzeye çıktıklarında astronot kıyafeti gibi giysiler giyip mikroplardan korunmak için tedbirler alırlar. Yeryüzünde artık hayvanlar hâkim hale gelmiştir. Yıl 2035'tir.

Bir mahkûm olan James Cole (Bruce Willis), dünyaya bir zaman makinası ile geri gönderilir ve yaşanan virüs salgını kimin yaptığını bulup onu durdurması istenir. Fakat Cole, yanlışlıkla 1990 yılına gönderilir. Polisler onu bulur ve söyledikleri mantıklı gelmediği için akıl hastanesine kapatılır. Akıl hastanesinde Cole, Jeffrey (Brad Pitt) ile tanışır. İlginç biri olan Jeffrey deli mi yoksa çok mu akıllı pek anlaşılmaz. Ama normal olmadığı kesindir. 1990 yılında bir şey başaramayan Cole tekrar kendi zamanına geri alınır ve bu sefer 1996'ya gönderilmesi başlar. Cole, Kathryn'i bulur. Kathryn Cole'un gerçekleri söylediğini anlar. Sorumlu kişinin Jeffrey olduğunu sanırlar. Jeffrey hastaneden çıkmıştır ve bir şeyler planlamaktadır. Onu durduramazlar ama planladığı şeyin de salgınla ilgili olmadığı anlaşılır. Cole, Kathryn ile 1996'da ve o zamanın dünyasında kalmak istemektedir. Tehlikeyi atlattıklarını sanarak havaalanına gittiklerinde Kathryn esas sorumlu kişinin yine orada bulunan bir bilim adamı olduğunu anlar. Cole duruma müdahale etmeye çalışırken polisler tarafından vurularak ölür. Bu sahne Cole'un çocukluğunda şahit olduğu ve rüyalarına giren sahnedir. Olaydan kısa bir süre önce Cole telefon aracılığı ile gelecekteki bilim adamlarına mesaj göndermeyi başarmıştır. Kaçak, uçakta gelecekte gelen ve olaya müdahale edecek olan doktorla yan yana oturmaktadır ve böylece film biter.

Filme oldukça karanlık bir tablo sunulmaktadır. 90'lı yıllarda sokaklarda dağınıklık hâkimdir, insanlar TV bağımlısı, tüketim delisi bir halde yaşamaktadır. 2035 yılı ise paranoyak insanlarla dolu bir zaman dilimidir. Her şeyden korkan ve şüphe duyan insanlar vardır.

Jeffrey “*Deli ne demek biliyor musun? Deli çoğunluk iktidarı demek!*” der Cole’a. Neden böyle bir konuyu Jeffrey temsilinde sorgulamıştır senarist ya da yönetmen, düşünmeye değerdir. Yönetimlerin demokratik düzen adı altında gittikçe totaliter/faşist bir yönetim anlayışına doğru evrildiği ve güçlü olanın kurallarının geçerli olduğu uluslararası sistemde belki de artık bir dönüşüm arzulanmaktadır.

Yine diyalogun devamında sistemi sorgulayan Jeffrey “*Sistem yüzünden buradasın*” der Cole’a, “*Televizyon da orada. Seyret, dinle, diz çök, dua et. Reklamlar! Artık üretici olmaktan çıktık. Bir şey yapmıyoruz. Her şey otomatik. O halde biz neyiz? Biz tüketiciyiz, Jim. Tamam tamam bir sürü şey satın al iyi bir yurttaş olursun. Ama bir sürü şey satın almazsan ne olursun? Akıl hastası olursun.*” diye devam eder. Toplumsal bir sorgulama yapan ve sosyolojik sorunlara dikkat çekmeye çalışan bu deli-akıllı adam aslında dünyaya nereye gidiyoruz sorusunu yöneltmektedir. “*Dışarıdaki insanları bize karşı koruyorlar. Hâlbuki dışarıdakiler de bizim kadar deli.*” Bu konuya Max Horkheimer de “*Akıl Tutulması*” adlı eserinde dikkat çekmektedir. Akıl, özellikle tekniğin insan hayatına entegre olmasıyla birlikte daha az kullanılır olmuştur. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, internetin kurduğu müthiş etki alanı, oyunlar gibi etkenler insanın daha az düşünmesine daha fazla yönlendirilmesine neden olmaktadır.

Filmin paranoyak tarafı ile ilgili dikkat çeken bir diğer nokta ise, 90’lı yıllarda Cole’un sokakta karşılaştığı bir adamın insanların da dâhil edildikleri gizli deneylerden bahsetmesidir. Bilim insanlarının yaptıkları çalışmaların güvenilirmez ve insanlığa tehdit oluşturduğu düzlemindeki bu söylem bilimsel faaliyetlerin günümüzde geldiği noktaları fark ettirerek negatif yönlü etkilerini sorgulatmaktadır. Örneğin; Hitler’in çok ileri düzeyde gerçekleştirdiği bilimsel faaliyetlerin bir kısmından ancak uzun zaman sonra haberdar olunmuştur.

Genel manada filmde zaman algısı muğlaktır; geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıya müdahale edebilme yetisi ele alınırken tam anlamıyla filmin nasıl bir sonla bittiği belli değildir. Ama daha da önemlisi yöneticilere yapılan göndermedir. Çünkü 2035’te bilim insanları yönetici vasfındadır ve onların verdiği kararlar neticesinde bir sistem hâkimdir. Yani geleceğin

yöneticileri bilim insanları mı olacaktır, belli değildir. Diğer yandan ise yöneticilerin geçmişte verdiği kararların etkisi tüm insanlığın kaderini değiştirecek yönde olabilir mesajı, kötülüğün bu odaklar tarafından destekleniyor olduğu düşüncesi ile birleşmektedir. Yani geçmişte yapılan hatalar yarının dünyasını yok edebilecek büyüklükte olabilir, mesajı öndedir.

Steven Spielberg'ü yönetmen koltuğunda gördüğümüz bir başka film olarak *Saving Private Ryan (Er Ryan'ı Kurtarmak) Filmi* 1998 yılında gösterime giren iyi bir askeri filmidir. Sahnelerin gerçekçi etkisi savaşın acımasızlığını ve savaşta kaybolan insanlık duygusunu ve acıyı oldukça iyi aktarmaktadır. Yer yer yaptığı sorgulamaları ve asker-sivil, asker-ev/aile özlemi gibi konuları iyi bir perspektiften yansıtmaktadır. Beş dalda Oscar'ın ve başka birçok ödülün sahibi bir filmidir.

Özetle; mezarlık sahnesiyle başlayan film Omaha Sahili'ne yapılan askeri çıkarma ile devam eder. Bu çıkarma sekansı uzun bir süreye yayılır ve oldukça başarılı bir görsel sunumla anlatılır. İzleyicinin gerçek bir savaş izliyormuş hissine kapıldığı bu kısım kadar filmin geri kalan kısmında da başarılı anlatılar fazlasıyla mevcuttur. Bu başlangıç izleyiciye savaşın bütün acımasızlığını, ağır silahların kullanımının ortaya çıkardığı adaletsizliği gözler önüne serer. Tabi her fırsatta yine Almanların tanklarının ve kullandıkları silahların ne denli güçlü olduğuna gönderme yapılır. Çünkü olay II. Dünya Savaşı sırasında yaşanmaktadır. Çıkarma zor da olsa yapıldıktan sonra Yüzbaşı Miller'a bir emir gelir. Savaşa dört oğlunu yollayan ve üçünü kaybettiği kesinleşen anneye yüksek askeri yetkililerin kayıtsız kalamayıp, ölüp ölmediği belli olmayan ve geriye kalan tek oğlunu (Er Ryan) bulup annesine, Amerika'ya/eve yollamasını isterler. Miller da bir ekip oluşturup Er Ryan'ı aramaya koyulur. Ryan'ın hava birliğinde olduğu bilinir ama nerede olduğu bilinmez. Günler süren ve askerlerin neden böyle bir savaşın ortasında böyle bir göreve yollandıklarını sürekli sorgulamaları eşliğinde yaşanan olayların sonunda Ryan bulunur.

Filmin başından itibaren dikkat çeken hususlardan ilki askerlerin düşman olan tarafa karşı sergiledikleri acımasızlıktır. Amerikan askerlerinden

biri yanan Alman askerlerinin vurulmayıp yanarak ölmelerini beklemeyi söyler. Aynı şekilde Almanlar da acımasız bir şekilde savaşmaktadırlar.

Yüzbaşı Miller ve ekibi görev için ilerlerken geçtikleri bir kasabada çatışan bir grup Amerikan askeriyle karşılaşır. Burada Alman bir asker megafonla sürekli *“Özgürlük Anıtı paramparça oldu!”* diye bağırarak. Bunun kim olduğunu soran Miller’a cevaben diğer asker *“Dogwood Düsseldorf! Komşumuz olan cana yakın propaganda subayımız!”* der. Bu, savaşta bile Almanların nasıl provakatif yöntemler kullanabildiğini gösteren bir anlatıdır.

Tüm bunlara rağmen savaş hakkında söylenen sözler savaşı haklı çıkarma taraftarıdır. Onbaşı Upham şöyle söyler: *“Savaş duygularımızı terbiye eder, iradeyi harekete geçirir, bünyeyi kusursuz bir şekle dönüştürür. Ve insana yakın çarpışma ve ciddi durumlarda kendisini tartma olanağı sağlar.”*

Ryan bulunduğu anda ise arkadaşlarını savaşta bırakıp eve dönmek istemez.

Ryan: *“Bu hiç mantıklı değil komutanım! Gitmeyi hak eden neden ben oluyorum ki? Neden bu adamlardan biri değil? Onlar da benim kadar çok savaştı!”*

Yüzbaşı Miller: *“Katlanmış başka bir Amerikan bayrağı gönderdiklerinde annene böyle mi söylesinler?”*

Ryan: *“Ona beni bulduğunuzda bu köprüde görev yaptığımı, yanımda geri kalan diğer kardeşlerimin olduğunu ve onları terk etmemin asla mümkün olmadığını söyleyin. Sanırım anlayacaktır. Bana bu köprüyü terk ettirecek bir güç yok!”*

Askerlik bu noktada ulvileştirilip ve Ryan’ın bedeninde takdir ve övgüyü hak edecek mertebeye ulaştırılmaktadır. Bu anlayış olması gereken askeri anlayıştır. Yaşanan bu hadise üzerine Miller *“Burada garip bir çizgiyi geçtik. Dünyamız gerçeküstüne ulaşmak için bir tur daha attı!”* der. Bu cümle Ryan’ın yaptığı şeyin olağan üstü ve eşi benzeri olmayan bir şey olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Miller ve ekibi de orada kalıp az sayıdaki Amerikan askerine ve Ryan'a yaklaşan çatışma için destek olmaya karar verirler. Ölmezlerse onlar da eve dönmeyi hak edeceklerdir. Böylece çatışma gerçekleşir ve çatışma sonucunda son anda gelen hava desteği sayesinde Amerikan askeri kazanır. Fakat Miller ve ekibinden sadece bir adam sağ kalabilir. Ryan da kurtulmuştur. Miller'ın Ryan'a son sözü tüm yaşananlara lâıık olmasıdır.

Kısacası dramatik ve bol çatışmalı, tam manasıyla bir askeri film olan bu film Amerikan askerinin nasıl koşullarda neler yaşadığını, görselleştirilen ev özlemine ve sadece kendi özgürlüğü için değil masum tüm insanların özgürlüğü için çabaladığını göstermeye çalışmaktadır. Böylelikle izleyicinin gözünde oluşturulmaya çalışılan imaj, kendini uluslararası polis gücü ilan eden bir ülkenin uzak diyarlarda savaşırken iyi karşılanmasını ve savaşın görünmeyen tarafının ise bir belgeymiş gibi bu şekilde bir sunum haline getirilmesidir.

VI. 2000'ler: *Black Hawk Down, 300, Operation Swordfish, Children of Men, The Lord of The Rings Filmleri*

2000'lere girilirken milenyum çağı söylemleri insanlara gelecek binyıl hakkında belki de daha umutlu olmaları noktasında motive edici bir unsur olmuştur. Yeni bir binyıl, giderek gelişen teknik gelişmeler ve insanın her geçen gün artarak ilerleyen gelişmesi 90'ların bitimine kadar savaşların bitmesini sağlayamamış, kaosların ve yıkıcılığın bitirilebilmesi olasılığının aksine tüm bunlar artarak devam etmiştir. Yaşanan iki yıkıcı ve kıyıcı insanlık savaşı uluslararası yeni bir nizam kurulmasının öngörülmesini sağlayabilmiştir ama bu kurulan düzen de askeri ya da politik kontrol altında tutmak için oluşturulmuş görünürde yapılardan öteye geçememiştir. Bu nedenlerle belki de 2000'ler insanlığın umut kapılarını araladığı bir dönemeç olmuştur. Ancak bu dönemeç hiç de beklenen bir manzaraya dönmemiştir.

90'lardan başlayarak hızlanarak uluslararası gelişen etkileşimler teknolojinin ve "Yeni Dünya" politikalarının birer sonucudur. Ama hepsinin kaynağında küresel ekonomik ve politik anlayışın etkisi vardır.

George W. Bush 43. ABD başkanı seçildiğinde daha kendisi sahneye çıkmadan önce Hollywood aracılığı ile içte ve dışta nasıl bir yönetim politikası izleyeceği filmlerle haber verilmeye başlanmıştır.

Daha görevden ayrılmadan politikalarının etkisi ve yeterliliği sorgulanmaya başlanan Başkan Clinton, sonrasındaki eleştirilere yine filmler aracılığıyla maruz kalmıştır. Orta Doğu’da ve tehlikenin var olduğu her yerde ABD’nin daha sert, daha kararlı ama yeni politikalarla var olmaya devam edeceği sinyali verilmeye başlanmıştır.

11 Eylül’den itibaren içerde ve dışarda sürekli düşman kovalayan bir devlet haline gelen Amerikan Devleti, halkının eleştirilerine de kulak asmadan, filmlerinde bazen onları da eleştirir bir üslupla yoluna devam etmiştir. Dahası 11 Eylül sonrası ABD halkı için olağanüstü güvenlik tedbirlerinin alındığı ve otoritenin her yerde kendini hissettirdiği bir dönem olmuştur. Özellikle Müslümanlara karşı olan tutum intikam dolu olmuştur. “Yurtseverlik Yasası” olarak bilinen bir yasa Kongre tarafından kabul edilmiş ve ABD vatandaşı olmayanlara karşı hiçbir hak gözetmeden uygulanan bu yasa yetkililere, insanları şüphe halinde gözaltına alma ya da hapse atma yetkisi vermiştir (Zinn, 2009: 217).

Afganistan ve Irak Savaşları dışında Orta Doğu ve Asya’da yaşanan karışıklıklar, Avrupa’da ve Asya’da kopuşlar ve yeni yönetimler ilan edilmesi gibi olaylar da bu döneme damgasını vurmuştur. Özellikle Irak ve Afganistan Savaşları ABD halkı için üzücü sonuçlar doğursa da Hollywood aracılığı ile devlet politikalarının haklılığının ve meşruluğunun propagandası, öncesinde olduğu gibi, sonrasında da yapılmaya devam edilmiştir/edilmektedir.

Bu dönemde dikkat çeken başka bir husus ise dünya genelinde yıkıcı depremlerin çok fazla yaşanmış olması ve çok fazla can kaybının yaşanmış olmasıdır. Bu hadiseler son yıllarda daha fazla dikkat çekilen gizli savaş yöntemleri söylemlerini de gündeme getirmiştir. Gizli teknik cihaz ve yöntemlerin dünyayı sanıldığından çok daha fazla etkilediği ya da etkileyeceği bilim kurgu filmlerinde sürekli eleştirilen konular arasındadır.

İslamofobi konusu ise tam da bu terör ve savaş ağının merkezinde yer almaktadır. ABD için 90’larda yıkılan Sovyet tehdidinin yerini dolduracak bir

başka korku ve silah sanayini canlı tutacak unsur İslâm ülkelerinden gelen terör tehdidi olmuştur. Artık sadece dışarda değil ulusal sınırlar da buna dâhildir. 11 Eylül’le ülkesel bir dönüşüm yaşayan ABD, halka yüklenen korkudan yararlanan yöntemler kullanmaya başlamıştır. Özgürlük mottosu artık güvenlik-ev-huzur mottosuna dönüşmüştür. “Biz” ve “onlar” ayrımı tırmanmıştır (Zinn, 2009: 227). Elbette George W. Bush yeni nizamın yeni başkanı olmanın gereğini, güçlü Amerikan askeriyle ve sahip olduğu teçhizatla yerine getirmiştir.

ABD’nin giderek daha fazla askeri ve savaş filmi yapmasının en önemli nedenlerinden biri de, bu dönemde, Zinn’in belirttiği gibi asker kaçaklarının artması ve askerlerin içinde oldukları savaşlarda ne yaptıklarını sorgulamalarıdır (Zinn, 2009: 225). Bir iç hesaplaşma enstrümanı olarak Hollywood’dan ısmarlama filmler halka servis edilerek bu sorgulamaların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde incelenecek ilk film, 1992-1995 yılları arasında BM’nin (Birleşmiş Milletler) Somali İç Savaşına müdahale etmesi ile yaşanan olaylardan esinlenilerek yapılan ve 2001 yılı filmi olan *Black Hawk Down* (*Kara Şahin Düştü*) *Filmi*’dir. Aynı isimde bir kitaptan uyarlamadır. Yönetmenliğini Ridley Scott’ın yaptığı film tamamen askeri operasyonu anlatan bir filmidir.

Özetle; Amerika 20.000 askeri ile bu müdahaleye katılmıştır. Açlıktan dolayı büyük sıkıntı yaşayan halka yiyecek yardımı yapılır. Ama Muhammet Ferrah Aidid adındaki lider artık ileri uygulamalara gidince ABD askeri müdahale eder. BM’den habersiz bir müdahale olan bu girişim başarısızlıkla sonuçlanır. ABD askerleri operasyondan zor kurtulur ve bu şekilde film biter. Filmin sonunda belirtilen bir ayrıntıda Clinton bu durumdan sorumlu tutulan kişi olur.

Uzak topraklarda geçen anlatı, oradaki yabancı insanların durumunu gözler önüne sererken temelde yine Batı’yı yüceltme Doğu’yu küçümseme çizgisi üzerine inşa edilmiştir. Somalililer Amerikan askerleri arasında “cılız” olarak adlandırılmıştır. Ezan ve namaz sahneleri verilir. İslâmi simgelerden

olan yıldız simgesi ekrana sıkça yansır. General Somali'den bahsederken oranın Irak olmadığını daha karışık olduğunu söyler.

Ev, vatan, aile temsilleri öne çıkarılan temsillerdir.

Öte taraftan bu filmde uzak diyarlardaki savaşların nasıl olduğu da görülmektedir. Böylelikle 90'ların başında yaşanan bu hadisenin 2000'lerin başında beyazperdeye yansıtılmasının arkasında artık küçük grupların/parçalı yapıların savaşlarına çok daha fazla şahit olunacağını mesajı da gizlenmiş olabilir. Nitekim Orta Doğu bugün yüzlerce gurubun savaş alanı haline gelmiştir. Böylelikle bölgede istikrarsızlık hüküm sürmektedir.

Esasen baştan sona operasyonu anlatan ve savaştan oluşan filmin en net özeti ve açıklamasını filmdeki bir asker söyledikleri ile yapmıştır: *“Eve dönünce insanlar bana soracak: ‘Hey Hoot, bunu neden yapıyorsun? Neden? Yoksa savaş bağımlısı mısın?’ Tek kelime bile etmeyeceğim. Neden? Anlamazlar da ondan. Neden yaptığımızı anlamazlar. Bunu yanındaki adam için yaptığını anlamazlar. Sebebi bu. Tek sebebi bu.”* Amerikan halkına bu kısa ve net cevap, her şeye rağmen savaşın haklı görülmemesini ve bu fedakârlığın sebebini anlamamalarından dolayı bir sitemdir ve Amerikan askerinin kararlı tavrını simgelemektedir.

Bu dönemin ikinci sıradaki filmi, yönetmenliğini Zack Snyder'in yaptığı orijinal adı 300 olan *300 Spartalı Film*i'dir. 2006'da vizyona girmiştir. 2014'te devam niteliğinde olan ikinci bir filmle izleyiciyle buluşmuştur. Filmin başrolünü ise Gerard Butler canlandırmaktadır.

Özetle; Sparta Kralı Leonidas'ın 300 adamı ile Pers ordusuna karşı savaşını anlatan film bir yandan da Sparta'nın demokratik hayatını izleyici ile buluşturmaktadır.

Film tamamen Doğu ve Batı arasındaki farkı Batılı bakışıyla vurgulamaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası çekilen Doğu karşıtı film özelde İran-Pers İmparatorluğu'nu oldukça kötü bir zeminde göstermektedir. Batı'nın tam tersi olarak kölecilik, zevk ve cinselliğin, kadınların küçümsendiği, korku temeline dayanan bir itaat sayesinde krala bağlı kalındığı, rüşvet ve adam kandırma ile taraftar elde edilen bir Pers yönetimine işaret etmektedir. Sparta

ise tam tersi Yunan akıllı ve özgür bakış açısının hâkim olduğu, demokratik bir yaşam standardının bulunduğu, kadınların erkeklerden ayrı tutulmadığı, Kralın kral olsa dâhi tek başına kararlar alamadığı bir devleti yansıtmaktadır.

Filmin başlangıcında Sparta Kralı Leonidas'ın daha bebekken kral olacak kişi olarak seçildiği sekans dikkat çekmektedir. *“Ayakta durduğundan itibaren savaş ateşinde vaftiz edildi.”*

Pers İmparatoru, Leonidas'e gönderdiği elçiyle arasında geçen konuşmada Kraliçe *“Sadece Spartalı kadınlar gerçek erkekler doğururlar”* cevabını verir. Ondan öncesinde ise elçi söze başlamadan Sparta Kralı uyarısını şöyle yapar: *“Sparta’da herkes bir kralın elçisi bile kendi ağzından çıkacak kelimelerden kendi sorumludur.”* Ve kuyuya atılmadan önce Leonida'sın başına buyruk tavrına delilik diyen elçiye, Leonidas *“Burası Sparta!”* diyerek özgürlüğün Sparta'daki anlamını da belirtmiş olur. Bu sahne filmle ilgili en çok akılda kalan sahnelerden biridir.

Savaşmak için ise Ephor denilen ve eski tanrıların papazları olarak bilinen kişilere başvurmak gereklidir. Leonidas, istemeyerek de olsa bu geleneklere başvurmak zorundadır. “Ucube” diye nitelenen Ephorlar, rüşvet alan ve güzel kızları kâhin olarak kullanan sapık bir grup adamdır. *“Tanrılara güven”* diyen Ephora Leonidas *“Aklnıza güvenmenizi tercih ederim”* der. Sonrasında ise mistik saçmalıklar olarak gördüğü bu gelenekleri bir kenara iterek Leonidas 300 en iyi adamını seçerek savaşa gider.

Yolculuk sırasında geçtikleri bir köydeki katliam izleri karşısında ne diyeceklerini bilemeyen Spartalı askerler uzaktan gelen bir kız çocuğunu görürler. Bu kız çocuğu saldırıdan sağ kalan tek kişidir. Şöyle söyler: *“Karanlığın içinden sisle birlikte geldiler. Pençeleriyle yakaladılar bizi. Benden başka herkesi, köylüleri, onları buldular. Tanrılarda hiç merhamet yok mu?”* Bu anlatı ise Spartalı'ların merhamet duygusu karşısına Perslerin merhametsiz tutumunu yerleştirmektedir (Yiğit, 2008: 246).

Pers ordusu korkunç temsillerin bir araya geldiği bir ordudur. Ölümsüzler olarak adlandırılan katiller, türlü çeşitli milletten insanlar, farklı formlarda insan-ucube arası yaratıklar, filler, gergedanlar, devler gibi masalımsı/destansı bir toplulukla Pers ordusu Leonidas'ın üzerine gelir. Bu

Doğu mistisizmine ve Doğu topraklarında anlatılan efsane ve hikâyelere de bir atıftır. Yunan akılcılığına ve gerçekliğine karşın Doğu’da yer alan tüm olağanüstü unsurlar bir aradadır.

Kral Xerxes ile Leonidas’ın karşılaşma sahneleri oldukça manidardır. Pers kralı çok daha iri ve uzundur. Aynı zamanda yüzünde, üzerinde takılar ve çeşitli süsler vardır. Biraz kadınsı bir tavır içindedir. Onun tam tersi olarak Leonidas kaslı, sadece pelerini ile dimdik durur, askerleri de aynı şekilde yansıtılır. Pers ordusunda Siyahiler ağırlıktadır. Ve korkunç simalara sahiplerdir.

Savaşı 300 adamıyla çok iyi götüren Leonidas ihanet sonucunda savaşı kaybeder. Ve tüm Sparta askerleri ölür. Leonidas’ın ölümü ise İsa’nın çarmıha gerildiği anı andıran bir anlatıyla verilmektedir. Mitik Yunan felsefesi ile Batı inancını birleştiren bir anlatıyı ortaya çıkarmaktadır. Ama Leonidas Spartaya bir asker gönderir ve orada yaşanan kahramanlıkları anlatmasını ister.

Bir yıl sonra yapılacak olan büyük Yunan-Pers savaşından önce konuşan anlatıcı (Leonidas’ın geri gönderdiği asker) *“Bugün dünyayı mistisizmden ve zorbalıktan kurtarıyor ve hayal edemeyeceğiniz kadar parlak bir geleceğe yelken açıyoruz.”* der.

Filmde sürekli Doğu halklarının Persler özelinde aşağılanması ve Yunanistan’a yapılan büyük atıf aslında Batı’nın Yunan kültürüne dayanan köklerinden ve düşünce yapısından kaynaklanmaktadır. Reform ve Rönesans’tan sonra da ortaya atılan söylemler akıl ve özgürlük üzerine olmuştur. Batı için Doğu her zaman barbar, zayıf, vahşi, zevk düşkünü, korkak, köleciler olarak görülmüştür. Edward Said’in “Oryantalizm” olarak adlandırdığı Batı’nın Doğu algısını bu filmde her yönüyle görülmektedir fakat zaten o dönemde kölelik ve oligarşik yönetim her yerde mevcuttur (Yiğit, 2008: 248).

İncelenecek bir diğer film olan, Dominic Sena’nın 2001’de çektiği aksiyon tarzındaki *Operation Swordfish (Kod Adı Kılıçbalığı) Film*i’nin başrollerinde John Travolta (Gabriel Shear), Hugh Jackman (Stanley Jobson) ve Halle Berry (Ginger Knowles) oynamaktadır. Amerikan gizli devletine, gizli örgütlerine gönderme yapan film bu illegal yapıları bir noktada meşrulaştırmaktadır. Ancak çok daha ilginç olan nokta ise 11 Eylül’den sadece

iki ay önce gösterime girmiş olması ve neredeyse 11 Eylül saldırılarının nasıl yapılacağını birebir haber vermiş olmasıdır.

Film Gbariel Shear'ın konuşmasıyla başlamaktadır:

“Hollywood’un sorunu ne biliyor musun? Baktan filmler yapıyorlar. İnanılmaz kötü filmler. Esrar dumanı arasında varoluşçuluğu arayan beş para etmez bir film yapımcısı değilim. Kötü aktörlüğünü, berbat yönetmenliği ve stüdyo terimlerini eleştirmek kolay. Ben gerçekliğin olmamasından söz ediyorum. Günümüz Amerikan sinemasında gerçekçi hiçbir unsur yok.” diyerek sözü “Dog Day” filmine getirir:

“Sonny paçasını gerçekten kurtarmak isteseydi? İşte burası çok hassas. Ya rehinelere hemen öldürmeye başlasaydı? Merhamet etmeseydi? (...) Bir şehrin rehine politikasını değiştirmek için kaç masum rehineyi pencereye yapıştırmak gerekir? Üstelik 1976. CNN yok. CNBC yok. İnternet yok. Şimdi günümüze gelelim. Bugün aynı durum. Modern medya olayı ne kadar sürede çılgınlığa dönüştürür? Birkaç saatte. Boston’dan Budapeşte’ye kadar en büyük haber olurdu. On rehine ölür, 20, 30. Hiç durmadan peş peşe. Hepsi yüksek kaliteli. Beyin dokusunun tadını alır gibi olursun. Hepsi ne için? Otobüs, uçak? Federal sigorta güvencesinde birkaç milyon dolar? (...) bu geleneksel sinemanın dağarcığında yer almıyor ama ya böyle olsaydı??”

Genel olarak filmin konusuna bakıldığında: Esasen derin devletin gizli bir çalışanı olan Gabriel, büyük planlar peşindedir. Devletin bir operasyon sonucu hesabına aktarıp faizle biriktirdiği paranın peşindedir. Bu parayla Amerika’yı tehdit eden teröristleri yakalayacaktır. Ama yöntemi biraz farklıdır. Bir mafya gibi hareket eden Gabriel’in her yerde eli kolu vardır. Bir senatör tarafından yardım edilen Gabriel bu hesaba ulaşmak için daha önce hüküm giymiş ünlü hacker Stanley Jobson’a iş teklif eder. Stanley’de sırf kızının velayetini alabileceği paraya ulaşmak için bu teklifi kabul eder. Ancak polis bazı ipuçları sayesinde Stanley üzerinden Gabriel’in evini izlemeyi başarır. Sandığından çok daha büyük işlerin döndüğünü anlayan Stanley Gabriel’in

silah deposunu gördüğünde nasıl bir işe bulaştığını anlar. Fakat Gabriel bu yasadışı faaliyeti ülkesi için yapmaktadır: *“Onlar bir kilise bombalasa biz on tane bombalarız. Bir uçak kaçırırlarsa (!), havaalanlarını yok ederiz. ABD’li turistleri idam ederlerse atom bombası atarız. Terörizmi o kadar korkunç yaparız ki Amerikalılara saldırmak isteyen olmaz ...”* Oradan kaçan Stanley yeniden Gabriel’le buluştuğunda Gabriile büyük banka soygunundadır. Bankadaki herkesin üzerinde bombalar sarılıdır ve bir patlama dahi yaşanır. Stanley aslında kızını Gabriel’in elinden almak için oraya gitmiştir. Stanley, Gabriel’in tehditleriyle parayı Gabriel’in söylediği hesaba aktarır. İstedikini alan Gabriel herkesi bir otobüse bindirerek havaalanına gideceğini söyler fakat bir helikopter otobüsü yerden alıp havada taşımaya başlar. Tıpkı 11 Eylül’deki gibi bir gökdelenin bir kısmına çarpan otobüs binada patlamalara sebep olur. Ancak otobüs ve içindekiler bir gökdelenin tepesine ulaşmayı başarır. Burada Gabriel kaçır. Helikopteri bombalayan Stanley onu öldürdüğünü sanır ama parçaları birleştirtince Gabriel’in kaçtığını anlar. Gabriel’in *“Yanıltma. Beyin, gözün gördüğü ve kulağın duyduğu şeylere inanır.”* sözünü hatırlar. Ve film Gabriel ve Ginger’in teröristleri öldürme haberleriyle biter.

İlginç olan bu olaya Amerikan gizli ajanının sebep olmuş olmasıdır. Yani tehdit dışardan değil içtendir. Ama bu da Amerika’nın iyiliği için yapılan bir faaliyet olarak meşrulaştırılmaktadır:

“Terörist Allal bin-Hazzad’ın bugün Akdeniz’de bir yattaki açıklanamayan bir patlamayla öldüğü sanılıyor. Yetkililerin uzun zamandır aradığı bin-Hazzad geçen ay İstanbul’da ABD elçiliğinin bombalanmasından sorumlu tutuluyordu. Birkaç hafta içinde üçüncü kez büyük bir terörist öldürüldü.”

Elbette bu öldürme operasyonunu Gabriel düzenlemektedir.

Gerçekten de 11 Eylül’de tüm dünya medyası uçakların gökdelenlere çarptığı ve kulelerin yıkıldığı görüntüleri gösterip durmuşlardır. Camlardan atlayan insanların görüntüleri de verilmiştir. Fakat intikam ateşini körükleyecek bu tür görseller halkı üzüntüye ittiği gibi nefreti de arttırmaktadır. Neticede günümüzde Amerika ve Avrupa’da yükselen faşizm derecesinde milliyetçilik ve İslamofobi tüm bu çabaların ürünüdür. Özellikle

2008'den sonra Amerika'da bu tarz faaliyetlerin arttığına eserinde dikkat çeken Nathan Lean medyanın ne denli büyük rol oynadığını da ele aldığı birçok örnekle belirtmektedir. Gerçekten de henüz 11 Eylül olmadan etrafa yayılan bir tehdit algısı özellikle bu tarz filmler sayesinde insanları bu olaylara bilinçaltında hazır hale getirmiştir. Amerika'nın Irak'a ve Afganistan'a olan müdahalesi eve olan bu tehdidi yok etmek içindi.

Diğer film ise *Children of Men (Son Umut) Filmi*'dir ve Alfonso Cuaron tarafından yönetilmiştir. 2006'da gösterime Türk sinema salonlarında girmiştir. 2027 yılında dünya büyük bir kaos halindedir. İngiltere'de geçen film, İngiliz yönetiminin halkı başarıyla baskı altında tutmasından dolayı ülkesel sınırlar içindeki olayları kontrol altında tuttuğunu vurgulamaktadır.

Kısaca; Theo adındaki kişinin yıllar önceki sevgilisi çıkagelir ve ondan mülteci bir kızın kaçmasına yardım etmesini ister. Theo'da kabul eder. Kaçış esnasında yardım ettiği kızın hamile olduğunu öğrenen Theo aslında bir mucizeye de tanıklık etmektedir çünkü dünyada kısırlık baş göstermiş ve doğum olmamaktadır. Çok zor şartlarda kaçış noktasına varırlar. Mucize bebek ve annesi kurtulur. “İnsan projesi” denen bir oluşum geleceğin umudu olan çalışmaları yapmaktadır. Ana hatlarıyla bu şekilde olan film günümüz dünyasından da birçok gerçek yansıtmaktadır.

“Seattle kuşatmasının 1000'inci günü. Müslüman toplum ordunun camilerdeki işgalinin sonlandırılmasını talep ediyor. Ulusal güvenlik kanunu onaylandı. Sekiz yıl sonra İngiliz sınırları kapalı kalmaya devam edecek. Yasa dışı göçmenlerin sınır dışı işlemleri devam edecek.” Haberlerde geçen bu sözlerle başlayan film artık devletlerin kontrol mekanizmasını kaybettiği, dünyada göçmen sorununun en üst düzeye çıktığı bir dönemde aynı zamanda yaşanan kısırlık sorununa değinmektedir.

“Dünya çöktü sadece Britanya askeri ayakta!” ifadesi askeri gücün önemine bir kez daha vurgu yapmaktadır. İngiltere'nin dünyada ayakta kalan tek devlet olması da ayrıca dikkat çekicidir. Çünkü İngiltere'deki toplama kamplarında çok sayıda Müslüman mülteci vardır ve yürüyüş yaptıkları, Arapça yazıların olduğu pankartlar taşıdıkları, duvarlardaki Arapça yazıların gösterildiği, “Allahuekber!” nidalarıyla ellerinde silahlarla yürümeleri göze

çarpan sahneler arasındadır. Gelecekteki terör tehdidinin bir kaynağı İslâmken diğeri de Ruslar olarak gösterilmektedir.

Bu noktada mülteci tanımına bakıldığında;

“1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre; ‘ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” mültecidir (Barkın, 2014: 334).

Böylelikle görüldüğü gibi “mülteci” terimi aslında filmde anlatılan dünyadaki kaosun da temsilidir. Uluslararası alanda kabul edilen böylesi tanımları hatırlamak filmlerdeki daha derin anlatının mahiyetini de ortaya çıkarmaktadır. Yani tüm İngiltere’ye kaçan mülteciler aslında terörden kaçan ve güvenli bir yer arayan insanlardır ancak İngiltere mültecileri kamplarda toplamaktadır ve iyi olmayan, şiddet içeren muamelelerle karşılamaktadır.

Mülteci konusuyla ilgili olarak dikkat çeken bir başka anlatı ise otobüste meydana gelir. Başörtülü bir kadın ekrandayken arkadan anons duyulur: *“Onlar yasadışı göçmen. Onları saklamak, doyurmak ve yardımcı olmak bir suçtur! İngiltere’yi koruyun!”* İnsanlığın bile terk edildiği bir zamanı ele alan film bunu zorunlu göstermektedir çünkü İngiltere’nin geleceği buna bağlıdır. Günümüz politik anlayışının yansımaları olan bu tarz filmler aslında gelecekteki politikaların ne denli sertleşebileceğini haber vermektedir. Halkların mülteci ve göçmen olaylarına bakış açısı böylece keskin bir noktaya taşınmaktadır ve durumu siyasallaştırma, tamamen politik bir zeminde insanların olayları kavraması ve merhametten uzak hareket etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Daha önce ele alınan filmlerdeki “lanet” beklentileri ve kehanetler burada da mevcuttur. Aslında kısırlık kadınlarda meydana gelmiştir ve bunun

sebebi ise bir salgın hastalıktır. Önce düşükler görülmeye başlar, sonrasında ise hiçbir kadın hamile kalamaz.

Bir diğer konu ise gerçekte Avrupa nüfusunun yaşlanmaya başlamış olmasıdır. Bu noktada Avrupa’da oldukça ilginç olaylar yaşanmaktadır. Bir taraftan ailesinden şiddet gördüğü iddia edilen çocuklar Almanya’da Türk ailelerden alınıp Alman ailelere verilirken öte yandan özellikle kız çocuğu ağırlıklı olan mülteci çocukların kaybolması hadiseleri yaşanmaktadır. Bu sayı binlerle ifade edilmektedir. Ancak hiçbir mercii bu konunun üzerine gitmemiştir. Tam tersine medyada çok az yer almıştır. Bu da göstermektedir ki aslında bu filmde gösterilen insanlığın yok olma tehlikesi temelde Avrupa’nın yaşadığı sosyolojik/toplumsal bir sorundur ve tedbir alınmadığı takdirde neler yaşanabileceği bu öngörülerle istisna mekânlarda anlatılmaya çalışılmaktadır.

Bu dönemin son filmi olan *The Lord of The Rings (Yüzüklerin Efendisi) Filmi*, üç filmde oluşan ve dünyada izlenme rekorları kıran fantastik/kurgu film türüne aittir ve yayınlandığı günden itibaren birçok takipçiyi de peşinden sürüklemiştir.

Filmin yönetmenliğini Peter Jackson yapmıştır. Ünlü bir oyuncu kadrosu vardır. Ama başarısını bu kadro kadar efektlerin ve görselliğin doruğa ulaştığı bir anlatı sayesinde yakalamıştır. 11 dalda Oscar’ın sahibi olmuştur.

Film birçok unsuru bünyesinde barındıran bir hikâyeye/anlatıya sahiptir. Bir filolog olan J.R.R. Tolkien’in ünlü romanından uyarlanmıştır. Filoloji, mitoloji, diğer dini öğeler, sembolizm, sosyoloji gibi birçok noktada incelenebilecek ve çözümlemesi yapılabilecek bir filmidir. Çünkü Grek mitolojisinden başlayarak Doğu’nun sahip olduğu efsane ve destanlara kadar her türlü alt anlatıya sahip bir hikâyedir (Ulutürk, 2012: 875).

Özetle: Kadim geleneklerin unutulmaya yüz tuttuğu bir dünyada kötülük dünyaya hâkim olma çabasını giderek artırmıştır. Bu dünya sadece insanların değil, elf, cüce, hobit, büyücü, ent (yürüyen ağaçlar) gibi birçok canlıya ev sahipliği yapan bir dünyadır. Kötülüğün gücünü son noktasına çıkaracak olan şey ise bin yıllar öncesinden dövülmüş bir yüzüktür. Bu yüzük ancak “Hüküm Dağı” ateşinde yok edilebilir. Frodo’nun (hikâyenin başkahramanı) amcasının eline geçen yüzük uzun yıllar onda kaldıktan sonra

Gandalf (kadim büyücü ve Bilbo ve Frodo'nun dostu) yüzüğün Bilbo'da olduğunu anlar ve yüzüğün yok edilmesi için kötülüğe karşı bir birlik oluşturmaya çalışır. Yüzüğü, Elflerin yaşadığı Ayırık Vadiye kadar taşıma görevini üstlenen Frodo ve ona katılan arkadaşları zorlu bir yolculuktan sonra Vadiye ulaşırlar. Ayırık Vadi'de toplanan temsilciler; cüceler, elfler, insanlar bir uzlaşmaya varamayınca Frodo sonrası daha da tehlikeli olacak olan yüzüğü yok etme görevini üstlenir. Frodo'ya bu zorlu yolculukta yardım etmek içinse insan krallığının tek varisi Aragorn, cüce lider Gimni, elf olan Legolas, Frodo'nun arkadaşları Sam, Peregrin ve Meriadoc, büyücü Gandalf ve insan Boromir eşlik etmektedir. Bu şekilde “*Yüzük Kardeşliği*” olarak başlayan ilk film diğer iki filmde anlatılan zorlu yolculuk sonunda yüzüğün yok edilmesiyle ve dünyanın büyük kötülükten kurtulmasıyla sona erer. Aragorn, varisi olduğu krallığı başına geçer ve dünya yönetimi sonunda huzur bulur.

Filmde insanlık açısından dikkat çeken unsur “tek bir dünya devletinin” varlığıdır. Ve bu devlete/krallığa hükmeden kişi ise bin yıllar önce dövülmüş efsanevi kılıcı kullanabilen kişidir. Kılıcın yeniden dövülmesinden önce Arwen ve babası (Elfler) arasında geçen konuşmada Arwen, “*Zamanı geldi. Küllerden bir ateş dirilecek. Bir ışık fırlayacak gölgelerden. Kırılan kılıç yenilenecek. Şimdi taçsız olan, kral olacak yeniden.*” der. Bu ifade bir noktada mesihi bir bekleyişin de işaretidir. Beklenen kral sonunda dünyaya hükmedecektir. Böylelikle insanlık huzura kavuşacaktır.

Anlatıda “Orta Dünyada” geçen olaylar on yıllardır savaş coğrafyası olan “Orta Doğu”yı hatırlatmaktadır. Hem insanlık için tarihi öneme sahiptir Orta Doğu hem de gerçekten dünyanın ortasında bulunan önemli bir coğrafi konumdadır. Sahip olduğu petrol rezervleri ve Nil ve Fırat nehirleri burayı daha da önemli hale getirmektedir. Filmde ise Orta Dünya yaşamının yoğunlaştığı ve önemli bir merkezi statüye sahiptir. Bu noktada Tolkien'in Orta Dünya'sı günümüzün Orta Doğu'sundan farklı bir yer değildir.

Ömer Şekerci ve Hiba Hasan Mahmood Bayati'nin “*Reading the Lord of the Rings from a Koranic Perspective*” adlı makalesinde ise filmin barındırdığı dini unsurlar Kur'an kaynaklı incelenmekte ve hangi anlatının Kur'an'da anlatılan hangi kıssalara ve yapılan atıflara denk geldiğini

belirlenmektedirler. Bu bağlamda filmde Katolik bir inanç sisteminin etrafında karakterlerin ve olayların şekillendirildiği görülmektedir (Şekerci ve Beyati, 2016: 211). Yine aynı makalenin devamında yaratılanların en mükemmeli olan insanın bu savaşta doğanın yani suyun, ağaçların ve hayvanların yardımını aldığı, cennet cehennem ayrımının öne çıkarıldığı, iyi-kötü ayrımının keskin bir şekilde yapıldığı, Armegedon Savaşına (Yahudi inancında Mesih'in gelmesine sebep olacak savaştır) yapılan atfı, sihir ve büyü gibi konuların işlediği görülmektedir. Özellikle “su” konusunda bir sahne dikkat çekmektedir. Arwen Frodo'yu Kara Süvarilerden korumak için kaçarken, bir nehrin karşı kıyısına geçtiğinde Süvariler diğer kıyıda kalırlar. Arwen ise büyü ile suyun yardımını ister ve Süvariler tam nehrin ortasında suya gömülürler. Bu Kur'an'da anlatılan ve Musevi inancında yer alan Hz. Musa kıssasının farklı bir uyarlamasıdır (Şekerci ve Beyati, 2016: 216).

Bu bağlamda Yüzüklerin Efendisi serisi derinlemesine inceleme yapılabilecek birçok alanı kapsamaktadır. Hala adından söz ettiren bu film aslında sembol ve anlatı açısından daha çok irdelenmelidir. Çünkü kitleleri peşinden sürükleyen ve tekrar tekrar izlenebilen bir film olması, oyunlarının yapılması ve hikâyenin kaynağı romanların derinliği bu konuyu daha önemli kılmaktadır. Dahası Tolkien'in yıllarca üzerinde çalışarak oluşturduğu bir “yapay dil” de mevcuttur. Tolkien oluşturduğu kurguda ayrıca Hobbitlerin hayatını da ayrıntılı bir şekilde yazmış ve bu hikâye ile ilgili de “*Hobbit*” adında üç film çekilmiştir.

Özetle Tolkien'in oluşturduğu bu yapay dünya her unsuru ile –yapay bir dile bile sahip- oldukça etkileyicidir. Fakat mükemmel bir fantastik kurgu olmasından ziyade temeldeki etki alanına odaklanılmalıdır. Çünkü A. Behramoğlu'nun belirttiği gibi Amerika ve Avrupa'da yükselişe geçen bir büyü, fal, tarikat anlayışı vardır ve bu durum ortaçağlardan da ötesine giden bir dini anlayışla bir araya gelerek kimlikleri etkilemekte ve değiştirmekte ancak bunu “kapitalizmin ideolojik aygıtı” olarak yerine getirmektedir (Aktaran Ulutürk, 2012: 866).

VII. 2010'lar: *The Expendables, Inferno, Taken-2, Edge of Tomorrow, Captain America: The Winter Soldier* Filmleri

2000'li yıllar biterken tıpkı geldiğindeki gibi dünyaya yeni sorunlar ve karmaşık olaylar ağı katarak vedasını yapmıştır. Özellikle 2010 yılında patlak veren “Arap Baharı” hadisesi etkisini hala hissettiren bir süreç olmuştur. Orta Doğu'da baş gösteren ve özgürlük hareketi adı altında ilerleyen protestolara yönetimler oldukça sert karşılık vermiştir. En çok öne çıkan hadiseler ise Mısır'da ve Suriye'de yaşananlar olmuştur. Mısır'da halka karşı askerin sert tutumu neticesinde silahsız ve sadece protesto yapan binlerce insanın öldüğü ve tutuklandığı olaylar seçilmiş hükümete karşı bir darbeye sonuçlanmıştır. Hala devam eden tutukluluklar mevcuttur ve idamlar yaşanmıştır. Suriye'de ise durum daha kötüye giderek bir iç savaşı tırmandırmıştır ve günümüze kadar gelen bu savaşta dış güçlerin de açık ya da örtülü dahiliyetleri mevcuttur. Bölgede küçük küçük yüzlerce silahlı grup ortaya çıkmıştır.

Suriyeli aileler katliamlardan kurtulabilmek için göçe başvurmuş, binlercesi denizlerde boğulmuştur. Türkiye bu noktada çaresiz insanlara kapısını açmış ve güney sınırına yakın kentlerde devletin her türlü yardımı sağladığı kamplar oluşturmuştur. Avrupa'ya geçişte bir tampon görevi gören Türkiye, milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Fakat tam tersi olarak Avrupa bu konuda oldukça sert politikalar izlemiş ve izlemekte olup sığınmacıların uluslararası sözleşmelere de konu olduğu gibi yararlanmaları gereken bir hak olan taleplerini ve insanlık hakları dâhilinde ele alınması gereken durumlarını görmezden gelerek bu konuyu siyasi sınırlar içinde tartışıp sığlaştırmıştır.

Dünyayı etkileyen ve uzunca zaman konuşulan ABD seçimleri konu dâhilinde ayrıca önemlidir. 2009'da göreve gelen Barack Obama 2017'nin Ocak ayında görevi bıraktığında birçok eleştiriyi de beraberinde götürmüştür. Ancak yeni Başkan Donald Trump'ın gelişi Obama'nın izlediği yanlış politikaların eleştirilerini de geride bırakacak bir gündem yaratmıştır. Çünkü tepki çeken ayrılıkçı söylemleri ve sert politik tavrıyla pek sevilmeyen Trump'ın Hilary Clinton karşısında şansı yok gibi gözükmekteydi. Ama beklenenin tam tersi olmuştur. Henüz 2000'lerin ikinci on yılı bitmeden eğer

Trump istediği fakat şu anda göremediği ülke içi -özellikle siyasi bazlı desteği-bulabilirse ABD temelinde pek öngörülmeven politikalarla karşı karşıya kalınacağı ve dünyayı daha derinden etkileyecekmiş gibi duran bir değişimin yaşanacağı sinyalleri mevcuttur. Ama elbette devletler ve uluslararası ilişkiler özellikle büyük güçlerle birlikte söz konusu olduğunda kesin öngörülerin yapılabilirdiği bir alan olamamaktadır.

Bir diğerk husus ise Rusya'nın özellikle Suriye meselesine dâhil olarak Batı'ya karşı bölgesel varlığını kanıtlama çabasına girmesi ve son zamanlarda hali hazırda devam eden bu meseleler çerçevesinde ABD ile yaşadığı siyasi gerginliklerdir. Zaten ABD'nin on yıllardır vazgeçemediği ve hep kullanmaya hazır Rus tehdidinin mevzu ışığında yeniden gündeme gelmiş olması şaşırtıcı değildir. Bu tarz gerginliklerin aslında hem uluslararası politikada siyasi süreç dengeleyici olarak hem de yaşanacak yeni hadiselerin zeminini hazırlamak için zaman zaman bilinçli yapılan hareketler olduğu görölmektedir. Büyük güçlerin çıkarları zaman zaman düşmanlarıyla ortaklık yapmalarını da gerekli kılmaktadır. Hatta bir adım ötede bu düşman algısı karşılıklı taraflara fayda bile sağlayabilmektedir. En büyük argüman ise savaş çıkması ihtimalinin yıkıcılığıdır ve uluslararası dengenin en çok istemediği şey aleni olarak savaşlara katılmaktır.

Avrupa Birliği'nin geleceği ise Avrupa için en önemli gündemi teşkil etmektedir. Çünkü İngiltere'nin Birlikten ayrılma kararı özellikle ekonomik kaynak ve güvence konusunda Birliği oldukça zorlayacak gibi durmaktadır. Tabii İngiltere'nin dünya için böylesi gergin ve karışık bir dönemde neden Birlikten ayrıldığı ise ayrı bir tartışma konusudur. Sadece Avrupa, Amerika ve Orta Doğu'yu eksenli değil daha uzak coğrafyalarda da değişim, hareket, terör görölmektedir. Çin başlı başına yükselen bir güçken uluslararası arenada varlığını özellikle Orta Doğu'da sessizce yaptığı ekonomik faaliyetlerle kanıtlamaya çalışmaktadır. Öte yandan bölgedeki Türklere uygulanan baskı ve zulümler ise ayrı bir konudur. Rusya'nın ön Asya'da yerel halka uyguladığı sert politikalar yine ayrı bir konudur. Afrika ise insanlığın neredeyse kendi kaderine terk ettiği, açlık ve yokluk yanında bir de yerel çetelerin zulmüne maruz kalınan bir yer halini uzun zaman önce almıştır.

Her ne olursa olsun uluslararası ilişkiler dengeler bütünüdür ve devletler çıkarları doğrultusunda politikalar izlerken bugün desteklemedikleri görüşleri yarın destekleyebilmekte ve yaşanan hadiseleri istedikleri yönle çevirebilmek için adaletsiz uygulamalara da başvurabilmektedirler. Bu her ne kadar hukukiliğe ve insan haklarına ters bir zeminde olsa da hem küresel/global sistem hem de temelde güç meselesi tüm diğer konuların önünde gelmektedir.

İncelenecek ilk film, 2010 yılı filmi olan ve zengin bir oyuncu kadrosuna sahip olan *The Expendables (Cehennem Melekleri) Filmi*'nin yönetmenliğini Sylvester Stallone yapmıştır. Stallone'un incelenen diğer filmlerinde olduğu gibi hem filmin hem de Stallone'un üslubu aynı doğrultuda ilerlemektedir. Diğer oyuncular Jason Statham, Dolp Lundgren, Terry Crews, Jet lii'dir.

Özet olarak; Stallone ve ekibi aslında özel askeri şirket gibi çalışmaktadırlar. Afrika'da korsanların rehin aldığı Amerikalı denizcileri kurtarma olayı ile başlayan film izleyiciye bu ekip hakkında biraz ipucu verir. Filmin ana konusu ise; CIA karışmak istemediği bir olayla ilgili Stallone'dan yardım ister ancak konunun ayrıntılarını kendi yöntemleriyle öğrenince ekip lideri olarak Stallone bu operasyondan vazgeçer. Ama daha sonra olayla ilgili bazı şeyleri kişiselleştirerek bu operasyonu inandığı değerler için yapmaya karar verir. Film operasyonun başarılı olmasıyla biter.

Baştan sona istisnasız Amerikan aksiyon filmi öğelerini ve klasik anlatı unsurlarını taşıyan bir filmidir.

Filmde ölmüş bir korsanı asmaya yeltenen ekip arkadaşları adamı asmaya çalışan Gunnar'a yapmamasını söylenince “*O olsa bize aynısını yapardı!*” diyerek düşmanın acımasızlığını öne çıkarmaya çalışır. Uzaklardaki düşman acımasız gösterilmektedir. Korsanların siyahi olması da ayrıca dikkat çeken bir noktadır.

Devamında evlerine dönen ekibin lideri CAI'in temsilcisi ile bir kilisede görüşme yapar. Temsilciyi canlandıran Bruce Willis “*Şu an kilisede olduğumuza göre bana Bay Kilise diyebilirsiniz.*” der Barney'e. Bu noktada kilisede olmaları ve “Bay Kilisenin” kendine bu ismi yakıştırması, alttan alta

duyulan ve kilisenin kendini hatırlatmasının farklı bir yoludur. En son Avrupa liderleri ve Papa'nın hep birlikte çektiği fotoğraf da aslında dünyaya verilmeye çalışılan büyük bir mesajın görselidir.

Filmde ilginç bir diğer gönderme ise ABD Başkanlık makamıdır. Bay kilise ve Barney konuşurlarken Barney ile daha önce çalışmış biri içeri girer. CIA onu da görev için çağırmıştır. Bu kişi Arnold Schwarzenegger'dir. Kısa bir süre sohbete katılıp daha sonra görevi kabul etmediğini belirterek kiliseden ayrıldığında Barney onun aslında başkan olmak isteyen adam olduğunu vurgular. Bu esasen bu şekilde ele alındığında pek ilginçlik arz etmez ancak Schwarzenegger'in gerçekte 2003-2011 yılları arasında California Valiliğini yapmış olması ve ABD'nin Hollywood kökenli siyasetçilerin varlığı konuyu biraz ilginç hale sokmaktadır.

Finalini ekibin tamamının yer aldığı kutlama sahnesiyle yapan filmde kullanılan silahlar, ekipmanlar, ekibin özel uçağı gibi sahip olunan kaynaklar ABD'nin sadece askerinde değil askeri birlik görevi gören kişilerinde de bulunabileceğı gibi gücünü de kanıtlamaktadır. Öte yandan ordu kadar özel askeri yapılanmalar da önem kazanmıştır. Bu algı aslında günümüzde uygulanan bir yöneme atıftır. Bir taraftan savaşın yıkıcılığı ve acımasızlığına yapılan vurgu öte tarafta tüm bu yıkıcı silahların reklamı vardır. Son olarak ise saygı duyulan ve her yerde özgürlük için savaşan Amerika'nın bu anlatı ile aslında bir tehdit değil dost olana daima dostluk yapacak bir güç olduğu mesajı ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer film olan *Inferno (Cehennem) Filmi*'nin (2016) yönetmenliğini Ron Howard yapmıştır. Filmin başrolünde Tom Hanks oynamaktadır. Dan Brown'ın aynı isimdeki romanından uyarlanan film aslında "Melekler ve Şeytanlar" adlı filmin devamıdır. Bu filmde yine Dan Brown'ın aynı adlı romanından uyarlamadır. "Da Vinci Şifresi" ise bu iki filmden bağımsız olarak Dan Brown'ın beyaz perdeye aktarılan bir diğer romanıdır.

Hikâyelerinde macera temasından vazgeçmeyen Brown olay örgüsünü daha çok "masonik inanç-tapınakçılar-pagan inancı" etrafında oluşan cemaatler ve grupların faaliyetleri etrafında şekillendirmektedir. Başkahraman ise Prof.

Langdon adıyla okuyucu ve seyirciyi yönlendiren kişi olarak ortaya çıkmaktadır.

Film genel olarak; Prof. Langdon'ın bu sefer olaylar kadar hafızasıyla da mücadele ettiği bir serüvene dönüşür. Hafızasını kaybeden Longdan gözünü bir hastane odasında açtığı anda kendisini öldürmeye gelen bir polisten genç Doktor Sienna sayesinde kurtulur ve neler olduğunu anlamaya çalışır. Üzerinden çıkan bir tüpün içinde yer alan ve şifreli bir küçük projeksiyon cihazı olan silindir şeklindeki alet Dante'nin Cehennem temalı resmini duvara yansıtır. Bu şekilde çözülmeye başlanan olay Langdon'ı İstanbul'a kadar getirir. Aslında bir kurgunun içinde hareket eden Langdon sonradan gerçekleri hatırlar. Büyük plan ise İstanbul'da bir virüsü insanlara bulaştırıp insanlığın bir kehanetteki gibi çoğunun ölmesi ile insanlığın kurtarılmasının amaçlanmasıdır. Bu planı aslında Sienna'nın ölen sevgilisi Zobrist yapmıştır. Bu korkunç planı Dünya Sağlık Örgütü ile birlikte engellemeye çalışan Langdon ekibiyle birlikte başarıya ulaşır ve film böylece sona erer.

“İnsanlığın kendisi kanserdir!” Filmin başlangıcında iş adamı Zobrist, verdiği bir konferansta bu cümleleri kullanmaktadır. O konuşurken arkasında akıp duran görüntüler cümlelerini görsel temalarla tamamlamakta ve bilinçaltı düzeyinde cümlelerle örtüştürmektedirler. Bu cümle kehanetler etrafında şekillenen bir görüşü yansıtan ve insanlığın hastalıklı bir durumda olduğunu düşünen dünya görüşüne dayanmaktadır.

Yine konferans sahnesinin devamında *“İnsanlığın son umudusun”* ifadesi Zobrist tarafından söylenirken fonda Floransa Katedrali ve Floransa Sarayı gösterilmektedir. Floransa İtalya'da bir şehirdir. İtalya ise Papalık makamının olduğu ülkedir.

Zobrist konuşmasında dünyanın artan nüfusundan bahseder ve bu rakamın sekiz milyar olduğuna vurgu yapar. Bu esnada Kâbe ve tavaf eden insanlar arkasındaki görüntü akışına yansır. Ve uzunca bir zaman orada kalır. Bu yansımadan önce ise sıradan mekânlar görüntülere yansımaktadır. Bu anlatı aslında insanlığı tehdit eden bir olay olarak değerlendirilen nüfus artışının Müslümanlara bağlanması ve virüsün yayılacağı nokta olarak İstanbul'un seçilmiş olması noktasında oldukça manidar bir durumdur.

Zobrist'in konuşmasının devamı ise şöyledir: “*Kırk yıl içinde 32 milyar insan hayatta kalmak için mücadele edecek*” ve ekler “*Cüretkâr bir şey yapmalı...*”. “*Dante’nin Cehennemi artık sadece bir kurgu değil kehanet!*” Dante bilindiği üzere ünlü şair ve politikacıdır. Eserleri filmde de belirtildiği gibi dini açıdan da ilginç anlatı öğeleri içermektedir.

Zobrist ölmüştür ve görevi tamamlamak sevgilisine kalmıştır. Langdon’ı atlatan kız İstanbul’a doğru yola çıkar. Ayasofya’da yatan bir dük olan Enrico Dandolo’nun mezarı ise onları saldırının hedeflendiği noktaya götürecektir.

Aslında Langdon’dan bu konuyla ilgili yardım isteyen ve onu bilgilendiren Dünya Sağlık Örgütüdür. İstanbul’a geldiklerinde direkt olarak Ayasofya’ya giden ekip buradaki işareti bularak saldırının yapılacağı noktayı bulmaya çalışır. Enrico Dandolo’nun mezarına gittiğinde Langdon şiir dizeleri gibi bazı sözler söylemeye başlar, bunların arasında Ayasofya hakkında “*bilgeliliğin yaldızlı müzesi*” ifadesi vardır.

Çözdüğü düğümde Yerebatan Sarnıcını işaret eden sonuca ulaşan Langdon burayla ilgili sorular sorar müze müdürüne. Ancak diyalog oldukça garip ve anlaşılmazdır. Kulağını yere koyduğunda akan su sesini duyar Langdon. Suyun nereye aktığı sorulduğunda müze müdürü “*Kanalizasyona, şehrin sarnıcına gidiyor*” der. Sonrasında ise yerin altında sütunlu bir yer aradıklarını söylediklerinde müze müdürü Yerebatan Sarnıcı’nı söyler ve hakkında bilgi vererek ekibi buraya götürür. Burada ilginç olan ise şehrin sarnıcını işaret ettikten sonra tarihi Sarnıcı işaret etmesi bir algı çarpıtmasına ve acaba o sarnıç bu sarnıç mı gibi soruların sorulmasına neden olmaktadır. Çünkü Yerebatan Sarnıcı kanalizasyon suyu akan bir yer değildir.

Riskli bir aramanın ardından virüsün içinde olduğu poşet korumalı bir kaba konurken sorunsuz bir şekilde operasyon sonuçlanmış olur. Bu sekansta ilgi çeken husus ise neredeyse Türk yetkililerden kimse bulunmamasıdır. Dışarıda Türk Polisleri olsa da sanki bulundukları yer Türkiye değil de kendi ülkeleriymiş gibi operasyon yapan Dünya Sağlık Örgütü operasyon bitiminde dahi bir Türk yetkiliyle muhatap olmaz. Bu anlatı Türkiye’nin hem devlet hem güvenlik hem de uluslararası kurumlar noktasında yok sayıldığı bir anlatıdır.

Çünkü filmde örneğin operasyon için bölgedeki tüm elektronik iletişim ağları devre dışı bırakılmakta. Bu ise Elizabeth'in emri ile yapılmakta. Burada Türk yetkililer değil yabancılar operasyon yapmakta.

Yönetmenliği Olivier Megaton tarafından yapılan 2012 yapımı *Taken 2 (Takip 2) Filmi*'nin başrolünde Liam Neeson oynamaktadır. Aksiyon filmi olan yapımda eski bir CIA ajanı olan Liam'dan intikam almaya gelen kişilerle yaşadığı olayları anlatır. Aslında iki filmden oluşan bir hikâyedir. Çünkü bu film ilkinin devamı niteliğindedir.

Filmin konusu kısaca; CIA eski çalışanı Liam'ın kızını kaçıran adamları öldürmüş olması nedeniyle ölenlerin yakınları Liam'dan intikam almaya gelirler. Liam ise aslında iş için geldiği İstanbul'da kızı ve eski eşiyle birkaç gün tatil planlamaktadır. Boğaz manzaralı bir otelde Araplarla iş konusunda anlaşmaya varan Liam tatil için hazırdır. Fakat eski karısıyla çıktığı yemek sırasında kaçırlırlar. Kız annesiyle babasının yerini bulur ancak adamlar kadını kaçırmayı başarır. Kızını zorlukla ABD konsolosluğuna götürmeyi başaran Liam, karısını da bulmayı başarır ve kötü adamları öldürür. Los Angeles'a yani evlerine dönerler ve mutlu bir aile tablosuyla film biter.

Filmin ayrıntılarına gelindiğinde ise pek iç açıcı değildir. Can alıcı nokta ise İstanbul'da geçen bölümlerde İstanbul'un yansıtılma biçimidir. Oldukça izbe sokakları olan (çünkü çekimler dar, eski ve ara sokaklarda yapılmış), arada bir Arap müziklerinin çaldığı, sakallı adamların çarşafli kadınların ara sokaklarda gösterildiği Türkiye burada fakir bir Orta Doğu ülkesi statüsüne konmaya çalışılmaktadır. Keşmekeş halde bir şehir yansır ekrana ve arabalar bile o kadar eskidir ki 2012 İstanbul'undan eser yoktur. İstanbul havadan çekimlerle gösterilmese bir kasaba denebilecek formatta anlatılmıştır. Havadan gösterilen yerler de aslında eski yapılarıdır, İstanbul'un yeni ve gerçek yüzü değildir.

Kötü adamların ellerinde ay yıldızlı dövmeleler vardır.

Bir diğer önemli nokta ise yine tarihe olan göndermedir. Olaylar yaşanmadan önce Bryan ve kızı Boğazda vapur turu yaparken Bryan Avrupa ve Asya yakalarını kızına göstererek “2500 yıldır her fetihde aynı suyunun” kullanıldığına değinir. Kastı ise İstanbul Boğazı'dır. İncelenen diğer filmler de

göz önüne alındığında son yıllarda ya da yakın geçmişte yapılan filmlerde Türkiye'ye İstanbul özelinde gösterilen ilgi dikkat çekicidir. Özellikle tarihi olaylara vurgu yapılmaktadır. Uluslararası zeminde de Boğazlar Türk suları statüsünden farklı bir yere sahiptir. Bu noktada uluslararası önemi fazla olan Boğazların filmlere konu olması elbette üzerinde durulması gereken önemli bir unsurdur.

İstanbul'dan sonra gelinen evi ve huzuru/medeniyeti temsil etmektedir. İşte böylesi anlatılar uluslararası zeminde toplumlar genelinde bir dil oluşturmakta ve bir bakışa sebep olmaktadır. Bu dil ve bakış ise “ötekileştirme”, “biz” ve “onlar” algısı üzerine kurulu bir dünyanın temellerini atmaktadır.

Dönemin dördüncü filmi olan 2014 filmi *Edge of Tomorrow* (*Yarının Sınırında*) yönetmen Doug Liman tarafından çekilen bir bilimkurgu filmidir. Başrollerinde Tom Cruise ve Emily Blunt yer almaktadır. Son yıllarda fazlasıyla işlenen uzaylı/istilacı konusu üzerine şekillenen hikâye insanlığın kurtuluş mücadelesini anlatmaktadır.

Filmin genel olarak konusu ise şöyledir: Aslında asker kökenli olmayan Binbaşı William Cage uzaylılar ve insanlar arasında yapılan savaşta gelinen önemli aşamada kendisine verilen görevi kabul etmeyince tutuklanır ve bilmediği bir askeri birliğe gözünü açar. Er statüsünde muamele gören Cage aslında savaşmaktan korkar çünkü hiç savaşmamıştır. Robotu andıran kıyafetler giyerek savaşa giden askerler ve günümüzdekinden farklı formdaki uçaklar dikkat çekmektedir. Savaş alanında büyük bir yenilgi alan insanlar bir türlü uzaylıları alt edemezler. Ve bu savaş esnasında Cage hayatını kaybeder. Ancak gözünü askeri birliğe getirildiği günkü yerde açar ve aynı günü ve olayları birebir yeniden yaşamaya başlar. Asker Rita'yı savaş alanında kurtarmaya çalışırken Rita “*Uyandığında beni bul!*” diyerek onu yönlendirir. Cage tekrar uyandığında Rita'yı bulur. Aslında Rita'da aynı şeyleri yaşamış ama tam uzaylı yaratıkların güçlerini aldığı ana beyni (Omega'yı) öldürecekken yaralanır ve kanı değiştiği için bu özelliği kaybeder. Şimdi ise Cage aynı durumu yaşıyordur. Bunun sebebi ise uzaylı kontrol sisteminin aslında zamanı kontrol edebiliyor olmasıdır. İnsanlar arasından bazı kişileri

seçerek onlara bu özelliği yükler ama kendisine ulaşılmasına müsaade etmez. Yani savaşın sonu başından bellidir. Savaşı bitirmenin tek yolu ise Omega'yı yok etmektir. Defalarca ve defalarca Rita'nın eğittiği Cage defalarca yaşanan aynı şeylerden sonra sonunda yaratığa ulaşmayı başarır ve yaratığı öldürür. Kendisi ve arkadaşları da ölür. Gözünü tekrar açtığında ise daha öncesinde, savaşta görev verilmek üzere Generalin yanına çağırıldığı Binbaşı olduğu anda gözünü açar ve savaşın seyrinin değişmiş olduğunu öğrenir. Uzaylı istilacıların savunma gücü yıkılmıştır ve insanlar zafere çok yakındır. Kendisi dışında kimse bir şey hatırlamaz.

Hikâyesinin ana hatlarıyla bu şekilde olduğu filmde dikkat çekilmesi gereken nokta savaş teknolojileri hususudur. Günümüzde giderek artan bir silahlanma, silah üretimi ve satışı yanında Amerika gibi ülkelerin ellerinde hiç açıklanmamış nitelikte silahlar olduğu söylentisi insanlığı tehdit eden daha önemli sorunlardır. Özellikle filmde askerlerin giydikleri zırh gibi duran ama onları bir ölüm makinası haline getiren ekipmanlar dikkat çekicidir. Bunların daha farklı formda olanı Matrix filminde de gösterilmiştir. Buradan varılması gereken nokta ise filmlerin haberci nitelikleridir.

Günümüzde daha ürkütücü olan ise gerçekte insansız robotların artık savaşlarda kullanılmasının tasarlanmasıdır. Yıllardır üzerinde çalışılan ve sonuçta gerçekten insan gibi davranabilen robotlar üretilmiştir. Yapay zekâ noktasında çalışmalar yapan bilim adamları yakın gelecekte insansı bir karar mekanizmasına sahip robotlar üretmeyi tasarlamaktadırlar. Aslında eleştirel bazda oldukça uzak zamanların öngörüsünde bulunan filmler göz önüne alındığında, yine zarar insandan insanadır anlayışını ortaya çıkarmaktadır.

Ancak filmde en çok tehdit altında olan ve kayıp veren yer Avrupa'dır. Önemli savaş merkezleri olarak Fransa, Londra, New York ve Tokyo gösterilmektedir. "*Dünya Savunma Gücü*" adı altında bir ordu birçok ülkenin katılımı ile savaşmaktadır. Almanya ve Fransa savaşta ağır kayıplar vermiş ve düşmüşlerdir. Londra insanlar için önemli bir üs konumundadır. Omega'nın konuşlandığı yer ise Louvre Müzesi'dir. Çin ve Rusya ise Doğu'da büyük destek sağlamaktadırlar. Burada dikkat çeken ilk nokta Avrupa'nın tehdit altında olması ve operasyon üssünün Londra olmasıdır. Almanya'nın ve

Fransa'nın düşmesi ve Londra'nın hala ayakta olması anlatısı, gerçek zeminde ele alındığında İngiltere'nin desteği olmayan bir Avrupa'nın kaybedeceğine vurgu yapmaktadır. Çin ve Rusya'nın önemli müttefikler olması gelecekte bu iki ülke ile planlanan yakın politik ilişkilere bölgesel ortak olarak atıf yapmaktadır. Çünkü Rusya da Çin de uluslararası arenada görmezden gelinecek rakipler değildir.

Uzaylı temsili ise düz anlamıyla sadece bir düşmanı temsil ediyorken bir adım ötede insanlığı bekleyen gerçekliği de temsil ediyor gibi durmaktadır. Daha önce incelenen filmlerde bahsedildiği gibi ve bazı insanlar için komplo teorisinden ileri gitmeyen uzaylı konusu aslında sıradan bir konu değildir. Filmlerde on yıllardır bahsedilmesinin sebebi ve uzaylıların giderek daha büyük tehdit oluşturabileceği vurgusu boş ifadeler değildir. Kâinatta başka yaşamların olması şaşırtıcı değil tam da beklendiği gibi bir durumdur. Ve uzaylı denen varlıklarla iletişim kurduğunu ya da kaçırıldığını söyleyen insanların yanında bu konularda araştırma yapan kişilerinde bizzat deneyimlerinin söz konusu olduğu bilinmektedir. ABD'de bu varlıklarla iş birliği yapıldığı konusu artık açıkça konuşulan ve medyaya sızdırılan bir durumdur. Hâl böyleyken aslında bu dikkat çabasına komplocu bir bakış açısı olarak değil ihtimalleri geniş bir perspektifle değerlendirmek olarak bakmak insanlık açısından daha doğru olacaktır. Çünkü tehdit sadece insandan insana olan bir durum olarak ele alınıyorsa ve uzaylılar burada sadece yarının tanımlanamayan düşmanını temsil ediyor olsa bile -tıpkı District 9 filminde uzaylıların mültecileri temsil ettiği gibi (Göker ve Keskin, 2015: 434)- önemli olan bu temsillerde vurgulanmak istenen noktaların ne olduklarıdır.

Öyle ya da böyle insanlığı etkileyecek olan her şey insanlığı elbette ilgilendirmektedir. Aslında burada vurgulamak istenen durum filmlerdeki bugünün tehdidi yarının gerçek düşmanı olmaktadır. Tıpkı 11 Eylül'den öncesinde tehdit olarak gösterilen Müslümanların sonrasındaki büyük düşman olması gibi.

Bu dönemin ve incelemenin de son filmi olan *Captain America: The Winter Soldier* (*Kaptan Amerika-Kış Askeri*) Filmi (2014), Russo Brothers olarak da anılan Joe ve Anthony Russo tarafından yönetilmiştir. Film ABD

fantastik sinemasının en popüler filmlerindendir. Tam bir “*Mr. Amerika*” temsili olan *Captain America* birçok filmde olduğu gibi aslında çizgi roman uyarlamasıdır. ABD’de oldukça popüleritesi olan çizgi romanlar esasen medya kadar işlev görmekte dense yerinde olur. Çünkü fanatik okuyucular, fantastik/olağanüstü bir kurguya sahip bir Amerika geçmişi inşa etme çabasında olanlar tarafından, bu tarz argümanlarla etkilenmektedirler. Bu da bir noktada olmayan efsanevi bir tarih yaratma/yazma çabasını işaret etmektedir.

Captain America izleyici ile aslında 2011 yılında “*Captain America The First Avenger*” filmi ile buluşmuştur. Burada ele alınacak film toplamda üç Captain America filminin ikincisidir. Üçüncü film ise 2016 yılında vizyona giren “*Civil War*” filmidir. İncelenecek olan ikinci filmin seçilme nedeni içeriğindeki propaganda unsurlarının ve verdiği mesajların yoğunluğu nedeniyledir. Ama şunu da belirtmek gerekir ki, 2011 yılındaki ilk film “*Captain America*” temsilinin sinemadaki doğuşunu görmek açısından önemli bir filmidir. Ve tamamen bir Amerikan propagandasıdır. Öyle ki sanki gerçekten Amerika’nın ete kemiğe bürünmüş/şahsiyet bulmuş hali gibi Captain’ın taşıdığı tüm özellikler Amerika’nın farklı birçok iyi yönünü yansıtmaktadır:

Alev Alatlının da “*Hollywood’u Kapattığım Gün*” adlı eserinde çokça değindiği gibi icon/ideal/örnek kişi olan bu film kahramanlarının üretilmesinin en önemli nedeni Amerika’nın ürettiği bu “ürünler” üzerinden bir kimlik ve tarih çalışması yapmasıdır.

Captain America: The Winter Soldier filminin konusu ise şöyledir:

Film Rogers’ın uyum sağladığı yeni hayatında sıradan bir günle başlar. Devlete ait özel ve gizli bir istihbarat biriminde bir ekiple birlikte çalışan Rogers, gittikleri bir operasyon dönüşünde bazı operasyon bilgilerinin operasyon lideri olmasına rağmen neden onunla paylaşılmadığını birimin başında bulunan Fury’e sorar. Ancak Fury, herkesin kendi görevini yaptığını vurgular. Bir güven sorgulamasına giren Rogers, akşam evinde yaralı bir şekilde Fury’i bulunca neler olduğunu anlamaz. Fury, operasyon birimleri olan SHIELD’in açığa çıktığını söyler. Çünkü Fury gündüz polis tarafından öldürülmeye çalışılmıştır. Sonra bir keskin nişancı tarafından açılan ateşle vurulur ve yapılan müdahale ile bir süre öldü gibi gösterilir. Bu süre zarfında

Rogers hem takım arkadaşı olan Natasha hem de yeni tanıştığı Sam ile birlikte hareket etmeye başlar. Natasha ise, Rusya’da KGB tarafından özel yetiştirilmiş bir ajandır fakat sonra tarafını seçer ve Amerika için çalışmaya başlar. Natasha ile Rogers, Fury’nin Rogers’a verdiği bir USB cihazından elde ettikleri bilgiyle Rogers’ın II. Dünya Savaşı’nda eğitim gördüğü birliğin olduğu yeri işaret eden bilgiler elde ederler. Oraya gittiklerinde büyük bir odada bir yapay zekâ/bir bilim adamının bilincinin aktarıldığı bir yapı ile karşılaşır. Bu bilim adamı aslında II. Dünya Savaşı’nda kötü emelleri olan HYDRA adlı örgüte çalışan biridir. Ve bu proje hala devam etmektedir. SHIELD’ın yıllarca içine sızan ve kendini belli etmeyen HYDRA yapılanması Fury’i ve SHIELD’ı deşifre eden yapıdır. Çünkü yeni bir askeri/güvenlik projesi olan bir projeyi kendi amaçları için kullanmayı planlayan HYDRA’nın artık vakti gelmiştir. Daha öncesinde Rogers’ı da saf dışı bırakmaya çalışan yapıdan kurtulan Rogers bu sefer Natasa ile bulundukları yerde saldırıya uğrarlar ancak bundan da kurtulmayı başarırlar. Sam’e giden ikili onun da aralarına katılmasıyla bir üçlü olurlar. Üçü birlikte trafikteyken yeniden saldırıya uğradıklarında ise Rogers çok büyük bir darbe alır çünkü 1944 yılında öldüğünü sandığı dostu Bucky’nin de aslında deneysel bir proje olarak kullanıldığını ve hafızası silinen bir ölüm makinesi haline getirildiğini öğrenir. Bu sırada yakalansalar da Fury’nin ekibi onları kurtarır ve öldü gibi gösterilen Fury’e götürür (Captain ve ekibinin o zamana kadar Fury’nin yaşadığından haberi yoktur). Bir plan yapan ekibin lideri Captain olur. Hain ise aslında Fury’le ortak çalışan ve ikinci yönetici konumunda olan Pierce’tır. Yaşanan zorlu mücadele ile Captain ve ekibi projeyi imha etmeyi başarırlar. Bu arada ölmek üzere olan Captain’ı ise operasyon sırasında dövüşmek zorunda olduğu eski dostu Bucky kurtarır. Finalde ise Fury Avrupa’ya HYDRA’nın geri kalan kısmıyla mücadeleye giderken, Natasha kendine yeni bir kimlik aramak için bir süre ortadan kaybolma kararı alır. Rogers ve Sam ise Bucky dosyasının peşine düşecektir. Marvel filmlerinde genelde film bitiminde verilen “after credit” adı verilen birkaç sahneyle gelecek olan filmlere atıf yapılmaktadır. Bu film ise bir diğer Evengers filmi olan “Age of Ultron” filmine gönderme olan bir kısım ile biter.

Oldukça ileri düzeydeki teknolojik araçların varlığı artık şaşırtıcı bir durum olmadığı gibi bunlar olmadığında izleyici beklentisinin karşılanmadığı yapımlar ortaya çıkmaktadır. Bu filmde de teknoloji ABD’den bekleneceği gibi oldukça ileri düzeydedir. Filmde saklanan ve sonrasında HYDRA’nın eline geçen proje, “*INSIGHT*” (İç görü) projesi denen bu projedir. Havalandığında bir daha inmesine gerek kalmadan havada kalabilen, yörünge altı uçuşu yapacak ve gücünü bir yıldızdan alan uçakları (Helicarier) ifade eden bir projedir. Bu teknolojik sistem ile uydulardan saklanan insanların DNA tespiti bile yapılabilmektedir. Bu yüksek koruma teknolojisini Fury Rogers’a gösterdiğinde bunun ülke güvenliği için gerekli olduğunu da söyler. Ama Rogers “*Dünyadaki herkese silah dayayıp bunun adına koruma diyerek mi?*” diye sorar. Ve bu yapılan şeyin “korku” üretmek olduğunu söyler. Buna cevaben ise Fury “*SHIELD (Fury’nin yönettiği ve Captain’ın da içinde yer aldığı gizli devlet güvenlik yapılanması) dünyayı olduğu gibi kabulleniyor, olmasını istediğimiz gibi değil!*” cevabını verir.

Kendi adına yapılan müzeye giden Rogers, burada Captain America olduğu günden beri olan hikâyesini izler. Müzede bir dış ses bu hikâyeyi anlatırken, bir taraftan da resimlerle ve maketlerle temsiller vardır. “*Bir ulusun sembolü. Dünyanın kahramanı. Yüzbaşı Amerika’nın hikâyesi onur cesaret ve fedakârlık üzerine kuruludur*” der dış ses. Hep tek bir kişide toplanan bu kahramanlık gücü aslında ABD’nin ta kendisidir; tıpkı Captain America gibi. Yaşayan bir insana müze yapılması da ayrı bir konudur. Özellikle 1945’leri işaret eden bu anlatı direk ABD’nin bu tarihten sonraki evresine de işarette bulunmaktadır. Ve oluşturulmaya çalışılan bir Amerikan kimliği temsili Captain ile en net şekline ulaşmaktadır

Bir diğer dikkat çekici unsur ise “*Dünya Güvenlik Konseyi*” adında bir yapının varlığı ve SHIELD yapılanması içinde yer almasıdır. ABD’ninki ile birlikte “beş” ülke lideri telekonferans şeklinde bu konseye katılmaktadırlar. Bu konseyde bir kadın ve dört erkek yer alır. Güvenlik başta olmak üzere uluslararası politika ve gündem tartışılmakta ve kararalar alınmaktadır. Bu beşli içindeki kadın açıkçası Almanya Şansölyesi Merkel’e çok fazla benzerken Hintli temsilcinin bu grupta olması da dikkat çekmektedir. Naziler

her zaman ABD'nin kullandığı geçmişten gelen tehdit olma özelliğini taşıırken (ama gerektiğinde de müttefik) öte yandan Hindistan da ABD için Asya'daki politikaları noktasında önemli bir merkez konumundadır.

Ayrıca Konsey'de uluslararası korsancılığa dikkat çekilmektedir. Fransız bir korsan tarafından değil Cezayirli biri tarafından yapıldığı belirtilirken kurulan cümle ise *“Kayıtlara geçsin diye söylüyorum kendisi Cezayirli!”* şeklindedir.

“Daha iyi bir dünya yaratmanın bazen eskisini yıkmak olduğunu biliyorduk!” sözü ise tam da günümüz dünyasındaki yıkımlara gönderme niteliğinde durmaktadır.

Karşı tarafta olan bilim adamı *“İnsanlık sonunda özgürlüğü için güvenliğini feda etmeye hazır”* sözlerini söyler. Bu cümle paradoksal bir özellik taşımaktadır. Özgürlük için savaşmak, özgürlük için çatışmak: dünya artık özgürlük savaşı verilen ve bu uğurda fedakârlığın daha fazla olacağı bir yer olacaktır.

Özgürlüğe yapılan atıf *“Özgürlüğün bedeli ağırdır ve her zaman öyle olmuştur”* sözlerini yaptığı anonsla SHIELD çalışanlarına söyleyen Captain devamında *“Ve ben bu bedeli ödemeye hazırım!”* der.

“21.yy bir dijital kitap!” Bu ifadenin devamında gelen açıklamalar aslında bu tezin irdelediği bazı günümüz gerçekliklerini de açığa kavuşturmaktadır. İnsanların yaptığı tüm şeylerin; hastane kayıtları, sınav sonuçları, telefon konuşmaları vs. takip altına alınmalarına sebep olduğunu ve böylece de geleceğin bu yolla tahmin edildiğini (buna yönlendirme denilenebilir) belirtmektedir.

Final olarak, HYDRA yapılanmasından da bağımsız bir başka gizli düşman yapılanması gösterilir. Ve bu yapılanmanın elinde olan üstün yetenekli/doğal dışı güçlere sahip iki gencin gösterilmesi ile film biterken, o yapılanmanın başındaki bilim adamı *“Bu dünya artık casusların dünyası değil, kahramanların dünyası bile değil. Mucizenin çağındayız doktor. Bir mucizeden daha korkutucu bir şey yoktur!”* der. Bu mucizelere nereden bakıldığıyla ilgili

bir konudur. Mucizeler aslında korkutucu değildir; mucize gerçeği, insanların mucize dedikleri kazanımları nasıl yönlendirdiği ile ilgili bir durumdur.

Böylece filmler bir ülkenin mitsel/destansı bir anlatı oluşturma çabasına ne denli katkıda bulunur ve ulusal kimlik oluşturmaya ne denli fayda sağlar bu örnekle açıkça görülmüştür.

Ayrıca film karakterlerinin gerçek dünya ile ilişkiliymişçesine bir takım faaliyetlere de şahit olunmaktadır. Çok çarpıcı bir örnek olarak 2016 yılında Captain America oyuncularından Chris Evans (Captain America) ve Scarlett Johansson (Natasha) Türkiye'deki İncirlik Üssü'ne ABD askerlerini ziyarete gelmişlerdir. Bu kişilerin filmde/filmlerde temsil ettikleri karakterler göz önüne alındığında askerlere ve dünyaya verilen mesaj açıktır. Chris Evans temsilinde ve oyuncuların oradaki varlığıyla Amerika tüm kalbiyle askerlerinin yanındayken ABD askerinin yüceltilmesi de söz konusudur. Görüldüğü gibi Hollywood ve üretilen karakterler ABD'nin her alanda kullandığı temsiller haline gelmiştir. Ve bir mit oluşturma çabasının sonucu gerçeğe evrilerek sanki filmler gerçeğin yansıtıldığı bir mecraymış gibi izleyicinin algısında etkiler ortaya çıkaracak faaliyetler vuku bulmaktadır.

Sonuçta her film kendi içinde bir makale konusu oluşturacak kadar argûmana sahipken, filmler artık uluslararası politikanın şekillenmesine ve toplumsal yönlendirmelerin gerçekleştirilmesinde bu kadar etkiliyken tek bir filmin bile anlattığı şeyler asla göz ardı edilmemelidir.

VIII. Genel Bir Değerlendirme

Buraya kadar 1950'den itibaren çözümlenmelerinin hem politik hem sosyolojik açıdan önemli görülen filmlerin analizi yapılmıştır. Ancak sınırlı sayıda filme yer verilebileceği için her bölümde sadece beş film ele alınmıştır. Bu filmler seçilirken konuları, olayların geçtiği mekânlar, oyuncuların kimler olduğu ve anlatı unsurlarına dikkat edilerek bir liste oluşturulmaya çalışılmıştır. Burada amaç bu yönde çalışmalar yapılıyor olsa bile bu çalışmaların daha geniş bir zeminde ve daha yoğun bir çabayla yapılması gerektiğine vurgu

yapmaktır. Filmler hafife alınmaması gereken tarihi, sosyolojik, psikolojik, politik ve ideolojik kaynaklardır.

Bu bağlamda Hollywood'un özellikle son dönemlerdeki fantastik/bilimkurgu filmlerine vurgu yapmak önemli bir çabadır. Çünkü Sadece Superman, Captain America değil bu minvalde daha çok film vardır ve bu tarz filmler yapma eğilimi ABD'de giderek artmaktadır. Özellikle çizgi roman alanıyla birleşen bir sanal gerçeklik âlemi oluşturma çabası gözden kaçmamaktadır. Ancak daha önemli olan kısım bu filmler tüm dünyada bir Amerikalının gösterdiği kadar ilgiyle karşılanmakta ve takip edilmektedir. Amerikan kültürü, anlatısı, hayat felsefesi, kendine göre geçmişi mitleştirme çabası ile filmler film dağıtım ve gösterim şirketlerinin tekelleşmesi sayesinde artık ulaşabildiği tüm toplumları en az bir Amerikalının etkilendiği kadar etkilemektedir. Bu noktada burada incelenen filmler çok daha kapsamlı araştırmalara sadece bir çerçeve oluşturmaktadır.

Captain America serisi üç filmde oluşurken aynı şekilde Avengers'da üç filmde. Bu bağlamda Marvel'ın yaptığı Thor, Iron Man, Guardians of the Galaxy, Ant Man, Dr. Strange gibi filmler de izlemeye değerdir. Yine olağanüstü anlatının giderek yükseldiği ve rağbet gördüğü eskilerden gelen Batman, Spiderman ve Superman filmleriyle birlikte, on yedi yıllık geçmişe sahip olan X-Men ve Wolverine/Logan serisi de göz ardı edilmemelidir. Ki ünlü oyuncu Hugh Jackman'ın başrollerinde yer aldığı ve daha birçok tanınmış oyuncunun kadrosunda olduğu X-Men ve Wolverine olağanüstü olan mutantlar üzerine bir hikâye kurmaktadır. Bu da gen çalışmalarına ve psişik/zihinsel güçleri gelişmiş insanlara yapılan bir işarettir.

Bunlar dışında yine başarılı bir çalışma olarak Angeline Jolie'nin başrolünde yer aldığı Malefiz ya da benzer nitelikte olan Alice Harikalar Diyarında gibi masalsı çalışmalar da farklı anlatılara örneklerdir. Ayrıca kurt adam ve vampir filmleri de unutulmamalıdır. Analizleri yapılan filmler daha çok politik göndermeler içeren filmler olduğu için olağanüstü anlatının yer aldığı fantastik-bilim kurgu filmlerine çok az sayıda yer verilebilmiştir. Ama son dönem Amerika'sı için fantastik-bilimkurgu filmler incelenmesi ve irdelenmesi gereken öncelikli filmler arasındadırlar. Hem mitolojik hem de din

ve inanış unsurlarının beyaz perdeye yansımaları açısından bu filmler önemli içeriklere sahiptirler.

“Son zamanların “Alien”, “Matrix” ve “X-Man” tarzında yapılan filmlerinde akıl-dışı figürler, dişil veya eril psikopatlar, dünyalı veya uzaylı hayat formları, robotlar, androidler ve cyborglar bilinç-dışının temsilcileri olarak (Hahn ve Jansen, 1992: 12) çevremizin bildik boyutlarını ve mantığımızın normallik sınırlarını kaos, anarşi ve kuralsız metamorfozlar lehine terörize ediyorlar (Tudor, 1992: 213-217).” (Şentürk, 2008: 168).

Ancak bambaşka bir parantez olarak bu sıra dışı anlatıların dünya kültür mirasından da beslendiği unutulmamalıdır. Çünkü yabancı birçok filmde Anadolu efsane ve destanlarından izler görmek mümkün olduğu gibi bu masalımsı hikâyelerin zaman içinde bölgeden bölgeye aktarılmış olma durumu da vardır elbette.

Filmlerden elde edilen diğer konu başlıkları ana hatlarıyla belirtildiğinde ise ötekinin temsili meselesi öne çıkmaktadır. Bu temsil türlü şekillerde yansıtılabilmektedir. Ve her anlatı “biz” ve “onlar” ayrımını biraz daha keskinleştirirken toplumsal bütünlüğe dahi zarar verecek boyutlara ulaşabilmektedir. Her dönem için değişen politikalarla birlikte değişen düşman/tehdit imgeleri/temsilleri farklı temsil ve şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Hollywood klişesi/standartı “tipler” oluşturan ve “Amerikan Man” algısını izleyicide oluşturan erken dönem yapımlar sonrasında kurduğu standart etrafında dönüp duran bir profil izlemiştir. Kovboylar zamanla modern kovboylara dönüşmüştür ama genel anlamda kahraman bir Amerikalı temsili hiçbir zaman değişmemiştir. Sadece erkek temsilde değil kadın tipler de bir klişeye oturtulmuş ve daha çok yardımcı rolde yer alması standartlaştırılmıştır. Her filmde mutlaka başkahramanın duygusal bağ kurduğu bir kadın vardır. Fakat genel çerçevede kadınlara başrolde pek rastlanamamaktadır. Bu da Alev Alatlının da belirttiği gibi Hollywood’daki erkek egemen yapıyı göstermektedir.

Sıra dışı bir durum ve anlatı olarak uzaylı konusu da hali hazırda fazlasıyla tartışmaya açık bir konuyken ve belki de politik olarak üzerinde

durulması gereken bir konuyken Onur Ağkaya'nın "*Yaratıklarla Müzakereleri Kim Yürütecek? Uzaylılarla Temaslardan Dersler Çıkarmak: İstila*" (2015) adlı makalesinde belirttiği gibi bir diğer sorun da şu anda olmasa bile bir gün filmlere bu kadar çok konu edilen bu olaylar gerçek olursa ne olacağıdır? Filmlerle yapılan uyarılar ve eleştiriler için çok geç olma ihtimali var mıdır? Ancak en iyi ihtimalle sadece iletişime geçilse bile uluslararası güç dengesinin bu durumu nasıl ortak bir dille yöneteceği. "Uzaylılar" filmlerin daha derin okumalarının ve yazarın amacının kapsamında birçok unsuru temsil ediyor olabilirler. Ama gerçekten "uzaylıları" temsil ediyor olma ihtimalleri ele alındığında filmlerin toplumları gelecek olaylara alıştırma özelliği ile karşılaşmaktadır.

Burada analizleri yapılan filmler dışında izlenmesinde faydalı olacak ve Amerikan kültürünün, kültürlere etki yapacak filmleri ve özellikle gerçekliğe paralel bir dünya oluşturan diğer birçok film de izlenmeye değerdir. Filmlere ayrılan bütçeler ve elde edilen gelirler konusu da dünya ekonomik sisteminin ve paranın adaletsiz dağılımının da bir göstergesidir. Sadece bir filme ayrılan bütçe ile ne kadar ihtiyaçlı insanın yaşadığı zorlu şartlar ne ölçüde giderilebilir hesaplanırsa küresel/global sistemin adaletsizliği ve acımasızlığı da o oranda gözler önüne serilebilmektedir.

Kısacası incelenen filmler dikkat çeken her anlatısı ve görseli açısından irdelenmeye çalışılmıştır. Tek tip karakter oluşturma çabası, Amerikalı temsillerinin ne kadar benzer olduğu ve standarda oturtulmaya çalışıldığı, beyaz ırk üzerinden giden üstünlük algısı, Amerikan kültürü unsurları ve kemikleşen temsillerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yine aynı şekilde tarihi olayların gerçeklikten uzak bazı anlatıları, çelişkili tutumlar, politik karar ve hadiselerin yanlış yansıtılma çabası irdelenmiştir. Aynı şekilde rakip olan ülkelere gözdağı verilme çabası ve bu rekabet üzerinden oluşturulan düşman algısı gösterilmeye çalışılmıştır. Daha da uzak olan ve tehdidi canlı tutmanın bir başka yolu olan toplumlar/devletler uzak öteki temsiliinde verilip ve oryantalist bakışta olduğu gibi bunlar geri kalmışlığın sembolü haline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu bir taraftan politik dilin ve tutumun bir

yansımasıyken, diğ er yandan toplumsal algıyı şekillendiren bir propaganda şekline d on  mektedir.

Bu çalışmanın kapsamı d ahilinde filmler sadece belirtilen konularda ele alınmıştır. Ancak elbette ABD politikalarını ve uluslararası sistemi eleştiren, toplumsal sorunlara e ilen filmler de vardır. Tek taraflı bir yapılanma söz konusu değildir. Avrupa için de aynı durum geçerlidir. Sinema insan hayatına girdiği günden beri her zaman önemli bir konumda olma misyonunu korumuştur. Burada üzerinde durulmaya çalışılan konu giderek aynıla an türde temsil ve yapımların politik ve kültürel etkilerini irdelemeye yöneliktir.

Sonuc olarak birçok alanı kapsayan bir perspektifle yorumlanan filmler aynı şekilde birçok alanın sentezinden ortaya çıkan bu çalışmaya en büyük katkıyı sağlamaktadır.

SONUÇ

Amerika'nın tarihi perspektifte küreselleşme ve propaganda faaliyetlerindeki yerini anlamadan, daha da önemlisi kuruluş felsefesini, kendini oturttuğu zemini tam olarak görmeden ABD politikalarını ve neyi neden yaptığını/amaçladığını anlamak çok zor olacaktır.

Küreselleşmenin uluslararası politik ve ekonomik yönlerden kültürel yöne nasıl evrildiği konusu da yine en az ABD'nin ideolojik temelleri kadar önemlidir.

Bilhassa propaganda faaliyetleri/söylemler ve görseller Amerikan yayılmacılığında/etki alanında oldukça etkili unsurlar olmuşlardır. Bu durum, özellikle II. Dünya Savaşı süreci ve sonrasında yaşanan gelişmeler ışığında net bir şekilde görülmeye başlanmaktadır. Ancak bu durumun daha kapsamlı küresel etkileri 1980'den başlamak üzere bilhassa Soğuk Savaş'tan sonraki süreci kapsamaktadır.

Propaganda konusu elbette sadece ABD'yi kapsayan bir konu değildir. Tarihin bilinen dönemlerinden beri güçlü devlet ve liderler propaganda yöntemine çeşitli yollarla ve politikalarla başvurmuşlardır. Fakat ABD'yi özel yapan bugünün süper/hegemon/imparator (olmaya doğru gidiyor) gücü olarak propagandayı kullanmadaki yöntem ve başarısının küreselleşme ve kültürel emperyalizm faaliyetleri içindeki yeridir.

Bu bağlamda, Hollywood ABD'nin en büyük propaganda pazarlama merkezi olarak faaliyet gösteren bir yapı halini almıştır. ABD'nin filmlerde sürekli Sovyetlere ve Nazilere hala gönderme yapması ve onların tarih içindeki uyguladıkları propaganda yöntemlerine atıf yapması, bu tarihi düşmanlara yeni düşmanlar olarak kötü İslam temsilini oryantalist çerçeveye eklemleyerek sunmuş olması, ABD'nin politik propagandasında hem düşman algısını diri tutmada hem yeni düşmanlar oluşturmada hem de tarihi dayanakları öne

sürerek gerçekliği, hatırdaki kalıcılığı ve meşruluğu elde etme çabasında, politikalarını temellendirip meşrulaştırmada büyük katkı sağlamaktadır.

Bu durum, ABD toplumunda bir karşı toplum, düşman/tehdit gibi bir takım bakış açılarıyla ideolojik fikirler ortaya çıkardığı gibi, bahsi geçen toplumları da bir aşağılanma, hor görülme, kendini kötü, çaresiz, zayıf ve suçlu hissettirme eğilimine itmektedir. Bu da psikolojik savaşın önemli bir ayağı olduğu kadar günümüzdeki savaş yöntemlerinden en etkili, en az maliyetli ve kalıcı olanıdır. Çünkü doğrudan zihinlere nüfuz etme olanağı sunmaktadır.

Bir diğer nokta ise tarih yazma/oluşturma ve onu kadim bir gelenekten geliyormuş gibi hafızalara yerleştirme çabasıdır. ABD, kendinde var olmayan tarihi değerler konusunu, ortak birikimi/toplumsal bütünlüğü sağlayabilmek adına filmlerde işlemektedir.

Filmlerde işlenen olağanüstü varlıklar/insanlar dönemi de gelecek olan sınır tanımaz sisteme atıf yapmaktadır. Anlatıda her şeyin iç içe geçtiği filmler aslında her bir ayrıntı temsille ayrı bir mesajın verilmesine sebep olmaktadır. Bir taraftan algıların sıra dışılıkla sürekli alt üst edilip insanların/toplumların gerçekle olan bağları zedelenmekte öte yandan sanal dünyalar gerçek dünyalara karışmakta ve apolitik/uyuşuk/hayalle gerçek arasında yaşayan toplumlar ortaya çıkmaktadır.

Avrupa'da giderek artan faşizm aynı doğrultuda yıllardır ABD'de körüklenmektedir. Filmler buna en iyi kanıttır. ABD 1980'den itibaren sistemli bir Hollywood propagandası içine girmiştir. Artık ABD politikalarının bir ayağı da Hollywood'dan geçmektedir. Tüm ideolojik, sosyolojik, kültürel, politik gerçeklik, hedefler ve olan/olması istenen tüm yapı orada sergilenmektedir. Denebilir ki ABD'nin hayat kaynaklarından ikisi askeri ve ekonomik güçse artık onlar kadar önemli olan bir diğeri ise Hollywood'dur.

Ayrıştırmada, bütünleştirmede, inandırma, korkutma, politik tavrı yansıtmada, düşmana gözdağı vermede, ideoloji yüceltmede, oyalamada ve kandırmada... daha etkili bir yöntem günümüzde mevcut değildir. Açık şekilde toplumları hipnoz eden bu durum doğrudan birey ve devletlerin bilinç düzeyleriyle alâkalı bir durumdur. Bu noktada tespit niteliğinde bazı değerlendirmelerde bulunmakta fayda vardır:

Bilinçli olma hali hakiki manada birey olmanın ve yaşama katılımının en önemli unsurudur. Bilincin kaybı bireyi bağımsız olduğu alandan kopararak onu başkalarına bağımlı bir hale getirmektedir. Bir simülasyonun içinde yaşadığını sandırmak bir insana yapılabilecek en büyük kötülüktür. Çünkü tüm bunların toplamı özgürlüğünün kaybıdır. O zaman özgür olmayan bireylerin yaşadığı devletler gerçekten özgür müdür? Sorusu akla gelmektedir.

Uluslararası arena bugün o kadar çok katmanlı ve çok bileşenli bir yapıdadır ki onu anlamak ve çözümleyebilmek için doğru soruyu sormak şarttır.

İncelenen onlarca film kanıtlamıştır ki Hollywood, uluslararası sistemin Amerikan merkezli bir propaganda ve kültür endüstrisi haline gelmişken, uluslararası bir sistem oluşumunda ve devletlerarası ilişkilerde söylem ve ideoloji oluşturma sahası olan sinema altın çağını tarihi bu rolü üstlenerek yaşamaktadır. Aslında bu çalışmanın sonlandığı şu günlerde ABD için tam olarak öngörülemez bir süreç yaşanmaktadır. Yeni Başkan Trump'ın keskin çıkışları ve politikası istediği doğrultuda ilerler mi bilinmez. Ama filmlerin de kanıt niteliğinde sundukları perspektiften görünen şu ki ABD ve onun liderliğinde dünya artık çok daha farklı bir sisteme kaymaktadır. Bu kutupların olduğu sistem gibi mi olur, emperyalist dönem özellikleri taşıyan bir dönem gibi mi olur yoksa çok daha radikal bir durum olarak galaksiler arası etkileşimlerin baş gösterdiği dünyalı-dünya dışı varlıkların çatıştığı (!) bir sistem gibi mi olur bilinmez ama görünen o ki artık küresel/global değerlerin ABD'yi taşıdığı yerin ona yetmediğidir.

Olağanüstülükler çağı olarak da adlandırabilecek 2000'lerin başından itibaren yaşanan dönemde teknolojinin büyük atılımının insanlığa faydalı olduğu kadar zarar veren tarafları da ortaya çıkmıştır. Olağanüstü insanlar, mutantlar, klonlar, mekanik insanlar, yapay zekâlar, droidler, dünya dışı yaşam formları, galaksi koruyuculuğu, dünyanın ortak tehditlerle sarsılması, felâketler ve tüm bunlara karşı koyan bir Amerika/Amerikalı kahramanlığında insanlığın kurtarılması. Fakat insanlık gerçekten kurtarılıyor mu? Yoksa bu kurtarma operasyonları özgün olan insanlığın sonunu mu işaret ediyor? İşte değişimin ve dönüşümün öncüsü olarak nitelenebilen filmler bu ekseninde komplocu bir

yaklaşım la da olsa bir tahmin olanağı sunmaktadırlar. Nasıl ki incelenen filmlerde de görüldüğü gibi gösterilen onca teknolojik, politik ve askeri hadiseler bir gün bir anda gerçek oluveriyorsa; yakında Terminatörler ortaya çıkarsa insanlığın şaşırp şaşırmayacağı iddia konusu olabilir. Bir zamanların sadece Amerikan askerine ait olan dev dokunmatik ekranlar evlerde yerlerini aldığından beri sinema gerçeğinin günümüzde geldiği konum pazarlamacılıktan ve zihinleri yönlendirmeden başkaca pek farklı bir şey sunmamaktadır.

Bu çok görüntülü sistemde sinema sektörünün günümüzde dünyada dört bölgede gruplandığı ve 90 milyar dolar gibi bir “global sektör büyüklüğünün nerdeyse yarısının” Kuzey Amerika’da yer aldığı düşünülüp (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2014: 39), 1993 yılında Avrupa’da en çok gelir elde eden filmlerin 10 tanesinden 8’inin Hollywood filmi olduğu (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2014: 49) hesaba katıldığında ABD’nin süper güç olarak Hollywood’a bu kadar yatırım yapıp desteklemesinin arka planını aşık ar hale getirmektedir.

“Spekülasyon metafizikle eş anlamlıydı, metafizik de mitoloji ve hurafeyle.” (Horkheimer, 2016: 70). Hurafe denen tüm şeylerin toplamı bugün Hollywood sinemasının ana konusunu teşkil etmektedir. Anlam kaymakta, yok olmakta; çünkü hurafe bugünkü dini tems ilin adı olmaktadır. Din ise nereye gittiği bilinmeyen bir eski inanç sistemidir. Sadece bu kadarına bile bakıldığında bir toplumu bu kadar kolay inşa etmenin mümkün olduğu rakipsiz alanın sinema olduğu kayıtsız şartsız kabul edilmektedir. Komünizm propagandası yıllarca dünyayı kasıp kavurduğunda ve sosyalizm çok etkili bir ideoloji halini aldığı nda Ruslar bu etkinin bir kısmına ulaş an başarı lar a imza atmışlardır. Ama bunu asla bu kadar derinden ve kabul görür şekilde yapamamışlardır. Çünkü sinemanın gücünü aldığı kaynak dayatmadan ve şiddetten değil istekli kabulden/rızadan ve eğlenceden/zevkten yoksun kalmışlardır. Modern insanın bazen çok yoğun bazen hiçbir şey yapmayıp yine de meşgul olduğu (!) zamanlarda filmler birer kurtarıcı olarak koş up yetişirler ve kiş ilere biraz nefeslenme fırsatı sunarlar.

Tekrara düşen anlatılara, tekrar yapımlarla, giderek aynılaşılan ve zaten sonu neredeyse başından belli bir olay örgüsüyle oluşturulan filmlerin yine de devasa oranlarda izleyiciler tarafından izlenmesi izleyiciyi etkileme ve çekme başarısını göstermektedir. Çünkü izleyicinin filmle duygusal bağ kurması sağlanmakta, iyi ve kötü olan taraf baştan belirlenmekte ve başından izleyiciye aslında filmi izlerken zihninin yorulmayacağı mesajı verilerek tüm argümanların hazır olduğu bir eğlence ortamı sağlanmaktadır. İzleyici de gerçek dünyada var olmayan güçte, güzellikte, yetenekte ya da iyilikte kişileri dünyadaki onca sıkıcı olaya tercih ederek ve kendilerine paralel bir dünya oluşturarak orada onlarla yaşamayı tercih etmektedir. Bu, kazananı hep belli olan bir dünyada hep sevilen tarafın kazandığı bir oyundur. Etkilenmemek çok zordur çünkü müziklerle ve anlatının başarısıyla hislerin kontrolü elden çıkabilmektedir. Ve tüm bu seremoninin; renklerin, akışın, sekansların, diyalogların arasına serpiştirilmiş Amerika ise izleyiciyi rahatsız etmez. Çünkü yıllardır kovboylardan başlayarak süper kahramanlarına kadar olan süreçte hep Amerika'nın kurtarıcılığına, kahramanlığına, cesaretine, insanlık adına verdiği savaşa, özgürlüğe olan bağlılığına, değer yargılarına kısaca var olma biçimine şahitlik etmiş olan izleyici esasen Amerika'yı bu temsilde göremediği zaman şaşırmaktadır.

Görsel kalite artmaktadır ama anlam kalitesi sığlaşmıştır. Filmlerde giderek azalan diyaloglar ve anlamlı-düşündürücü cümleler yerini hızla akan rengârenk görsele bırakmıştır. Göz gördüğüne odaklanmakta ve akan onca görüntü arasında düşünmeye vakit bulunamamaktadır. Cinsellikse her filmde kendine eklenilebilecek bir yer bulmuştur. Çünkü kitleler güzel kadınları, yakışıklı adamları ve onların yaşadıkları aşkı, tutkuyu severler; kadınların ve erkeklerin ulaşamadıkları her türlü vasfa ve vasıfta olana sinemada ulaşmak isteyen seyirci bazen aşkı dahi bu hayal âleminde bulmaktadır. Her filmde mutlaka bir aşk hikâyesi ise kaçınılmaz olarak işlenmektedir.

Bir zamanlar vicdani hesaplaşmanın da mecrası olan filmler artık daha fazla zihinlerin çatışmalarını sahneler hale gelmişlerdir. Umutla korku arasında bir yere sıkışan izleyici her ne kadar sinema salonlarından tatmin olmuş şekilde ayrılrsa da zihninde yerleşen bu çelişkiden hiçbir zaman ayrılamaz duruma

gelmektedir. Tomlinson'un belirttiği üzere Habermas yaşam dünyasının rasyonalizasyonundan bahseder: “bu yolla erişilir hale gelen eylem mekânı, kapitalist modernliğin belli başlı kurumları “sistem koşullarınca” “sömürgeleştirilir”: ekonomik ve bürokratik yönetime ait kurumlar.” (Tomlinson, 1999: 245). Ve bu kurumlar aslında ortak bir irade anlayışı etrafında ekonomik ve idari müdahale ile bu sömürgeleştirmeye neden olurlar (Tomlinson, 1999: 245-246). Böylece aslında izleyicinin zihni sömürgeleştirilmektedir ve istenilen yöne evrilmektedir. Ekonomi ve siyaset bunda başat rolü üstlenmektedir. Nitekim Hollywood’da bugün Amerikan para sistemine milyon dolarlar kazandıran bir endüstri olarak Amerikan politikasının sistematik kabul ettirme organlığını yapmıyor mu?

Küresel sistemin en büyük avantajı yayılma ve kendini meşru gösterme çabasına sunduğu kolaylıktır. Liberal değerlerin üzerinde yükselen sistem, sadece sömürmekte, yayılmakta, genişlemekte, kabul ettirmekte kullanılmaktadır. Aksi olsaydı fakir ülkeler zenginleşir, açlar doyar, zenginle fakir arasındaki uçurum açılmaz, savaşlar çıkmaz, terör yayılmazdı. Fakat günümüzde tam tersi bir durum hâkimdir. Aslında sistem kullandığı reklamda olması gereken ile yola çıkmıştır ve sürekli bu ekseninde dönüp durmaktadır. Ama olması gereken değil olması istenen tam da olup durandır. Bu da uluslararası sistemin -küresel/global yapının- esasen eşitlik, özgürlük, insan haklarından ve barıştan ne kadar uzak olduğunu kanıtlamaktadır. Öyle olmasaydı sadece bir film yapmak için ayrılan bütçeyle Afrika’ya ne kadar fayda sağlanmış olunurdu diye düşünmek bile insanı vicdanen uçuruma itmektedir.

Felsefik yaklaşımlar, bilimin ahlakiliği, fikrin ince ürünleri gün geçtikçe azalmaktadır. Üretilen felsefenin merkezi ve üretenleri bellidir. Üretilen tehditler, bir süre sonra uygulanmaya konmakta ve sözde bir öngörü çalışmasının başarıyla yürütüldüğü savunulmaktadır. 11 Eylül’den sadece iki ay önce olacakları beyaz perdeye yansıtan yönetmen Dominic Sena ve senarist Skip Woods bu kadar da öngörülü olabilirler mi bilinmemektedir. Öyleyse olduklarını tüm kalbimizle varsaysak bile bunu devlet organlarıyla paylaşmak yerine filmini yapmak tam olarak neyi hedeflemektedir?

Kaotik ortamın, vebaların, Tanrı'dan gelen cezaların, insanlığın hep büyük kısmının yok olmasının ya da olacağının işlendiği film sayısı hatırı sayılır derecede fazla olunca ve Hollywood öngörüsü de dikkate alındığında Siyonist inancın dünyanın sonu kehaneti de akla gelmektedir.

Uzaylıların zaten insanların arasında yaşıyor olduğunu söyleyen birçok önemli kişi varken, Amerika bilgi sızdırımına her zamankinden daha fazla müsaade etmekteyken insanlığın yaşayacağı yok olma tehlikesinden uzaylıların ABD ile birlikte insanları kurtarma ihtimali de varsayımlar arasına alınabilir. Bu durumda devletler sisteminde ortaya çıkan etki büyük olacaktır. Artık önüne hiç geçilemez bir Amerika ortaya çıkacağı gibi uzaylıların dur dediği bir Amerika'ya da şahit olunabilir. Tüm bu söylenenler ciddiyetsiz gibi gözüküyor olabilir ancak kesinlikle devletler dünya dışı yaşamla ilgili konulara da acil bir şekilde yönelmelidirler. Çoğu insanın varlığına inanmadığı ve spekülasyon malzemesi olarak gördüğü uzaylıların elbette devlet gündemine bomba gibi düşmesinden bahsedilmemekte. Burada anlatılmaya çalışılan, gerçekten devlet yetkilileri bu durumu bir istihbarat konusu gibi görüp hareket etmelidirler. Filmlerde klasik uzaylı anlatısı geride bırakılalı beri o kadar çok zaman geçti ki gösterilen şeylerin insanlığın hayal sınırlarını aştığı noktalara ulaşılmıştır. Tıpkı teknik ve bilimsel atılımın bir anda yeryüzünde patlak vermesi gibi bu durum da normal değildir. Gerçeğin çarpıtıldığı, propagandanın hat safhaya çıktığı filmler yanında gerçekten eleştirel ve gerçekleri, duyguları yansıtan filmler yanında uydurma/hayal ürünü gibi duran ama aslında anormal derecede rahatsız eden bir arka plana sahip film anlatısı da vardır. Bu nedenle bugün için çoğunluk açısından aykırı görülecek bu durumun her şeye rağmen devletler tarafından ciddiye alınması ve üzerine gidilmesi oldukça önemlidir. Ve bu konuda sınırlı sayıda devletin; ABD, Rusya, Çin gibi bölgeler hakkında sızdırılan bilgilerin üzerine gidilmesi başlangıç olarak atılacak bir adım olabilir.

Arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan her yeni bilgi insanları ne kadar da heyecanlandırmaktadır. Keşfedilen her yenilik ve her yeni toplum insanlığı bir o kadar merakla da sev etmektedir. Çünkü her topluluk farklı bir yaşam tarzını, kültürü, inanç sistemini simgelemektedir. Ve bu farklılıkları keşfetmek,

bu çeşitliliğe şahit olmak insanları mutlu etmektedir. Ama geçmişte sadece tek bir toplum var olmuş olsaydı ne arkeolojinin, ne filolojinin, ne tarihin ne de sosyolojinin bir anlamı kalmazdı. Günümüzde yapılmak istenen şey bu benzeşim gibi durmaktadır. Öz değerleri her geçen gün bir kenara iterken ve tek dünya toplumu oluşturmaya doğru evrilirken uzayın sınırlarını keşfetmek, insansı makineler yapmak, organ nakli için bedensiz başlar ya da başsız bedenler üretmek için çalışmak sonunda hezimetle sonuçlanabilir. Sırf insanlığın var edilmesiyle ilgili olduğu iddia edilen giderek etikten dahi yoksunlaşmaya başlayan tüm bu çalışmalar/çabalar sonunda insanlığın ciddi anlamda tehdidi olabilir.

İşte tüm bu değerlendirmeler ışığında başa dönüldüğünde uluslararası politik alan toplumların varlık düzeylerinde her şeyden önce onların güven ve özgürlük içinde yaşamaları amacıyla oluşturulmuş iken günümüzde yaşanan tezat durumun sebebi uluslararası yapının giderek daha fazla sorgulanır hale gelmiş olmasıdır. Güç ve çıkar ilişkisi devletlerarası ilişkilerde temel faktördür. Dost yoktur, ortak/stratejik ortak ya da müttefik vardır. Dengeler her zaman değişmekte, dünün koşulları bugüne yetmemekte ya da bugün dünü aratmaktadır.

Bu durumda öne çıkan en önemli husus devletlerin siyasal/politik kültürlerini tanıyıp anlamaktan geçmektedir. Bunun için başta da belirtildiği gibi ABD'yi anlamamanın en iyi yolu kendini ifade ettiği zemine yönelmekle olacaktır. Burada belirtilmesi gereken şey ABD'nin tüm hükümetlerinin ve başkanlarının üstünde bir uluslararası politik tavrı/geleneği vardır. Ve bu geleneğin içinde propaganda ve hegemon güç olma durumu en önemli yerde durmaktadırlar.

Tasarlanan küresel yapı ile ABD, daha fazla tahakküm alanı oluşturup Avrupa örneğinde görülen bağımlılık ilişkisini dünyaya yöneltirken, bu kapsamda kültürel emperyalist tutumunu ise toplumları daha kolay kontrol etmede kullanmaktadır. Hollywood ise bu denklemin tam ortasındadır. Görselin mucizesini yansıtmaktadır.

Temelde kültür konusu toplumlar için başlı başına ve uzun uzadıya ele alınması gereken bir konudur. Bu çalışmanın birçok alanın senteziyle yapılmış

olması aslında günümüz dünyasının konularının da iç içe geçmişliğini vurgulamak maksadıyladır. Bugün, tek bir parametreyle, tek bir alandaki çalışmayla sorunlar çözülebilir durumda değildir. Ekonomik güç bir devletin her alanda güçlü olmasının yolunu açan en önemli unsur olsa da bu gücün nasıl kullanıldığıyla paralel olarak ilerleyen bir süreçte fayda/kâr edinimlerinin ne kadar doğru ve ne denli insanlığın faydasına olduğu görülmektedir.

Burada amaç, daha görünür ve toplumların sadece devlet düzeyinde değil birey/kişi bazlı bir tedbir alma eğiliminde olma çabasını ve bilincini vurgulamaktır. Çünkü devlet elbette belirli bir yere kadar politik ve ekonomik tedbirlerini ülkesel yararlarını gözeterek alacaktır, özellikle ülke bütünlüğü ve kimliği doğrultusunda ve almalıdır da, ancak bir yere kadar devlet müdahalesi faydalı olmaktadır. Halk tek tek bireylerden meydana gelen bir bütündür. Ve bu bütünlük kültürel/toplumsal yapıyı sağlayıp ve ayakta tutmaktadır. Zaman sonra tarih bilincini bile yok edecek bir seviyeye gelen bazı durumlar tek dünya devleti/global devlet tasarısında diğer herkese benzeyen insan, robotik bir bireyden farkı olmayan, güdümlü yaşamaya yönlendirilmiş, sürekli manipüle edilerek yaşayan ve hayatını tamamen sistemin arzuladığı yönde harcayan bir birey haline getirebilmesi mümkündür.

Bu noktada işte toplumların daha bilinçli ve savunma mekanizması gelişmiş olması gereği ortaya çıkmaktadır. Örneğin; yeri geldiğinde yıkıcı tutumlara sebep olan ülkelerin mallarının satışının marketlerde durdurulması, satılsa bile halkın tepki gösterip/protesto edip almaması devlet bazında duruma gösterilen diplomatik tepkiye halk destekli, yıkıcı faaliyette bulunan devletlerin ihracatını etkileyecek yönde bir etki sağlayacaktır. Bu da toplumların uluslararası sistemi etkileyebilme kapasitelerinin sadece bir kısmını göstermektedir. Çünkü uluslararası sistem sadece kurum bazında devletlerden değil o devletleri var eden toplumlardan oluşmaktadır. Ve toplumlar aidiyet, kimlik ve bilinçlerini korudukları oranda ve doğru entegre düzeyinde kaldıklarında daha iyi bir standarda ulaşabilmektedirler.

Bu sistemin hiç yararının olmadığı anlamına gelmez elbette. Ya da Hollywood'un tamamen bağımlı ve tek taraflı olduğu anlamına da gelmez. Sistemin özellikle haberleşme ve ulaşım noktasında sağladığı kolaylıklar

reddedilemez. Zaten amaç sistemin sunduğu faydaları, bilim ve teknolojinin getirilerini, film ve diğer kaynaklarla sağlanan kültürel değiş tokuşun/paylaşımın negatif yönde olduğunu söylemek asla değildir. Tüm bunlar insanlığın yararına olan ve olacak şeylerdir. Ancak anlatılmak istenen şey, tüm bunların yanında güçlünün tahakküm kurduğu ve bu sistemin faydasından çok zararının toplumları etkilediği bir yapının ortaya çıkarılmış olmasıdır. Örneğin; bilinçaltı %94 oranında insanları her açıdan etkileme yetisine sahipken (Kurtoglu, 2016: 296) yani insanlar sadece %6 oranında bir bilinç faaliyetiyle yaşarken, teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilinçaltı etkileme yöntemlerinin nasıl kullanıldığı konusu günümüzde birçok kişi tarafından tartışılmaktadır.

O yüzden minimal ve maksimal kâr ve zararlar iyi hesaplanmalı ve gelişmişliğin, medeniyetin, bilimin ve tekniğin tam olarak hedefinin ne olduğunun, kültürel farklılığın ve özün toplumlar için ne ifade ettiğinin çok iyi anlaşılması gerekmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada sinemanın, Hollywood merkezli negatif yönlü etkisi propaganda ve kültürel emperyalizm konuları çerçevesinde ele alındığı için, sinemanın olumsuz örneklerinden ve etkilerinden bahsedilmiştir. Fakat amaç asla sinemayı küçümsemek ya da göz ardı etmek ve değersizleştirmek değildir. Bilakis sinemanın oldukça değerli ve önemli bir alan olduğunu öne çıkarmak çabası hâkimdir. Aslında olumsuz yönleri incelenmiş olsa da sadece bu açıdan bile ortaya çıkardığı etkiler ışığında sinemanın önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Fakat sinema bu kadar olumsuz kullanım içinde hak ettiği değeri/karşılığı bulamamaktadır. Bu negatif yönlü kullanım sadece burada ele alınanlarla sınırlı değildir. Örneğin; bir senaristin sırf para kazandıracak işlere yönelmesi yani sisteme entegre biçiminde rant için popüler kültüre hizmet eden bir film yapması ya da sırf çok izlendi diye başka bir filmden uyarılama yapması da sinemanın sanatsal ve anlamsal bütünlüğüne darbe vurmaktadır. Bu nedenle böylesi önemli ve değerli bir alana hak ettiği değer ve önemin verilmesi ve toplumlara pozitif yönlü katkı sağlama durumu eleştirel, tarihi, sosyolojik, psikolojik... hangi alanda olursa olsun ona katılacak olan “gerçek” işlerle/yapıtlarla /eserlerle ortaya konacaktır.

FİLMOGRAFI

300. 2006. [Film] Yöneten Zack Snyder. s.l.: Warner Bros/Legendary Entertainment .

Alice Through The Looking Glass. 2016. [Film] Yöneten James Bobin. s.l.: Walt Disney Pictures/Roth Films.

Ant Man. 2015. [Film] Yöneten Peyton Reed. s.l.: Marvel Enterprises/Marvel Studios/Walt Disney Pictures.

Apocalypse Now. 1979. [Film] Yöneten Francis Ford Coppola. s.l.: American Zoetrope/Paramount Pictures Corporation.

Avengers: Age Of Ultron. 2015. [Film] Yöneten Joss Whedon. s.l.: Marvel Studios/Walt Disney Pictures.

Back to the Future Part II. 1989. [Film] Yöneten Robert Zemeckis. s.l.: Universal Pictures/Amblin Entertainment.

Back to the Future Part III. 1990. [Film] Yöneten Robert Zemeckis. s.l.: Universal Pictures/Amblin Entertainment.

Back to the Future. 1985. [Film] Yöneten Robert Zemeckis. s.l.: Universal Pictures/Amblin Entertainment.

Ben-Hur. 1959. [Film] Yöneten William Wyler. s.l.: MGM.

Black Hawk Down. 2001. [Film] Yöneten Ridley Scott. s.l.: Colombia Pictures/Revolution Studios.

Captain America: Civil War. 2016. [Film] Yöneten Anthony Russo, Joe Russo. s.l.: Marvel Studios.

Captain America: The First Avenger. 2011. [Film] Yöneten Joe Johnstone. s.l.: Marvel Studios.

Captain America: The Winter Soldier. 2014. [Film] Yöneten Anthony Russo, Joe Russo. s.l.: Marvel Studios.

Children Of Men. 2006. [Film] Yöneten Alfonso Cuarón. s.l.: Universal Studios/Relativity Media.

Da Vinci Code. 2006. [Film] Yöneten Ron Howard. s.l.: Colombia Pictures/Imagine Entertainment.

Dr. Strange. 2016. [Film] Yöneten Scott Derrickson. s.l.: Marvel Studios/Walt Disney Pictures.

Dr. Zhivago. 1965. [Film] Yöneten David Lean. s.l.: MGM.

Edge Of Tomorrow. 2014. [Film] Yöneten Doug Liman. s.l.: Warner Bros/Village Roadshow Pictures.

General Patton. 1970. [Film] Yöneten Franklin J. Schaffner. s.l.: 20th Century.

Guardians Of The Galaxy Vol. 2. 2017. [Film] Yöneten James Gunn. s.l.: Marvel Studios/Walt Disney Pictures.

Guardians Of The Galaxy. 2014. [Film] Yöneten James Gunn. s.l.: Marvel Studios.

High Noon. 1952. [Film] Yöneten Fred Zinnemann. s.l.: United Artists.

Inferno. 2016. [Film] Yöneten Ron Howard. s.l.: Colombia Pictures.

Indiana Jones. 1981. [Film] Yöneten Steven Spielberg. s.l.: Lucasfilm.

Iron Man 2. 2010. [Film] Yöneten Jon Favreau. s.l.: Marvel Studios.

Iron Man 3. 2013. [Film] Yöneten Shane Black. s.l.: Marvel Studios.

Iron Man. 2008. [Film] Yöneten Jon Favreau. s.l.: Marvel Studios.

James Bond: Dr. No. 1962. [Film] Yöneten Terence Young. s.l.: EON Productions.

James Bond: From Russia With Love. 1963. [Film] Yöneten Terence Young. s.l.: EON Productions.

Lawrence Of Arabia. 1962. [Film] Yöneten David Lean. s.l.: Horizon Picture.

Logan. 2017. [Film] Yöneten James Mangold. s.l.: Donners' Company/Kinberg Cenne.

Maleficent. 2014. [Film] Yöneten Robert Stromberg. s.l.: Roth Films/Walt Disney Pictures.

Matrix Reloaded. 2003. [Film] Yöneten Lana Wachowski, Lilly Wachowski. s.l.: Warner Bros/Village Roadshow Pictures.

Matrix Revolutions. 2003. [Film] Yöneten Lana Wachowski, Lilly Wachowski. s.l.: Warner Bros/Village Roadshow Pictures.

Matrix. 1999. [Film] Yöneten Lara Wachowski, Lilly Wachowski. s.l.: Warner Bros/Village Roadshow.

Operation Swordfish. 2001. [Film] Yöneten Dominic Sena. s.l.: Warner Bros/Village Roadshow Pictures.

Rambo 3. 1988. [Film] Yöneten Peter MacDonald. s.l.: Carolco Pictures Inc/TriStar Pictures.

Rio Bravo. 1959. [Film] Yöneten Howard Hawks. s.l.: Warner Bros.

Rocky 4. 1985. [Film] Yöneten Sylvester Stallone. s.l.: MGM/United Artists.

Saving Private Ryan. 1998. [Film] Yöneten Steven Spielberg. s.l.: Dream Works/Paramount Pictures Corporation.

Spider-Man 2. 2004. [Film] Yöneten Sam Raimi. s.l.: Colombia Pictures Corporation/Marvel Enterprises.

Spider-Man 3. 2007. [Film] Yöneten Sam Raimi. s.l.: Colombia Pictures/Marvel Studios.

Spider-Man. 2002. [Film] Yöneten Sam Raimi. s.l.: Colombia Pictures Corporation/Marvel Enterprises.

Star Gate. 1994. [Film] Yöneten Roland Emmerich. s.l.: MGM.

Star Trek. 2009. [Film] Yöneten Anthony Russo, Joe Russo. s.l.: Marvel Studios.

Star Wars: A New Hope. 1977. [Film] Yöneten George Lucas. s.l.: Lucasfilm .

Superman. 1978. [Film] Yöneten Richard Donner. s.l.: Warner Bros.

Taken 2. 2012. [Film] Yöneten Olivier Megaton. s.l.: EuroCorp/Grive Productions.

Terminator 2: Judgement Day. 1991. [Film] Yöneten James Cameron. s.l.: Carolco Pictures/Pacific Western.

Terminator 3: Rise of the Machines. 2003. [Film] Yöneten Jonathan Mostow. s.l.: C-2 Pictures/ Intermedia Films.

The Avengers. 2012. [Film] Yöneten Joss Whedon. s.l.: Marvel Studios/Paramount Pictures.

The China Syndrome. 1979. [Film] Yöneten James Bridges. s.l.: Colombia Pictures.

The Day Of The Earth Stood Still. 1951. [Film] Yöneten Robert Wise. s.l.: 20th Century Fox.

The Dirty Dozen. 1967. [Film] Yöneten Robert Aldrich. s.l.: MGM.

The Expendables. 2010. [Film] Yöneten Sylvester Stallone. s.l.: Millennium Films/Nu Image .

The Hobbit: An Unexpected Journey. 2012. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: New Line Cinema/MGM.

The Hobbit: The Battle of the Five Armies. 2014. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: New Line Cinema/MGM.

The Hobbit: The Desolation of Smaug. 2013. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: MGM/New Line Cinema.

The Lord of the Rings: The Fellowship of the Ring. 2001. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: New Line Cinema/WingNut Films.

The Lord of the Rings: The Return of the King. 2003. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: New Line Cinema/WingNut Films.

The Lord of the Rings: The Two Towers. 2002. [Film] Yöneten Peter Jackson. s.l.: New Line Cinema/WingNut Films.

The Searchers. 1956. [Film] Yöneten John Ford. s.l.: Warner Bros.

The Seige. 1998. [Film] Yöneten Wdward Zwick. s.l.: 20th Century Fox.

The Ten Commandments. 1956. [Film] Yöneten Cecil B. DeMille. s.l.: Paramount Pictures Corporation.

The Terminator. 1984. [Film] Yöneten James Cameron. s.l.: Hemdale Film Corporatin.

Thor: The Dark World. 2013. [Film] Yöneten Alan Taylor. s.l.: Marvel Studios.

Thor. 2011. [Film] Yöneten Kenneth Branagh. s.l.: Paramount Pictures/Marvel Entertaintment.

Top Gun. 1986. [Film] Yöneten Tony Scott. s.l.: Paramount Pictures Corporation.

Twelve Monkeys. 1995. [Film] Yöneten Teryy Gilliam. s.l.: Universal Studios/Atlas Enter.

X: First Class. 2011. [Film] Yöneten Matthew Vaughn. s.l.: Twentieth Century Fox Film Corporation.

X2. 2003. [Film] Yöneten Bryan Singer. s.l.: Twentieth Century Fox Film Corporation.

X-Men 3: The Last Stand. 2006. [Film] Yöneten Brett Ratner. s.l.: 20th Century Fox.

X-Men Origins: Wolverine. 2009. [Film] Yöneten Gavin Hood. s.l.: Twentieth Century Fox Film Corporation.

X-Men: Apocalypse. 2016. [Film] Yöneten Bryan Singer. s.l.: Twentieth Century Fox Film Corporation.

X-Men: Days of Future Past. 2014. [Film] Yöneten Bryan Singer. s.l.: Twentieth Centiry Fox Film Corporation.

X-Men. 2000. [Film] Yöneten Bryan Singer. s.l.: 20th Century Fox.

BİBLİYOGRAFYA

- Adorno, T. W. (2014). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. (N. Ü. vd., Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağkaya, O. (2015). "Yaratıklar"la Müzakereleri Kim Yürütecek? Uzaylılarla Temaslardan Dersler Çıkarmak: İstila. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 6-31.
- Akdemir, A. M. (2004). Küreselleşme Ve Kültürel Kimlik Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 43-50.
- Akdemir, S. (2005). Küreselleşme, İletişim Ve Normatif Kavramlaştırma Süreci. *Kurgu Dergisi*, 21, 41-54.
- Akner, N. (2014, Mart). Bir Modern Zamanlar Silahı Olarak Medya: Kaddafi'nin Lincinin Satır Arasını Okumak, Esad'ı Anlamak. *The Journal of Academic Social Science*, 2(1), 1-19.
- _____. (2014). *Uluslararası Medya Emperyalizmi*. İstanbul: Hükümdar Yayınları.
- Alatlı, A. (2013). *HollyWood'u Kapattığım Gün & Amerikalılara Çok Büyük İyilik Yaptım!* İstanbul: Everest Yayınları.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Ateş, D. (2009). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması Ve Disiplinin Özerkliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 11-25.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori Ve Analiz. *SBF Dergisi*, 51(1), 72-113.
- _____. (2003, Mayıs). *Amerika Dünyadan Ne İstiyor? ABD'nin Yani Ulusal Güvenlik Stratejisi Ve Dış Politikası*. STRADİGMA.COM: <http://www.mustafaaydin.gen.tr/c/2142/amerika-dunyadan-ne-istiyor-abdnin-yeni-ulusal-guvenlik-stratejisi-ve-dis-politikasi> adresinden alınmıştır
- Aytaç, Ö. (2002). *The USAm*. Ankara: Academyplus Yayınevi.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 333-359.
- Baudrillard, J. (2012). *İmkânsız Takas*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme & Toplumsal Sonuçları*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boo, K. (2012). *Sonsuz Güzelliklerin Ardında*. (D. Avcı, Çev.) İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Carter, S., & Dodds, K. (2014). *Uluslararası Politika Ve Sinema*. (B. Ayan, Çev.) İstanbul: İyidüşün Yayınları.
- Cendrars, B. (2009). *Hollywood Sinemanın Kâbesi*. (S. Tamgüç, Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Cengiz, M. (2007). *Küreselleşme, Postmodernizm ve Edebiyat*. İstanbul: Digraf Yayıncılık.
- Cioran, E. M. (2016). *Çürümenin Kitabı*. (H. Bayrı, Çev.) İstanbul: Metis yayınları.
- Çetin, B. N. (2014). Propaganda Olgusu Ve Propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 239-265.
- Çiftçi, K. (2009). Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 203-219.
- David, B., & Thompson, K. (2012). *Film Sanatı*. (E. Y. vd., Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Dorsay, A. (2012). *100 Yılın 100 Filmi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Doyuran, L. (2013). Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 10-35.
- Erkan, A. Ü. (2010). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8(1), 183-194.
- Erkan, H. (2009). *Hollywood Sinemasında Oryantalizm*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Erkış, İ. U., & M., E. S. (2011). Propaganda Ve Dış Politika. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1-2), 293-310.
- Garaudy, R. (2017). *İnسانlığın Medeniyet Destanı*. (C. Aydın, Çev.) İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Gökdemir, N., & Kurtoğlu, R. (2015). Küreselleşmenin Dünya Film Endüstrisine Etkisi Ve Hollywood Film Endüstrisindeki Yeni Eğilimler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 5(19), 27-56.

- Göker , G., & Keskin, S. (2015, Kasım-Aralık). *Yabancı Ve Mekânsal Ayrışa: "DISTRICT 9" Filminde Heterotopik Mekân Ve İleri Marjinallik*. Akademik Bakış Dergisi:
<http://www.akademikbakis.org/?sayfa=dergelist&sayi=52&yil=2014&baslangic=30&Arama=&aranan=&kategori=> adresinden alınmıştır
- Gönen, M. (2007). *Hollywood Sineması*. İstanbul: Es Yayınları.
- Gültekin, D. (2003, Nisan). *Savaş Ve Propaganda Bağlantısı*. ELYADAL/PIVOLKA:
http://www.elyadal.org/pivolka/ek/PiVOLKA_War.pdf adresinden alınmıştır
- Holton, R. (2013). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. (K. Karaman, Dü.) *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 47(1), 59-75.
- Horkheimer, M. (2016). *Akıl Tutulması*. (O. Koçak, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- İnce, M. (2016). *Derin Dünya Devleti Dünyayı Yöneten Aileler*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Kadioğlu, Z. K. (2014, Mart). Uluslararası Medya Sermayesinin Yayılmacılığı Ve Türk Medyası. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(3), 16-33.
- Kara, Ö. E. (2016, Bahar). Sinemanın Küresel Yolculuğu. *Global Media Journal TR Edition*, 6(12), 601-614.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü . *Journal of Yasar University* , 17(5), 2886-2899.
- Karakaya, S. (2004, Bahar). Küreselleşme, Kültürel Yayılmacılık Ve Ulusal Sinemalar. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 12, 63-70.
- Kennedy, P. (2015). *Büyük Güçlerin Yükseliş Ve Çöküşleri*. (B. Karanakçı, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kolker, R. P. (2010). *Değişen Bakış & Çağdaş Uluslararası Sinema*. (E. Yılmaz, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Kotaman, A., Çoban, B., Bilgili, C., Tan Akbulut, N., Balkaş Erdoğan, E. E., Karayel Bilbil, E., . . . Gürel, T. (2008). *Medya Eleştirileri 2008 & Küreselleştirme Makinesi: Medya*. (N. T. Can Bilgili, Dü.) İstanbul: Beta Yayınları.
- Kurtoğlu, R. (2016). *Din-Siyaset-Ticaret / Hollywood İş*. İstanbul: Asi Kitap Yayınları.

- Kurubaş, E. (2012, Ocak). Uluslararası İlişkiler Düşüncesi Ve Dünya Politikasında Değişimi Anlamak. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 9-34.
- Küçükbezirci, Y. (2013, Summer). Bilinçaltı Mesaj Gönderme Teknikleri ve Bilinçaltı Mesajların Topluma Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 1879-1894.
- Lean, N. (2015). *İslamofobi Endüstrisi*. (İ. Yılmaz, Çev.) Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- McNeill, W. (2015). *Avrupa Tarihinin Oluşumu*. (Y. Kaplan, Çev.) İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Mora, N. (2011, Bahar). Media And Globalization . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 242-251.
- Okur, M. A. (2003). Küresel Siyaset. T. Mümtazer içinde, *Siyaset* (s. 667-707). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Özel, İ. (2015). *Üç Zor Mesele & Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma*. İstanbul: Tiyo Yayınları.
- Özen, E., & Çelenk, S. (2006). Sinema Endüstrisinin Ekonomik Yöndeşme Eğilimleri: Hollywood Örneği. *İletişim Araştırmaları*, 4(1), 67-96.
- Pazarbaşı, B. (2016, Ocak). Küresel Eğlence Endüstrisinde Yaşanan Gelişmenin Televizyon Programları ile Dizi Filmler Üzerindeki Etkileri. *TRT Akademi*, 1(1), 170-187.
- Polat, Ü. G. (2012). Savaş, Propaganda Ve Kartpostallar. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 1(2), 243-268.
- Sümer, G. (2008, Güz). Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü. *Uluslararası İlişkiler*, 5(19), 119-144.
- Şekerci, Ö., & Beyati, H. H. (2016). Reading the Lord of the Rings from a Koranic Perspective. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(37), 209-224.
- Şen, B. (2008, Aralık). Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(18), 147-162.
- Şentürk, R. (2008, Bahar). Film, Gerçeklik Ve Bilinç. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 159-174.

- Talas , M., & Kaya, Y. (2007, Güz). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. *TÜBAR-XXII*, 149-162.
- Tanrıöver, O., & Kırılı, S. (2015, Fall). Global Köy Ve Kültürel Emperyalizm: Küreselleşme Bağlamında Enformasyon Toplumuna Bakış. *E-Journal of Intermedia*, 2(1), 133-142.
- Tarnas, R. (2015). *Batı Düşüncesi Tarihi* (Cilt I.). (Y. Kaplan, Çev.) İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- Taylan, H. H., & Arklan, Ü. (2008). Medya Ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi. *Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 85-97.
- Tekinalp, Ş. (2005). Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük. *Journal of İstanbul Kültür University*, 1, 75-87.
- Tomlinson, J. (1999). *Kültürel Emperyalizm* . (E. Zeybekoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Toy, H., & Elmacı, D. (2007). *Kronolojik Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. İstanbul: Karma Kitaplar Yayınları.
- Ulutürk, M. (2012). Tarihi, Dini, Kültürel Bağlamda Mitoloji Ve Modern Kültür Ürünlerinin Mitolojiye Dönüşümü. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 863-878.
- Uslubaş , T., & Dağ, S. (2007). *İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi*. İstanbul: Karma Kitaplar Yayınları.
- Üste, N., & Dönmez, A. S. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Ve AB Dış Politikaları'nda Ortaya Çıkan Temel Farklılıklar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 81-114.
- Weill, S. (1999). *Yerçekimi Ve Tanrı'nın Lütfu*. (M. M. Yakupoğlu, Çev.) Ankara: Mor Yayınları.
- Yiğit, Z. (2008). Hollywood Sineması'nın Yeni Oryantalist Söylemi Ve 300 Spartalı. *Selçuk İletişim*, 5(3), 236-249.
- Yıldız, S. (2006). Kültürün Küreselleşmesi ve Toplumsal Boyutta Medya Etkinliğine Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 23(2), 33-44.
- Yılmaz, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-65.

Zinn, H. (2009). *Gençler İçin Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*. (R. Steffoff, Dü., & E. Coşkun, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.

İnternet

<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/tarih%C3%A7e> (20.02.2017)

https://www.comicbookmovie.com/captain_america/captain_america_civil_war/from-first-avenger-to-civil-war-captain-americas-6-marvel-cinematic-universe-appearances-ranked-a141464 (15.04.2017)

<http://www.onlemdergisi.com.tr/three-mile-island-nukleer-kazasi/> (10.03.2017)

<http://www.pufterem.com/2014/09/02/yuzuklerin-efendisi-hobbit-orta-dunya/> (07.04.2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=KLM5YQJz2Zg> (20.03.2017)

<https://www.youtube.com/watch?v=xxO6t5FEsL8> (20.03.2017)

<https://vignette4.wikia.nocookie.net/marvelmovies/images/4/44/Captain-America-The-First-Avenger.jpg/revision/latest?cb=20111030234024> (15.04.2017)

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Erzincan’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini ve lise eğitimini de bu şehirde tamamladı. Erzincan Anadolu Lisesi’nden 2007 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nde lisans eğitimine başladı. 2012 yılında lisans eğitimini tamamladı. 2015 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda master eğitimine başladı. Şu an tez çalışmaları bitim aşamasında.